

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ქართული ენის ინსტიტუტი

ვალერიან კვანტრიშვილი

ლექსიკური სინონიმია ძველ ქართულში
(ქართული ოთხთავის ორი ძველი რედაქციის მიხედვით)

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოლოგიის
დოქტორის (Ph. D.) აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად წარმოდგენილი

დ ი ს ე რ ტ ა ც ი ა

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი ლელი ბარამიძე



2009

სარჩევი

შესავალი.....	5
თავი I – ლექსიკური სინონიმის არსი.....	8
1. 1. საკითხის ისტორიისათვის.....	8
1. 2. პრობლემის არსი.....	11
1. 3. ლექსიკურ სინონიმთა კლასიფიკაცია.....	16
1. 3. 1. აბსოლუტური სინონიმის საკითხი.....	18
1. 4. სიტყვათველი და სინონიმური რიგის სტრუქტურა.....	22
1. 5. ლექსიკური სინონიმის საკითხი ძველ ქართულში.....	25
თავი II – სინონიმთა წარმოქმნის წყაროები ძველ ქართულში (ქართული ოთხთავის ორი ძველი რედაქციის მიხედვით)	27
2. 1. პოლისემია და სინონიმია (პოლისემიურ ლექსემათა სინონიმური მწკრივები).....	30
2. 2. სიტყვათწარმოებით მიღებული ლექსიკურ სინონიმთა ჯგუფები.....	43
2. 2. 1. აბსტრაქტული სახელებით გადმოცემული სინონიმური სიტყვები.....	44
2. 2. 2. სინონიმური მნიშვნელობის მქონე ქონების სახელები.....	53
2. 2. 3. სინონიმური მნიშვნელობის მქონე ხელობის სახელები.....	59
2. 2. 4. სინონიმური მნიშვნელობის მქონე დანიშნულების	

სახელები.....	61
2. 3. მიმღეობით გადმოცემული ლექსიკური სინონიმები.....	63
2. 3. 1. სინონიმური მნიშვნელობის მოქმედებითი გვარის მიმღეობები.....	64
2. 3. 2. სინონიმური მნიშვნელობის ვნებითი გვარის მიმღეობები.....	66
2. 4. სინონიმური მნიშვნელობის კომპოზიტიური ლექსიკა.....	73
2. 4. 1. ქართული წარმომავლობის კომპოზიტა შემცველი სინონიმური რიგები.....	74
2. 4. 2. ბერძნულ-ქართულ კომპოზიტა შემცველი სინონიმური წყვილები.....	80
2. 4. 3. სომხურ-ქართულ კომპოზიტა შემცველი სინონიმური წყვილები.....	82

თავი III – ნასესხები ლექსიკა ოთხთავის სინონიმურ სისტემაში86

3. 1. ბერძნული ლექსიკის შემცველი სინონიმური მწკრივები.....	87
3. 2. ირანული ლექსიკის შემცველი სინონიმური მწკრივები.....	93
3. 3. ებრაული ლექსიკის შემცველი სინონიმური მწკრივები.....	96
3. 4. სომხური ლექსიკის შემცველი სინონიმური მწკრივები.....	100

თავი IV – ზმნური სინონიმური რიგები ოთხთავში.....106

4. 1. მოძრაობის სემანტიკის მქონე სინონიმურ ზმნათა რიგები.....	107
4. 2. მდგომარეობის სემანტიკის მქონე სინონიმური ზმნები.....	131
4. 3. სიტყვის ტაბუ და სინონიმია. სიცოცხლის შეწყვეტის	

	სემანტიკის მქონე სინონიმური ზმნები.....	134
4. 4.	შიშის სემანტიკის მქონე სინონიმური ზმნები.....	139
4. 5.	ცემის სემანტიკის აღმნიშვნელი სინონიმური ზმნები.....	143
4. 6.	დაძახების, ხმობის სემანტიკის მქონე სინონიმური ზმნები.....	145
4. 7.	მოტაცების, მოპარვის სემანტიკის მქონე სინონიმური ზმნები.....	148
4. 8.	ხილვის, გამოცხადების სემანტიკის გამომხატველი სინონიმური ზმნები.....	149
4. 9.	დაცინვის სემანტიკის მქონე სინონიმური ზმნები.....	152
4. 10.	გატეხის, დამტვრევის სემანტიკის მქონე სინონიმური ზმნები	154
4. 11.	შეპყრობის, ციხეში ჩასმის სემანტიკის შემცველი სინონიმური ზმნები	157
4. 12.	დაბნევის სემანტიკის გამომხატველი სინონიმური ზმნები.....	158
4. 13.	სინონიმური პარალელიზმი ოთხთავის ტექსტში.....	161
4. 14.	სხვადასხვა სემანტიკურ ჯგუფში გაერთიანებული სინონიმური რიგის ზმნები.....	171
	დასკვნითი დებულებები.....	176
	გამოყენებული ლიტერატურა.....	181

შესავალი

ძველი ქართული ენის ლექსიკა მრავალმხრივ საინტერესოა. განსაკუთრებით მდიდარი და მრავალფეროვანია იგი სინონიმებით, რომლებიც ჯეროვან ყურადღებას და კვლევას საჭიროებს, რადგან „ლექსიკური სინონიმის ძირითადი საშენი მასალაა იმ მრავალსაუკუნოვანი შენობისა, რომელსაც ძველი ქართული მწერლობა ეწოდება“ (56, 59).

ლექსიკური სინონიმის შესწავლა უაღრესად აქტუალურია ლინგვისტური თვალსაზრისით, რადგანაც სინონიმები სამართლიანად ითვლება ენის ლექსიკური მარაგის გამდიდრების წყაროდ. „სინონიმთა მნიშვნელობის სხვადასხვა ელფერის ცოდნა, მათი სწორი გამოყენება, მეტყველებას უდიდეს გამომხატველობით ძალას ანიჭებს და შესაძლებლობას ქმნის ზუსტად და ნათლად გამოიხატოს აზრისა და გრძნობის უმცირესი ნიუანსები“ (9, 21).

ქართულ ლინგვისტურ ლიტერატურაში სინონიმის პრობლემებთან დაკავშირებული საკითხები ვრცლად და სისტემურად არის განხილული ჯ. სილაგაძის მონოგრაფიაში „ქართული სალიტერატურო ენის ლექსიკური სინონიმის“ (56). არსებობს აგრეთვე აღ. ნეიშანის „ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი“, რომელიც რამდენჯერმე გამოიცა და კ. ჯორჯანელის „ქართულ სინონიმთა ვრცელი ლექსიკონი“ (ახლად გამოცემული). აღნიშნულ ნაშრომებში წარმოდგენილია ახალ ქართულ სალიტერატურო ენაში არსებული სინონიმური ლექსიკა.

ძველი ქართული ენის სინონიმთა სისტემა დღეისათვის ნაკლებად შესწავლილია. სინონიმის ცალკეულ საკითხებს ეხებიან ა. შანიძე, არნ. ჩიქობავა, შ. ძიძიგური, ც. კიკვიძე, ბ. ფონხუა, კ. დანელია, ზ. ჭუმბურიძე, ნ. ჭუმბურიძე, თ. ბოლქვაძე და სხვა ავტორები. ძველი ქართული ენის ძეგლებში დადასტურებულ სინონიმთა მეცნიერულ შესწავლას უწყობს ხელს ილ. აბულაძის „ძველი ქართული ენის ლექსიკონში“ დამოწმებული სინონიმური ლექსიკა.

წარმოდგენილ ნაშრომში განხილულია ლექსიკური სინონიმთა ქართული ოთხთავის ორი ძველი რედაქციის მასალის საფუძველზე; მაშასადამე, სინონიმის შესწავლა ძველი ქართული ენის ლექსიკის საფუძველზე ხორციელდება.

საყოველთაოდ ცნობილია ოთხთავის უძველესი რედაქციების მნიშვნელობა ქართული ენის ისტორიისათვის. ოთხთავი წარმოადგენს ქართული ენის ისტორიის უძველეს წერილობით წყაროს, რომელშიც დაცულია როგორც საერთოქართველური ენიდან მომდინარე არქაული ლექსიკა, ისე საუკუნეთა განმავლობაში წარმოქმნილი და შეთვისებული ენობრივი ერთეულები.

ჩვენი ამოცანაა ოთხთავის ტექსტში არსებული სინონიმური ლექსიკის წარმოჩინება და შეძლებისდაგვარად მათი სისტემური სახით განხილვა.

ნაშრომში გარკვეული ადგილი ეთმობა სინონიმის თეორიულ საკითხებს. ნაჩვენებია, თუ რა გზებით ხდება სინონიმთა წარმოქმნა და თემატურ-სტრუქტურული თვალსაზრისით გამოყოფილია სხვადასხვა სახის სინონიმური ჯგუფები.

ნაშრომში განხილულია პოლისემიისა და სინონიმის ურთიერთმიმართების საკითხი; ყურადღება გამახვილებულია სინონიმთა წარმოშობის ისეთ წყაროებზე, როგორიცაა: სიტყვათწარმოება, სიტყვათა სესხება, სიტყვის ტაბუ და ევფემიზმი.

წარმოჩენილი და გაანალიზებულია პოლისემიურ ლექსემათა ცალკეული სინონიმური რიგები.

ოთხთავის მასალაზე დაყრდნობით თანმიმდევრულად განხილულია სიტყვათ-წარმოების გზით მიღებული ლექსიკურ-სემანტიკური ჯგუფები. კერძოდ, სინონიმური მნიშვნელობის აბსტრაქტული, ქონების, უქონლობის, დანიშნულების, ხელობის სახელები, სხვადასხვა სახის მიმღეობა და კომპოზიციით წარმოქმნილი სინონიმური ერთეულები.

ოთხთავის სინონიმთა სისტემაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ნასესხებ ლექსიკას. ცალკეა მსჯელობა ბერძნული, ებრაული, სომხური, ირანული ენებიდან შემოსული სიტყვებისა და მათი შესატყვისი ქართული ექვივალენტების შესახებ.

ვეხებით სინონიმთა წარმოქმნის ისეთ გზას, როგორიცაა სიტყვის ტაბუ და ევფემიზმი. მიმოვიხილავთ ტაბუირებულ სიტყვებს და მათთან სინონიმურად მონაცვლე ევფემისტურ ერთეულებს.

განსაკუთრებული მრავალფეროვნებით გამოირჩევა ზმნური სინონიმები, რომლებიც განაწილებულია სხვადასხვა სახის სემანტიკურ ჯგუფებში. რადგან მასალის სიუხვე მათი სრულად განხილვის შესაძლებლობას არ იძლევა, ამიტომ

ნაშრომში წარმოჩენილია მხოლოდ ნაწილი იმ მასალისა, რომელშიც ერთიანდება ამა თუ იმ სინონიმური რიგის ზმნები.

ცალკე განვიხილავთ სახარების ტექსტის თითოეულ რედაქციაში სინონიმების პარალელურად ხმარების შემთხვევებს. გამოვლენილია ისეთი სინონიმური წყვილები, რომლებიც ერთი კონტექსტის ფარგლებში იხმარებიან და მრავალმხრივ წარმოაჩენენ სიტყვის მნიშვნელობას.

საილუსტრაციო მასალას ძირითადად ვიმოწმებთ ქართული ოთხთავის ძველი რედაქციებიდან (ჯრუჭ-პარხლის – **DE** და ადიშის – **C**), რომელსაც შევეუდარეთ ოთხთავის ორი ბოლო (ექვთიმე მთაწმიდლის – **FG**; გიორგი მთაწმიდლის – **HIK**) რედაქცია და ხანმეტი სახარების ფრაგმენტები. გარკვეული მსჯელობა არის აგრეთვე აღნიშნულ რედაქციებში არსებული განსხვავებული სინონიმური ლექსიკის შესახებ.

წარმოჩენილი მასალა შეპირისპირებულია ბერძნულ ტექსტთან და გამოვლენილია ის ბერძნული ექვივალენტები, რომლებიც ქართულ ლექსემებს ესადაგებიან.

მასალა შემდეგი პრინციპითაა შერჩეული: დაძებნილია თითოეული სინონიმური ერთეულის გამოყენების სხვადასხვა შემთხვევა და გამოვლენილია ისეთი წყვილები, სადაც რედაქციათა (ჯრუჭ-პარხლის – **DE** და ადიშის – **C**) შეპირისპირებისას სინონიმური მიმართება დასტურდება. აგრეთვე გათვალისწინებულია თითოეულ რედაქციაში სინონიმურ ოდენობათა ხმარების შემთხვევები. მასალის სიუხვის გამო გამოვლენილი სინონიმურ სიტყვათა შემცველი მაგალითებიდან მოგვყავს მხოლოდ თითო ნიმუში, იშვიათად ორი, ანალოგიურ ფორმებს წარმოვადგენთ მხოლოდ ადგილის (თავისა და მუხლის) მითითებით.

თავი I

ლექსიკური სინონიმის არსი

1.1. საკითხის ისტორიისათვის. სინონიმია ენის ლექსიკურ-სემანტიკური სისტემის შემადგენელი ნაწილია, რომლის არსი მნიშვნელობათა სრულ ან ნაწილობრივ დამთხვევაში მდგომარეობს. სინონიმური მიმართებები ენის მთელ ლექსიკურ სისტემას გასდევს. „განვითარებული სალიტერატურო ენა წარმოადგენს იმ მეტ-ნაკლებად სინონიმური მწკრივების გამოხატვის საკმაოდ რთულ სისტემას, რომლებიც ასე თუ ისე ურთიერთკავშირში არიან“ (167, 121).

მოძღვრება ლექსიკური სინონიმის შესახებ დიდი ხნის წინ წარმოიშვა. იგი სხვადასხვაგვარ ლინგვისტურ კვლევათა საგანს წარმოადგენს.

სინონიმებით, მათი ურთიერთჩანაცვლებით ფილოსოფოსები და მეცნიერ-ლინგვისტები ჯერ კიდევ მანამ იყვნენ დაინტერესებულნი, სანამ სინონიმია ლინგვისტიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემად იქცეოდა. კერძოდ, სინონიმები პირველად ნახსენები აქვს სოფისტ პროდიკოსს (დაახლ. 24 ს.-ის წინ), პროტაგორას მოსწავლესა და სოკრატეს მასწავლებელს. მისი ჩვენამდე მოუღწეველი ტრაქტატი ფრაგმენტულად აღდგება პლატონის, სტოიკოსების მითითებების, აგრეთვე გვიანი ანტიკური პერიოდისა და ბიზანტიის ლექსიკოგრაფთა ტრაქტატებისა და ლექსიკონების მიხედვით.

სწორედ ძველმა ბერძნებმა დაარქვეს სახელი ამ მოვლენას (ბერძნ. *synonymía* – თანამოსახელობა). ისინი თვლიდნენ, რომ სინონიმებშია ენის სიმდიდრე, სიტყვებით გადმოცემული აზრის სიუხვე და მრავალფეროვნება.

ძველი რომაელი მეცნიერები მიუთითებდნენ სინონიმებს შორის არა მარტო მსგავსებაზე, არამედ განსხვავებაზეც (სინონიმების შესახებ ანტიკურ ავტორთა მსჯელობანი იხ. წიგნში „Античные теории языка и стиля“ 1930, 33, 77, 177, 206, 215 და სხვ.).

არის ცნობები აზიურ სახელმწიფოთა ტერიტორიაზე სინონიმთა ლექსიკონების არსებობის შესახებ. მაგალითად, ჩინეთში ასეთი ლექსიკონი I ს.-ში ჰქონდათ, ინდოეთში – XI-XII ს.ს.-იდან.

სინონიმის კვლევა ლინგვისტური თვალსაზრისით საფრანგეთში დაიწყო. 1718 წელს გამოვიდა აბატ ჟირარის შრომა „ფრანგული ენის მართლწერა სხვადასხვა სიტყვით, რომლებიც მიიხნევიან სინონიმებად“ (130, 4). XVIII საუკუნის ბოლოს სინონიმურ ლექსიკონთა შედგენა რუსმა ენათმეცნიერებმაც დაიწყეს. 1783 წელს გამოიცა დ. ი. ფონვიზინის ნაშრომი „Опыт российского сословника“, რომელშიც ავტორმა სინონიმთა 32 ჯგუფი გამოყო. 1840 წელს გამოვიდა გალიჩის მიერ შედგენილი ლექსიკონი, რომელიც სინონიმთა 226 ჯგუფს აერთიანებდა (130, 8).

დღეისათვის რუსულ ლინგვისტიკაში სინონიმის თეორიული საკითხები საფუძვლიანად არის შესწავლილი. მას მრავალი თეორიული სტატია მიეძღვნა, სინონიმები დეტალურად არის აღწერილი ასობით ლექსიკონში (იხ. მაგ., ვრცელი ბიბლიოგრაფია მხოლოდ რუსული ენის სინონიმის შესახებ კრებულებში: „Очерки по синонимике современного русского литературного языка“, 1966; „Синонимы русского языка и их особенности“, 1972). უფრო გვიანდელი პრაქტიკული ნაშრომებიდან აღსანიშნავია ი. აპრესიანის საერთო რედაქციით გამოქვეყნებული „Новый объяснительный словарь синонимов русского языка“, 1997.

ქართულ ენათმეცნიერებაში სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონაში“ არის პირველი ცდა სიტყვების სინონიმებად დაჯგუფებისა და ქართულ სინონიმთა შესწავლაც ამ დიდი ლექსიკოგრაფის ნაშრომით იღებს სათავეს (56, 9). საბას ლექსიკონში სიტყვები გაერთიანებულია გარკვეული ნიშნის მიხედვით. იგი თავს უყრის საერთო სემანტიკური ველის, თემატური ჯგუფის ან სინონიმური რიგის სიტყვებს. „ასეთი კლასიფიკაცია ნაკარნახევაა ლექსიკოგრაფის ენობრივი აღდგომა და არა რომელიმე ლინგვისტურ მოძღვრებაზე დაყრდნობით, ან მისი გავლენით“ (13, 30). სინონიმური რიგის თავში გამოიყოფა დომინანტი ერთეული, რომელიც საბასთვის ზოგადაბსტრაქტული, მთელი სინონიმური რიგისათვის საერთო მნიშვნელობით, ემოციური და სტილისტური ელფერის ნეიტრალურობით, გამოყენების მეტი სიხშირით ხასიათდება (56, 8). „სიტყვის კონაში“ სინონიმური რიგების გარდა წყვილებიც არის წარმოდგენილი, რომლებსაც ქმნის ან სალიტერატურო ენაში არსებული ორი სიტყვა, ან სალიტერატურო სიტყვა და სხვა ენიდან ნასესხები ერთეული, ან კიდევ ორი სხვადასხვა დიალექტური ოდენობა. მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ საბას ლექსიკურ სინონიმთა შესახებ რაიმე

სპეციალური თეორიული დებულება არ ჩამოუყალიბებია. ლექსიკონში წარმოდგენილი სინონიმური წყვილები მხოლოდ პრაქტიკული მიზნით გამოიყენება და სალექსიკონო ერთეულების განმარტება-დაზუსტებას ემსახურება (56, 8).

სინონიმური მნიშვნელობის მქონე სიტყვებზე პირველი დაკვირვება ნ. ჩუბინაშვილს ეკუთვნის. მანვე მიუთითა სინონიმთა წარმოქმნის ერთ-ერთ წყაროზე, რომელსაც ქმნის განსხვავება სალიტერატურო ენასა და დიალექტურ მეტყველებას შორის: „ტიტველი და შიშველი არიან სინონიმნი... ტიტველი იხმარება საუბრის ენასა შინა, ხოლო შიშველი – წერასა შინა“ (92, 22; 99).

ქართულ სინონიმთა სემანტიკურ ბუნებაზე პირველი დაკვირვებანი ხდება XIX საუკუნის ბოლოს და XX საუკუნის დასაწყისში. ამ მხრივ საინტერესოა პ. კვიციანიძის მოსაზრება ქართულ სინონიმთა რელატიურ ბუნებაზე (36), ასევე, ს. ხუნდაძის მსჯელობა (102), თუმცა დღევანდელი ლინგვისტური შეხედულებებით მცდარი, მაგრამ იმ დროისათვის საკმაოდ პროგრესული.

XX საუკუნის დასაწყისიდან ქართულ ენათმეცნიერებაში სინონიმის ცალკეული საკითხები გამოვლენილი და გაშუქებულია ნ. მარის, ა. შანიძის, ა. ჩიქობავას შრომებში.

ლექსიკური სინონიმის თეორიული საკითხების მეცნიერულად შესწავლას ეძღვნება შ. ძიძიგურის შრომები: „ცნება სინონიმური პარალელიზმისა“ (94) და „სიტყვის სესხება“ (95). ამ ნაშრომებში საგანგებო მსჯელობაა სინონიმთა წარმოქმნის გზებსა და მეთოდებზე. ყურადღება განსაკუთრებით გამახვილებულია ნასესხებ ლექსიკურ ერთეულებზე, რომლებიც სინონიმურ წყვილებს ქმნიან მსესხებელი ენის ერთეულებთან მიმართებაში.

1951 წელს კი გამოიცა ა. ნეიშანის „ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი“, რომელსაც მოჰყვა 1961 წელს მეორე და 1978 წელს მესამე გამოცემა. ლექსიკონის აგების პრინციპს მრავალი ხარვეზი და არაერთგვაროვნება ახლდა თან, რაც არაერთხელ აღინიშნა: (37; 206-209; 38, 195-197; 106, 253-263). ლექსიკონის შესავალ ნაწილში მსჯელობაა ენაში სინონიმთა წარმოშობის გზებზე, სინონიმებთან დაკავშირებულ ცალკეულ თეორიულ საკითხებზე და კლასიფიკაციის პრინციპებზე. წინასიტყვაობაში ფაქტობრივად განსაზღვრულია ის სტრუქტურული თავისებურებანი, რაც ლექსიკონის აგების პრინციპს უდევს საფუძვლად. ლექსიკონში სიტყვები დაჯგუფებულია აბსოლუტურ და რელატიურ სინონიმებად,

მაგრამ, როგორც აღნიშნავენ, არ ჩანს სემანტიკურ მოცულობათა როგორი ტოლობა ან ნიუანსობრივი სხვაობა არის საკმარისი მათ განსასხვავებლად (56, 22).

შემდგომი პერიოდის ქართულ მეცნიერებაში სინონიმის საკითხებისადმი ინტერესი თანდათან ღვივდება. სინონიმის პრობლემებს მიეძღვნა ბ. ფოჩხუას, ალ. ღლონტის, ზ. ჭუმბურიძის, ელ. ბაბუნაშვილის, რ. ღამბაშიძის, ბ. ჯორბენაძის, ც. კიკვიძის, კ. დანელიას, კ. ჯორჯანელის, შ. აფრიდონიძის, მ. აბალაქის, თ. ბოლქვაძის, რ. გერსამიას და სხვათა შრომები.

სალიტერატურო ენაში ლექსიკური სინონიმის საკითხებია გაანალიზებული ჯ. სილაგაძის მონოგრაფიაში „ქართული სალიტერატურო ენის ლექსიკური სინონიმია“, რომელშიც ავტორი მიმოიხილავს სინონიმის საკვანძო საკითხებს ძველი და ახალი ქართული ენის ძეგლებიდან მოხმობილ საილუსტრაციო მასალებზე დაყრდნობით.

ამ უკანასკნელ პერიოდში გამოიცა კ. ჯორჯანელის „ქართულ სინონიმთა ვრცელი ლექსიკონი“, რომლის შესავალ ნაწილში გარკვეული ადგილი ეთმობა სინონიმთა თეორიულ საკითხებზე მსჯელობას. კრიტიკულადაა შეფასებული აბსოლუტური სინონიმის პრობლემა. ლექსიკონში ვრცლად არის წარმოდგენილი ახალ ქართულ ენაში არსებული სინონიმური სიტყვები (107).

ძველი ქართული ენის ლექსიკურ სისტემაში სინონიმთა გამოვლენის თვალსაზრისით განსაკუთრებით აღსანიშნავია ილ. აბულაძის „ძველი ქართული ენის ლექსიკონი“, რომელშიაც ფაქტობრივად თავმოყრილია პარალელური რედაქციებიდან დამოწმებული განმარტებისათვის მოხმობილი დოკუმენტაცია. უმრავლეს შემთხვევაში განსამარტავი სიტყვის მნიშვნელობა პარალელურ რედაქციათა სინონიმური ლექსიკითაა დადგენილი. რადგან განსამარტავი სიტყვისათვის ავტორი ჩვეულებრივ მასალას მრავალი წყაროდან იმოწმებს, ხოლო თითოეული წყარო უმეტესად რამდენიმე რედაქციითაა წარმოდგენილი, ამიტომ განსამარტავი სიტყვის გვერდით ხშირად თავს იყრის რამდენიმე სიტყვა. მათგან ზოგი განსამარტავი სიტყვის სინონიმია (6, 06).

12. პრობლემის არსი. ყველა ენობრივი მოვლენა, როგორც ცნობილია, ორგანიზებულ სისტემას წარმოადგენს (157, 106; 120, 206; 85, 96; 90, 226; 114, 61...) და მისი შემადგენელი ელემენტების მოწესრიგებულობით ხასიათდება.

ენის ერთ-ერთ ფუნდამენტურ თვისებად ითვლება იერარქიულობა, რომელიც მთელ ენობრივ სისტემას მოიცავს (156, 62; 134, 73). იერარქიულობა კი გულისხმობს ენობრივი სისტემის ქვესისტემებად დაყოფას. ერთ-ერთი ასეთი სისტემაა ლექსიკურ-სემანტიკური სისტემა (123, 186). ლექსიკურ-სემანტიკური სისტემა, თავის მხრივ, დამოუკიდებელ ქვესისტემებად ნაწევრდება და მის ერთ-ერთ შემადგენელ ნაწილს სინონიმური ქვესისტემა წარმოადგენს (1, 54) სინონიმები ხასიათდება ერთი კატეგორიის ნიშნებს შორის ურთიერთმიმართებით, რომელიც გულისხმობს ერთი ლექსიკური მნიშვნელობის ერთზე მეტი ერთეულით გამოხატვის შესაძლებლობას და „წარმოქმნის მეტ-ნაკლებად ერთმანეთზე დამოკიდებული ენობრივი გამოხატულების სინონიმურ საშუალებათა რთულ სისტემას“ (167, 121).

სინონიმია ყველა ენაში არსებობს, ამდენად, იგი უნივერსალურ კატეგორიათა რიცხვს განეკუთვნება.

სინონიმია ენობრივ ნიშანთან კავშირში განიხილება. ენობრივ ნიშანს კი ახასიათებს ასიმეტრიული დუალიზმი, ანუ ნიშნისა და მნიშვნელობის საზღვრები ერთმანეთს არ ემთხვევა. ერთ ნიშანს შეიძლება ჰქონდეს რამდენიმე მნიშვნელობა (რაც ომონიმიაა) და ერთი მნიშვნელობა შეიძლება გადმოიცეს სხვადასხვა ნიშნით (ეს სინონიმიაა). მაშასადამე, ომონიმიის შემთხვევაში განმსაზღვრელია გამოხატულება, ხოლო სინონიმიის შემთხვევაში კი შინაარსი (15, 366). სინონიმია აღსანიშნავია და აღმნიშვნელს შორის არსებული მიმართების ერთ-ერთი სახეა (47, 31) და არა საგანსა და სახელს შორის მიმართებისა, რადგანაც „ენობრივი ნიშანი აერთიანებს არა საგანსა და სახელს, არამედ ცნებასა და მის აკუსტიკურ ხატს“ (157, 99)¹.

სინონიმიის შესწავლის ისტორია ორ საუკუნეზე მეტ ხანს მოიცავს, მაგრამ ენათმეცნიერებს მაინც არ აქვთ შემუშავებული სინონიმთა განსაზღვრების ერთიანი მეთოდი. მათი დებულებები ძირითადად განსხვავდებიან იმის მიხედვით, თუ „ლექსიკური ერთეულების რა ნიშანთა შედარებაა აღებული კრიტერიუმად

¹ მარტივია ვითარება, როცა ერთ აღსანიშნავ ერთი აღმნიშვნელი ეფარდება, ამგვარი „ცალსახა მიმართება“ იდეალურად ითვლება, რადგან ხშირად სხვადასხვა აღმნიშვნელით ერთი და იგივე მნიშვნელობა გამოიხატება, ან პირიქით, სხვადასხვა მნიშვნელობას ერთი აღმნიშვნელი აქვს. პირველი „სინონიმიის“ სახელით არის ცნობილი, მეორე - „ომონიმიის“.

სინონიმების დასადგენად“ (56, 23). თანამედროვე ლინგვისტთა განსაზღვრებები სინონიმების შესახებ სხვადასხვაგვარია და ერთგვაროვნებით არ ხასიათდება. აღნიშნავთ ზოგიერთ მათგანს:

1. *სინონიმები იდენტური ან მსგავსი ცნების აღმნიშვნელი სიტყვებია* (ო. ახმანოვა, ვ. ვინოგრადოვი, ა. გრიგორიევა, ა. ევგენევა...).

2. *სინონიმები სინამდვილის ერთსა და იმავე ფაქტს აღნიშნავენ, ან გამოყოფენ დასახელებული საგნის სხვადასხვა მხარეს* (ა. რეფორმატსკი, ნ. შანსკი...).

3. *სინონიმების სახელწოდებას ატარებენ სიტყვები, რომელთაც შესწევთ უნარი აზრობრივად დაახლოებულ კონტექსტებში შეცვალონ ერთმანეთი შესამჩნევი განსხვავების გარეშე* (ა. ბულახოვსკი, ლ. კლიუევა და სხვ.).

4. *სინონიმების განსაზღვრების მთავარ კრიტერიუმად უნდა ჩაითვალოს სემანტიკური სიახლოვე და ურთიერთმონაცვლეობა, რომელიც განასხვავებს მას ენის სისტემის სხვა ლექსიკური მოვლენებისაგან* (გ. გალაგანოვა).

5. *სინონიმები იმგვარი სიტყვებია, რომლებიც ენაცვლებიან მინიმალურ დისტრიბუციულ მოდელში* (ე. ი. სინტაგმაში, უმოკლეს შესიტყვებაში) (ვ. ზევეინცევი, ი. აპრესიანი...).

6. *ლექსიკური სინონიმები ერთი და იმავე დისტრიბუციული კლასის ისეთი ლექსემებია, რომელთა ლექსიკურ მნიშვნელობებს საკმარისად დიდი საერთო ნაწილი აქვთ; ისინი მსგავსი ან იდენტური სემანტებით აღიწერება* (თ. გამყრელიძე).

7. *სინონიმები ისეთი სიტყვებია, რომლებიც ერთმანეთს ემთხვევიან რეფერენციული მნიშვნელობებით, მაგრამ განსხვავდებიან დიფერენციული მნიშვნელობებით, ე. ი. კონცეპტუალური თვალსაზრისით* (გ. ნებიერიძე).

ზემოდასახელებულ განმარტებათაგან პირველ ორ შემთხვევაში სინონიმის განმსაზღვრელ მთავარ კრიტერიუმად მიხნეულია საგნობრივ-ცნებითი ფაქტორი. მაგრამ პრაქტიკულად მისი რეალიზაცია რთულდება იმით, რომ „ცნება, შედის რა ენობრივი სტრუქტურის შემადგენელ ელემენტად სიტყვის ლექსიკურ მნიშვნელობაში, უკვე აღარ წარმოადგენს ლოგიკურ კატეგორიას და იქცევა ლინგვისტურ მოვლენად“ (131, 343). ამდენად, სიტყვის მნიშვნელობა და ცნება იგივეობრივი არ არის. ცნება, რომელიც საფუძვლად უდევს შესაბამის სიტყვებს, არ ამოწურავს სიტყვის მნიშვნელობის შინაარსს (2, 16). მ. აბალაკის თვალსაზრისით, ბეჭერი და დაჩაჩანაკებული სინონიმებად ვერ ჩაითვლებიან, რადგანაც ამ სიტყვებს

საფუძვლად სხვადასხვა ცნებები უდევს. ბებერი ასაკზე მიუთითებს, დაჩანაკებული კი ფიზიკურ მდგომარეობაზე (2, 16-18).

ზემოთქმულიდან ნათლად ჩანს, რომ სიტყვათა სინონიმურობის დასადგენად მარტო საგნობრივ-ცნებითი ფაქტორი არ კმარა. შესადარებლად აღებული ერთნაირი მნიშვნელობის სიტყვები მსგავსი უნდა იყოს ნომინაციური ფუნქციით, ანუ დენოტატიური მნიშვნელობის მიხედვით (110, 85). ამიტომაც იმ სემანტიკურ-ნიუანსობრივი სხვაობის ასახსნელად და დასაზუსტებლად, რომელიც იდენტურ სიტყვებში არსებობს, ხშირად მიმართავენ კონტექსტს და მკვლევართა ერთი ნაწილი მას სინონიმურობის დადგენის ერთ-ერთ სანდო კრიტერიუმად მიიჩნევს (ა. ბულახოვსკი, ლ. კლიუევა...). ლინგვისტიკაში ამგვარ მეთოდს „სუბსტიტუციურს“ უწოდებენ.² ბ. ფოჩსუა შენიშნავს: კონტექსტი მხოლოდ ლექსიკური სინტაგმატიკის ფაქტია და „ლექსიკური სინტაგმატიკის რესურსებით სინონიმის საკითხები ვერ წყდება“ (67, 32).

² ენათმეცნიერები ამ მეთოდით გამოყოფილ სინონიმებს აღნიშნავენ შემდეგი სახელწოდებებით: „თემატური სინონიმები“ (149, 65), „კონტექსტუალური სინონიმები“ (137, 5), „სტილისტიკური სინონიმები“ (119, 53). შანსკი აღნიშნავს, რომ კონტექსტუალური სინონიმები ამა თუ იმ სიტყვის ინდივიდუალურ-სტილისტიკურ გამოყენებას გულისხმობს (163, 67). ვ. ბოგუსლავსკი კონტექსტუალურ სინონიმებში ვრცლად განიხილავს სახე-გვაროვნულ სიტყვებს, ოკაზიონალურ სინონიმებს, ლოგიკურად შეპირობებულ კონტექსტუალურად მონაცვლე ერთეულებს, მუდმივ მეტაფორებს და აცხადებს: „არავითარი საფუძველი არ არსებობს იმისათვის, რომ ამგვარი სიტყვები განვიხილოთ როგორც სინონიმური“ (118, 154-183) ა. ევგენევას მითითებით, ზემოჩამოთვლილი ტერმინების ქვეშ მოიაზრება არა სინონიმები, არამედ ვარიაციები (130, 12). ელიზე რიზელი მთელ პარაგრაფს უთმობს „კონტექსტუალურ სინონიმებს“, მაგრამ იგი ხაზს უსვამს ამ ტერმინის პირობითობას და მას წინწკლებში ხმარობს (106, 262). კონტექსტუალური სინონიმების დაშვება რომ გამართლებული იყოს, პირველ რიგში ასეთებად ნაცვალსახელები უნდა მივიჩნიოთ. ნაცვალსახელები ზოგადი მნიშვნელობის სიტყვაა. იგი მხოლოდ პირს, რიცხვს (და ზოგჯერ სქესს) აღნიშნავს და ენაცვლება ყველა შესაბამის პირს, რიცხვს და სქესს, ამიტომ ბულახოვსკის იგი საბაბს აძლევს მას „უნივერსალური სინონიმური სიტყვა“ უწოდოს (14, 45).

სინონიმები ერთმანეთისაგან განირჩევიან სტილისტიკურ-ექსპრესიული ელფერის მიხედვითაც; კონტექსტში ჩანაცვლების კრიტერიუმი აქ შეიძლება იქნას გამოყენებული ლექსემათა სინონიმურობის დასადგენად: მაგრამ ქართულში ტირის, იცრემლება, ქვითინებს, სლუკუნებს სიტყვები, მიუხედავად მათი საგნობრივი ერთიანობისა, კონტექსტში „ანტონიმურიც“ კი შეიძლება აღმოჩნდეს (41, 108). გასათვალისწინებელია ი. აპრესიანის თვალსაზრისიც სინონიმთა კონტექსტში ჩანაცვლების შეზღუდულობაზე. იგი მიუთითებს, რომ „ურთიერთმონაცვლეობა არ წარმოადგენს საბოლოო კრიტერიუმს“ (111, 220). მკვლევარი უფრო რეალურად მიიჩნევს კონტექსტში სინონიმთა ნაწილობრივ ჩანაცვლებას და აცხადებს, რომ „ნაწილობრივი ურთიერთმონაცვლეობა ითვლება სინონიმების აუცილებელ თვისებად“ (111, 219).

ენათმეცნიერთა ერთი ნაწილი სიტყვათა სინონიმურობის დადგენის ერთ-ერთ კრიტერიუმად ლექსიკურ ერთეულთა დისტრიბუციული მოდელების შედარებას მიიჩნევს.³ დისტრიბუციულ მოდელში სინონიმურ წყვილს შეიძლება ბევრი საერთო ლექსემა აღმოაჩნდეს, მაგრამ ბევრიც ამ მოდელის მიღმა დარჩება, რადგან შესაძლოა მან ვერ შეძლოს შესიტყვება წყვილთაგან რომელიმესთან. ქართულში შიშველი და ტიტველი სინონიმებია, რომელთაც ესიტყვება ახალგაზრდა, ბავშვი, კანი... მაგრამ როგორიცაა ისეთი სიტყვები: აზრი, იდეა, ფანტაზია, ხმალი უკავშირდება მხოლოდ „შიშველს“. „ტიტველი“ კი მსგავს ცნებებს ვერ ესიტყვება (56, 29). ამდენად, მხოლოდ დისტრიბუციულ მეთოდზე დაყრდნობით სინონიმურობის განმარტება ისევ ცალმხრივი რჩება. დისტრიბუცია უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე სიტყვის მნიშვნელობა და სინონიმია, ამიტომ აღნიშნული მეთოდით კვლევა სცილდება სემასიოლოგიის ფარგლებს და სიტყვათა შორის მორფოლოგიურ და სინტაქსურ დამოკიდებულებათა სფეროში გადადის (56, 29).

გ. ნებიერიძე სვამს საკითხს, თუ სად გვხვდება სინონიმია, რეფერენციალურ თუ დიფერენციალურ მნიშვნელობათა დონეზე, მაგალითად: „ტუჩი“ და „ბაგა“ ერთ

³ ენობრივი თვალსაზრისით დისტრიბუცია ნიშნავს მოცემული ელემენტების პოზიციების მიმართებას სხვა ელემენტებთან. ეს კი გულისხმობს ყველა იმ პოზიციის გათვალისწინებას და ანალიზს, სადაც ეს ერთეულები სიტყვათშეერთებაში არიან მოცემული (56, 28).

რეფერენტს მიემართებიან, მაგრამ განსხვავდებიან დიფერენციალური მნიშვნელობით, სემანტიკური კომპონენტებით, სინტაგმაში არათანაბარი აზრობრივი შეკავშირებით, ფაქტობრივად დისტრიბუციული მოდელით. დასაშვებია „დოქის ტუჩი“, „ბაგუ-ს“ — ჩანაცვლება კი შეუძლებელია. დიფერენციალური მნიშვნელობა რეფერენტის სხვადასხვაგვარ დახასიათებას გულისხმობს (47, 226-227), „თვით რეფერენტის იგივეობა არის სინონიმის აუცილებელი, მაგრამ არა საკმარისი პირობა“ (5, 283).

სინონიმის კვლევის ზემოგანხილული მეთოდებიდან გამომდინარე და ჩვენ მიერ შესწავლილი მასალის საფუძველზე მივიჩნევთ: სინონიმებად ითვლება მსგავსი მნიშვნელობის ლექსიკური ერთეულები ან მათი ეკვივალენტური მყარი შესიტყვებები, რომლებიც მიემართებიან ერთ ცნებას და აქვთ კონტექსტებში ნაწილობრივი ან სრული ურთიერთმონაცვლეობის უნარი. სინონიმების გამოყოფა ეფუძნება დიფერენციალურ ნიშნებსაც, რომლებიც განარჩევს მათ ერთმანეთისაგან აზრობრივი (ინტელექტუალური), სტილისტური (ფორმალური), თუ ექსპრესიულ-ემოციური ნიშნის მიხედვით.

13. ლექსიკურ სინონიმთა კლასიფიკაცია. ლინგვისტურ ლიტერატურაში სინონიმ-თა სხვადასხვაგვარი კლასიფიკაცია არის წარმოდგენილი (ს. ბერეუანი, რ. ბუდაგოვი, ლ. კლიუევა, მ. პალევსკაია და სხვ.). სემანტიკური ხასიათისა და სტილისტური ელფერის საფუძველზე ხდება სინონიმთა კლასიფიკაცია. გამოიყოფა შედარებით ზოგადი სამი ჯგუფი: 1. ს ე მ ა ნ ტ ი კ უ რ ი (ცნებითი, იდეოგრაფიული) სინონიმები; 2. ს ტ ი ლ ი ს ტ უ რ ი სინონიმები; 3. ს ე მ ა ნ ტ ი კ უ რ – ს ტ ი ლ ი ს ტ უ რ ი სინონიმები.

1. **სემანტიკური სინონიმები** სტილისტურად ნეიტრალური სინონიმებია, რომლებიც დაკავშირებული არიან ერთი და იმავე მნიშვნელობის ნიუანსთა დიფერენციაციასთან, (123, 69). სემანტიკური სინონიმები ერთმანეთისაგან ჰიპოსემებით განსხვავდება. კერძოდ, ეს შეიძლება იყოს განსხვავება აღსანიშნო ცნების მოცულობაში, თვისების გამოვლენის ხარისხში და სხვ. (15, 366). 2. **სტილისტური სინონიმები** ისეთი სიტყვებია, რომლებიც მნიშვნელობით იგივეობრივი არიან და ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან კონოტაციით – დადებითი ან უარყოფითი შეფასებით, ექსპრესიულ-ემოციური შინაარსით ან სტილისტური ელფერით (15, 336). 3. **სემანტიკურ-სტილისტური სინონიმები** – ეს არის სინონიმები,

რომლებიც ობიექტური სინამდვილის ერთსა და იმავე მოვლენას აღნიშნავენ და განსხვავდებიან არა მარტო სტილისტური ელფერით, არამედ თითოეული მათგანისათვის საერთო მნიშვნელობის ნიუანსებითაც. „ადამიანის აზრი ყოველთვის მერყეობს ლოგიკურ აღქმასა და ემოციებს შორის. ჩვენ ან შევიმეცნებთ ან შევიგრძნობთ. ყველაზე ხშირად ჩვენი აზრი ყალიბდება ერთდროულად ლოგიკური იდეისაგან და გრძნობისაგან... ეს ორი ელემენტი შეიძლება სრულიად განსხვავებული პროპორციებით გაერთიანდეს...“ (113, 182). შ. ბაღის ამ გამონათქვამით აიხსნება სემანტიკურ-სტილისტური სინონიმების ბუნება.

მნიშვნელობათა სიახლოვის მიხედვით ქართველი ენათმეცნიერები სინონიმების ორ სახეობას გამოყოფენ: აბსოლუტურ და რელატიურს (ალ. ნეიმანი, ალ. ლლონტი) ან დუბლეტებს და კვაზისინონიმებს (ბ. ფოჩხუა, შ. აფრიდონიძე). რუსი მკვლევრები მათ სხვადასხვაგვარი სახელწოდებებით იხსენიებენ: სრული–ნაწილობრივი (ს. ბერეჟანი, რ. ბუდაგოვი), ზუსტი, არაზუსტი სინონიმები, კვაზისინონიმები (ი. აპრესიანი) და ა. შ.

ქართულ სინონიმთა რელატიურ ბუნებაზე თავდაპირველად პ. კვიციანიძემ გაამახვილა ყურადღება და აღნიშნა: „თვითეულს სხვადასხვა ელფერი აქვს“ (36, 51). ამგვარ სინონიმთა აღსანიშნავად ბ. ფოჩხუა „კვაზისინონიმებს“ ხმარობს და მიუთითებს, რომ „მათი მნიშვნელობები ერთმანეთს არ ფარავს“ (67, 292). მკვლევარი სინონიმებად მიიჩნევს მნიშვნელობით იგივეობრივ ისეთ სიტყვებს, რომლებიც განსხვავდებიან კონტრასტის მიხედვით; ამაში იგულისხმება გრძნობითი ელფერი, მეტ-ნაკლები ექსპრესიულობა, გამოყენების სფერო (ფუნქციური სტილი) და ა. შ. (68, 293).

ექსპრესიულ-ემოციური მომენტი საგნობრივ-ლოგიკური შინაარსის გარეთ არსებობს (132, 167; 110, 66). არნ. ჩიქობავას მითითებით, ის „სუბიექტური დანართია ობიექტური მომენტისა, რომელსაც მნიშვნელობა წარმოადგენს, დანართი და არა შემადგენელი ნაწილი“ (90, 219). ზოგ მკვლევარს მიაჩნია, რომ ექსპრესიულ-ემოციური ელემენტი ლექსიკურ მნიშვნელობაში მუდმივად შედის. ალ. ნეიმანი ემოციას სინონიმთა წარმოქმნის ერთ-ერთ მთავარ მექანიზმადაც კი თვლის (49, V). ექსპრესია-ემოცია, ანუ გრძნობითი იერი, მეტყველის საგნისადმი დამოკიდებულებით წარმოიშობა, ე. ი. სუბიექტური მომენტი, მნიშვნელობა კი საგნობრივ-ლოგიკურ შინაარსს გულისხმობს და ობიექტურია. ზვეგინცევის

მითითებით, სწორედ საგნობრივ-ლოგიკური მომენტი არის ამოსავალი სიტყვათა სინონიმებად მიჩნევისა, ხოლო ექსპრესიულ-ემოციური ელემენტი მეორეულია (131, 175).

ს. ბერეჟანი აღნიშნავს, რომ კვაზისინონიმთა (მისი ტერმინით: ნაწილობრივ სინონიმთა) არსებობის საფუძველია ის განსხვავებები, რომელიც მათ სემანტიკურ მოცულობაში არსებობს (115, 55) ასეთი სხვაობები საფუძველად უდევს სინონიმური რიგების აგებას. თვით სემანტიკურ მოცულობათა დადგენა კი შესაძლებელია მხოლოდ სემანტიკური ანალიზის – ლექსემების სემებად დაშლის საფუძველზე. ლინგვისტურ ლიტერატურაში არსებობს შეხედულება, რომელიც სინონიმთა განმსაზღვრელ მთავარ ნიშნად, მათი მნიშვნელობის მსგავსებასთან ერთად, განსხვავებებს არ მიიჩნევს, რადგან საკითხის ამგვარი დასმა აბსოლუტური სინონიმების უარყოფამდე მიდის (9, 20). იბადება კითხვა: არის თუ არა ენაში ლექსიკური დუბლეტები, ანუ ე. წ. „აბსოლუტური სინონიმები“?

13.1. აბსოლუტური სინონიმის საკითხი. „აბსოლუტურ სინონიმებთან“ მიმართებით ენათმეცნიერთა შორის აზრთა სხვადასხვაობაა. მოვიყვანო „აბსოლუტური სინონიმის“ რამდენიმე განმარტებას: „სემანტიკურად იდენტური ლექსემები, რომლებიც თავისი არსით ნომინატიურია და განეკუთვნებიან მკაცრად განსაზღვრულ სტილს, აბსოლუტური სინონიმებია“ (138, 121); „იმგვარ სინონიმებს, რომლებიც არც მნიშვნელობით, არც კონტექსტუალურად არ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, აბსოლუტურ სინონიმებს ანუ ლექსიკურ დუბლეტებს ეძახიან. აქ სინონიმურ წყვილთა მნიშვნელობა სავსებით ემთხვევა ერთმანეთს ანუ ნულოვანი ოპოზიცია ახასიათებს“ (74, 37).

რუსულ ლინგვისტიკაში „აბსოლუტური სინონიმების“ გვერდით გვხვდება ტერმინები: „იგივეობრივი“, „სრული“, „ზუსტი ექვივალენტი“... ქართულ ენათმეცნიერებაში აბსოლუტური სინონიმები ჯერ კიდევ ს. ხუნდაძემ გამოყო და აღნიშნა, რომ ამგვარ სინონიმებს შორის „მნიშვნელობით სრულიად არავითარი განსხვავება არ არის“ (102, 178). მათ არსებობას იზიარებს ე. ბაბუნაშვილი (9, 20). ალ. ღლონტის მითითებით, იგი მცირე რაოდენობით, მაგრამ მაინც არსებობს ენაში (76, 293). ბ. ფოჩხუას თვალსაზრისით, „კვაზისინონიმისა და აბსოლუტურ სინონიმის შორის თავსდება სიტყვათა სინონიმური გამოყენების ყველა შემთხვევა“ (68, 293). რ. ღამბაშიძის აზრით, აბსოლუტური შეიძლება იყოს მხოლოდ ლექსიკური

დუბლეტები – ტერმინებში არსებული სინონიმური მიმართება, ვინაიდან ისინი იდენტურ მნიშვნელობებს აღნიშნავენ (74, 37).

ენაში აბსოლუტური სინონიმების არსებობას უარყოფდნენ ჯერ კიდევ ბერძენი სწავლულები. მაგალითად, კვინტილიანე ამბობდა: „ერთი და იმავე საგნისათვის ჩვენ სხვადასხვა სახელწოდებას ვხმარობთ, მაგრამ ღრმა გამოკვლევის შედეგად ვრწმუნდებით, რომ ყოველ ამ სახელწოდებას თავ-თავისი მნიშვნელობა აქვს“⁴. აღნიშნული თვალსაზრისის მომხრეა XVIII საუკუნის ფრანგი განმანათლებელი დაღამბერი, რომლის თვალსაზრისით: ენაში არ არის ორი სიტყვა, რომლებიც შეიძლება სინონიმებად ჩავთვალოთ ამ ცნების სრული გაგებით, ე. ი. ისეთები, რომელთა ურთიერთმონაცვლეობა ყველა შემთხვევაში შესაძლებელი იქნება სიტყვის მნიშვნელობის შეუცვლელად (153, 149); ანალოგიურ მოსაზრებას გამოთქვამს ციცერონიც: „თუმცა ისე გვეჩვენება, თოთქოს სიტყვებს ერთი და იგივე მნიშვნელობა აქვთ, მაგრამ როგორც საგნები განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, ისე მათი სახელებიც განირჩევიან“ (149, 19).

ზემოგამოთქმული თვალსაზრისის მომხრეა არნ. ჩიქობავაც, რომელიც მიუთითებს, რომ ენაში სავსებით მსგავსი სიტყვები არ არსებობენ: „ან აღსანიშნი საგნის სხვადასხვა მომენტია, სინონიმებს რომ განასხვავებს, ანდა თვალსაზრისი, რომელიც მოლაპარაკის დამოკიდებულებას აღსანიშნისადმი ახასიათებს, ანდა გრძნობითი იერი, რომელსაც სინონიმური სიტყვა იწვევს, ანდა კიდევ დიალექტური სხვაობა სინონიმური სიტყვებისა“ (89, 183).

რუს ენათმეცნიერთა შორის აღნიშნულ თვალსაზრისს იზიარებენ პალევსკაია, რეფორმატსკი, ზეგინცევი, პავლოვ-შიშკინი და სხვ. პავლოვ-შიშკინი წერს: „ენაში არ არის ორი ან რამდენიმე სიტყვა, რომელიც სრულიად ერთსა და იმავეს აღნიშნავენ“ (147, 1).

ფ. დე სოსიურის მოძღვრებით, თუ ენობრივი ნიშნის არსი აღსანიშნისა და აღმნიშვნელის ერთიანობით განისაზღვრება, იმავე ნიშნის „ღირებულება“ სისტემის სხვა წევრებთან მიმართებით კლასიფიცირდება (157, 147-148). „ენა ნიშანთა სისტემაა“ და ამ სისტემაში ელემენტები ამყარებენ ერთმანეთთან მიმართებას: ლექსიკური ლექსემების ანალიზი უნდა მოხდეს სხვა ლექსემებთან მიმართებაში.

⁴ ციტატას ვიმოწმებთ კ. ჯორჯანელის სტატიიდან „სინონიმთა საკითხისათვის“ (106, 253).

სემანტიკურ იგივეობაზე საუბარი მხოლოდ მას შემდეგ არის შესაძლებელი, თუ ისინი ექვივალენტურნი აღმოჩნდებიან ფუნქციონალურ დონეზე. ფუნქციონალურ მიმართებათა დასადგენად კი აუცილებელია სინტაგმაში აზრობრივი შეკავშირებისა და დერევაციული რიგის გათვალისწინება (161, 79).

აღნიშნული პრინციპის გათვალისწინებით, გ. მაჭავარიანი სალიტერატურო ქართულში პაპა/ბაბუას აბსოლუტურ სინონიმებად არ მიიჩნევს, რადგან ისინი სინტაგმატური და კომბინატორული ანალიზის დონეზე ექვივალენტურნი არ არიან; დასაშვებია: მამა-პაპა, პაპანაქება სიცხე, მაგრამ დასახელებულ კომბინაციაში პაპა-ბაბუა ამ სიტყვათა ჩანაცვლება შეუძლებელია. მეორე მხრივ, მიღებულია ბაბუაწვერა (44, 127). მეკლევარი ითვალისწინებს სინონიმთა დიალექტურ წარმომავლობასაც და მათ შორის განმასხვავებლად მიიჩნევს გარეენობრივ (ექსტრალინგვისტურ) კონტაქტებსაც (44, 127)⁵.

ენაში აბსოლუტური სინონიმების არსებობას ეჭვქვეშ აყენებს კ. ჯორჯანელიც. მეცნიერი ყურადღებას ამახვილებს აბსოლუტურ სინონიმებად მიჩნეულ უცხოურ ტერმინებსა და მათ შესატყვის ქართულ ოდენობებზე, ისეთებზე როგორცაა: ცდა-ექსპერიმენტი, ნაკლი-დეფექტი, ტრანსპორტი-გადაზიდვა... და მიუთითებს, რომ აღნიშნული უცხოური სიტყვები უპირატესად იხმარება სამწერლობო ენაში, ანდა გვხვდება სპეციალურ ტერმინებსა და ინტელიგენტების მეტყველებაში. ამდენად, სინონიმურ სიტყვებს შორის განსხვავება სტილისტურია: ცდა უფრო სასაუბრო მეტყველებაში იხმარება. სტილისტურ კურიოზს მივიღებთ, თუ ვიტყვი „ექსპერიმენტი ბედის მონახვერვალ“. ავტორს მიაჩნია, რომ „სინონიმურ სიტყვათქმებს შორის მუდამ არსებობს მეტ-ნაკლები სხვაობა, სწორედ ეს განსხვავება ანიჭებს სინონიმური მწკრივის ყოველ სიტყვას ინდივიდუალურობას, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელ ორიგინალურობას“ (106, 255-259).

ზემოგამოთქმული თვალსაზრისის მომხრეა შ. აფრიდონიძეც. იგი მიუთითებს, რომ ტერმინთა ჩანაცვლება შეიძლება გამოდგეს აბსოლუტური სინონიმის

⁵ სპეციალურ ლიტერატურაში შენიშნავენ, რომ სინონიმთა განმასხვავებელ ერთ-ერთ ნიშან-თვისებას ხმარების მეტ-ნაკლები სიხშირე წარმოადგენს (67, 268). ამიტომ შესაძლოა რომელიმე აღმოსავლურ, მაგალითად, კახურ დიალექტზე მეტყველმა მეტი სიხშირით გამოიყენოს „პაპა“, ვიდრე „ბაბუა“.

დასადგენად, მაგრამ იგი არასაკმარისია, რადგან სხვაობა თავს იჩენს სიტყვათა შეკავშირებისას (5, 285). სინონიმურ წყვილში შემავალი წევრები განსხვავდება დერივაციითაც (161, 285).

დიალექტური სინონიმური წყვილების განხილვის შედეგად რ. გერსამია მიუთითებს, რომ მეგრულში დიალექტურ საფუძველზე შექმნილ ზოგიერთ სინონიმურ ერთეულს მოტივად უდევს სხვადასხვა სახელდების პრინციპი. მაგალითად: ღანდარა-კიდაჭი „ბაღლინჯო“. კიდაჭი, რომელიც სენაკური დიალექტის კუთვნილებაა, ეტიმოლოგიურად „კედლის ჭიას“ უკავშირდება, ხოლო ღანდარა ლექსემის ამოსავლად მიჩნეულია ღანდა „ღობე“. ეს ლექსემა ზუგდიდურ დიალექტში გვხვდება (16, 16). ამდენად, ე. წ. „აბსოლუტური სინონიმების“ გასამიჯნავად აღნიშნული მეთოდის გასათვალისწინებელია, როცა ტერიტორიულ დუბლეტებს განვიხილავთ.

ზ. ჭუმბურიძეს მოჰყავს სინონიმური მნიშვნელობის ტოლ-შერწყმული კომპოზიტები, როგორცაა: სინდის-ნამუსი, ღარიბ-ღატაკი, ადათ-წესი, სვე-ბედი, ბედ-იღბალი... და მეცნიერი აღნიშნავს, რომ ისინი თავისუფლად ერთმანეთს ვერ ენაცვლებიან: „ჭკუას ვასწავლი“ შესიტყვებაში „ჭკუის“ „გონებით“ შეცვლა მიუღებელია (99, 152).

ბ. ჯორბენაძის მითითებით, ხვეწნა-მუდარა, ხიზდი-სიძულვილი, მხეცი-ნადირი და ა. შ. ერთმანეთის მიმართ სინონიმურია, მაგრამ აბსოლუტურ სინონიმებს არ წარმოადგენენ, რადგან მათგან ნაწარმოები ზმნები სემანტიკურად განირჩევიან ერთმანეთისაგან, უფრო მეტიც, ზოგჯერ დაპირისპირებულაც კი არიან (104, 200-218).

ამდენად, აბსოლუტური სინონიმები შეიძლება გაიმიჯნოს შემდეგი კრიტერიუმებით: 1. სინონიმებად აღებული წყვილის წევრები ნომინატიური უნდა იყვნენ მნიშვნელობით და პოლისემიურობით არ უნდა ხასიათდებოდნენ; 2. ისინი არ უნდა განსხვავდებოდნენ აზრობრივი ნიუანსებით, მნიშვნელობის სხვადასხვა ელფერით; 3. არ უნდა იყვნენ შეფერვილი ემოციური ნიშნით; 4. უნდა განეკუთვნებოდნენ ერთსა და იმავე ფუნქციურ სტილს; 5. მათ უნდა შესწევდეთ სიტყვებთან შეხამების თანაბარი შესაძლებლობა, ანუ დისტრიბუციის უნარი; 6. უნდა გააჩნდეთ თანაბარი სადერივაციო შესაძლებლობები და რომელიმე მათგანი არ უნდა ავლენდეს სადერივაციო (საწარმოქმნო) ხარვეზს; 7. განსხვავებამ არ უნდა იჩინოს თავი

მსგავს ლექსემათა სახელდების პრინციპში... თუ ზემოდასახელებულ კრიტერიუმებს მოვიმარჯვებთ სინონიმთა განსასხვავებლად, ჩვენი მასალის გათვალისწინებით, აბსოლუტური სინონიმის საკითხი ძველ ქართულ ენაში ეჭვქვეშ დადგება, ან საერთოდ მოიხსნება.

14. სიტყვათველი და სინონიმური რიგის სტრუქტურა. ლექსიკურ-სემანტიკური კავშირების ბუნების შესახებ მეცნიერთა მრავალგვარი მოსაზრება არსებობს. მათ შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია ი. ტრიორის „სემანტიკური ველის“ თეორია. ამ თეორიის მიხედვით ენობრივ ნიშანთა სფერო შინაგანად ორგანიზებული სისტემური ბუნებისაა და მათი სეგმენტაცია ანუ დანაწევრება ხდება მრავალ განზომილებაში, ხოლო თითოეული მათგანი ცალკეულ სტრუქტურას – ველს ქმნის. „სემანტიკური ველი“ გამოეყოფა ენის მთელ ლექსიკას და თავის მხრივ იყოფა სიტყვებად. მაშასადამე, ავტორი იერარქიულ დაყოფას უშვებს: სიტყვათველი – მთელი ლექსიკა (171, 430). ამდენად, ლექსიკურ-სემანტიკურ ველს ახასიათებს მასში შემავალ ელემენტთა იერარქია და მისი თავდაპირველი კვლევა მხოლოდ სინქრონიული მოცულობით შემოიფარგლება (93, 12).

„სემანტიკური ველის“ მეორე თეორეტიკოსი ლ. ვაისგენბერგი მიიჩნევს, რომ ყოველი ენა, დედა ენა (mutter-sprache) შეიძლება გაიგივდეს სოსიურის ლანგუჟსთან. დედა ენაში სრულად ჩანს ენისა და ენობრივი კოლექტივის კავშირი. ენის სემანტიკური კვლევისას მთელი სიგრძე-სიგანით უნდა იქნას გათვალისწინებული სტრუქტურულობისა და იმანენტურობის პოსტულატები. იმანენტურობის არსი გულისხმობს არა ექსტრალინგვისტური, გარეენობრივი, არამედ ენობრივი კრიტერიუმების გამოყენებას (13, 30).

მაშასადამე, ენის შინაარსეული სფერო შედგება არა იზოლირებულ სიტყვათა უბრალო ჯამისაგან, არამედ დანაწევრებული ურთიერთდამოკიდებულებებისაგან.

ქართულ სინამდვილეში საგანთა წვდომის ამ წესს, რომელიც უნივერსალური ხასიათისაა, ინტუიციით მიაგნო სულხან-საბა ორბელიანმა (51, 62-64). სულხან-საბა ლექსიკონში თავს უყრის საერთო სემანტიკური ველის, სინონიმური რიგის ან ერთი თემატური ჯგუფის სიტყვებს და ამგვარი კლასიფიკაცია ლექსიკოგრაფის ენობრივი აღდგოთია ნაკარნახევი და არა რომელიმე ლინგვისტურ მოძღვრებაზე დაყრდნობით ან გავლენით (13, 30).

თანამედროვე ლინგვისტურ ლიტერატურაში მნიშვნელობის საერთო კომპონენტის მქონე სიტყვებს ხან ველს, ხან თემატურ ჯგუფს, ხანაც სინონიმურ რიგს უწოდებენ. რეალურად კი ისინი განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. მათთვის საერთო ისაა, რომ თითოეული ჯგუფი მთლიანია და ადვილად გამოიყოფა ენის დანარჩენი ლექსიკისაგან, ხოლო მასში შემაგალ ელემენტებს აერთიანებს საერთო საგნობრივ-ცნებობრივი თანაფარდობა (93, 178). ველი უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე სინონიმური რიგი. სინონიმური რიგით აღინიშნება „ლინგვალური სტრუქტურის ერთხაზოვანი ვარიანტი, რომელშიც მიმართება სიტყვა – იდენტიფიკატორსა და ჯგუფში შემაგალ ყველა ელემენტს შორის სინონიმურია“ (93, 132-136). მაშასადამე, სინონიმურ რიგში შემაგალ ერთეულთა თავმოყრის საფუძველია, როგორც იდენტური, ასევე დიფერენციალური ნიშნები, რომლებიც ლექსემათა მნიშვნელობის სეგმენტაციის დროს მიიღება.⁶ ეს ნიშნები ლექსიკური მნიშვნელობის სტრუქტურით არის განპირობებული (122, 29).

ლექსემათა დიფერენციალურ ნიშნებად⁷ დაშლა კომპონენტური ანუ სემანტიკური ანალიზის პრინციპს ეყრდნობა. აღნიშნული მეთოდის გამოყენებით შესაძლებელია სინონიმური რიგის თითოეული სიტყვის მნიშვნელობა განვიხილოთ, როგორც მინიმალური სემანტიკური კომპონენტის ერთიანობა (160, 6). დიფერენციალურ ნიშანს ქმნის მნიშვნელობათა ელფერები, ექსპრესიულობა, სტილისტური ელფერი, სიტყვათწარმოების განსხვავებული უნარი, სიტყვის წარმოშობის ისტორია და სხვ. მაშასადამე, დიფერენციალური ნიშანი ანუ სინონიმთა დიფერენციალური კომპონენტი, ეს არის სინონიმთა შედარების შედეგად მიღებული ნაშთი.

6. ლინგვისტურ ლიტერატურაში მნიშვნელობის სეგმენტაციის შედეგად მიღებული ნიშნის აღსანიშნავად სხვადასხვა ტერმინი იხმარება: დიფერენციალური ნიშანი (დ. შმელევი), მნიშვნელობის დიფერენციალური ელემენტი (კ. სმოლინა), სინონიმების დიფერენციალური კომპონენტი (სდკ) (მ. აბალაკი), სემები (ე. შენდელსი), კომპონენტური მნიშვნელობა (ვ. ჩერნიაკი) და სხვ. ჩვენს ნაშრომში უპირატესად ვიყენებთ ორ ტერმინს: დიფერენციალური ნიშანი; სინონიმების დიფერენციალური კომპონენტი.

7. ფ. დე სოსიურის მოძღვრების მიხედვით, ენის მთელი მექანიზმი ემყარება იდენტიფიკაციასა და დიფერენციაციას (147, 141).

დიფერენციალურ ნიშნებზე დამყარებით არის შესაძლებელი სიტყვის ინდივიდუალური კავშირის დადგენა, რომელიც სინონიმური რიგის შიგნით არსებობს. ლინგვისტიკაში ვხვდებით საწინააღმდეგო თვალსაზრისსაც, რომლის მიხედვითაც, „სინონიმების განსაზღვრებისას განსხვავებიდან ამოსვლა, ან თუნდაც იმის აღნიშვნა რომ სინონიმების მნიშვნელობათა განსხვავებები ისევე არსებითია, როგორც მათი მსგავსება, არ უნდა იყოს მართალი“ (9, 20-21). ჩვენი თვალსაზრისით, სწორედ დიფერენციალური ნიშნები ანიჭებს სინონიმური რიგის თითოეულ წევრს იმ ინდივიდუალურობას, რაც მათი ენაში არსებობის ერთადერთი და აუცილებელი პირობაა.

ლექსიკურ ერთეულთა იდენტიფიკაცია, მათი გაერთიანება ერთ სინონიმურ რიგში „ინტეგრალური სემანტიკური კომპონენტების“ საფუძველზე ხდება (160, 7). ეს ინტეგრალური კომპონენტი არის ფაქტობრივად ცნების ძირითადი ნიშანი, რომელიც სინონიმური რიგის ყველა წევრს მოეპოვება. მაშასადამე, სინონიმურ რიგში გამოიყოფა დომინანტური წევრი, რომელიც არ არის მარკირებული სტილისტურად, არ ახლავს რაიმე დამატებითი ემოციურ-ექსპრესიული ნიშანი და ეს ლექსემა განსაზღვრავს რიგში შემავალი თითოეული ლექსიკური ერთეულის ძირითად ხასიათს (152, 29; 139, VII).

სინონიმური რიგის სტრუქტურა შეიძლება დანაწევრდეს მის შიგნით მცირე ურთიერთგადაძვეთ მიკროსტრუქტურებად, რის შედეგადაც მიიღება მცირე კვაზისინონიმური რიგები, რომელთა ჩართვა, თავის მხრივ, დიდ ჯგუფში შეიძლება. არსებითად იქმნება თავისებური ბუნების იერარქიული ხე. იგი განსაკუთრებით ახასიათებს კვაზისინონიმთა ისეთ კლასს, რომელიც შეიცავს ნებისმიერი იერარქიული დონის გვაროვნულ ტერმინებს. მიკროსტრუქტურის გამოყოფის საფუძველია საერთო სახის განსაზღვრული დიფერენციალური ნიშნები. ყოველი ახალი სიტყვა სემათა დამატებით ან კლებით მიიღება, და შესაძლოა პარადიგმაში კიდურა წევრებს შორის მიმართება ანტონიმურიც კი აღმოჩნდეს (69, 20).

ბ. ფონსუა სინონიმური რიგის წევრების განხილვა-დახასიათებას მიზანშეწონილად თვლის სინონიმური წყვილების სახით⁸. მკვლევარი მიუთითებს, რომ მხოლოდ

⁸ კ. დანელიას მითითებით, „სინონიმური წყვილი“ გულისხმობს შემდეგს: შეიძლება, რომელიმე საგნის ან მოვლენის აღსანიშნავად რამდენიმე სინონიმური ერთეული იყოს

წყვილის წევრებს შორის შეიძლება დადასტურდეს ერთი ნიშნის ქონა-უქონლობა, „ამიტომაც მიზანშეწონილი სინონიმთა ჯგუფი განხილულ-დახასიათებულ იქნას არა ერთიანად, არამედ წყვილებად“ (67, 267).

წარმოდგენილ ნაშრომში სინონიმთა გამოყოფასა და განხილვას საფუძვლად უდევს სწორედ ზემოაღნიშნული პრინციპი (წყვილებად განხილვა), რომლის გამოყენება განსაკუთრებით ნათლად წარმოაჩენს სინონიმური რიგის თითოეული წევრის ინდივიდუალურ ბუნებას.

1.5. ლექსიკური სინონიმის საკითხი ძველ ქართულში. სალიტერატურო ენები ევოლუციას განიცდიან, ხოლო ქართული ენა ამ თვალსაზრისით კონსერვატიული ხასიათისაა, რადგან მას არ განუცდია ენათა შერევა, უცხოური ენის გავლენა იმ დონეზე, რომ ძირფესვიანად შეცვლილიყო სიტყვა-გამოთქმები (56, 52). მიუხედავად ამისა, ძველი ქართული და ახალი ქართული იმდენად განსხვავებული ენობრივი ოდენობებია, რომ მტკიცე საფუძველი მოგვეპოვება ისინი სალიტერატურო ენის საფუძვრებად, განვითარების ეტაპებად მივიჩნიოთ (97, 47-50). ამ ეტაპების გამოყოფა უპირატესად ენის გრამატიკულ წყობასა და ლექსიკურ მარაგში მომხდარ ცვლილებებს ეფუძნება. მიუხედავად ამისა, ქართული სალიტერატურო ენის ლექსიკური სინონიმის განვითარების ისტორიაში გარკვეული პერიოდების გამოყოფა და ძველი ქართული ლექსიკურ-სინონიმური სისტემის არსებობა მხოლოდ პირობით შეიძლება დაუშვათ (56, 52), რადგანაც ძველი ქართული ლექსიკის უდიდესი ნაწილი დღესაც ცოცხალია და განაგრძობს არსებობას. ამ თვალსაზრისით, ქართული სამწერლობო ენის ლექსიკური სინონიმის განვითარების ისტორიაში ძნელდება რაიმე მიჯნის დადება.

მეორე მხრივ, სინონიმის, როგორც ენობრივ მოვლენას, ლინგვისტური თვალსაზრისით განიხილავენ სინქრონიულ ასპექტში. ძველი ქართული ენა განვითარების ხანგრძლივ პერიოდს მოიცავს, ამიტომ ძნელი გასარკვევია

გამოყენებული და ეს ერთეულები სხვადასხვა ადგილას იყოს ნახმარი. მათი აღნუსხვა და კლასიფიკაცია სხვა, ცალკე საკითხია. ხოლო სინონიმურ წყვილთა ცალკე იხმარება ერთად და ერთ გარკვეულ კონტექსტში და, ჩვეულებრივ სტრიქონის (ტაქსის) ფარგლებს არ სცილდება (20, 472). ჩვენს შემთხვევაში „სინონიმურ წყვილებს“ განვიხილავთ როგორც მთლიან ტექსტში, აგრეთვე ერთი წინადადების, ერთი კონტექსტის ფარგლებში.

სინონიმურ სიტყვათაგან რომელიმე მათგანი დროის რა მონაკვეთში იხმარება. იხმარებიან ისინი ერთი ეპოქის ფარგლებში თუ არა, როდის იწყება და როდის მთავრდება სინონიმურ სიტყვათა თანამშრომლობა (56, 54). ამდენად, სინონიმური რიგი არ არის მყარი ერთეული. ცვალებადობის პროცესები, როგორცაა ენაში ამა თუ იმ ლექსიკურ ერთეულთა დაკარგვა, მნიშვნელობის გადაწევა, ახალი მნიშვნელობის შექმნა, სიტყვის შესხება და ა. შ., გავლენას ახდენს საერთოდ სინონიმთა სისტემაზე და, ცხადია, სინონიმური რიგის სტრუქტურაზეც; ამიტომაც მიუთითებენ, რომ თოთოეულ ეპოქას სინონიმურ საშუალებათა განსაზღვრული სისტემა შეესაბამება (148, 99). მაშასადამე, ქართული ენის განვითარების ისეთ ორ საფეხურზე, როგორც არის ძველი და ახალი ქართული, სინონიმური ლექსიკის განხილვა უნდა მოხდეს ცალ-ცალკე (38, 194).

წინამდებარე ნაშრომში წარმოდგენილია ძველ ქართულ ენაში ლექსიკურ სინონიმთაგან დაკავშირებული საკითხების კვლევა ქართული ოთხთავის ორი ძველი რედაქციის მასალის საფუძველზე.

თავი II

სინონიმთა წარმოქმნის წყაროები ძველ ქართულში (ქართული ოთხთავის ორი ძველი რედაქციის მიხედვით)

როგორც ცნობილია, ქართული ოთხთავის ორ ძველ რედაქციას შეიცავს სამი ხელნაწერი, რომლებიც შატბერდის მონასტრიდან არიან გამოსულნი. არსებითად გვაქვს ორი რედაქცია, ერთი ადიშის-C (897 წ.), ხოლო მეორე ჯრუჭისა-D (936 წ.) და პარხლის-E (973 წ.). ამ ხელნაწერებში „საქმე გვაქვს ორ გარკვეულად განსხვავებულ რედაქციასთან, როგორც ლექსიკის თვალსაზრისით, ისე ფრაზის აგების მხრივ“ (80, 08). ჯრუჭ-პარხლის ტექსტი საფუძვლად დასდებია ჯერ ექვთიმე მთაწმიდლის, ხოლო შემდეგ გიორგი მთაწმიდლის მერმინდელ რედაქციებს. ამ უკანასკნელმა საბოლოოდ განდევნა ყველა დანარჩენი რედაქცია და იქცა ქართულ ვულგატად. თავად ჯრუჭ-პარხლის ტექსტი წარმოადგენს პროტოვულგატას, რომელსაც მხარს უჭერს როგორც ადრინდელი ტექსტები: (ხანმეტი ლექციონარი (VII ს.), ი. ჯავახიშვილის მიერ ამოკითხული ხანმეტი ნაწყვეტების ნაწილი, და ჰაემეტი ლექციონარის ნაწყვეტები), ისე მერმინდელი რედაქციები: ოპიზისა (913 წ.); ტბეთისა (988 წ.) და სხვ. (80, 09).

ჯრუჭ-პარხლის ხელნაწერები ერთ ტექსტს წარმოადგენენ, მაგრამ მათ შორის არსებითი ხასიათის განსხვავებანიც მოიპოვება. ზოგ შემთხვევაში ერთ-ერთი მათგანი C-სთან არის: ხან D და ხან E, მაგრამ მოიპოვება ადგილებიც, სადაც სამივე შატბერდული ხელნაწერი სრულიად განსხვავებულია ერთმანეთისაგან; ეს კი მოწმობს, რომ ერთი იმ პუნქტთაგანი, სადაც ქართული ტექსტი სწორდებოდა, შატბერდი ყოფილა (80, 011). ა. შანიძე აღნიშნავს, რომ შატბერდული ოთხთავის ტექსტები, მართალია, IX-X საუკუნის ძეგლებს წარმოადგენენ, მაგრამ ენობრივი თვალსაზრისით IV-V საუკუნის ძეგლებს განეკუთვნებიან, თუმცა კი ზოგიერთი რამ გასწორებულია მერმინდელი ნორმების მიხედვით. ეს ცვლილება ხანმეტობასა და ჰაემეტობას შეჰხებია, ძირითადი მარაგი, უძველესი მორფოლოგიურ-სინტაქსური ნიშნების და არქაული ლექსიკისა ძეგლში კარგად არის დაცული. ამიტომ ქართული ენის ძეგლებს შორის ამ ქართულ ოთხთავეს უეჭველად უჭირავს „უპირველესი ადგილთაგანი“ (80, 012).

რაც შეეხება საკუთრივ ადიშის რედაქციას, იგი სრულიად ცალკე მდგომ ტექსტს წარმოადგენს. ივ. იმნაიშვილის აზრით, იგი შედგება „ძირითადი“ ტექსტისგან, რომელიც საკუთრივ ადიშის ტექსტს წარმოადგენს და „ჩანართი“ ნაწილისგან. საკუთრივ ადიშის ტექსტს სრულიად განცალკევებული ადგილი უჭირავს ძველ ოთხთავებს შორის, ხოლო „ჩანართი“ ნაწილი ე. წ. პროტოვულგატას მისდევს. (30, 219-232). მკვლევარს მოჰყავს ისეთი ლექსიკური ერთეულები, რომლებიც ადიშის ტექსტში დასტურდება და სხვა რედაქციებში არ გვხვდება ასეთებია: ფიჩუ, გხუჭდენ, მელორენი, საყურძენი, მიმოდასტუანვიდა, მეოხნეთა, მივტონტმანებდი და სხვ. ადიშის ნუსხას ახასიათებს აგრეთვე სიტყვის ფორმათა ხმარების უფრო კონკრეტულობა, ხოლო ჯრუჭ-პარხლის ტექსტის ლექსიკა უფრო ზოგადი შინაარსის შემცველია. ასე, მაგალითად: სახეთე/ჭურჭერი; მწყემსი/მელორე; ყრმა/წული და სხვ. (30, 194-205). ადიშის რედაქცია ხასიათდება მთელი რიგი ლექსიკური თავისებურებებით, რაც განარჩევს მას ჯრუჭ-პარხლის ტექსტისაგან და საერთოდ სახარების სხვა რედაქციებისაგან.

ადიშის ოთხთავის ბერძნულთან მიმართების საკითხს საგანგებოდ შეეხო ს. ყაუხჩიშვილი. მან მიუთითა, რომ ადიშის ოთხთავში, რომელიც სახარების უძველეს ქართულ თარგმანს წარმოადგენს, შეიმჩნევა ტენდენცია ბერძნული ენისა და ელინური სამყაროს გავლენისა მთარგმნელზე (77, 93). მკვლევარს ამის დასტურად მოჰყავს სხვადასხვა არგუმენტი. ადიშის ტექსტში მოიპოვება რიგი ბერძნული ლექსემებისა: სანდალი, ლანკლა, ჰინაკი, კლიტე და ა. შ., რომლებიც უდავოდ მოწმობენ, რომ ადიშის ოთხთავის მთარგმნელი ბერძნული დედნის გავლენას განიცდიდა (77, 109). მკვლევარი მიუთითებს, რომ ადიშის რედაქციის ავტორს თვალწინ ჰქონდა ძირითადად ბერძნული დედანი (და არა რომელიმე სხვა). ამ ნიადაგზე აიხსნება ზოგიერთი უზუსტობა, რომელიც ქართულ თარგმანს ახასიათებს. მეორე მხრივ, როცა ადიშის ნუსხაში ნახმარია ისეთი გამოთქმა, რომელიც ოთხთავის სხვა ტექსტში არ იხმარება, ეს განსხვავება აიხსნება იმით, რომ ზოგიერთი ბერძნული სიტყვა ან გამოთქმა გვიან საუკუნეებში უკვე აღარ ესმოდათ იმ მნიშვნელობით, რომელიც მას ძველ საუკუნეებში ჰქონდა. მაშასადამე, „გვიანი საუკუნეების მთარგმნელებმა და რედაქტორებმა კარგად იცოდნენ ბერძნული სალიტერატურო ენა, ხოლო ცოცხალი ბერძნული სალაპარაკო ენა, მისი ძველი იდიომატიზმებით მათთვის უცნობი იყო. ადიშის რედაქციის ავტორი კი,

თვითონ უფრო ძველ საუკუნეში მცხოვრები და ხალხური ენის მცოდნე, უკეთ ერკვევა ამა თუ იმ სიტყვის სპეციფიკურ მნიშვნელობაში მოცემულ ადგილას და მის სხვა მნიშვნელობაში სხვა ადგილას“ (77, 111).

ელ. დოჩანაშვილმა გამოყო ადიშის ტექსტსა და სომხურ ხელნაწერებს შორის ტექსტობრივად შემხვედრი საერთო ხმარების სიტყვები. მეცნიერის მიერ დასახელებული ქართულ-სომხური საერთო ხმარების ლექსემები არა მხოლოდ ადიშის ხელნაწერში გვხვდება, არამედ სხვა წინარეათონურ და გიორგი მთაწმიდლის რედაქციებშიც დასტურდება. სომხურ ლექსიკურ ერთეულთა უდიდესი ნაწილი ქართულში ზეპირი გზით უნდა იყოს შემოსული და არა მწიგნობრულით.

ადიშის ოთხთავში გამოიყოფა ასევე ფენა, რომელიც მისი არქექტივის შემდგომ რედაქტორს სომხურ ოთხთავთან შედარებით უნდა ჩაესწორებინა. სწორედ აქ გამოიყოფა არმენიზმები, რომლის საფუძველზეც მკვლევრები მიიჩნევენ ადიშის ოთხთავს სომხურიდან მომდინარედ. ელ. დოჩანაშვილი კი მიუთითებს, რომ ადიშის ნუსხაში წარმოდგენილი „არმენიზმები“ მხოლოდ ლექსიკური ჩასწორების შედეგია და არა რედაქციული ხასიათისა (25, 206).

ლექსიკური სახის სხვაობები, რომლებიც ვლინდება ოთხთავის პარალელურ ვერსიათა (DE – C) შეპირისპირებისას, „დაახლოებით 1000-ზე მეტია“ (25, 183). რედაქციათა დაპირისპირების დროს გამოვლენილი ლექსიკური წყვილების უმეტესი ნაწილი სინონიმურ მიმართებაში იმყოფება ერთმანეთთან. რადგან ადიშის რედაქციის მთარგმნელი უფრო უკეთ ერკვევა ამა თუ იმ სიტყვის სპეციფიკურ მნიშვნელობაში მოცემულ ადგილას, ამიტომ მასში გამოვლენილ სინონიმურ ლექსემებში უფრო მეტად იკვეთება სემანტიკური და სტილისტური დატვირთვის მქონე დიფერენციალური ნიშნები.

პარალელური ვერსიების მიხედვით გამოყოფილი სინონიმური რიგის სიტყვათა უმეტესი ნაწილი სხვა რედაქციებშიც იხმარება და ისინი ერთი რედაქციის ფარგლებშიც სინონიმებად ითვლებიან.

დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როცა ერთი ტექსტის ფარგლებში გვხვდება სინონიმურ წყვილთა ცალები სხვადასხვა ადგილზე და ისეთი შემთხვევებიც, როდესაც ცალკეულ რედაქციებში ერთმანეთის გვერდიგვერდ იხმარება ლექსემები სინონიმური პარალელიზმის სახით.

ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინება საფუძველს იძლევა სახარების ტექსტში ყურადღება გავამახვილოთ სინონიმისა და პოლისემიის ურთიერთმიმართების საკითხზე; სინონიმთა წარმოქმნის ისეთ წყაროებზე, როგორცაა: სიტყვათწარმოება, სიტყვის სესხება, ტაბუ და ევფემიზმი და სხვ.

2.1. პოლისემია და სინონიმია (პოლისემიურ ლექსემათა სინონიმური მწკრივები).

სინონიმია და პოლისემია ორი სემანტიკური უნივერსალია, ანუ მსოფლიოს ყველა ენისათვის დამახასიათებელი და თითოეული ენის ფუნქციურ სტრუქტურაში ღრმად ფესვადგმული კატეგორიებია (158, 267). ეს ორი ენობრივი მოვლენა, რომლებიც „მანამდე წარმოიქმნა, ვიდრე შეიქმნებოდა მეცნიერება სემასიოლოგია“ (159, 31), საპირისპიროა თავისი არსით. თუ სინონიმია გულისხმობს ერთი და იმავე შინაარსის სხვადასხვა ნიშნით გამოხატვას, პოლისემიის შემთხვევაში ერთი და იმავე ნიშნით სხვადასხვა მნიშვნელობები გადმოიცემა, ანუ „პოლისემიასთან მაშინ გვაქვს საქმე, როდესაც ერთი ფონეტიკური გარსი მიმართებაში აღმოჩნდება საგანთა რამდენიმე კლასთან“ (66, 102).

საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ სინონიმური კავშირები დამახასიათებელია პოლისემიური ლექსემებისათვის. ერთი მხრივ, პოლისემიურ ლექსემათა ცალკეულ მნიშვნელობათა გამიჯვნა ხდება სინონიმებთან შედარების გზით, მეორე მხრივ კი, ცალკეულ სინონიმურ რიგში ლექსიკურ ერთეულთა თავმოყრა დამოკიდებულია პოლისემიური ლექსემის ცალკეულ მნიშვნელობათა გამიჯვნაზე (160, 17). პოლისემიური სიტყვა ერთი მნიშვნელობით შეიძლება იყოს ერთ რიგში შესული სიტყვის სინონიმი, სხვა მნიშვნელობით კი იგი სხვა რიგში შესული სიტყვის სინონიმი აღმოჩნდება, ანუ პოლისემიური სიტყვის მნიშვნელობებიდან შეიძლება სხვადასხვა რიგის სინონიმები წარმოიქმნას. შედეგად ვიღებთ რთულ გადაჯაჭვულ კავშირებს, რომლებიც სიტყვათა დიდ რაოდენობას მოიცავს (1, 54-60; 69, 16-19; 129, 22).

მაშასადამე, სინონიმების შეპირისპირებისას მხედველობაში მიიღება დამთხვევა ან ნაწილობრივი დამთხვევა არა მთლიანად სიტყვათა მნიშვნელობებისა, არამედ „მათი აზრობრივი სტრუქტურის ელემენტებისა“ (116, 87; 126, 10-11; 121, 98; 122, 22; 150, 159), ანუ **ლექსიკურ-სემანტიკური ვარიანტებისა** (ლსვ), რომლებიც შინაგანად დაკავშირებული არიან ერთმანეთთან და ქმნიან გარკვეულ სემანტიკურ მთლიანობას. ეს სემანტიკური მთლიანობა არის სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობა,

რომელიც ლსვების ნაკრებისაგან შედგება. ამრიგად, სინონიმების სემანტიკური სიახლოვე ვლინდება „მათი აზრობრივი შინაარსის დამთხვევაში“ (114, 225). ამიტომ, ნაშრომში სემანტიკური შეპირისპირების ერთეულად მიჩნეულია სიტყვის ცალკეული ლექსიკური მნიშვნელობა და სიტყვების სინონიმურობაც დაშვებულია მხოლოდ მათი ცალკეული მნიშვნელობების მსგავსების შემთხვევაში.

ქუყანა – სოფელი:

განკდა ჰამბავი მისი ყოველსა მას ქუყანასა, მ. 9, 26 DEC.

ჰამბავი განკდა მისთვის ყოველსა მას გარემო სოფლებსა, ლ. 4, 14 DEC.

წარვიდა მიერ ქუყანასა ერთსა, რომელ მახლობელ იყო უდაბნოსა ქალაქსა, ი. 11, 54 C;

წარვიდა მიერ სოფელსა, მახლობელად უდაბნოსა ქალაქსა, DE.

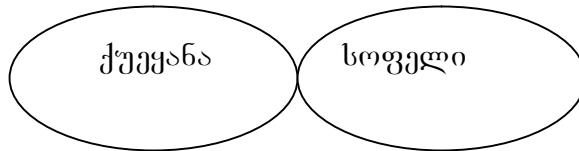
ქუყანა პოლისემიური ლექსემაა, რომელიც რამდენიმე მნიშვნელობას, ანუ ლექსიკურ-სემანტიკურ ვარიანტს შეიცავს⁹: 1. „ქუყანა ერთი არს ოთხთა კავშირთაგანი, კმელი და გრილი, მძიმე და უძრავი, არამყოფობისაგან ყოფად პირველსა დღესა მოყვანებული ღმრთისაგან“, ანუ იგივე „მიწა, მიწა-წყალი“; 2. „მხარე“; 3. „ადგილ-მამული“; 4. „ნიადაგი, მიწის ზედაპირი“; 5. „ხმელეთი, ნაპირი“ (54; 92; 6; 33). **ქუყანა** წარმოადგენს ორ სიტყვის თარგმანს, რომელიც ზემოჩამოთვლილ მნიშვნელობებს შეიცავს ბერძნულშიც (145; 168; 127). წარმოდგენილი 5 მნიშვნელობიდან სახარების ტექსტის მიხედვით 4 მათგანს მოეპოვება სინონიმი.

სოფელი ბერძნული *κόσμος* ლექსემის თარგმანს წარმოადგენს, რომელიც აგრეთვე პოლისემიურია და რამდენიმე ლსვ-ს შეიცავს: 1. „ცა და ქუყანა და სავსება მათი“, ე. ი. მთელი სამყარო; 2. „ზღა და კმელი, სფერა ანუ სიმრგვალე ქუყენისა, იგივე „მიწა, დედამიწა“; 3. „ხალხი, კაცობრიობა“; 4. „მხარე, კუთხე“; 5. „ხმელეთი“; 6. „მინდორი“; 7. „დაბა, სოფელი, მცირე შენობა“ (54; 92; 33). მიუხედავად იმისა, რომ ლექსემა **სოფელი** თავისი სემანტიკური სტრუქტურით გაცილებით ფართოა **ქუყანაზე**, მას ოთხთაგანს ტექსტში მხოლოდ ორი მნიშვნელობით მოეპოვება სინონიმური მეწყვილე. კერძოდ, თუ **ქუყანის** ცალკეულ

⁹ შემდეგში ლექსიკურ-სემანტიკური ვარიანტის ნაცვლად ვიხმართ შემოკლებულ ფორმას – (ლსვ).

მნიშვნელობებს მიემაართება მიწა, ქვიშა, კმელი, აგარაკი, სოფელს უკავშირდება მხოლოდ დაბა და მამული.

მოსმობილ მაგალითებში მ. 9, 26; ლ. 4, 14; ი. 11, 54 ქუეყანა და სოფელი „მხარის, კუთხის“ მნიშვნელობით მიემაართებიან ერთმანეთს, ხოლო სხვა მნიშვნელობებით, როგორც აღინიშნა, მათ სხვა ერთეულები ეფარდებათ. ამ სიტყვათა – ქუეყანა/სოფელი – სემანტიკურ სტრუქტურებს ვიზუალურად თუ წარმოვიდგენთ, ისინი მხოლოდ ერთ წერტილში გადაიკვეთებიან.



ქუეყანა – მიწა:

სხუად დავარდა ქ უ ე ყ ა ნ ა ს ა კეთილსა და მოსცემდა ნაყოფსა, მ. 13, 8 DEC.

სხუად დავარდა კლდოვანსა, სადა არა იყო მიწა ფრიად, მ. 13, 5 DEC.
იხ. აგრეთვე: მრ. 4, 5; ლ. 8. 6.

მიწა განიმარტება, როგორც „ქუეყანის ნაწილი, ერთი ოთხთა კავშირთაგანი, ხმელი და გრილი, უმძიმესი წყლისა“; „ნიადაგი“ (53; 92; 6). ამდენად, მიწა სამყაროს ოთხ სტიქიათა შორის (ჰაერი, ცეცხლი, მიწა, წყალი) ერთ-ერთია, ხოლო იგი ქუეყანის ნაწილს იმ გაგებით წარმოადგენს, რომ ქუეყანა (იგივე დედამიწა) გარდა მიწისა, წყალსაც შეიცავს. მოსმობილ მაგალითში (მ. 13, 5) მიწა „ნიადაგის, მიწის ზედაპირის“ მნიშვნელობით უკავშირდება ქუეყანას.

ქუეყანა – კმელი:

გამოითრევედა ბადესა მას ქ უ ე ყ ა ნ ა დ, ი. 21, 11 DE;

გამოზიდვიდა სათრომელსა მას კ მ ე ლ ა დ, C.

ხოლო სხუანი მოწაფენი ნავითა მოვიდოდეს, რამეთუ არა შორს იყვნეს ქ უ ე ყ ა ნ ა ს ა, ი. 21, 8 DE;

სხუანი იგი მოწაფენი მოვიდოდეს ნავითა, რამეთუ არა შორს იყვნეს კ მ ე ლ ა დ, C.

ვითარცა გამოვდეს ქ უ ე ყ ა ნ ა დ, იხილეს ნაკურცხალი მდებარე, ი. 21, 9 DE;

ვითარცა გამოვიდეს ვ მ ე ლ ა დ, ჰხედვენ: ნაკურცხალი იღვა, C.

ვმ-ელ-ი საერთოქართველური *ვამ/-ვმ- ძირიდან მომდინარეობს (65) და ნიშნავს: „ხმელეთს, მშრალ, უნოტიო, წყლით დაუფარავ ადგილს“ (54; 92; 6); „ხმელეთს, ნაპირს“ (33). აღნიშნული სიტყვა ხუთჯერ გვხვდება ოთხთავის ტექსტში. აქედან სამ შემთხვევაში დასტურდება აღიშის რედაქციაში (ი. 21, 8; 9; 11). ვმელს ოთხთავის სხვა რედაქციებში ქუყყანა მიემართება და ი. მოლითორი მას ძველი სირიული თარგმანის გავლენად მიიჩნევდა, რადგან მკვლევრის მითითებით, დასახელებულ ადგილებში terra (მიწის) მაგიერ arida (ვმელი) დასტურდება (170, 62). ვმელი აღნიშნულ შემთხვევებში კანონზომიერად არის გამოყენებული, რადგან აქ საუბარია ნაპირიდან დაშორების შესახებ, მაშინ როცა მოწაფეებმა ნავი შეაცურეს წყალში. თუმცა სამივე მუხლში წინარეათონური და გიორგისეული რედაქციის ნუსხებში ქუყყანა გვხვდება, რაც ბერძნული γῆ-ს თარგმანია, მაგრამ აღიშური ვმელი არ ითვლება სირიულ თარგმანზე დამოკიდებულად, რადგან „ვმელი შინაარსს უფრო ზუსტად გამოხატავს დასახელებულ მუხლებში, ვიდრე ქუყყანა“ (63, 67).

ამდენად, მიწა და ვმელი სახარების ტექსტში ერთი მნიშვნელობით არიან წარმოდგენილი და უკავშირდებიან ლექსემა ქუყყანის მეოთხე მნიშვნელობას „ნიადაგს, მიწის ზედაპირს“. ვმელი კი სინონიმურია ქუყყანის მეხუთე მნიშვნელობისა („ნაპირი“), რომელიც ასევე ერთ მნიშვნელობას შეიცავს. მაშასადამე, აღნიშნული სიტყვები თითო ლსვ-ით არიან წარმოდგენილი და გარდა ქუყყანისა სინონიმურად სხვა ლექსემას არ უკავშირდებიან. ამრიგად, ქუყყანა სიტყვის სემანტიკა მთლიანად ფარავს მიწა, ვმელი სიტყვათა სემანტიკას.

ქუყყანა – აგარაკი:

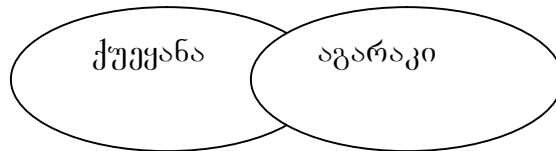
კაცმან რად დასთესის თესლი ქ უ ე ყ ა ნ ა ს ა, მრ. 4. 26 DEC.

რომელმან დასთესა თესლი კეთილი ა გ ა რ ა კ ს ა თესსა, მ. 13, 24 DEC.

რომელმან დაუტევოს... ქ უ ე ყ ა ნ ა დ სახელისა ჩემისათვის, მ. 19, 29 DE;

რომელსა დაეტევოს... ა გ ა რ ა კ ე ბ ი ჩემისა სახელისათვის, C.

აგარაკი ბერძნული μυρδος სიტყვის ფარდი ლექსემაა, რომელიც ქართულში ნასესხებია სომხურიდან (169, 65). აგარაკი რამდენიმე ლსვ-ით არის წარმოდგენილი: 1. „მიწა, სახნავ-სათესი ადგილი“; 2. „მინდორი“; 3. „დასახლებული ადგილი, სოფელი, დაბა“; 4. „ადგილ-მამული“ (145; 127; 53; 92; 6; 33). მოხმობილ კონტექსტებში ლექსემა აგარაკი ქუეყანას უკავშირდება ორი მნიშვნელობით. კერძოდ, მრ. 4, 26; მ. 13, 24 მაგალითებში აღნიშნული სინონიმური წყვილი შეიცავს „სახნავ-სათესი ადგილის“ ანუ დამუშავებული „მიწის“ მნიშვნელობას, ხოლო მ. 19, 29 მაგალითში ისინი (ქუეყანა//აგარაკი) „ადგილ-მამულის“ მნიშვნელობას გადმოსცემენ. ასეთ შემთხვევაში ქუეყანა და აგარაკი ორი ლსვ-ის მიხედვით დაემთხვევა და მათი სემანტიკურ სტრუქტურათა მოცულობების ნაწილობრივი გადაკვეთა გვექნება:



აგარაკი, ერთი მხრივ, შედის „ქუეყანა“ სიტყვის სინონიმურ მწკრივში ერთ-ერთ წევრად, ხოლო მეორე მხრივ, მის ცალკეულ მნიშვნელობებს სინონიმურად უკავშირდება დაბა, ყანა, ველი, მტილი ლექსემები.

აგარაკი – ყანა:

მსგავს არს სასუფეველი ცათა საუნჯესა დაფარულსა ყ ა ნ ა ს ა შინა, რომელი პოვა კაცმან და დამალა და სიხარულითა მისთვის წარვიდა და განყიდა ყოველივე, რადცა აქუნდა, და მოიყიდა ა გ ა რ ა კ ი იგი, მ. 13, 44 DEC.

აგარაკი – დაბა:

მეღორენი იგი ივლტოდეს და უთხრეს ქალაქსა და ა გ ა რ ა კ ე ბ ს ა, მრ. 5, 14 C;

მწყემსნი იგი მათნი ივლტოდეს და უთხრეს ქალაქსა და დ ა ბ ნ ე ბ ს ა, DE.

დაბ-ა//ყან-ა: დაბა სიტყვის *დაბ/>დაბ:დობ:დაბ ფუძე საერთოა ქართველური ენებისათვის (65). დაბა განიმარტება, როგორც „მომცრო ქალაქი, მოზღუდვილი; სოფელი მომცრო, რამეთუ სოფელი ეწოდების სრულიად საწუთროსა, ხოლო დაბა – ერთსა შენობათაგანსა კაცრიელთა“ (53; 92); „სოფელი; ყანა“ (6; 32).

დაბ-ა მოხნული, დამუშავებული მიწის მნიშვნელობით შეინარჩუნა სვანურმა (დაბ-ყანა). ქართულ-ზანურის დონეზე დაბის სინონიმია ყანა-ყონა-ღონა (65). აღნიშნული დაბ-ყან ფუძეების სემანტიკური გარკვევისათვის ივარაუდება შემდეგი: ყანა-ს თავდაპირველი მნიშვნელობა უნდა ყოფილიყო გაუდიფერენცირებელი „მიწა, ველი, ანუ ველი“. მნიშვნელობათა მარკირებისათვის ჩამოყალიბდა შემდეგი სახის ლექსიკური პარადიგმა: ყანა-მიწა; დაბა-დაუმუშავებელი მიწა. სავარაუდოა, რომ ყანის მნიშვნელობა შემდეგ დავიწროვდა, რამაც გამოიწვია ყან-ის სემის გადაწევა „მოხნული, დამუშავებული მიწისაკენ“, რამაც თავის მხრივ გამოიწვია დაბ-ის სემის გადაწევა „სახლის“ მნიშვნელობისაკენ (98, 299).

აღნიშნული ფუძეების წინარებერძნულ-ქართველურ დონეზე დაკავშირებისათვის რ. გორდეზიანი იმოწმებს ფურნეს: δάβα-δάβα – „დასახლება“, „ქალაქი“ (19, 99).

დაბა ჩვენს შემთხვევაში (მრ. 5, 14) „დასახლებული ადგილის, სოფლის“ მნიშვნელობით მიემართება აგარაკს, რომელსაც ბერძნულში შეესატყვისება κᾶπι „სოფელი, დასახლებული ადგილი...“ (145; 168; 127). ყანა კი „სახნავ-სათესი მიწის“ ანუ დამუშავებული ნიადაგის მნიშვნელობით ესადაგება აგარაკს. მოხმობილი სინონიმური წყვილი აგარაკი//დაბა ერთი წინადადების ფარგლებში იხმარება (მ. 13, 44), რომლებიც ბერძნულში ერთი და იმავე ἄγρος ლექსემით გადმოიცემა. ამ შემთხვევაში ტექსტის მთარგმნელი მიმართავს სინონიმთა სუბსტიტუციურ, ურთიერთშენაცვლების ხერხს, რითაც თავიდან იცილებს ერთი და იმავე ლექსემის უხერხულ გამეორებას და აღწევს კონტექსტის სასურველ სტილისტურ-ექსპრესიულ გაფორმებას (56, 99).

აგარაკი – ველი:

შეიპყრეს ვინმე სიმონ კვრინელი, რომელი მოვიდოდა ა გ ა რ ა კ ი თ, ლ. 23, 26 C;

შეიპყრეს სვმონ ვინმე კვრინელი, მომავალი ვ ე ლ ი თ, DE.

იხ. აგრეთვე: მ. 24, 40; მრ. 15, 21; ლ. 15, 25.

ველი სინონიმია აგარაკის მე-2 მნიშვნელობისა, რომელიც ნიშნავს „მინდორს“ (53; 92; 6; 33), ანუ დაუმუშავებელ „მიწას, ნიადაგს“. თუ ყანა „დამუშავებული მიწის“ მნიშვნელობით უკავშირდება აგარაკს, **ველი** „დაუმუშავებელი“ ანუ

აუთვისებელი ნიადაგის მნიშვნელობით ემიჯნება მას. სწორედ ეს ნიუანსები ანიჭებენ მათ (ყანა//ველი) იმ განმასხვავებელ თვისებას, რითაც ისინი განირჩევიან სინონიმური რიგის სხვა წევრებისაგან.

აგარაკი – მტილი:

მსგავს არს სასუფეველი ცათაჲ მარცუალსა მდოგუსასა, რომელ მოილო კაცმან და დასთესა ა გ ა რ ა კ ს ა თუსსა, მ. 13, 31 C;

მსგავს არს სასუფეველი ცათაჲ მარცუალსა მდოგუსასა, რომელი მოილო კაცმან და დასთესა მ ტ ი ლ ს ა თუსსა, DE.

მტილი ზოგადქართველური ძირის მქონე სიტყვაა, რომელსაც მეგრულში შეესატყვისება „ორტილი“/ორტივინი“, ხოლო სვანურში „ლერტამ“, რაც „სამტილეს, ბოსტანს“ აღნიშნავს (103, 111). მტილი ლექსიკონთა მიხედვით განიმარტება აგრეთვე, როგორც „ბოსტანი“ (53; 92); „ბალი“ (33). ი. ჯავახიშვილის მითითებით კი „ბოსტან-ბალის აღმნიშვნელი სახელი ქართველ ტომებს საერთო ჰქონია“ (103, 111). ბერძნულში მტილის ფარდია ლექსემა κῆπος „ბალი, ბოსტანი“ (145; 168; 127).

მაშასადამე, მტილი „ბალ-ბოსტნისათვის“ განკუთვნილი ნიადაგის მნიშვნელობით მიემართება აგარაკს.

სოფელი – დაბა:

მიმორბიოდეს ყოველსა მას ს ო ფ ლ ე ბ ს ა და იწყეს მოღებად ცხედართა ყოველთა სნეულთა, მრ. 6, 55 DE;

მიმორბიოდეს ყოველსა გარემოდს და ბ ნ ე ბ ს ა მას და იწყეს ცხედრებითა სნეულებისა მიმოდაღებად, C.

იხ. აგრეთვე: მრ. 6, 6; 8, 27.

სოფელი, როგორც ზემოთ აღინიშნა, რამდენიმე მნიშვნელობის შემცველია, რომელთა შორისაა დღევანდელი „სოფლის“ მნიშვნელობა, ანუ „დასახლებული ადგილისა“. სწორედ აღნიშნული მნიშვნელობის გამომხატველია სინონიმური წყვილი სოფელი//დაბა მოხმობილ კონტექსტებში (მრ. 6, 55; 6, 6), რომელთაც ბერძნულში ესადაგება ლექსემა κῆποι „სოფელი, დასახლებული ადგილი...“ (145; 168; 127).

სოფელი – მამული:

მოვიდა ს ო ფ ლ ა დ თვისა და ასწავებდა მათ შესაკრებელთა მათთა, მ. 13, 54 C;

მოვიდა მ ა მ უ ლ ს ა თვისა და ასწავებდა მათ შესაკრებელთა შორის მათთა, DE.

მამ-ულ-ი განიმარტება, როგორც „მამისეული“ (53); „სამშობლო ქვეყანა, მამა-პაპისაგან დანაშთენი უძრავი ქონება“ (92; 33). მოხმობილ მაგალითში (მ. 13, 54) მამული სოფელს მიემართება სწორედ „მხარის, კუთხის“, უფრო კონკრეტულად მშობლიური, მამა-პაპისეული ადგილის მნიშვნელობით, რომელთაც ბერძნულში გადმოსცემს ლექსება πατρὶς „მამისეული, მამული“ (145; 127).

როგორც ვხედავთ, თუ სიტყვები პოლისემიურია, სინონიმია უმეტეს შემთხვევაში მხოლოდ მათ ცალკეულ მნიშვნელობებს ეხება, რადგან ერთი სიტყვის მნიშვნელობები მთლიანად არ ემთხვევა სხვა სიტყვის მნიშვნელობებს. ეს კი ნიშნავს, რომ სინონიმის დადგენისას კრიტერიუმი „მნიშვნელობის ნაწილობრივი დამთხვევა“ მთელ სიტყვაზე არ ვრცელდება. სწორედ ამიტომ გამართლებულია შეპირისპირება ცალკეული მნიშვნელობების, ანუ ლექსიკურ-სემანტიკური ვარიანტების მიხედვით.

ზოგადად, თუ რომელიმე **N** სიტყვას აქვს **a, B, C** და ა. შ. მნიშვნელობები, მაშინ **a** მნიშვნელობით ის შეიძლება შევიდეს **A** სინონიმურ მწკრივში, **B** მნიშვნელობით – **B** მწკრივში, **C** მნიშვნელობით – **C** მწკრივში და ა. შ. ამასთანავე, სხვა სიტყვებს, რომლებიც ქმნიან სინონიმურ **B, C** მწკრივებს, შეიძლება ჰქონდეთ რამდენიმე მნიშვნელობა და, თავის მხრივ შედიოდნენ ახალ სინონიმურ მწკრივებში, რომლებშიც ასევე პოლისემიური სიტყვები იქნება და ა. შ. ამრიგად, ენაში იქმნება ასოციაციათა უწყვეტი ჯაჭვი, რომელიც მოიცავს დიდ ნაწილს სიტყვებისა მის სინქრონიულ მდგომარეობაში (110, 85).

სასწაული – მცნება:

ხოლო მიმცემელმან მან მისმან მისცა მათ ს ა ს წ ა უ ლ ი და ჰრქუა: რომელსაცა ამბორს-უყო, იგი არს, შეიპყართ იგი, მ. 26, 48 C;

ხოლო მიმცემელსა მას მისსა მიეცა მ ც ნ ე ბ ა ე და ჰრქუა: რომელსა მე ამბორს-უყო, იგი არს, შეიპყართ იგი, DE.

სა-სწ-ა-ულ-ი//სა-სწ-ავ-ულ-ი პოლისემიური ლექსემაა. იგი ბერძნულში გადმოიცემა სიტყვით σῆμα, რომელიც შეიცავს შემდეგ მნიშვნელობებს, ანუ ლსე-ებს: 1. „ნიშანი, კვალი იარა“; 2. „საკვირველება, სასწაული“; 3. „სასვენი ნიშნები: პატარა ასო, წერტილი, მძიმე, ხაზი“ (145; 168; 127; 92; 33). წარმოდგენილი 3 ლექსიკურ-სემანტიკური ვარიანტიდან ოთხთავის ტექსტში სამივე მათგანს მოეპოვება სინონიმი.

მცნ-ებ-ა ლექსემაც პოლისემანტიკური მნიშვნელობის მქონეა, რომელიც შეიცავს შემდეგ ლექსიკურ-სემანტიკურ ვარიანტებს: 1. „დარიგებას, მცნებას“; 2. „ბრძანებას, აკრძალვას“; 3. „მოძღვრებას“; 4. „ნიშანს“ (6; 33). მაშასადამე, მცნება მე-4 მნიშვნელობით უკავშირდება სასწაულის პირველ მნიშვნელობას, ანუ მოხმობილი წყვილი კონკრეტულად გულისხმობს „ნიშნის“ მიცემას, რასაც იუდას მიერ ქრისტეს გაცემა მოჰყვა. მცნება დანარჩენი მნიშვნელობებით კი სხვა სინონიმურ რიგში შედის.

სასწაული – ნიში:

პრქუა მას იესუ: უკუეთუ არა იხილოთ ს ა ს წ ა უ ლ ე ბ ი და ნ ი შ ე ბ ი, არა გრწმენეს, ი. 4, 48 DEC.

იხ. აგრეთვე: მ. 24, 24; მრ. 13, 22.

ნიში საშ. სპარსული niš//nišak ფორმებიდან მომდინარეობს. „ნიში და ნიშანი ერთი და იგივე საშ. სპარსული სიტყვაა: niš- უფრო ადრინდელი, nišan მოგვიანო, გავრცობილი -ān სუფიქსით“. აღნიშნული სიტყვის მნიშვნელობებია „ნესტარი საჩხვლეტი; ნიშანი, ლაქა, ხატი; სიგნალი, დროშა, ალაში“ (4, 349-350). მოხმობილ მაგალითებში (ი. 4, 48...) ნიში მიემართება სასწაულის მე-2 მნიშვნელობას „საკვირველებას, სასწაულს“. სასწაული//ნიში ტექსტში ერთმანეთის გვერდიგვერდ პარალელურად იხმარება, სადაც წყვილთაგან პირველი წვერი საკუთრივ ქართული წარმოშობისაა, ხოლო მეორე საშ. სპარსულიდან ნასესხები.

სასწაული – საკვრველება:

იხილეს მღდელთ-მოძღუართა მათ და მწიგნობართა, რომელი იგი ქმნა იესუ ს ა ს წ ა უ ლ ნ ი, მ. 21, 15, DE;

იხილეს რად მღდელთ მოძღუართა მათ და მწიგნობართა ს ა კ ვ რ ვ ე ლ ე ბ ა ნ ი იგი, C.

სა-კვრე-ელ-ებ-ა ბერძნული μαρτυρα ლექსემის ფარდია, რაც ნიშნავს „გაოცებას, განცვიფრებას“ (145, 127; 6; 33). საკვრეველება სწორედ აღნიშნული მნიშვნელობით მიემართება სასწაულს, სადაც მ. 21. 15 მაგალითში აღნიშნული წყვილი იესოს მიერ ჩადენილ სასწაულებს გულისხმობს, რაც იწვევდა მღვდელთ-მოდღვართა და მწიგნობართა „გაოცებას, გაკვირვებას“.

სასწაული – სახე:

არა თუ ვიხილო ჳელთა მისთა ს ა ს წ ა უ ლ ი სამსჭუალთაჲ მათ, ი. 20, 25 C;

უკუეთუ არა ვიხილო ჳელთა მისთა ს ა ხ ჴ იგი სამსჭუალთაჲ, DE.

სახე ბერძნულში გადმოიცემა ლექსემით τύπος „ნიმუში, მაგალითი; ნიშანი, კვალი, იარა“ (145; 127; 6; 33). სახე უკავშირდება სასწაულის პირველ მნიშვნელობას მისი მე-2 (ნიშანი, კვალი იარა) მნიშვნელობით, სადაც იგი ქრისტეს ლურსმნებით ნაჭრილობევ სხეულზე დარჩენილ „კვალს, იარას“ აღნიშნავს.

სასწაული – მოხატული – იოტა – რქა:

უადვილეს არს ცისა და ქუეყანისა წარსლვაჲ, ვიდრე არა შჯულისაგან ერთი ს ა ს წ ა ვ უ ლ ი დავრდომად, ლ. 16, 17 C;

უადვილეს არს ცისა და ქუეყანისა წარსლვაჲ, ვიდრე-ღა შჯულისაგანი ერთი მ ო ხ ა ტ უ ლ ი დავრდომად, DE.

ვიდრე წარსლვადმდე ცისა და ქუეყანისა ი ო ტ ა ერთი ანუ ს ა ს წ ა უ - ლ ი არა წარვდეს, მ. 5, 18 C;

ცანი და ქუეყანაჲ წარვდენ და ი ო ტ ა ოდენი ერთი რ ქ ა და არა წარვდეს, DE.

მო-ხატ-ულ-ი//იოტა//რქა ლექსემები მიემართებიან სინონიმებად სასწაულის მე-3 მნიშვნელობას „სასვენი ნიშნები: პატარა ასო, წერტილი, მძიმე, ხაზი“ (92; 33). მათ ევარდება ბერძნულში ლექსემა κρᾶία რაც აღნიშნულ მნიშვნელობებს შეიცავს (145; 127). დასახელებულ სინონიმებს შორის მცირე სხვაობები მაინც შეინიშნება. მოხატული ყოველგვარ „სასვენ ნიშანს“ (33) გულისხმობს და უფრო ზოგადი შინაარსის მქონეა. იოტა და რქა კი საბას მიხედვით განიმარტება შემდეგნაირად: „მართ ჩამოზიდულსა მას ასოსა წერილთასა იოტა ეწოდების,

ხოლო ზედა კერძო წარზიდულსა მას მგურდლ და გურდივ რქა“ (53; 54). დასახელებული სინონიმები მოსატული//რქა//იოტა მოხმობილ მაგალითებში იხმარებიან სიმცირის აღსანიშნავად.

ნათესავი – თესლი:

მნატრიდენ მე ყოველნი ნ ა თ ე ს ა ვ ნ ი, ლ. 1, 48 DE;

მნატრიდენ მე ყოველი თ ე ს ლ ე ბ ი ქუეყანისანი, C.

წიგნი იტყვან, ვითარმედ ნ ა თ ე ს ა ვ ი ს ა გ ა ნ დავითისი... მოსლვად არს ქრისტე, ი. 7, 42 C;

არა წიგნი იტყვსა, ვითარმედ თ ე ს ლ ი ს ა გ ა ნ დავითისა... ქრისტე მოვიდეს, DE.

იხ. აგრეთვე: ლ. 1, 50.

ნა-თეს-ავი პოლისემიური სიტყვაა, რომელიც სახარების ტექსტში 6 ლექსიკურ-სემანტიკური ვარიანტით არის წარმოდგენილი: 1. „თაობა, მოდგმა, შთამომავლობა“ 2. „ხალხი, ერი“; 3. „ნათესავი“ დღევანდელი მნიშვნელობით; 4. „თესლი, ტომი“; 5. „გვარი“; 6. „ჯარისკაცთა რაზმი“ (92; 6; 33). დასახელებული ლსვ-იდან 4 მათგანს მოეპოვება სინონიმი.

თეს-ლ-ი აგრეთვე პოლისემიური ერთეულია. იგი აღნიშნავს: „ნათესავს, შთამომავლობას, თაობას; ტომს, მოდგმას...“ (92, 6). თესლი მოხმობილ მაგალითებში (ლ. 1, 48; ი. 7, 42; ლ. 1, 50) სინონიმია ნათესავის პირველი მნიშვნელობისა, რომელსაც ბერძნულში გადმოსცემს ლექსემა γῦλᾶ, რაც ნიშნავს „თაობას, მოდგმას, შთამომავლობას“ (145; 127).

ნათესავი – ტომი:

იყო იგ(ი) სახლისაგან და ნ ა თ ე ს ა ვ ი ს ა დავითისი, ლ. 2, 4 C;

იყო იგი სახლისაგან და ტ ო მ ი ს ა დავითისა, DE.

იხ. აგრეთვე: ლ. 2, 36; მ. 24, 30.

ტომი ფალაური tōhm სიტყვიდან ნასესხებად არის მიჩნეული და „თაობას, მოდგმას, გვარს“ აღნიშნავს (4, 380), რომელსაც ბერძნულში ეფარდება φῦλη „ტომი, მოდგმა“ და πατρία „წარმომავლობა მამის სახით; ნათესაური შტო“ (145; 127). მოხმობილ მასალაში (ლ. 2. 4...) ტომი ნათესავს უკავშირდება იმავე

მნიშვნელობით რითაც თესლი, მხოლოდ თესლი საკუთრივ ქართული სიტყვაა, ხოლო ტომი ფალაურიდან ნასესხები.

ნათესავი – წარმართი:

იქადაგოს სახარებად ესე სასუფეველისად ყოველსა სოფელსა, საწამებელად ყოველთა ნ ა თ ე ს ა ვ თ ა, მ. 24, 14 C;

იქადაგოს სახარებად ესე სასუფეველისად ყოველსა სოფელსა საწამებელად ყოველთა წ ა რ მ ა რ თ თ ა, DE.

იყენეს ვინმე წ ა რ მ ა რ თ ნ ი ც ა აღმოსრულთა მათგანნი, ი. 12, 20 DEC.

წარმართი შეიცავს შემდეგ მნიშვნელობებს: „წარმართი, ხალხი; ბერძენი, ელინი“ (33). მოხმობილ მაგალითში (მ. 24, 14; ი. 12, 20) წარმართი მიემართება ნათესავის მეორე მნიშვნელობას „ხალხს“, რომელიც დამატებით შეიცავს სემანტიკურ-დიფერენციალურ კომპონენტს. კონკრეტულად იგი „კერპთმსახურს“, ანუ „ჭეშმარიტი ღვთის ცნობისაგან განშორებულ“ ხალხს გულისხმობს (92), რომელსაც ბერძნულში ეფარდება ლექსემა ἕθνη „საზოგადოება, ჯგუფი, ბრბო“ (145; 127).

ნათესავი – ერი – ერისაგანი:

შეკრბენ წინაშე მისა ყოველი ნ ა თ ე ს ა ვ ი, მ. 25, 32 DEC.

შეკრბებოდა მისა ე რ ი მრავალი, ლ. 14, 25 DEC.

მაშინ ე რ ი ს ა გ ა ნ თ ა მათ მთავრისათა წარიყვანეს იესუ ტაძრად და შეკრიბეს მის ზედა ნ ა თ ე ს ა ვ ე ბ ი იგი ყოველი, მ. 27, 27 DEC.

რაჟამს იხილოთ გარე-მოდგომილი იერუსალჴში ე რ ი ს ა გ ა ნ, მაშინ გულისკმა-ყავთ, რამეთუ მოახლებულ არს მოოჯრება მისი, ლ. 21, 20 DEC.

ერი/ერისაგან ორ მნიშვნელობას შეიცავს. იგი აღნიშნავს 1. „ხალხს“; 2. „ჯარს“ (53; 33; 6). ერი და ნათესავი „ხალხის“ მნიშვნელობით ერთმანეთს უკავშირდებიან მ. 25, 32; ლ. 14, 25 კონტექსტებში, რომელთაც ბერძნულში ეფარდება ლექსემა ἕθλος „ხალხი“ (127, 145), ხოლო მ. 27, 27; ლ. 21. 20 მაგალითებში ისინი „ჯარის, ჯარისკაცთა რაზმის“ მნიშვნელობით უკავშირდებიან ერთმანეთს და ბერძნულში გადმოიცემიან ლექსემით στάλα „ჯარი“ (127; 145).

ერი – გუნდი:

იუდა წარიყვანა ე რ ი მღდელთ მოძღუართაგან და ფარისეველთა მსახურნი, ი. 18, 3 DE;

იუდა წარიყვანა მის თანა გ უ ნ დ ი ერთი და მღდელთ მოძღუართა მათ და ფარისეველთაგანნი მსახურნი, C.

გუნდი პართულიდან ნასესხები სიტყვაა gund, რომლის ამოსავალი სემანტიკა უკავშირდება „სიმრავლეს, ბრბოს“, ხოლო „ჯარი, არმია...“ შემდგომ განვითარებული მნიშვნელობებია (4). ი. 18, 3 მაგალითში **გუნდი** და **ერი** სინონიმურნია „ჯარის“ მნიშვნელობით, რომელთა ფარდია ბერძნულში σάτρα „ჯარი“ (127; 145).

გუნდი – კრებული:

ხოლო გ უ ნ დ მ ა ნ მან და ათასისთავმან მან და მსახურთა მათ ჰურიათა შეიპყრეს იესუ და შეკრეს, ი. 18, 12 C;

ხოლო კ რ ე ბ უ ლ მ ა ნ მან და ათასისთავმან და მსახურთა ჰურიათამან შეიპყრეს იესუ და შეკრეს, DE.

კრებული პოლისემიური მნიშვნელობის მქონე ლექსემაა. იგი ნიშნავს: 1. „გროვას, ჯგუფს“ 2. „ჯარისკაცთა რაზმს“; 3. „საკრებულო სახლს“; 4. „ხალხს“. მოხმობილ მაგალითში (ი. 18, 12) **კრებული/გუნდი** „ჯარისკაცთა რაზმის“ მნიშვნელობით უკავშირდებიან ერთმანეთს. განსხვავება მათ შორის მხოლოდ ძირთა წარმომავლობაშია. **კრებული** საკუთრივ ქართული წარმოშობის სიტყვაა, **გუნდი** კი ნასესხები.

გუნდი – დასი:

წარმომიღვინოს მე აქა უმრავლეს ათორმეტთა გ უ ნ დ თ ა ანგელოზთა, მ. 26, 53 DE;

დამიღვინოს მე აწ აქა უფროდს ათორმეტი დ ა ს ი ანგელოზთად, C.

ხოლო იყო... ზაქარია, დ ა ს ი ს ა მისგან აბიასი, ლ. 1, 5 C.

დასი შეიცავს მნიშვნელობებს: 1. „გვარი, მოდგმა“ 2. „ჯარისკაცთა რაზმი“. პირველ მაგალითში, მ. 26, 53, **გუნდი/დასი** „რაზმის“ მნიშვნელობით უკავშირდებიან ერთმანეთს, ოღონდ მითითებულ კონტექსტში იგულისხმება არა „ჯარისკაცთა რაზმი“, არამედ ზოგადად სიმრავლე, ანგელოზთა „კრებული“.

პოლისემიური ლექსემები ოთხთავში მხოლოდ დასახელებული სინონიმური ერთეულებით არ ამოიწურება. ისინი განაწილებულია სხვადასხვა სემანტიკურ ჯგუფში, რაზედაც გზადაგზა გავამახვილებთ ყურადღებას. სანიმუშოდ აღებული განხილული მასალა კი მოწმობს, რომ პოლისემიური სიტყვები ეს არის ცალკეული ლექსიკურ-სემანტიკური ვარიანტების კონა და ამგვარი კონის თითოეულ დეროს აქვს თავისი მნიშვნელობები, რომლებიც ერთიანდებიან რა საერთო მნიშვნელობით, ქმნიან სინონიმურ წყვილებსა თუ მწკრივებს. მაშასადამე, პოლისემიური სიტყვები სინონიმური ხდებიან ერთ-ერთი მნიშვნელობით, მეორით კი შეიძლება განსხვავდებოდნენ, რაც ქმნის ახალი სინონიმური მწკრივის მიღების საფუძველს. ყველა ეს შემთხვევა გვიჩვენებს, რომ სინონიმებს ენაში არსებობა შეუძლიათ, როგორც რეფორმატსკი აღნიშნავს, შემდეგი ფორმულით: „იგივეა და არც მთლად იგივე“, ანუ ორი სიტყვა, რომელიც ერთი მნიშვნელობით ემთხვევა ერთმანეთს, მეორით – გაემიჯნება (149, 69-70).

2.2. სიტყვათწარმოებით მიღებული ლექსიკურ სინონიმთა ჯგუფები

სიტყვათწარმოება ლექსიკური მარაგის გამდიდრების ერთ-ერთი მთავარი წყაროა. იგი პირდაპირ კავშირშია როგორც ენის გრამატიკულ წყობასთან, ისე მის ლექსიკურ მარაგთან. სიტყვათწარმოებისა და ლექსიკოლოგიის მჭიდრო კავშირი განსაკუთრებით მკაფიოდ ჩანს ისეთ შემთხვევებში, როდესაც საქმე გვაქვს სინონიმურ მაწარმოებლებთან (67, 135). ვ. ვინოგრადოვი მიუთითებს, რომ სიტყვათწარმოების ყოველი შემთხვევის ასხნა წმინდა მორფოლოგიური ცნებებით და კატეგორიებით არ ხერხდება. თავისთავად იგულისხმება, რომ გრამატიკის მიღმა რჩება სიტყვათწარმოებითი სინონიმის საკითხები (124, 198). მეცნიერი იძლევა სიტყვათწარმოების ასეთ კლასიფიკაციას: მორფოლოგიური, სინტაქსურ-მორფოლოგიური, სინტაქსური, ლექსიკურ-მორფოლოგიური. ამ კლასიფიკაციის გათვალისწინებით სინონიმთა წარმოება ამ უკანასკნელს, ლექსიკურ-მორფოლოგიურ სახეობას მიეკუთვნება.

რ. როგოენიკოვის მიხედვით, სიტყვათწარმოების გზით მიღებული ახალი ლექსემები ხასიათდებიან „არა მარტო მორფოლოგიური სტრუქტურის თავისებურებით, არამედ აქვთ ახალი ლექსიკური მნიშვნელობა, რომელსაც

ატარებენ სუფიქსები და თავსართები“ (150, 153). მაშასადამე, სიტყვათმაწარმოებელი ელემენტები ლექსიკური სინონიმის საზღვრებში შედიან (133, 139).

ოთხთავის ტექსტში წარმოქმნილი ლექსიკური სინონიმების მრავალი შემთხვევა გვხვდება. სინონიმური მნიშვნელობის დერივაციული მაწარმოებლები ერთვიან მსგავსი სემანტიკის მქონე ფუძეებს, რომლებთანაც დაკავშირებულია ამოსავალი ლექსემის საგნობრივი მნიშვნელობა და ვიღებთ სხვადასხვა სახის სინონიმური მნიშვნელობის სემანტიკურ ჯგუფებს. სახარების ტექსტში გამოიყოფა სინონიმური მნიშვნელობის აბსტრაქტული, ქონების, უქონლობის, ხელობის, დანიშნულების... სახელები; მსგავსი მნიშვნელობის მქონე ყველა გვარისა და დროის მიმდებარი ლექსიკა; კომპოზიციით წარმოქმნილი სინონიმური რიგები და სხვ.

2.2.1. აბსტრაქტული სახელებით გადმოცემული სინონიმური სიტყვები

სინონიმური მნიშვნელობის აბსტრაქტულ სახელთაგან ვხვდებით სხვადასხვა აფიქსებით ნაწარმოებ ლექსიკურ ერთეულებს. ჩვენი მასალის მიხედვით პროდუქტულია სუფიქსები -ება, -ობა; კონფიქსები: სი- -ე, სი- -ო. აღნიშნული მაწარმოებლები ფუძედ იყენებენ მსგავსი სემანტიკის შემცველ სხვადასხვა მეტყველების ნაწილს და ვიღებთ აბსტრაქტულ სახელთა სინონიმურ რიგებს. აბსტრაქტულ სახელებს ზოგჯერ სინონიმებად მიემართებიან სხვა სახის სიტყვებიც (საწყისი, მიმდებობა, ზმნა, კომპოზიტი და ა. შ).

**სნეულება – უძღურება – არაძლება – გუემულება – საღმობა – მჭურვალება –
სიცხე**

სნეულება – უძღურება – არაძლება:

განპკურნებდენ ყოველთა ს ნ ე უ ლ ე ბ ა თ ა და უ ძ ლ უ რ ე ბ ა თ ა,
მ. 10, 1 DEC.

ვითარცა ესმა იესუს, თქუა: იგი ს ნ ე უ ლ ე ბ ა ე არა არს სასიკუდინე, ი.
11, 4 C;

ვითარცა ესმა იესუს, თქუა: ესე უ ძ ლ უ რ ე ბ ა ე არა არს სასიკუდინე,
DE.

იხ. აგრეთვე: ლ. 13, 11; ი. 5, 5.

განპკურნებდა ყოველთა ს ნ ე უ ლ ე ბ ა თ ა და ყოველთა ა რ ა ძ ლ ე ბ ა თ ა ერისათა, მ. 4, 23 DEC.

სნეულ-ებ-ა: სენი ნიშნავს „რადც(ა) ავადობა დაესენების ცხო(ვე)ელსა, ანუ გარდედების; სენად ვიტყვით ყო(ვე)ელთა ქცეულებათა ბუნებისასა“ (54). სნეული კი განიმარტება, როგორც „სენის მქონებელი“ (54); „უძლები, ავადმყოფი“ (92; 6; 33). ამ ზედსართავი სახელისაგან (სნეული) მიღებული აბსტრაქტული ლექსემა სნეულება კი განიმარტება, როგორც „სენტ დართვა, სენი სატკივარი“ (92); „ავადმყოფობა“ (33). სნეულება წარმოადგენს მოხმობილი სინონიმური რიგის დომინანტ ლექსემას, რომლის მნიშვნელობას, „ავადმყოფობას“ შეიცავს მისი მეწყვილე ყველა ერთეული, ხოლო მწკრივის ცალკეული წევრები სხვადასხვა დიფერენციალური ნიშნებით განირჩევიან დომინანტისაგან, რომლებიც მიუთითებენ ავადმყოფობის გამომწვევ მიზეზებზე.

უძლ-ურ-ებ-ა//არაძლება: უძლ-ურ-ი ძალ-ძლ- ძირზე დართული უ-ურ უქონლობის სახელთა კონფიქსით იწარმოება და განიმარტება, როგორც „შეუძლებელი, გინა სნეული“ (53; 92); „დაუძლურებული, ავადმყოფი, უძლური“ (6, 33). უძლურება//არაძლება კი ნიშნავს იმავე „შეუძლებლობას, ავადმყოფობას, სნეულებას“ (92, 33). ავადმყოფობის გამომწვევი მიზეზი შეიძლება იყოს სხვადასხვაგვარი და მათ შორის ფიზიკურად „დაუძლურება“, ძალის არქონა. სწორედ ამ აზრობრივი ნიუანსით ემიჯნება უძლურება//არაძლება ლექსემები სინონიმური რიგის ძირითად წევრს – სნეულებას.

სინონიმური პარალელიზმი დასტურდება სნეულება//უძლურება სნეულება//არაძლება წყვილებს შორის მ. 10, 1; მ. 4, 23 მაგალითებში, რასაც ბერძნულში ეფარდება ლექსემები νόσος, μαλακία „ავადმყოფობა, უძლურება“ (127). წყვილთაგან მეორე წევრები უძლურება//არაძლება მეტი კონკრეტულობით გამოირჩევიან. მათში იკვეთება ის მიზეზი (ფიზიკურად დაუძლურება), რაც ავადმყოფობის გამომწვევად შეიძლება ჩაითვალოს.

გუემულება:

ვითარცა შეახო, მეყსეულად განკმა წყაროდ იგი წიღოვნებისა მისისად, და ცნა ჳორცთაგან, რამეთუ განიკურნა გ უ ე მ უ ლ ე ბ ი ს ა გ ა ნ, მრ. 5, 29 DE.

გუემ-ულ-ებ-ა: გუემა ნიშნავს „ცემას, ტანჯვას“ (33, 92). გუემული, კი შესაბამისად „ნაცემს, ნატანჯს“ წარმოადგენს (33, 92). აღნიშნული მიმდევობიდან ნაწარმოები აბსტრაქტული სახელი გუემულეზა, რომელსაც გადმოსცემს ბერძნულში ლექსემა $\mu\alpha\sigma\tau\iota\zeta$ = „ავადმყოფობას, ტანჯვას“ (127, 33).

სნეულეზა – საღმობა:

განკურნა იესუ მრავალნი ს ნ ე უ ლ ე ბ ი ს ა გ ა ნ მათისა და ს ა ლ მ თ ბ ი ს ა გ ა ნ, ლ. 7, 21 DEC.

რამეთუ ესე ყოველი დასაბამი ს ა ლ მ თ ბ ა თ ა არს, მ. 24, 8 DEC.

რაოდენთა აქუნდა ს ა ლ მ თ ბ ა ე და შეეხნეს, განიკურნებოდეს, მრ. 3, 10 DE.

საღმ-ობ-ა ღმობა ფუძიდან მიღებული აბსტრაქტული სახელია, რაც ნიშნავს „ტკივილს, ავადმყოფობას, სატკივარს“ (53; 33). მოხმობილ კონტექსტებში საღმობა, რომელსაც ბერძნულში გადმოსცემს იგივე $\mu\alpha\sigma\tau\iota\zeta$ სიტყვა, ტკივილისაგან გამოწვეულ „ავადმყოფობას“ აღნიშნავს. იგი ლ. 7, 21 მაგალითში სნეულეზას მოსდევს წინადადებაში და სინონიმური პარალელიზმი იქმნება მათ შორის. საღმობა დასახელებულ შემთხვევაში უფრო აზუსტებს წინამაგალი სიტყვის სნეულეზის შინაარსს და აკონკრეტებს, რომ ავადმყოფობა შეიძლება გამოწვეული იყოს ხორციელი ტკივილის შედეგად.

მჭურვალეზა – სიცხე:

უპყრა ჰელი და აღადგინა იგი; და დაუტევა იგი მ ჰ უ რ ვ ა ლ ე ბ ა მ ა ნ, მრ. 1, 31 DE;

უპყრა ჰელი და აღადგინა; და დაუტევა იგი ს ი ც ხ ე მ ა ნ მან, C.

იხ. აგრეთვე: მ. 8, 14; 8, 15; მრ. 1, 30.

მ-ჭურვ-ალ-ებ-ა//სი-ცხ-ე: ამ ლექსემებს ორი მნიშვნელობა აქვთ: 1. „გაცხელება, სიცხარე, სიმხურვალე“; 2. „სენი სიცხისა, გახურება სისხლისა სნეულეზისგან, ციებ-ცხელება, ავადმყოფობა“ (53; 92; 6; 33). აღნიშნული აბსტრაქტული სახელები მოხმობილ მაგალითებში (მრ. 1, 31...) მე-2 მნიშვნელობას, „სნეულეზას, ციებ-ცხელებას“ გამოხატავენ, ხოლო პირველი მნიშვნელობით ისინი სხვა სინონიმთა რიგში შედიან. მაშასადამე, სინონიმური წყვილი მჭურვალეზა//სიცხე ტემპერატურის აწევის შედეგად გამოწვეულ ავადმყოფობას გულისხმობს,

რომელსაც ბერძნულში გადმოსცემს ლექსემა παρέτος „სიცხიანი ყოფნა, ციებ-ციხელება“ (145; 127).

ამდენად, განხილული სინონიმური აბსტრაქტივების საყრდენ, დომინანტურ ლექსემას წარმოადგენს სნეულება, რაც „ავადყოფობას“ ნიშნავს. ეს სემანტიკური ნიშანი „ავად ყოფნა“ აერთიანებს მწკრივში შემავალ ყველა სინონიმურ ერთეულს, ხოლო მათ შორის განსხვავებას ახდენენ ის დიფერენციალური ნიშნები, ანუ სინონიმთა დიფერენციალური კომპონენტები, რომლებიც ავადყოფობის გამომწვევ მიზეზზე მიუთითებენ.

სწავლა//სწავება – მცნება – მოძღურება – ქადაგება

მცნება – მოძღურება – სწავლა:

დაგიტევებიეს მ ც ნ ე ბ ა დ ღმრთისად და გიპყრიეს მ ო ძ ლ უ რ ე ბ ა დ კაცთად, მრ. 7, 8 DE;

დაგიტევებიეს მ ც ნ ე ბ ა დ ღმრთისად და გიპყრიეს ს წ ა ვ ლ ა დ კაცთად, C.

იხ. აგრეთვე: მრ. 7, 9.

მოძღურება – სწავება:

იყო მ ო ძ ლ უ რ ე ბ ა დ მათა ვითარ ჳელმწიფე, მრ. 1, 22 C;

ა ს წ ა ვ ე ბ დ ა მათ, ვითარცა-იგი ვის აქუნ ჳელმწიფებად, DE.

სწავლა//სწავება დასახელებული სინონიმური რიგის დომინანტ ერთეულად მიიჩნევა, რომელიც სემანტიკური და ექსპრესიული ნიშნით ნეიტრალური ლექსემაა. სწავლა 1. „არს რად(ც) არა იცოდეს, უთხრას და სწვართოს“; 2. „სწავლა არს ქადაგება“; 3. „ხოლო სხვა სწავლა არს საკანონოდ შოლტის მიღება, ვითარცა წერილ არს 2, 12 ფსალმ., 23, 16-22 ლუკა: „ვსწავლო ეგე და განუტეო“ (64; 92; 6; 33). სწავლას ბერძნულში გადმოსცემს ლექსემა διδάχη „სწავლა; დარიგება, ჭკუის სწავლება; ქადაგება“ (127; 145).

მცნება ქართველური *მცენ-/მცნ- ძირიდან მომდინარეობს, რომლის ამოსავალი სემანტიკა არის „დაბარება; შეტყობინება“ (65). მცნება რამდენიმე მნიშვნელობას (ლსგ-ს) შეიცავს: 1. „მცნება, საკუთრად: ათნი საუფლონი მცნებანი, ღუთისა მიერ მიცემულნი მოსესადმი“; 2. „ბრძანება, აკრძალვა“; 3. „ნიშანი“... მცნება დასახელებულ კონტექსტებში (მრ. 7, 8; 7, 9) უფლის მიერ დანაბარებ „ათ მცნებას“

აღნიშნავს, რომელსაც ბერძნულში გადმოსცემს ლექსემა επιολή „მცნება, ბრძანება; შეტყობინება“ (145; 168; 127).

მოძღუ-რ-ე-ბ-ა საერთოქართველური *ძელჷ-/ძლჷ- ძირიდან მომდინარეობს. „ქართულ ძელჷ-/ძლჷ- ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრული ჯღვ-/ჯღ-, ლაზური ნჯღ- და სვანური ჟღჷ-/ჟღღჷ-/ჟოღჷ-/ჟოღ-“ (65). ძელჷ-/ძლჷ- ძირის ამოსავალი სემანტიკაა „გაგზავნა; მიძღვნა, გასწრება“. მოძღუარის თავდაპირველი მნიშვნელობა „წინამძღოლს“ უკავშირდება, ხოლო შემდეგ მიიღო „დამრიგებლის, მასწავლებლის“ მნიშვნელობა. მოძღურება განიმარტება, როგორც „სწავლება, დარიგება“ (92), რომელსაც ბერძნულში ეფარდება διδάχῃ „სწავლა, დარიგება, ქადაგება, მოძღვრება“ (145; 168; 127). მცნება და მოძღურება განირჩევა შემდეგი დიფერენციალური ნიუანსებით. თუ მცნება ღვთის მიერ დანაბარებ მცნებას აღნიშნავს, მოძღურება ადამიანის – მოძღვრის, მასწავლებლის „დარიგებას, სწავლებას“ გულისხმობს.

სწავლა – ქადაგება:

რაჟამს დაასრულნა იესუ ბრძანებანი ესე ათორმეტთა მიმართ მოწაფეთა თჳსთა, წარვიდა მიერ ქ ა დ ა გ ე ბ ა დ და ს წ ა ვ ლ ა დ ქადაგებსა მისსა, მ. 11, 1 DEC.

მიერთგან იწყო იესუ ქ ა დ ა გ ე ბ ა დ და სიტყვად, მ. 4, 17 DEC.

მერმე კუალად იწყო ს წ ა ვ ლ ა დ ზღვს კიდესა ზედა, მრ. 1, 4 DEC.

ქადაგება ნიშნავს: 1. „მაღლის ხმით სწავლება“; 2. „განთქმა, ხმის დაგდება“ (54; 92). ქადაგება მოხმობილ კონტექსტებში პირველ მნიშვნელობას „სწავლას“ შეიცავს. მ. 11, 1 მაგალითში ლექსემები ქადაგება/სწავლა სინონიმური პარალელიზმის სახით დასტურდება, სადაც ქადაგება სტილისტური თვალსაზრისით ემიჯნება სწავლას, რადგან მასში გამოიყოფა ექსპრესიული კომპონენტი, რაც მაღალი ხმით „სწავლებას, მოძღვრებას“ გულისხმობს. სწორედ აღნიშნული სემანტიკური ნიშანი განარჩევს ქადაგება ლექსემას სინონიმური მწკრივის სხვა წევრებისაგან.

**სიხარული – მხიარულება – მხიარულ-ყოფა – შუება – განცხრომა –
სახიობა – პართი მღერა**

მოსმობილი სინონიმური რიგის ლექსემებს აერთიანებს ძირითადი სემანტიკური ნიშანი, რაც ყოველგვარი სულიერი და ხორციელი სიამოვნების მიღებას, „დასვენებას, გართობას“ უკავშირდება.

მხიარულება – მხიარულ-ყოფა – სიხარული:

იყოს შენ თანა ს ი ხ ა რ უ ლ ი და მ ხ ი ა რ უ ლ ე ბ ა, და მრავალთა შობასა მისსა განიხარონ, ლ. 1, 14 DEC;

იხ. აგრეთვე: ლ. 1, 28.

ინებეთ ჟამ ერთ მ ხ ი ა რ უ ლ – ყ ო ფ ა დ ნათელსა მისსა, ი. 5, 35 C;

ინებეთ ჟამ ერთ ს ი ხ ა რ უ ლ ი ნათელსა მისსა, DE.

იხ. აგრეთვე: ლ. 6, 23.

სი-ხარ-ულ-ი ხარ- ძირზე დართული სი-ულ საწყისის მაწარმოებელი კონფიქსით მიიღება. სიხარული არის „ყოვლის ჭმუნვისაგან თავისუფლება“; „ლხინი, წვეულება“ (54; 92; 6). აღნიშნული ლექსემა შეიცავს ორივე მნიშვნელობას, როგორც სულიერი, ასევე ხორციელი მწუხარებისაგან გათავისუფლებას. სიხარული მოსმობილი სინონიმური რიგის დომინანტ ერთეულად ითვლება, რომელსაც რიგში შემავალი ლექსემები სხვადასხვა დიფერენციალური კომპონენტებით ემიჯნებიან.

მ-ხი-არ-ულ-ება საერთოქართველური *ხი- ძირიდან მომდინარეობს. „ქართულ ხი- ძირს შეესატყვისება მეგრული ხი- და სვანური ხი-“. შესატყვისობები დასტურდება მათ სემანტიკაშიც (65). აბსტრაქტული სახელი მხიარულება მიღებულია მოქმედებითი გვარის მიმდებობისაგან მხიარული, რაც ნიშნავს „გონებით გახარებულს“ (53). მხიარულება კი განიმარტება, როგორც „გრძნობა სულიერისა განსვენებისა“ (92); „სიმხიარულე“ (6). ამდენად, მხიარულება ლექსემის სემანტიკა, „სულიერ“ დასვენებას უკავშირდება.

მხიარულება – სიხარული – შუება:

აწ მ ხ ი ა რ უ ლ ე ბ ა დ და ს ი ხ ა რ უ ლ ი ჯერ-არს, რამეთუ ძმად ესე შენი მომკუდარ იყო და განცოცხლდა, ლ. 15, 32 DE;

შ უ ე ბ ა დ და ს ი ხ ა რ უ ლ ა დ ჯერ არს, რამეთუ ძმად ესე შენი მომკუდარ იყო და განცოცხლდა, C.

შუება განიმარტება, როგორც „მოშვება; გინა ნებიერად ყოფნა“ (54); „განცხრომა, ლხენა, ლხინება, ლხინი“ (92; 33). ნებიერად ყოფნას, ნებას საბას

განმარტებით, რამდენიმე მნიშვნელობა აქვს. მათ შორის არის „ერთი რომელი იგი ნაყროვანებისა, განსვენებისა და გემოთმოყვარების“ (53) მნიშვნელობას შეიცავს. მაშასადამე, შუება „ნაყროვანებით“, იმავე სმა-ჭამით და მოლხენით მიღებულ სიამოვნებას აღნიშნავს.

მხიარულება//სიხარული და შუება//სიხარული ლ. 15, 32 მაგალითში სინონიმური პარალელიზმის¹⁰ სახით დასტურდება. მათ შორის განსხვავება, როგორც აღინიშნა, შემდეგია: მხიარულება „სულიერ“, ხოლო შუება „ხორციელ“ დასვენებას გულისხმობს. სიხარული კი ამ ორივე კომპონენტს შეიცავს.. აღნიშნულ წყვილებს ბერძნულში შეესატყვისება ლექსემები ψαλας, χαίρω „სიხარული, მხიარულება, სიამოვნების მიღება, ზეიმობა“ (145; 168; 127).

შუება – განცხრომა:

ძმ ჩემი მომკუდარ იყო და ცხომდა, წარწყმედულ იყო და იპოვა, და იწყეს შუება და, ლ. 15, 24 C.

ძმ ესე ჩემი მომკუდარ იყო და განცოცხლდა, წარწყმედილ იყო და იპოვა. და იწყეს განცხრომა და, DE.

გან-ცხრო-მა მხიარულებისა და დასვენების ერთ-ერთი სახეა, რაც ნიშნავს: „თამაშობას, ხუმრობას, ლხინს, გართობას, შექცევას“ (53; 92; 6). შუება//განცხრომა ერთეულებს ც. კიკვიძე ხუკვა ლექსემის სინონიმურ რიგში განიხილავს, რომელიც ყოველგვარ „ქორციელ განსვენებას“ (39, 262-275) აღნიშნავს. მაგრამ მათ შორის აზრობრივი სხვაობა მაინც შეიმჩნევა. შუება „ნაყროვანებით, გემოთმოყვარებით“ მიღებულ ხორციელ სიამოვნებას უკავშირდება, ხოლო განცხრომა „თამაშობით, ხუმრობით, გართობით“ მიღებული ხორციელი სიამოვნებაა.

სიხარული – სახიობა – განცხრომა – პართი მღერა:

¹⁰ ერთი სტრიქონის ფარგლებში დადასტურებული სინონიმური მნიშვნელობის ლექსემები, რომლებიც სპეციალურ ლიტერატურაში „სინონიმური პარალელიზმის“ სახით მოიხსენიება (94, 692), ხშირად ვლინდება ოთხთავში. ცალკეული რედაქციის ერთ კონტექსტში გამოვლენილ სინონიმურ წყვილებს ქვემოთ ცალკე თავი ეძღვნება და მასში განვიხილავთ. მაგრამ ზოგჯერ მათი ამა თუ იმ სინონიმური რიგიდან გამოცალკეება არ ხერხდება და ზოგიერთ პარალელურ წყვილზე გზადაგზა გვექნება მსჯელობა.

ესმოდა ჳმა ს ი ხ ა რ უ ლ ი ს ა ე და გ ა ნ ც ხ რ ო მ ი ს ა ე, ლ.
15, 25 DE;

ესმა ჳმაე ს ა ხ ი ო ბ ი ს ა ე და პ ა რ ი თ მ ე მ ღ ე რ თ ა ე, C.

სა-ხი-ობ-ა ასევე გართობისა და დასვენების ნაირსახეობაა. იგი ქართველური *ხე-/ხი- ძირიდან მომდინარეობს, რომლის ამოსავალი სემანტიკა, ი. აბულაძის მიხედვით, ბერვა-ცემის შედეგად რაიმე ინსტრუმენტის ხმის გამოცემას აღნიშნავს (8, 218-219). ლექსიკონთა მიხედვით სახიობა „ესე არს მუსიკა მწყობრი ძალთა და საკრავთან და მოანება ტკბილი, გალობა თუ სიმღერა“ (54; 92); „მუსიკა, სიმღერა, გალობა“ (33).

პართ მღერა. ეს ფრაზეოლოგიური შესიტყვება სიხარულის სინონიმად მოიაზრება. პარი საბას განმარტებით, ნიშნავს „ლინს“, ხოლო ლინი კი არის „რვალის საჩხარუნებელი დიდი“ (53); „მათეს თავის თარგმანი: მეორდანეთა, მენესტვეთა, ქნართა და ლინითა მეტყველთა, პირად-პირადითა სიღოდითა მემღერთა“ (53); „მოცეკვავე“ (33). მაშასადამე, პარი „რვალის საჩხარუნებელს“ ნიშნავს, ხოლო პართ მემღერი ამ საჩხარუნებლის ხმაზე ან სხვადასხვა ინსტრუმენტის გამოცემულ ხმაზე მოცეკვავეს გულისხმობს.

სახიობა და პართ მღერა, აგრეთვე სინონიმური პარალელიზმის სახით გვხვდება მოხმობილ მაგალითებში, რომელთაც მიემართება ასევე პარალელურად სიხარული და განცხრომა. მათ ბერძნულში შეესატყვისება χορός „გუნდი, ხორო, ფერხული; ხოროს სიმღერა“ (168; 145; 127).

ამდენად, სიხარული სულიერ და ხორციელ „დასვენებას, გართობას“ ნიშნავს, ხოლო მასთან სინონიმურ მიმართებაში მეოფი ლექსემები, გართობის სხვადასხვაგვარი ნაირსახეობებია.

ზაკუვა – ზაკულება – ორგულება – უკეთურება – სიბოროტე

ზაკუვა – ზაკულება – ორგულება:

შინაგან სავსე ხართ ზ ა კ უ ვ ი თ ა და უმჯულოებითა, მ. 23, 28 C;

შინაგან ხართ სავსე ო რ გ უ ლ ე ბ ი თ ა და უმჯულოებითა, DE.

უწყოდა ზ ა კ უ ლ ე ბ ა ე იგი მათი, მრ. 12, 15 C;

თავადმან იცოდა ო რ გ უ ლ ე ბ ა ე მათი, DE.

ზაკუ-ვა//ზაკუ-ლებ-ა საერთოქართველური *ზაკუ- ძირიდან მომდინარეობს (65). „ზაკუა არს პირით სიყვარულსა იჩემებდეს და გულითა ბოროტი დაიმარხოს. მზაკვარი ეშმაკი არს“ (53; 92); „ვერაგობა, ღალატი“ (6); „ცბიერება, მანქანება, ხერხი“ (33). საწყისის ფორმით გადმოცემული ზაკუვა ლექსემა და მისგან ნაწარმოები აბსტრაქტული სახელი ზაკულება შეიცავს ადამიანის მიერ გულში ჩადებულ ყოველგვარ ბოროტ განზრახვას. დასახელებულ მწკრივში შემაგულ სინონიმურ ლექსემებს აერთიანებს სწორედ აღნიშნული სემანტიკური ნიშანი, რომელსაც ისინი სხვადასხვაგვარად გადმოსცემენ.

ორ-გულ-ებ-ა კომპოზიტიური შედგენილობის სიტყვაა. ორგული, საბას განმარტებით, ნიშნავს „ერთს პირზე დაუდგრომელს“ (53), ხოლო აბსტრაქტული სახელი ორგულება კი აღნიშნავს „დაუნდობლობას, ეჭვიანობას, ცბიერებას, პირმოთნეობას, ორპირობას, თვალთმაქცობას, უწრფელობას, ღალატს“ (92; 6; 33). ორგულება ბერძნულში გადმოიცემა ლექსემით παρκρυσ „მოტყუება, თვალთმაქცობა, ფარისევლობა, პირმოთნეობა, მლიქვნელობა“ (145; 168; 127).

ზაკულება – უკეთურება:

გულისკმა-ყო იესუ ზ ა კ უ ლ ე ბ ა ე იგი მათი, მ. 22, 18 DE;

გულისკმა-ყო იესუ უ კ ე თ უ რ ე ბ ა ე იგი მათი, C.

შინაგან გულისაგან კაცთაჲსა გამოვლენ... უ კ ე თ უ რ ე ბ ა ნ ი, მრ. 7, 22 DEC.

უ-კეთ-ურ-ებ-ა ქართველური *კეთ- ზმნური ძირიდან მომდინარეობს (65). უკეთური „ესე არს მჩემებელი კეთილისა და მოქმედი ბოროტებისა“ (54); „კეთილობის გარეგანი, ავი კაცი, ცუდი კაცი,“ (92); „ცუდი, ბოროტი, ცბიერი, ვერაგი“ (33). აღნიშნულ თვისებებს წარმოაჩენს განზოგადებულად აბსტრაქტული სახელი უკეთურება, რაც ნიშნავს „ბოროტებას, ცბიერებას, ვერაგობას“ (33). მაშასადამე, ზაკულება ლექსემას იგი მიემართება „ცბიერების, ვერაგობის“ მნიშვნელობით.

სიბოროტე:

კმა არს ღღისაჲ მის ს ი ბ ო რ ო ტ ე იგი, მ. 6, 34 DEC.

სი-ბორ-ოტ-ე ძველ ქართულში სომხურის მეშვეობით ნახესხები სიტყვაა, რომელსაც აჭარიანი უკავშირებს საშ. სპარსულ bōr ძირს (4, 82). ბორ- ძირზე

დართული ჰ-ტ არის სომხური მაწარმოებელი და მთლიანი გამოთქმა ბორტე ნიშნავს „კეთროვანს“. ქართულში მას „უკეთურის“ მნიშვნელობა აქვს“ (59, 189). ბორტე განიმარტება, როგორც „ავის მოქმედი და ავი; ვნების მომცემი“ (53; 92). ამ ზედსართავიდან მიღებული აბსტრაქტული სახელი სიბორტე „ბოროტებას, სიავეს, უკეთურებას“ (6) ნიშნავს. მაშასადამე, უკეთურება და სიბორტე ერთი და იმავე მნიშვნელობის შემცველია. განსხვავება მათ შორის მხოლოდ ძირთა წარმომავლობაშია. პირველი საკუთრივ ქართული კუთ- ძირის მქონეა, ხოლო მეორე – საშ. სპარსული bōr ძირიდან სომხურის მეშვეობით ნასესხები.

ამრიგად, სინონიმური მნიშვნელობის აბსტრაქტულ სახელებს მეტწილად საფუძვლად უდევთ რაიმე თვისების აღმნიშვნელი სიტყვა (ზედსართავი, მიმღეობა და ა. შ.), ხოლო მათგან ნაწარმოები განყენებული სახელები მეორეულია. აბსტრაქტულ სახელთა თითოეულ სინონიმურ რიგში გამოიყოფა მთავარი, დომინანტური ლექსემა, რომელიც ცალკეულ წევრთა საერთო მნიშვნელობას შეიცავს, ხოლო თავად სინონიმურ მწკრივში შემავალი სხვადასხვა წევრები (საწყისი, მიმღეობა, კომპოზიტი; ფრაზეოლოგიური შესიტყვება) თავისუფლად ენაცვლებიან მათ მსგავს კონტექსტებში და ემიჯნებიან სხვადასხვა დიფერენცი- ალური ნიშნებით, დიფერენციალური კომპონენტებით.

2.2.2. სინონიმური მნიშვნელობის მქონე ქონების სახელები

სინონიმური მნიშვნელობის ქონების სახელებში ერთმანეთს მიემართებიან -ივრ, -ოვან, -ოსან სუფიქსებით ნაწარმოები ლექსემები. სინონიმური მონაცვლეობა დასტურდება ასევე ქონების სახელებსა და სხვა სახის სიტყვებს შორისაც (მიმღეობები, კომპოზიტები...)

მდიდარი – ფასიერი – ნაყოფიერი

ქონების სახელებით გადმოცემულ მოხმობილი სინონიმური მწკრივის წევრებს აერთიანებს სიმდიდრის მფლობელი სუბიექტის საერთო სემანტიკური მნიშვნელობა. აღნიშნულ მნიშვნელობას ყველაზე ნათლად გადმოსცემს ლექსემა მდიდარი, ამიტომ იგი მწკრივის დომინანტა წევრია.

მდიდარი – ფასიერი:

მ დ ი დ ა რ ი ძნაღ შევიდეს სასუფეველსა ღმრთისასა, მ. 19, 23 DEC.

ძნელ არს ფ ა ს ი ე რ თ ა ე შესულაჲ სასუფეველსა ღმრთისასა, მრ. 10, 23 DEC.

წარვიდა მწუხარედ, რამეთუ იყო იგი მ დ ი დ ა რ ფრიად, მ. 19, 22 DE;

წარვიდა მწუხარედ, რამეთუ იყო იგი ფ ა ს ი ე რ ფრიად, C.

მდიდარი – ნაყოფიერი

ვითარცა ესმა ესე მას, მწუხარე იქმნა, რამეთუ იყო იგი მ დ ი დ ა რ ფრიად, ლ. 18, 23 DEC.

ხოლო იგი შეწუხნა სიტყუასა მას ზედა და წარვიდა მწუხარედ, რამეთუ იყო იგი ნ ა ყ ო ფ ი ე რ ფრიად, მრ. 10, 22 C;

მ-დიდ-არ ნაწარმოებია ზედსართავი სახელისაგან დიდი, რომელიც საერთოქართველური *დიდ- ძირიდან მომდინარეობს. „ქართულ დიდ- ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრული დიდ- და ლაზური დიდ-“. შესატყვისობები ვლინდება მათ სემანტიკაშიც (65). დიდ- ძირზე დართული მ-არ კონფიქსი მოქმედებითი გვარის მიმღობის მაწარმოებელი ფორმანტია (81; 60). მდიდარი განიმარტება, როგორც „მრავლის მქონებელი“ (53; 92); „უხვი, ქონებიანი“ (6). მდიდარს ბერძნულში შეესატყვისება κτιματαίλος „ფასიანი, ქონებიანი, მდიდარი...“ (145; 168; 127).

ფას-იერ მიღებულია არსებითი სახელის ფას- ძირისაგან ქონების სახელთა მაწარმოებელი -იერ სუფიქსის დართვით. ფასი ძველ ქართულში ნასესხები სიტყვაა. მზ. ანდრონიკაშვილის აზრით, იგი მოდის ძველი ალანური *faes (fas) ფორმიდან (4, 112-113). ფასის თავდაპირველი მნიშვნელობა უკავშირდება „წერილფეხა საქონელს, საშუალო ზომის ცხვარს“, როგორც ვაჭრობის ერთეულს, ხოლო ქონების, სიმდიდრის მნიშვნელობა მან შემდგომში შეიძინა. ფასიერი ნიშნავს „ქონების პატრონს, ქონებიანს, მდიდარს“ (6; 33).

ნა-ყოფ-იერ: ნაყოფი ყოფ- ზმნური ფუძიდან მიღებული წარსული დროის ვნებითი გვარის მიმღობაა და ზედსართავი აბსტრაქტივის (ნაყოფიერი) ამოსავლად სწორედ იგი მოიაზრება. ნაყოფი განიმარტება, როგორც „მისგან გამონადები, გინა ხილი, გინა ნაქმარი“. ნაყოფიერი კი ძირითადად ნიშნავს „ნაყოფის მომცემს, ნაყოფის მომტანს, ნაყოფიანს, მსხმოიარეს“ (53; 92; 6), ხოლო „ქონებიანის, მდიდრის“ (33) მნიშვნელობა მეორეულია.

განხილული სინონიმური რიგის ქონების სახელებს მდიდარი//ფასიერი// ნაყოფიერი აერთიანებს, როგორც ზემოთ ითქვა, „სიმდიდრის, ქონების“ მფლობელი სუბიექტის მნიშვნელობა. ისინი მხოლოდ ძირთა წარმოების თვალსაზრისით განირჩევიან ერთმანეთისაგან. მდიდარი მიღებულია ზედსართავი სახელისაგან დიდი, ფასიერი იწარმოება ნასესხები არსებითი სახელისაგან ფასი, ხოლო ნაყოფიერი იწარმოება ვნებითი გვარის წარსული დროის მიმდებარისაგან ნაყოფი, რაც თავის მხრივ ყუფილია ზმნური ფუძიდან მიიღება.

ბრძენი – გონიერი – მეცნიერი – სწავლული – განსწავლული

დასახელებული სინონიმური მწკრივის ლექსემები აღნიშნავენ „ნასწავლ, მცოდნე“ პიროვნებას, რაც სხვადასხვა სახის ნაწარმოები სიტყვებით გადმოიცემა. დომინანტად კი შეიძლება გამოიყოს ქონების სახელი მეცნიერი, რომელიც საერთო მნიშვნელობის შემცველია და სემანტიკურად უფრო ნეიტრალურობით გამოირჩევა, თუმცა სინონიმური ერთეულები ბრძენს მეტად უწყვილდებიან.

ბრძენი – გონიერი:

ვინმე არს სარწმუნოდ იგი მონად და ბ რ ძ ე ნ ი, მ. 24, 45 DE;

ვინმე უკუე არს სარწმუნოდ იგი მონად და გ ო ნ ი ე რ ი, C.

ემსგავსოს იგი კაცსა ბ რ ძ ე ნ ს ა, მ. 7, 24 C;

ემსგავსოს იგი კაცსა მას გ ო ნ ი ე რ ს ა, DE.

ბრძენი, მზ. ანდრონიკაშვილის აზრით, მომდინარეობს საშ. სპარსული სიტყვიდან frazānak „ბრძენი, მეცნიერი“ (4, 296). ბრძენი განიმარტება, როგორც „დიდად ჭკვიანი“ (53); „ფრიად გონიერი, მეცნიერი“ (92; 6). ბრძენს ბერძნულში შეესატყვისება ლექსემა φρόνιμος „გონიერი, კეთილგონიერი, ბრძენი, ჭკვიანი“ (145; 168; 127).

გონიერი-ი საერთოქართველური *გონ- ზმნური ძირიდან მომდინარეობს, რომლის ამოსავალი მნიშვნელობაა „მიხვედრა, გაგებინება“ (65). გონიერი განიმარტება შემდეგნაირად: „გონებიანი, გულისჭმიერი“ (53), „ჭკუიანი, მცოდნე“ (6). გონებას კი საბა შემდეგნაირად განმარტავს „გონება სამ სახედ ითქმის: გონება ღმერთი, გონება ანგელოზი და გონება ჩვენი“ (53). ჩვენი მასალის მიხედვით, გონიერი „ჭკვიანს, მცოდნეს, გულისხმიერს (მიმხვედრი), გამგებს“ აღნიშნავს, რასაც ბერძნულში გადმოსცემს იგივე φρόνιμος ლექსემა

ბრძენი – მეცნიერი:

დაჰფარე ესე ბ რ ძ ე ნ თ ა გ ა ნ და მ ე ც ნ ი ე რ თ ა და გამოუცხადე ესე ჩხვლთა, მ. 11, 25 DEC.

იხ. აგრეთვე: ლ. 10, 21.

არღა მ ე ც ნ ი ე რ იყო წიგნთა, ვითარმედ ჯერ-არს მისა მკუდრეთით აღდგომად, ი. 20, 9 C.

იყვენით თქვენ მ ე ც ნ ი ე რ, ვითარცა გუელნი, მ. 10, 16 DEC.

მე-ცნ-იერ-ი ქართველური *ცან-/ცნ- ძირისაგან მომდინარეობს. ქართულ ცნ-/ცან- ძირს შეესატვისება მეგრ. ჩინ- და ლაზ. ჩინ-. შესატყვისობები დასტურდება მათ სემანტიკაშიც (65). მეცნიერის მნიშვნელობებია „მცნობელი“ (53). „სწავლული, გამოცდილი სწავლათა შინა// ნაცნობი“ (92). ჩვენი მასალის მიხედვით მეცნიერი „მცოდნეს, სწავლულს“ ნიშნავს. მ. 11, 25 მაგალითში ლექსემები ბრძენი//მეცნიერი სინონიმური პარალელიზმის სახით არის წარმოდგენილი, რომელთაც ბერძნულში ერთი ლექსემა ἄριστος „გონიერი, ბრძენი, ჭკვიანი“ (127; 145) ეფარდება. წყვილის წევრთაგან პირველი ნასესხებია საშ. სპარსულიდან, ხოლო მეორე საკუთრივ ქართული წარმოშობის მქონეა.

სწავლული – განსწავლული:

წერილ არს წინაწარმეტყუელთა, ვითარმედ: იყვენ ყოველნი ღმრთით ს წ ა ვ ლ უ ლ, ი. 6, 45 DE;

წერილ არს წინაწარმეტყუელთა: და იყვენ ყოველნი გ ა ნ ს წ ა ვ ლ უ ლ ღმრთისა მიერ, C.

სწავლ-ულ-ი//გან-სწავლ-ულ-ი წარსული დროის ვნებითი გვარის მიმდებობათა ფორმებია და განიმარტება, როგორც „გაწრთვნილი, მცოდნე, მეცნიერი“ (6). მაშასადამე, დასახელებული ლექსემები მეცნიერს მიემართებიან სინონიმებად, მხოლოდ ისინი სწავლაში „გაწრთვნილ“ პიროვნებებს გულისხმობენ.

ამდენად, განხილული სინონიმური მწკრივის სიტყვები ბრძენი//გონიერი//მეცნიერი//სწავლული//განსწავლული აღნიშნავენ „მცოდნე, ნასწავლ“ პიროვნებას. დომინანტ ერთეულად შეიძლება მივიჩნიოთ მეცნიერი, რომელიც შეიცავს საერთო მნიშვნელობას და სემანტიკური ნიშნით შედარებით ნეიტრალურია. მწკრივში შემავალი წევრები კი მას შემდეგი დიფერენციალური კომპონენტებით ემიჯნებიან:

ბრძენი შეიცავს სინონიმურ-დიფერენციალურ კომპონენტს – (სდკ-ს), რომელიც მიუთითებს თვისების ყველაზე მაღალ ხარისხზე: „დიდად ჭკვიანი“; გონიერი გულისცემიერს“, ანუ შინაგანად „მიმხვედრს“ ნიშნავს; სწავლული/განსწავლული კი სწავლაში „გაწვრთნილ“ პიროვნებას წარმოადგენს.

სახიერი – ქველის-მოქმედი – კეთილი

სახიერი – ქველის-მოქმედი:

მოძღუარო სახიერი, რადმე კეთილი ვქმნე, რადთა მაქუნდეს ცხორებად საუკუნოდ, მ. 19, 16 DE;

მოძღუარ ქველის მოქმედი, რად კეთილი ვქმნე, რადთა მაქუნდეს ცხორებად საუკუნოდ, C.

რომელთა კვლმწიფებად აქუს მათ ზედა, ქველის მოქმედი ჰრქვან, ლ. 22, 25 DEC.

იხ. აგრეთვე: მ. 19 17; მრ. 10, 18.

სახიერი იწარმოება არსებითი სახელისაგან სახე, რომელიც პოლისემიურია: სახე ნიშნავს „სახეს, შესახედაობას, გარეგან შესახედავს; მაგალითს, მსგავსებას; გამოხატულებას; გვარს; მიზეზს...“ (54; 92; 33). ქონების სახელი სახიერი ეფუძნება მის ერთ-ერთ მნიშვნელობას „სახეს, შესახედაობას, გარეგნობას“. სახნიერი, იგივე სახიერი ნიშნავს „ლამაზს“, ანუ ისეთს „რომელსა ყოველი სახე განწყობილი ჰქონდეს და საქმითაც კეთილისმოქმედი იყოს“ (64). მაშასადამე, სახიერის ძირითადი მნიშვნელობაა „კეთილსანახავი, მშვიდობიანი სახისა“ (92), ხოლო „კეთილი, კეთილის მოქმედი“ (6; 33) შემდეგ განვითარებულია. სახიერს ეფარდება ბერძნულში ἀγαθός „კარგი, ჩინებული, კეთილი; გულუხვი, ხელგამლილი; კეთილი, მოწყალე“ (145; 168; 127).

ქველის-მოქმედი: ამ კომპოზიციის პირველი კომპონენტი ქველი ნიშნავს „მოწყალეს, გინა კეთილს“, ქველის-მოქმედი კი „მოწყალების მოქმედს“ (54); „კეთილისმყოფელს“ (92; 6; 33). ქონების სახელით გადმოცემულ ლექსემას სახიერი მოხმობილ მაგალითებში მიემართება მისი მსგავსი მნიშვნელობის შემცველი კომპოზიტი ქველის-მოქმედი, რაც საკუთრივ ქართული წარმოშობის მქონეა, რადგან ბერძნულში მას ეფარდება მარტივი სიტყვა ἀγαθός.

სახიერი – კეთილი:

გულითა კ ე თ ი ლ ი თ ა და ს ა ხ ი ე რ ი თ ა ისმინიან სიტყუაჲ და შეიკრძალიან, ლ. 8, 15 DEC.

კეთილი საერთოქართველური *კეთ- ძირიდან მომდინარეობს (65), რაც ნიშნავს „სახიერს, ტკბილს“ (92) „კარგს, საამოს“ (6; 33). მოხმობილ მაგალითებში (ლ. 19, 17; 8, 15) სახიერი და კეთილი სინონიმური პარალელიზმის სახით დასტურდება. ამ შემთხვევაში ტექსტის მთარგმნელი, ბერძნულში არსებული ერთი სიტყვის (ἀγαθός) ფარდად იყენებს მისი მნიშვნელობის მქონე სინონიმურად მონაცვლე ერთეულებს, რითაც წინადადებას მხატვრული ელფერი ემატება.

პატიოსანი – შუენიერი – სარწმუნო:

პატიოსანი – შუენიერი:

მოვიდა იოსეფ არიმათიელი, პ ა ტ ი ო ს ა ნ ი მზრახვალი, მრ. 15, 43 C;

მოვიდა იოსებ არიმათიელი, შ უ ე ნ ი ე რ ი მზრახვალი, DE.

პატიოსანი ფალაური *pativ ფორმისაგან მომდინარეობს (4, 264)¹¹, რაც ნიშნავს „კეთილის მიპყრობას სიტყვითა და საქმით“ (54). პატივ ფორმისაგან ნაწარმოები ქონების სახელი პატიოსანი რამდენიმე მნიშვნელობას შეიცავს: 1. „პატივცემული, საპატიო, ცნობილი“; 2. „ნამდვილი, უზადო, შეურეველი“; 3. „ძვირფასი; 4. „შეფასებული“ (6; 33). პატიოსანი დასახელებული სინონიმური რიგის საყრდენ ლექსემას წარმოადგენს, რომლის ცალკეულ მნიშვნელობებს უკავშირდება სინონიმური ერთეულები.

შუენიერი განიმარტება, როგორც „შეფერებული“ (54); „შნოიანი, კეთილსახილველი“ (92); „ლამაზი, მშვენიერი; ცნობილი, სახელგანთქმული“ (6; 33). შუენიერი ბერძნულში გადმოიცემა ლექსემით εὐσχημῶς „პატივცემული; ცნობილი, გავლენიანი, სახელგანთქმული; კეთილშობილი გარეგნობის, ღირსეული“ (145; 127). მაშასადამე, იგი უკავშირდება სინონიმად პატიოსნის პირველ მნიშვნელობას.

პატიოსანი – სარწმუნო:

¹¹ ნასესხები ლექსიკის შემცველ სინონიმურ რიგებზე ქვემოთ ცალკე გვექნება საგანგებო მსჯელობა. ამჯერად კი მხოლოდ იმ ერთეულებს განვიხილავთ, რომლებიც ნაწარმოები ლექსიკის სინონიმურ რიგებში შედიან.

რომელსა აქუნდა შიშითა ნელსაცხებელი ნარდიონი **პ ა ტ ი ო ს ა ნ ი**, მრ. 14, 3 C;

აქუნდა ალაბასტრითა ნელსაცხებელი ნარდისა **ს ა რ წ მ უ ნ ო დ ს ა დ**, DE.

სა-რწმუნ-ო: „დასაჯერებელი“ (54); „უეჭველად მისანდო, შეუორგულებელი, ანუ ჭეშმარიტი, ნამდვილი“ (92); „სანდო, საიმედო; შეურეველი, უზადო“ (6; 33). **სარწმუნო** მიემართება სინონიმად **პატოსნის** მე-2 მნიშვნელობას, რომელსაც ბერძნულში გადმოსცემს ლექსემა **πιστικῆς** „სარწმუნო, ნამდვილი, წმინდა“ (145; 127).

2.2.3. სინონიმური მნიშვნელობის მქონე ხელობის სახელები

ხელობის სახელთა საწარმოებლად გამოიყოფა აფიქსები: **მე-ე**, **მ-არ**, **მე-ურ**, **მე-ულ...** აღნიშნული მაწარმოებლები ერთვიან მსგავსი შინაარსის მქონე სხვადასხვა ფუძეებს და ვიდებთ სინონიმური მნიშვნელობის მქონე ხელობის სახელებს.

მეთევზური – მესათხევლე – მთხევარ

დასახელებულ სინონიმურ მწკრივში შემავალ ხელობის სახელებს აერთიანებს „მებადურის“, ანუ თევზის დამჭერი სუბიექტის სემანტიკური მნიშვნელობა. მწკრივის დომინანტ წევრად შეიძლება გამოიყოს **მეთევზური**, რომელიც **მესათხევლე/მთხევარ** ერთეულებთან შედარებით სემანტიკურად უფრო ნეიტრალურია. აღნიშნული სინონიმური ერთეულები ბერძნული სიტყვის **ἀλιεύς**-ის = „თევზის დამჭერი, მებადური, მეთევზე“ (145; 168; 127) თარმნანს წარმოადგენენ.

მესათხევლე – მეთევზური:

ითხველიდეს რაჲ სათხველითა ზღუასა მას, რამეთუ იყვნეს **მ ე ს ა თ ხ ე ვ ლ ე**, მ. 4, 18 DE;

ისათხველიდეს რაჲ ზღუასა მას, რამეთუ იყვნეს იგინი **მ ე თ ე ვ ზ უ რ**, C.

მე-თევზ-ურ-ი: **თევზი** ყოველნაირ წყლის ბინადარს ჰქვია (53; 92). **თევზისგან** ნაწარმოები ქონების სახელი **მეთევზური** კი განიმარტება, როგორც „თევზის მონადირე, მეთევზე“ (53; 92); „თევზის მჭერელი, მებადური“ (6; 33). **მეთევზური**, როგორც ითქვა, სინონიმური მწკრივის მთავარი წევრია, ხოლო **მესათხევლე//**

მთხევარ ერთეულებში ძირითად მნიშვნელობასთან ერთად ცალკეული აზრობრივად განმასხვავებელი, დიფერენციალური ნიშნები იკვეთება.

მესათხველე – მთხევარ:

ითხველიდეს რად იგინი ზღუასა მას, რამეთუ იყენეს იგინი მ ე ს ა თ ხ ე ვ -
ლ ე, მრ. 1, 16 DE;

ისათხველიდეს სათხვევლითა ზღუასა, რამეთუ მ თ ხ ე ვ ა რ იყენეს, C.

მ ე ს ა თ ხ ე ვ ლ ე ნ ი იგი გამოვიდეს ნავისა მისგან და განპრცხიდეს
ბადესა, ლ. 5, 2 DEC.

მე-სა-თხვე-ლ-ე/მ-თხვე-არ ქართველური *თხეჴ- ძირიდან მომდინარეობს. ქართული თხევ- ძირის ამოსავალი სემანტიკა „ნადირობას, თევზაობას“ უკავშირდება. მას შეესატყვისება სვანურში თხე-/თხუ-, რომლის მნიშვნელობაც „ძებნას“, „ნადირობას“ შეიცავს. სათხვევლი ნიშნავს „სასროლ ბადეს“ (54), ხოლო მესათხველე/მთხევარი „მეთევზეს, მებადურს“ (6; 33). მოხმობილი სინონიმური წყვილი სემანტიკურად ერთი და იმავე მნიშვნელობის შემცველია. განსხვავება მათ შორის მხოლოდ წარმოების თვალსაზრისით შეიმჩნევა. მესათხველე მე-ე კონფიქსით ნაწარმოები ხელობის სახელია, ხოლო მთხევარი მ-არ კონფიქსით მიღებულ მოქმედებითი გვარის მიმღეობას წარმოადგენს.

მესათხველე/მთხევარი სინონიმური წყვილი უშუალოდ მიუთითებს, რომ სუბიექტი თევზის შესაპყრობად იყენებს სათხვევლს, ანუ „სასროლ ბადეს“, ანუ მასში იკვეთება ის ინსტრუმენტი, ხელსაწყო, რითაც ხდება თევზის დაჭერა. აღნიშნული დიფერენციალური კომპონენტით გამოირჩევიან ისინი მწკრივის მთავარი წევრისაგან.

მწყემსი – მეღორე:

მ წ ყ ე მ ს ნ ი იგი მათნი ივლტოდეს და უთხრეს ქალაქსა და დაბნებსა,
მრ. 5, 14 DE;

მ ე ლ ო რ ე ნ ი იგი ივლტოდეს და უთხრეს ქალაქსა და დაბნებსა, C.

მწყემსი ქართული *მწყეს- ძირისაგან მომდინარეობს, რომელსაც შეესატყვისება მეგრ. ჭყემ-ჭყიმ- და ლაზ. მჭკემ-ჭკემ-. შესატყვისობები ვლინდება მათ სემანტიკაშიც (65) მწყემსი განიმარტება, როგორც „მეცხვარე; მწყემსი, მღვდელი; მწყემსი არს მეცხვარე, ხოლო კაცთა მწყემსი – მღვდელი“ (53);

„მაძოვებელი ხვასტაგთა, ვითარ მეცხუარე, მენახირე, მელორე, მეჯოგე და სხვ., მწყემსი კაცთა ე. ი. მღუდელი“ (92); „მენახირე“ (6). აღნიშნულ მნიშვნელობათაგან მწყემსი ჩვენს შემთხვევაში ღორების მეთვალყურეს ნიშნავს.

მე-ღორ-ე აგრეთვე ქართული *ღორ- ძირის მქონე ლექსებია, რომლის შესატყვისია მეგრ. ღეჯ- და ლაზ. ღეჯ-. აღნიშნული ძირების მსგავსება დასტურდება სემანტიკურადაც (65). მე-ე კონფიქსით მიღებული ხელობის სახელი მელორე არის „მწყემსი, მაძოვებელი ღორთა“ (92).

მწყემსი/მელორე სინონიმურ წყვილთაგან, ი. იმნაიშვილის თქმით, მელორე უფრო კონკრეტულობით გამოირჩევა, რაც საერთოდ დამახასიათებელია აღიშის ტექსტისათვის (29, 192). აღნიშნულ სინონიმურ ერთეულებს ბერძნულში ეფარდება βρόσκω „მწყემსი“ (145; 168; 127).

2.2.4. სინონიმური მნიშვნელობის მქონე დანიშნულების სახელები

დანიშნულების სახელებში გვხვდება სა-ე, სა-ელ, სა-ულ მაწარმოებლებით მიღებული სინონიმური მნიშვნელობის ლექსებები. დანიშნულების სახელებს მიემართებიან სინონიმებად სხვა სახის სიტყვებიც.

ბადე – სათრომელი – სათხვეელი

მოხმობილი სინონიმური მწკრივის წევრთა საერთო მნიშვნელობაა „თევზის საჭერი“ ხელსაწყო. მწკრივის დომინანტაა სემანტიკური ნიშნით ნეიტრალური ლექსება ბადე, რომელსაც ბერძნულში შეესატყვისება δίκτυον „ბადე, სათხვეელი“ (145; 127), ხოლო სათრომელი და სათხვეელი, რომლებიც ლექსება σάγρηλη-ს („დასაჭერი, სათრევი ბადე“ 145; 168; 127) თარგმანს წარმოადგენენ, ძირითად მნიშვნელობასთან ერთად შეიცავენ დიფერენციალურ კომპონენტებსაც, რაც განარჩევს მათ მწკრივის მთავარი წევრისაგან.

ბადე – სათრომელი:

ჰსდევით ბ ა დ ზ ე გე მარჯუნით კერძო, ი. 21, 6 DE;

სდევით-ღა მარჯულ კერძო ნავისა მაგის ს ა თ რ ო მ ე ლ ი ე გე, C.

გამოითრევედეს ბ ა დ ე ს ა მას თევზითა სავსესა, ი. 21, 8 DEC.

იხ. აგრეთვე: ი. 21, 11; მრ. 1, 19.

ბად-ე საერთოქართველური *ბად- ძირიდან მომდინარეობს. ეს სიტყვა იხმარება „ბადის“, აგრეთვე, „ობობას ქსელის“ მნიშვნელობით. სემანტიკური

შესატყვისობებია ქართულ ბად- და სვან. ბად- ძირებს შორის (65). ბადე შემდეგნაირად განიმარტება „ბადე სახელი არს ყოელთა მკედთა თვალედად ნასკულთა...; ბადე არს თევზთა შესაპყრობელი: სათხეველი, ხოლიხი, ღრიპონი, ჩიჩქინური, მასე, ზელმა, ხელბადე და ეგვეითარნი“ (53; 92); „სანადირო ბადე“ (6).

დასახელებული სინონიმური რიგის ერთეულები თევზსატყერი ბადის სემანტიკით უკავშირდებიან ერთმანეთს.

სა-თრ-ომ-ელ-ი თრ- ძირზე დართული სა-ელ დანიშნულების სახელთა მაწარმოებელი კონფიქსით არის მიღებული. „სათრომელი ესე ბადე გრძელი და შორს მოსაყარი სათევზედ; დიდი ბადე“ (54); „სათრომელი, ანუ სათრეველი, სათხეველი ბადე, გრძელი და შორსაგდები“ (92); „სათრევი ბადე“ (33).

ბადე – სათხეველი:

მათ მეყსეულად დაუტევეს ბ ა დ ე მათი მ. 4, 20 DE;

მათ მეყსეულად დაუტევეს ს ა თ ხ ე ვ ე ლ ნ ი მათნი, C.

სა-თხევე-ელ-ი საერთოქართველური *თხეჴ- ძირიდან მომდინარეობს, რაც „თევზის დაჭერის“ სემანტიკას შეიცავს (65), ხოლო მასზე დართული სა-ელ დანიშნულების სახელთა მაწარმოებელი კონფიქსია. სათხეველი ეწოდება „სასროლ ბადეს“ (54; 92; 33).

მაშასადამე, სათრომელი და სათხეველი, რომელიც მხოლოდ C რედაქციისათვის არის დამახასიათებელი, ძირითად მნიშვნელობასთან ერთად შეიცავენ დიფერენციალურ ნიშნებს, კერძოდ: სათრომელი – „გრძელი, სათრევი“ ბადე; სათხეველი – „სასროლი“ ბადე, რითაც აზუსტებენ თევსატყერი ხელსაწყოს მნიშვნელობას.

სასხდომელი – საჯდომელი – საგრძელი

მოხმობილი სინონიმური მწკრივის დანიშნულების სახელები ბერძნული ლექსემა καθήμερα-ს თარგმანს წარმოადგენენ, რაც ნიშნავს „სკამს“ (127), ანუ ადამიანისათვის განკუთვნილ დასაჯდომ საგანს. „სკამის“ საერთო მნიშვნელობა მოეპოვება მწკრივის ყველა წევრს, რომლებიც ასევე შეიცავენ განმასხვავებელ დიფერენციალურ ნიშნებსაც.

სასხდომელი – საჯდომელი:

ს ა ს ხ დ ო მ ე ლ ი იგი მსყიდველთა მათ ტრედისათა დაუმკუა, მ. 21, 12 DE;

თესლის მოფარდულთა დაუმკუა და ს ა ჯ დ ო მ ე ლ ე ბ ი, რომელი ყიდდეს ტრედებსა, C.

სა-ჯდ-ომ-ელ-ი//სა-სხდ-ომ-ელ-ი რიცხვში მონაცვლე ზი-//ჯედ- და სხედ- ძირებიდან არის მიღებული სა-ელ დანიშნულების სახელთა მაწარმოებელი კონფიქსით (81; 60, 144-145). საჯდომელი//სასხდომელი განიმარტება, როგორც „დასაჯდომელი“ (92); „სკამი, სავარძელი“ (6); „გრძელი სკამი, სკამები“ (33). საჯდომელსა და სასხდომელს შორის მათი ძირების მიხედვით არის მხოლოდ სხვაობა. საჯდომელი ერთი პიროვნებისთვის განკუთვნილ „სკამს“ ნიშნავს, ხოლო სასხდომელი მრავალის „დასაჯდომს“ გულისხმობს.

სასხდომელი –სავრძელი:

ს ა ს ხ დ ო მ ე ლ ე ბ ი იგი მსყიდველთა მათ ტრედისათა დაუმკუა, მრ. 11, 15 DE;

ს ა ვ რ ძ ლ ე ბ ი იგი ტრედის მოფარდულთა დაამკუა, C.

სა-ვრძ-ელ-ი ქართველური *ჭარძ- ძირის შემცველი ლექსებია. „სავარაუდოა, რომ ძველ ქართულში დადასტურებულ ფორმათაგან ამოსავალი უნდა იყოს სა-ვრძ-ელ- (სა-ელ ცირკუმფიქსის დართვამ ძირისეული ა-ს რედუქცია გამოიწვია). ქართულ სა-ვრძ-ელ- ფუძის კანონზომიერი შესატყვისია ლაზური ლ-რძუ „სკამი“ (65). სავრძელი ჰქვია „ხის სკამს“ (54); „ხის სკამი კეთილტრედებული“ (92). მაშასადამე, სავრძელი იგივე „სკამია“, ოღონდ იგი ხის მასალისგან დამზადებულ დასაჯდომს წარმოადგენს.

2.3. მიმღეობით გადმოცემული ლექსიკური სინონიმები

მდიდარი და მრავალფეროვანია ოთხთავი სინონიმური მნიშვნელობის მიმღეობებით, რომლებიც ჩვეულებრივ წარმოქმნილია მსგავსი სემანტიკის მქონე ზმნური ან სახელური ძირებისაგან. მიმღეობური მაწარმოებლების სიუხვეს ა. შანიძე ქართული ენის მრავალსაუკუნოვანებით და ძველი ქართული ენის დიალექტების გავლენით ხსნიდა. „არსად არ არის არეული ერთმანეთში

სხვადასხვა ეპოქისა და სხვადასხვა კილოს ქონება, როგორც მიმღეობების ფორმებში“ (81, 569).

ოთხთავის ტექსტში გამოვლენილი სინონიმური რიგების აგებაში ყველა გვარისა და დროის მიმღეობები იღებენ მონაწილეობას. სინონიმური მნიშვნელობის მიმღეობები ძირითადად მიეკუთვნებიან სინონიმთა ლექსიკურ-სემანტიკურ ტიპს, რომლებიც აღსანიშნი ობიექტის სხვადასხვა აზრობრივ ნიუანსებზე მიუთითებენ, ან მნიშვნელობის სხვადასხვა დიფერენციალური კომპონენტებით განირჩევიან ერთმანეთისაგან. მაშასადამე, ისინი წარმოადგენენ ნაწილობრივ, რელატიურ სინონიმებს, რადგან მნიშვნელობათა სრული დაფარვა არც ერთი წყვილის წევრთა შორის არ შეიმჩნევა (67, 292).

2.3.1. სინონიმური მნიშვნელობის მოქმედებითი გვარის მიმღეობები

მსგავსი სემანტიკის მქონე მოქმედებითი გვარის მიმღეობებში პროდუქტულია მ-, მ-ალ, მ-ელ, მ-არ, მ-ულ მაწარმოებლები. აღნიშნული აფიქსებით წარმოქმნილი მიმღეობები ურთიერთმონაცვლეობენ სხვადასხვა სახის ლექსიკურ ერთეულებთან, კერძოდ, აბსტრაქტულ სახელებთან, კომპოზიტურ ოდენობებთან, ნასესხებ სიტყვებთან და სხვ.

მტარვალი – მგუემელი – მტანჯველი:

განურისხნა მას უფალი და მისცა იგი კელთა მ ტ ა რ ვ ა ლ თ ა ს ა, მ.
18, 34 E;

მისცა იგი მ გ უ ე მ ე ლ თ ა, C;

მისცა იგი კელთა მ ტ ა ნ ჯ ვ ე ლ თ ა ს ა, D.

დასახელებულ სინონიმურ მწკრივში შემავალი მიმღეობები: მტარვალი//მგუემელი//მტანჯველი, რომელთაც ბერძნულში ეფარდება ლექსემა βᾶσάλυστις, ერთიანდებიან მეფის, ან ბატონის კარზე მოსამსახურე „დამსჯელის, ჯალათის“ (122) მნიშვნელობით. მწკრივში მთავარი სინონიმური ერთეულის გამოყოფა ჭირს, რადგან აღნიშნული ერთეულები ძირითად მნიშვნელობასთან ერთად შეიცავენ განმასხვავებელ დიფერენციალურ კომპონენტებსაც.

მ-ტარვა-ალ-ი მიღებულია ტარვ- ძირიდან მოქმედებითი გვარის მ-არ კონფიქსით და განიმარტება, როგორც „მრისხანე ბოქაული, მრისხანე იასაული“ (53); „ხელჯოხიანი, ბოქაული, იასაული“ (92); „მტანჯველი, მწვალებელი, ჯალათი“

(33). მტარვალი საბას მიხედვით, იგივე მანდატურია, რაც ნიშნავს მეფეთა კარზე მყოფ „კვლარგნოსან“ დამსჯელს. მაშასადამე, მტარვალი წარმოადგენს მეფის კარზე მოსამსახურე „ჯალათს“, რომელიც ადამიანებს უსწორდება ფიზიკურად, ჯოხის გამოყენებით. აღნიშნულ ლექსემაში იკვეთება ის კომპონენტი – ჯოხი, რითაც ხდება ადამიანის დასჯა.

მ-გუემ-ელ-ი იწარმოება ქართველური *გუმ- ზმნური ძირიდან, რომლის სემანტიკა „ცემა“ უკავშირდება. „ქართულ გუმ- ძირის შესატყვისი შეიძლება იყოს მეგრული გამ-. მეგრ. გამ-უა – ცემა“ (65). მგუემელი განიმარტება, როგორც „მცემელი“ (53); „ზედამდგომელი, თავმდგომი, მოურავი“ (6). მგუემელი აღნიშნავს ისეთ „დამსჯელ“ სუბიექტს, რომელიც ხალხს „ცემით“ უსწორდება. მაშასადამე, აქ დიფერენციალური კომპონენტი ხელით ფიზიკური ძალის გამოყენებაა.

მ-ტანჯ-ვ-ელ-ი საშ. სპარსული *tani, tank „ვიწრო“ ფორმიდან მომდინარეობს (4, 377) და განიმარტება, როგორც „ტანჯვის მოქმედი“ (53); „მგვემელი, ანუ განმკითხველი“ (92). მაშასადამე, მტანჯველი იმგვარი სუბიექტია, რომელიც ადამიანს ყოველგვარი საშუალებით, ფიზიკურად და მორალურად ავიწროვებს.

ამდენად, განხილული მოქმედებითი გვარის სინონიმურ მიმღებობებში იკვეთება ის განმასხვავებელი ნიშნები, რომლებიც ერთვიან ძირითად მნიშვნელობას და თითოეული მათგანის ინდივიდუალურობას წარმოაჩენენ.

ხუცესი – მოხუცებული – მღვდელი – ბერი:

ხუცესი – მოხუცებული:

ზრახვა-ყვეს... ხ უ ც ე ს თ ა ერისათა იესუსთჳს, მ. 27, 1 C;

ზრახვა-ყვეს... მ ო ხ უ ც ე ბ უ ლ თ ა ერისათა იესუსთჳს, DE.

იხ. აგრეთვე: მ. 27, 41; მრ. 11, 27; ი. 7, 45.

ხ-უ-ც-ეს-ი//მო-ხ-უ-ც-ებ-ულ-ი საერთოქართველური ძირის მქონე ლექსემებია, რომელთაც შეესატყვისება მეგრ. ჟ-ჩ-აშ და სვან. ხ-ო-შ-ა, რაც უფროსის შინაარსის მატარებელია (22, 187; 65). ხუცესი ბიბლიურ თარგმანებში გადმოიცემა სიტყვით πρεσβύτερος რომელიც შეიცავს შემდეგ მნიშვნელობებს 1. „ხალხის უხუცესი წევრი, რელიგიური ლიდერი“ (33); 2. „ბერი, მოხუცებული ან უფროსი პატივით“; 3. „მღვდელი“ (127; 54; 92). ხუცესი უფროსობითი ხარისხის ფორმიდან მომდინარეობს,

ხოლო მოხუცებული კი მოქმედებითი გვარის მიმღეობაა. მოხმობილ მაგალითში (მ. 27, 1) ისინი „ხალხის უხუცეს წევრს, რელიგიურ ლიდერს“ აღნიშნავენ.

ხუცესი – მღვდელი:

რადსათვის მოწაფენი შენნი არა ვლენან მოძღურებისაებრ ხ უ ც ე ს თ ა ე ს ა, მრ. 7, 5 DE;

რადსათვის მოწაფენი შენნი არა ვლენან მსგავსად მოძღურებისა მის მ ღ დ ე ლ თ ა ე ს ა, C.

მ-ღ-ე-ლ-ი დალადება ფუძეში დაცული დად- ძირისაგან მ-ელ კონფიქსით ნაწარმოები მოქმედებითი გვარის მიმღეობაა მ-დად-ელ-ი → მ-ღ-ე-ლ-ი (77, 95; 34, 30). კ. დანელიას აზრით, შესაძლოა მღვდელ ფუძეში ხადა ზმნური ძირი იყოს დაცული და დად და ხად ერთი ძირის ვარიანტებს წარმოადგენდეს, რადგან ხ ა დ ე ზმნა „მოხმობას, მოწოდებას, დაძახებას“ აღნიშნავს (22, 186). მღვდელი ეწოდება 1. „ქურუმს, რელიგიურ ლიდერს“; 2. „მღვდელს, სულიერ მწყემსს“ (92; 33). სახარების ტექსტში მღვდელი მიემართება ხუცესს „ხალხის უხუცესი წევრის, რელიგიური ლიდერის“ მნიშვნელობით, რადგან „ხუცეს სიტყვა მღვდლის მნიშვნელობით ბიბლიის ძველ ქართულ თარგმანში არა ჩანს“ (22, 186).

მოხუცებული – ბერი:

ვითარ ეგების კაცისა მ ო ხ უ ც ე ბ უ ლ ი ს ა ზეგარდამო შობად, ი. 3, 4 C;

ვითარ ჳელ-ეწიფების შობად კაცსა ბ ე რ ს ა, DE.

ბერ სიტყვისათვის ამოსავალია საშ. სპარსული ფორმა pir „მოხუცი“ pirih „სიბერე“, pirak „მოხუცი ქალი, დედაბერი“ (4, 292). ბერი განიმარტება, როგორც „ხან-მრავალი კაცი“ (53); „მოხუცებული, ხანდაზმული, ბერი კაცი // მონაზონი, შავით მოსილი“ (92; 33). ბერს ბერძნულში შეესატყვისება γέρου, γέρων „მოხუცებული, ხნიერი“ (145; 127). მაშასადამე, დასახელებულ მაგალითში (ი. 3, 4) იგი სასულიერო პირს კი არ ნიშნავს, არამედ „ხნიერი კაცის“ მნიშვნელობით მიემართება მოხუცებულს.

2.3.2. სინონიმური მნიშვნელობის ვნებითი გვარის მიმღეობები

ვნებითი გვარის მიმღეობები წარმოების თვალსაზრისით აფიქსთა სიუხვითა და მრავალფეროვნებით გამოირჩევა. გვხვდება პრეფიქსით, სუფიქსით და პრეფიქს-

სუფიქსით წარმოქმნილი მსგავსი სემანტიკის მიმღებური ლექსიკური ფორმები. წარმოების ეს დიდი შესაძლებლობა თავისთავად განაპირობებს ვნებითი გვარის ფორმების ფართო გამოყენებას ოთხთავის სინონიმურ სისტემაში.

სინონიმურ რიგებში გვხვდება -ილ, -ელ, -ულ, სა-, სა-ო, სა-ელ, სა-უ, მე-ე, მლ-ულ აფიქსებით წარმოქმნილი მსგავსი სემანტიკის მქონე ვნებითი გვარის მიმღებები. ცალკეულ შემთხვევებში აღინიშნება მიმღებებსა და სხვა სახის სიტყვებს შორის სინონიმური მიმართება.

შვილი – ნაშობი – ძე:

შემძლებელ არს ღმერთი ქვათა ამათგან აღდგინებად შ ვ ი ლ ა დ აბრაჰამისა, მ. 3, 9 DEC.

ძალ-უც ღმერთსა აღდგინებად ქვათა ამათგან ნ ა შ ო ბ ა დ აბრაჰამისა, ლ. 3, 8 DEC.

იხ. აგრეთვე: ლ. 23, 28; მ. 23, 37; მ. 11, 19.

კაცსა ვისმე ესხნეს ორ ძ ე; და მოუჭდა პირველსა მას და ჰრქუა: შ ვ ი ლ ო, წარვედ დღეს და იქმოდე ვენაჯსა ჩემსა, მ. 21, 28 DEC;

ვერ ჰველ-ეწიფების ძ ე თ ა სიძისათა, ვიდრე სიძე იგი მათ თანა არს, მარხვად, მრ. 2, 19 DE;

შემძლებელ არიან-მე ნ ა შ ო ბ ნ ი ქორწილისანი, ვიდრე სიძე იგი მათ თანა-ღა არს, C.

შე-ილ-ი/ნა-შ-ობ-ი საერთოქართველური *შევ-/შე ძირიდან მომდინარეობს (65) შვილს ბერძნულში ეფარდება τέκνον „ჩვილი, ბავშვი; შვილი“ (145; 168); „ნაშობი კაცთა, ვაჟი ანუ ქალი“ (54; 92; 6). ორივე სინონიმური ერთეული მიმღებობაა, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ ნაშობ ფორმაში ზმნური შინაარსია შენარჩუნებული, ხოლო შვილი კი გასუბსტანტივებული სიტყვაა (22, 180).

ძე ნიშნავს „ვაჟიშვილს“ (54; 6); „ზოგჯერ არს სახელი საზოგადო, ვითა შვილი“ (92). ძეს ბერძნულში გადმოსცემს ლექსემა υἱός, რომლის მნიშვნელობა უფრო ფართოა. υἱός განიმარტება, როგორც 1. „შვილი, ნაშობი, ძე“; 2. „შთამომავალი, მემკვიდრე“ (145; 127; 78, 129) მოხმობილ მაგალითებში ძე თავისუფლად მონაცვლეობს კონტექსტებში როგორც შვილთან, ისე ნაშობთან, მაგრამ ყველა შემთხვევაში ძე „ვაჟიშვილის“ მნიშვნელობას შეიცავს.

საფლაგი – სამარე – სამარობან

საფლაგი – სამარე:

მიმსგავსებულ ხართ **ს ა ფ ლ ა ვ თ ა** განგოზილთა, მ. 23, 29 DE;

მიმსგავსებულ ხართ **ს ა მ ა რ ე თ ა** განგლორწნილთა, C.

მოვალს განთიად რიურაჟუ ოდენ **ს ა მ ა რ ე ს ა** მას და იხილა ლოდი იგი აღლებული კარისაგან მის **ს ა ფ ლ ა ვ ი ს ა ე ს ა**, ი. 20, 1 C.

დადვა იგი გამოკუეთილსა მას **ს ა მ ა რ ე ს ა**, ლ. 23, 53 C;

დადვა იგი **ს ა ფ ლ ა ვ ს ა** გამოკოდილსა, DE.

საფლაგები – სამარობან:

რომელსა საყოფლად აქუნდავე **ს ა ფ ლ ა ვ ე ბ ი**, მრ. 5, 3 DE;

რომელი მყოფ იყო **ს ა მ ა რ ო ბ ა ნ ს ა**, C.

სა-ფლ-ავ-ი საერთოქართველური ***ფალ-/ფლ-** ძირიდან **სა-** პრეფიქსით ნაწარმოები მომავალი დროის მიმღეობაა. ქართულ **ფალ-** ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრ. **ფულ-** და ლაზ. **ფულ-**. აღნიშნული ძირები სემანტიკურადაც მსგავსია. **ფალ-/ფლ-** ძირის ამოსავალი სემანტიკა უკავშირდება „დამალვას“, ხოლო სხვა მნიშვნელობები მეორეულია (65). **საფლაგი** განიმარტება, როგორც „მკვდართ სამარხო“ (54); „ადგილი მკჷდართ დასამარხავი და სამარე იგივე“, (92); „სამარხი, საფლობი“ (6).

სა-მარ-ე//სა-მარ-ობან: **სამარე** უკავშირდება სამარად, სამარადისო ფორმებს, რაც „სამუდამოს“, იგივე „საფლავს“ (54; 92) ნიშნავს. **სამარობან** კი მრავლობითის შინაარსით გადმოსცემს „საფლავის“ მნიშვნელობას, რომელსაც (მრ. 5, 3) მაგალითში მიემართება **საფლაგები**, ხოლო ბერძნულში მათ ეფარდება ლექსემა **τάφος** „სასაფლაო“ (122). მსოფლობითის ფორმით გადმოცემულ ვნებითი გვარის მიმღეობებს **საფლაგი//სამარე**, ბერძნულში ეფარდება **μνημείον** „საფლაგი, აკლდამა; საფლავის ქვა; ძეგლი“ (145; 127).

საფლაგი//სამარე//სამარობან სინონიმური მნიშვნელობის ვნებითი გვარის მიმღეობებს შორის შემდეგი აზრობრივი განსხვავება ვლინდება: **საფლავის** სემანტიკა „დაფლვას“, ანუ „დამალვას“ შეიცავს, რომელსაც შექენილი აქვს მიცვალებულის „სამარხის“ მნიშვნელობა; **სამარე** უკავშირდება **სამარადისო** ფორმას, რაც „სამუდამოს“ ნიშნავს (54). მაშასადამე, **სამარე** შერბილებულად,

ეფემისტურად გადმოსცემს ადამიანთა სამუდამო სამყოფლის, ანუ საფლავის მნიშვნელობას; სამართბან კი მრავლობითის შინაარსის შემცველია და მრავალ საფლავს გულისხმობს, რაც „სასაფლაოს“ წარმოადგენს.

მოფარდული – მსყიდელი – მომსყიდელი – განმსყიდელი – ვაჭარი

მოფარდული – მსყიდელი:

საერძლები იგი ტრედის მ ო ფ ა რ დ უ ლ თ ა დ დაამკუა, მრ. 11, 15 C;

სასხდომელები იგი მ ს ყ ი დ ე ლ თ ა დ მათ ტრედისათა დაუმკუა, DE.

მო-ფარდ-ულ-ი უკავშირდება საშ. სპარსულ pardāc სიტყვას (4, 386). მასზე დართული -ულ სუფიქსი კი საშ. გვარის მაწარმოებელია. მოფარდული განიმარტება, როგორც „მსყიდველი, მომსყიდელი“ (53); „ვაჭარი“ (92); „გამყიდველი“ (33). მაშასადამე, მოფარდული ნიშნავს, როგორც „გამყიდველს“, ასევე „მყიდველს“.

მოფარდული – მომსყიდელი – განმსყიდელი:

გამოასხა ყოველი მ ო ფ ა რ დ უ ლ ი და მ ო მ ს ყ ი დ ე ლ ე ბ ი ტაძარსა მას შინა, მ. 21, 12 C;

გამოასხა ყოველი იგი გ ა ნ მ ს ყ ი დ ე ლ ი, DE.

მ-ს-ყიდ-ელ-ი/გან-მ-ს-ყიდ-ელ-ი: „სყიდ(ვ)ის მოქმედი“ (53); „ვაჭარი“ (6). მოხმობილ მაგალითში (მრ. 11, 15, C) მოფარდული და მომსყიდელი სინონიმური პარალელიზმის ფორმით არის ნახმარი, სადაც პირველი წევრი საშ. სპარსულიდან ნასესხები ლექსემაა და ნიშნავს, როგორც „გამყიდველს“, ასევე „მყიდველს“, ხოლო მეორე წევრი კონკრეტულად საქონლის „შემსყიდველს“ გულისხმობს. აღნიშნულ სინონიმურ მიმღებებს ბერძნულში ეფარდება ზმნური სიტყვა πᾶλῶν „გაყიდვა, ფულზე გადაცვლა“ (145; 127).

ვაჭარი:

მსგავს არს სასუფეველი ცათაჲ კაცსა ვ ა ჭ ა რ ს ა, რომელი ეძიებნ კეთილსა მარგალიტსა, მ. 13, 45 DEC.

ვაჭარი მომდინარეობს საშ. სპარსული vācār „ბაზარი“, vačārakān „ვაჭარი“ ფორმიდან (4, 320-321). ვაჭარი განიმარტება, როგორც „მსყიდველი, მსყიდველ-გამსყიდველი“ (53); „საქონელთ მოფარდული“ (92); „მომსყიდველი“ (6, 154). ვაჭრის მნიშვნელობა უკავშირდება აგრეთვე „შეცდენას, მოტყუებას“ (45, 106-108), თუმცა ამ

მნიშვნელობით ვაჭარი სახარების ტექსტში არ დასტურდება. დასახელებულ კონტექსტში (მ. 13, 45) იგი საქონლით მოვაჭრეს გულისხმობს.

განთესული – მიმოგანბნეული:

ნუუკუე გ ა ნ თ ე ს უ ლ თ ა მათ წარმართთა ეგულების მისლვად, ი. 7, 35 DE;

ნუუკუე მ ი მ ო გ ა ნ ბ ნ ე უ ლ თ ა მათ წარმართთა მივიდეს, C.

გან-თეს-ულ-ი ქართველური *თეს- ძირიდან არის ნაწარმოები. „ქართულ თეს- ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრული თას- და ლაზური თას-. სვანური ექვივალენტი ჯერ-ჯერობით გამოვლენილი არ არის“. შესატყვისობები გვაქვს დასახელებული ძირების სემანტიკაშიც“ (65). ლექსიკონთა მიხედვით განთესვა ნიშნავს „განბნევას“ (53; 92); „გაფანტვას, დათესვას“ (6; 33), ხოლო წარსული დროის ვნებითი გვარის მიმღებობური ფორმა განთესული კი „გაფანტულს, გაბნეულს“ წარმოადგენს (33).

მიმო-გან-ბნ-ე-ულ-ი იწარმოება განბნევა ფორმიდან, რაც ნიშნავს „დაფანტვას“ (53); „გაფანტვას, მიმოდაბნევას“ (92); „გაშლას, გაგდებას, დათხევას“ (6); მიმოგანბნევა გამოხატავს „გაფანტვას აქეთ-იქით, расейвать“ (92); მიმოგანბნეული კი „გაფანტულს“ აღნიშნავს (6; 33). მიმოგან- რთული ზმნისწინი სწორედ სხვადასხვა ადგილზე, სხვადასხვა მიმართულებით „გაფანტვის“ ნიუანსს ანიჭებს აღნიშნულ ლექსემას.

სინონიმური წყვილი განთესული//მიმოგანბნეული ბერძნულში გადმოიცემა სიტყვით διασπαρά „განთესვა“ (145; 127).

შეწუხებული – მწუხარე – შეჭუნებული – შეპრწუნებული – შეურვებული – საარებული – ტანჯული

დასახელებული სინონიმური მწკრივის მიმღებობები გადმოსცემენ ადამიანის ისეთ მდგომარეობას, რომელიც რაიმე ავადმყოფობისა და საზრუნავისაგან ძლიერ „ნაღვლიანი და შეჭირვებულია“. დომინანტ ერთეულად შეიძლება ჩავთვალოთ შეწუხებული, რომელიც თავისუფლად შეიძლება ჩაენაცვლოს კონტექსტში სინონიმური მწკრივის ნებისმიერ წევრს.

შეწუხებული – მწუხარე – შეჭუნებული – შეპრწუნებული:

შ ე წ უ ხ ე ბ უ ლ არს სული ჩემი ვიდრე სიკუდილდმდე, მ. 26, 38 DE;

შ ე ჭ უ ვ ნ ე ბ უ ლ არს სული ჩემი მისიკუდიდმდე, C.

შ ე ძ რ წ უ ნ ე ბ უ ლ არს სული ჩემი სიკუდიდმდე, დაადგერით აქა და იღუპებდით, L.

მიმოიხილა მათა რისხვით და მ წ უ ხ ა რ ე დ სიბრმისათვის გულისა მათისა, მრ. 3, 5 DE;

მიხედა მათ მრისხანედ შ ე ჭ უ ვ ნ ე ბ უ ლ ა დ სიბრმესა მას ზედა გულისა მათისასა, C.

იხ. აგრეთვე: მრ. 14, 34.

შეწუხებულ-ი/მწუხარ-ე: შეწუხებული ვნებითი გვარის მიმღეობური ფორმაა, ხოლო მწუხარე საშ. გვარისა. წუხ- ქართულ ძირს შეესატყვისება სვანურში წხჷ, რომელთა სემანტიკაც „შეწუხებას; წუხილს“ უკავშირდება (65). წუხილი ნიშნავს „სენთაგან და საზრუნავთაგან დიდად შეჭირვებას“ (54). სინონიმური წყვილი შეწუხებული/მწუხარე კი აღნიშნავს „ურვილ, ნაღვლიან, დაღონებულ“ პიროვნებას (92).

შეჭუნებულ-ი განიმარტება, როგორც „შეწუხებული, შევიწროებული, შეკუმშული“ (11, 48-49; 33), ანუ შინაგანად, სულიერად დანაღვლიანებული. შეჭუნებული აღნიშნული მნიშვნელობით მიემართება შეწუხებულს მ. 26, 38 მაგალითში, ხოლო მრ. 3, 5 კონტექსტში შეჭუნებულად გულისხმობს ადამიანის ისეთ გამომეტყველებას, როდესაც მწუხარებას იგი გარეგნულად „წარბის ხრით“ გამოხატავს (54).

შეძრწუნებულ-ი: შეძრწუნება ნიშნავს „შიშით შეშფოთებას და კანკალს“ (92). შეძრწუნებული შიშისაგან გამოწვეულ შინაგან, სულიერ „შეშფოთებას, შეწუხებას“ გულისხმობს.

სინონიმურ მიმღეობებს შეწუხებული/მწუხარე/შეჭუნებული/შეძრწუნებული ბერძნულში ეფარდება περίλπιος, συλπιευμένος „ძლიერ ნაღვლიანი, მწუხარე; უკიდურესად შეწუხებული“ (127).

შეურვებული:

ნათლის-ღება მაქუს ნათლის-ღებად და ვითარ შ ე უ რ ვ ე ბ უ ლ ვარ, ვიდრემდე აღესრულოს, ღ. 12, 50 DEC.

შე-ურც-ებ-ულ-ი ნიშნავს „დამძიმებულს“, დიდი მწუხარებისაგან შეპყრობილ პიროვნებას (54). აღსანიშნავია, რომ შეურცებული მხოლოდ დასახელებულ მაგალითში (ლ. 12, 50) დასტურდება სახარების ტექსტის ორსავე (DE-C) რედაქციაში და მოხმობილი სინონიმური რიგის წევრად მოიაზრება.

მსხვერპლი – შესაწირავი – მრგულიად დასაწუველ
მსხვერპლი – შესაწირავი:

შეწირე მ ს ხ უ ე რ პ ლ ი შენი, მ. 5, 24 C;

შეწირე შ ე ს ა წ ი რ ა ვ ი შენი, DE.

მსხვერპლი პოლისემიური ლექსემაა და განიმარტება, როგორც „შესაწირავი ღვთის ნივთი, ანუ საკლავი ცხოველი, რომელსაცა მსოფლიონი უხმობენ საღვთოთ, ანუ ზვარად. // კჷალად ვედრება და ქება ღვთისა გულითა მხურვალითა, ვითარ დავით წინასწარმეტყჷელი მსხვერპლად ღვთისად უწოდს სულსა შემუსრვილსა და აღპყრობასა ხელთასა შეწირავს მსხვერპლად სამწუხაროდ. // მსხვერპლი ეწოდების კერპთადმიცა საზორველსა საკლავსა. // მსხვერპლი არს, რადცა ვინ ხელადებით გამოიღოს ვისთჷისმე (92). მსხვერპლს ბერძნულში გადმოსცემს სიტყვა θύσια „მსხვერპლი, შესაწირავი; მსხვერპლშეწირვა“ (145; 127). მსხვერპლი ზემოაღნიშნულ სინონიმური რიგის სიტყვებს აერთიანებს „ღმრთისადმი შესაწირავი ცხოველის“ მნიშვნელობით.

შე-ს-ა-წირ-ავ-ი წირ- ზმნური ძირისაგან არის წარმოქმნილი ვნებითი გვარის მომავალი დროის მაწარმოებელი სა- პრეფიქსით. შესაწირავი ნიშნავს: „სადვთო ძღვენს“ (92); „საჩუქარს, მისაცემელს; მსხვერპლს; საგანძურს“ (33). შესაწირავი, როგორც აღინიშნა, რამდენიმე მნიშვნელობას შეიცავს. მოხმობილ სინონიმურ რიგში იგი აღნიშნავს „ღმრთის საჩუქარს“, რასაც ბერძნულში ევარდება δᾶριον „ძღვენი, საჩუქარი“ (145; 127).

მსხვერპლი – შესაწირავი – მრგულიად დასაწუველი:

შეყუარებად მოყუასი ვითარცა თავი თვისი; უფროდს არს ესე ყოველთა მ ს ხ უ ე რ პ ლ თ ა და შ ე ს ა წ ი რ ა ვ თ ა, მრ. 12, 33 DE;

შეყუარებად მოყუასი ვითარცა თავი თვისი; და უფროდს არს ყოველთა მ რ გ უ ლ ი ა დ და ს ა წ უ ვ ე ლ თ ა და მ ს ხ უ ე რ პ ლ თ ა, C.

მრგულიად-დასაწუველ „ესე არს მსხვერპლსა რა მთლივ დაწვიდენ“ (53; 92); „მთლიანად დასაწველი მსხვერპლი“ (33). მრგულიად-დასაწუველი კალკური კომპოზიცია, რომელიც ბერძნული მოდელის მიხედვით არის შედგენილი. იგი გადმოსცემს ὄλοκαύτωμα-ს (ὄλον „მთლად“, καυματίζω „ეწვა“ ზმნის მიმღეობა) და ნიშნავს „მთლად შესაწვავ სამსხვერპლო ცხოველს“ (22, 88). მრგულიად-დასაწუველი და მსხვერპლი სინონიმური პარალელიზმის სახით გვხვდება ოთხთავის ტექსტში (მრ. 12, 33), რასაც ბერძნულში შეესატყვისება ὄλοκαύτωμα „ყოვლად შესაწვავი“ და θυσία „მსხვერპლი, მსხვერპლშეწირვა“ (145; 127).

მოხმობილი მასალით, ბუნებრივია, არ ამოიწურება ოთხთავში ქონების, დანიშნულების, ხელობის სახელებით თუ მიმღეობებით გადმოცემული სინონიმური ლექსიკა. სანიმუშოდ მოყვანილი მასალა მიუთითებს, რომ სინონიმურ მწკრივში შემაჯავალ წევრებში ძირითად მნიშვნელობას ერთვის დამატებითი მნიშვნელობა, ცნების ერთ-ერთი ნიშანი, რომელზეც ხდება ყურადღების გამახვილება და რომლის გამოკვეთასაც ცდილობს სახარების მთარგმნელი თუ რედაქტორი. ზემოგანხილული სინონიმური ლექსემები რადგან უმეტესწილად აზრობრივად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, ამიტომ ისინი ძირითადად სინონიმთა **სემანტიკურ ჯგუფს** მიეკუთვნებიან.

2.4. სინონიმური მნიშვნელობის კომპოზიტური ლექსიკა

ძველი ქართული ენის ლექსიკური ფონდი მდიდარია სიტყვათწარმოების ისეთი საშუალებით, როგორცაა კომპოზიცია, ანუ თხზვა. კომპოზიციის მორფოლოგიური და სემანტიკური სტრუქტურა სადღეისოდ საფუძვლიანად არის შესწავლილი ქართველური ენების – ქართულის (81, 147-162; 89, 224-227; 46, 165-186), სვანურის (28, 296-304), მეგრულ-ჭანურის (141, 70; 130, 0129-0132) მონაცემთა გათვალისწინებით. გარკვეულია აგრეთვე ძველი ქართული ენის კომპოზიტთა სტრუქტურა (83, 56-58) და ზოგიერთი მათგანის მიმართების საკითხი უცხოენოვან (ბერძნულ და სომხურ) ერთეულებთან (79, 59-90; 24, 82-102; 32).

კომპოზიცია, როგორც აღინიშნა, ძველ ქართულ ენაში სიტყვათწარმოების აქტიური საშუალებაა. ოთხთავის ტექსტში გვხვდება სინონიმური მნიშვნელობის მქონე კომპოზიტების სხვადასხვაგვარი წარმოება. თხზული სიტყვები ზოგადად

შეიძლება იყოს: ფუძეგაორკეცებული (რედუპლიკაციური) და ფუძეგანსხვავებული (ნაირფუძიანი).

კომპოზიციის წესები ყველა დასახელებულ ენას თავისი აქვს (79, 62), მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ ბერძნული ენა დიდ გავლენას ახდენდა არა მარტო ქართულზე, არამედ ყველა იმ ენაზე, რომლებზეც ბიბლიური წიგნები ითარგმნა ბერძნულიდან (22, 78).

ოთხთავის სინონიმურ რიგებში გვხვდება საკუთრივ ქართული წარმომავლობის კომპოზიტები, ბერძნული მოდელის მიხედვით კალკირებული კომპოზიტები ანუ მსგავსი სემანტიკის მქონე ბერძნულ-ქართული ერთეულები და ტიპოლოგიურად სომხური კომპოზიტების ფარდი თხზული ლექსემები.

2.4.1. ქართული წარმომავლობის კომპოზიტთა შემცველი სინონიმური რიგები

სინონიმური მნიშვნელობის კომპოზიტთაგან საკუთრივ ქართული წარმომავლობისად მიხნეულია იმგვარი ოდენობები, „რომელშიც რეალიზებულია მოდელი – საზღვრულად გამოყენებული არს. სახელი + ატრიბუტული მსაზღვრელი“ (22, 79-80). ამგვარი კომპოზიტების მკვიდრ ქართულობაზე მიანიშნებს ის ფაქტიც, რომ „ისინი მეტწილად ნახმარია მსგავსივე შედგენილობის უცხოენოვანი კომპოზიტების ფარდად, რომელთა კომპოზიციის მოდელია – მსაზღვრელი + საზღვრული (22, 80).

მსგავსი სემანტიკის მქონე თხზული სიტყვების ქართულ წარმომავლობას მეტყველებს ის გარემოებაც, რომ ქართულ თარგმანში ისინი იხმარებიან უცხოენოვანი (ბერძნული, სომხური) არაკომპოზიტური, მარტივი სიტყვების ბაღდად (77, 63-73; 24, 95-101).

გაორკეცებულ სახელებში გამოიყოფა არსებით, ზედსართავ და სხვა სახელებით თხზული ლექსიკური ფორმები, რომელთაც მიემართება სინონიმური მნიშვნელობის კომპოზიტური ოდენობა, ან მსგავსივე შინაარსის მარტივი სიტყვა, რომელთაგან გაორკეცებული სახელები აძლიერებენ, ექსპრესიულ ძალას აძლევენ სიტყვის მნიშვნელობას (83, 56). მაშასადამე, სინონიმურ წყვილებში შემავალი კომპოზიტური ერთეულები უმეტესწილად **სტილისტური სინონიმებია**, რომელთაც ტექსტში მსატვრული დატვირთვა აქვთ.

ოთხთავში სინონიმური მიმართებები დასტურდება როგორც კომპოზიტურ ერთეულებს შორის, ისე კომპოზიტურ და მარტივ სიტყვებს შორის.

ნიაგქარი – ბორბალი – არმური:

და იყო მეყსეულად ბორბალი ქარისად დიდი, მრ. 4, 37 DE;

და იყო ნიაგქარი ქარისა დიდისად, C.

გარდამოჭდა არმური ქარისად ზღუასა მას ზედა, და აღივსებოდა ნავი იგი, ლ. 8, 23 DEC.

ნიაგქარი განიმარტება, როგორც „ძლიერი და სასტიკი ქარიშხალი, ნყრ“ (92); „გრიგალი“ (6; 33).

ბორ-ბალ-ი საერთოქართველური *ბორ- ძირიდან მომდინარეობს. ქართ. ბორ- ბორბალი; ბორბალ-ა „ობობა“; მეგრ. ბორ- ბორ-ბოლ-ი-ა „ობობა“; ლაზ. ბო(რ)- ბომ-ბულ-ა „ობობა“. ბორბალ- ფუძისათვის „ობობას“ მნიშვნელობის შეთავსება მოულოდნელი არ არის (ქსელის ქსოვისას ობობა ტრიალებს, ბრუნავს). ბორბალ-ა „ტრიალა“, „ობობა“ (65). მაშასადამე, ლექსემა ბორბალი მეტი ექსპრესიული შინაარსის შემცველია, რადგან მის მნიშვნელობაში იგულისხმება ქარის ინტენსიური წრიული მოძრაობა (შდრ. თანამედროვე ქარბორბალა), რაც „გრიგალს“ ნიშნავს.

არმური განიმარტება, როგორც „ღრუბელნისლი ძლიერი და ქარიანი“ (53); „ღრუბელნისლი ქარიანი და ელვიანი“ (92). „ბურუსი, ბინდი; გრიგალი“ (6). აღსანიშნავია, რომ არმური მხოლოდ აღნიშნულ შემთხვევაში დასტურდება (ლ. 8, 33) ოთხთავის ტექსტის ორსავე (DE-C) რედაქციაში და განმარტებათა მიხედვით „გრიგალს“ ნიშნავს, ოღონდ ისეთს, ღრუბლიან და ნისლიან ამინდში როდესაც ქარი ქრის და თან ელვა ანათებს. მოხმობილ სინონიმურ კომპოზიტებს ნიაგქარი//ბორბალი//არმური ბერძნულში გადმოსცემს არაკომპოზიტური ლექსემა λάιλαιψ „ქარიშხალი, შტურმი“ (145; 127).

განთიადი – ცისკარი – ხვალისაგან – დილითი

განთიადი – ცისკარი:

მსთუად განთიადსა მას მივიდეს სამარესა მას, ლ. 24, 22 C;

მივიდეს იგინი ცისკარსა საფლავსა მას, DE.

გან-თი-ად-ი საერთოქართველური *თენ- ძირიდან მომდინარეობს. „ქართულ თენ- ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრული თან-, ლაზური თან- და სვანური თენ-(თნ-<თენ“ (65). განთიადი განიმარტება შემდეგნაირად: „დილა

მოახლ(ო)ებული“ (53); „დილის მოახლოება, გათენება, გარიჟრაჟი“ (92). განთიადს ბერძნულში შეეფარდება სიტყვები παύει ἔρπεινος, „ადრე დილით, გათენებამდე“ (145; 127). განთიადი სინონიმურ რიგში დომინანტური ლექსემაა, რომელსაც მიემართებიან ლექსიკური ერთეულები ცისკარი//ხვალისაგან//დილითი.

ცის-კარი საკუთრივ ქართული წარმომავლობის კომპოზიტიური სიტყვაა, რომელიც შედგება კომპონენტებისაგან ცა+კარი. „ქართულ ცა- ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრული ცა- და ლაზური ცა-... დეც („ცა“) სვანურში ქართულიდანაა ნასესხები“ (65). აგრეთვე, „კარ-/კრ ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება სვანური კარ-/კრ. სვან. ლი-კრ-ჟ „გაღება“ (65). მაშასადამე, ცის-კარის თავდაპირველი სემანტიკა სიტყვასიტყვით „ცის გახსნას, ცის გაღებას“ უკავშირდება.

განთიადი – ხვალისაგან:

გ ა ნ თ ი ა დ, ვითარ აღმოვიდ[ო]და ქალაქად, შეემშია, მ. 21, 18 C;

ხ ვ ა ლ ი ს ა გ ა ნ მოვიდოდა იესუ ქალაქად და შეემშია, DE.

ხვალ-ის-ა-გან შეიცავს შემდეგ მნიშვნელობებს: 1. „დღეის მეორე დღე“ (54); „დღეის შემდგომ, მეორეს ან მომავალს დღეს“ (92); 2. „ხვალინდელი დღე“ (33); 3. „დილას“ (6; 33). მოხმობილ კონტექსტში (მ. 21, 18). ხვალისაგან უკავშირდება ლექსემა განთიადს „დილის“ მნიშვნელობით, რომელთაც ბერძნულში ეფარდება παύει „დილით გათენებამდე“ (145; 127).

განთიადი – დილითი:

თანა-წარჰვიდოდეს გ ა ნ თ ი ა დ, მრ. 11, 20 DE;

თანა-წარჰვიდოდეს დ ი ლ ი თ ი, C.

დილ-ით-ი: დილას საბა გაცისკრების ბუდეში განიხილავს, ხოლო გაცისკრებას შემდეგნაირად განმარტავს: „გაცისკრება არს უწინარესი განთიადისა, ხოლო განთიადი არს მოწვენა ნათლებისა, რაიმე ნაწილი, ხოლო ალიონი, რა ღამე და დღე გაირჩეოდეს, ამათ ყოველთა დილა, ვიდრე მზის მოსლვა(დ)მდე“ (53); „უამი გარიჟრაჟიდან ვიდრე მზის ამოსვლამდე და ვიდრემე შუადღემდეცა“ (92); „ხვალე, მეორე დღე; განთიადი, ცისკარი“ (6).

მაშასადამე, დილა//დილითი ზოგადად მეორე დღესაც აღნიშნავს, გათენებიდან შუადღემდე და გარიჟრაჟიდან მზის ამოსვლამდე დროსაც. ჩვენს შემთხვევაში

დილითი მხოლოდ ერთგან იხმარება ადიშის რედაქციაში (მრ. 11, 20), რომელსაც სინონიმის სახით მიემართება ოთხთავის სხვა რედაქციებში განთიადი, რაც გარიჟრაჟიდან მზის ამოსვლამდე დროის მონაკვეთს აღნიშნავს.

მამა-დედა – დედა-მამა – მშობელნი:

ვიდრემდე მოუწოდეს მ ა მ ა - დ ე დ ა თ ა მისთა, ი. 9, 18 DE;

ვიდრემდე მოუწოდეს მ შ ო ბ ე ლ თ ა, C.

აღდგენ შვილნი დ ე დ ა – მ ა მ ა თ ა ზედა თჳსთა, მ. 10, 21 C;

მ ა მ ა – დ ე დ ა თ ა, DE.

მამა-დედა//დედა-მამა საკუთრივ ქართული წარმომავლობის ფუძეგანსხვავებული კომპოზიტებია და ნიშნავს „დედ-მამას, მშობლებს“ (33). მას ბერძნულში ეფარდება არაკომპოზიტური სიტყვა γενεις „მშობელნი“ (145; 127). აღნიშნულ კომპოზიტაგან ძველი ქართულისათვის დამახასიათებელია ძირითადად მამა-დედა წევრთა თანმიმდევრობა, ხოლო იშვიათად შეინიშნება შებრუნებული – დედა-მამა თანმიმდევრობა.

მ-შობ-ელ-ნი საერთოქართველური *მეჳ-/შჳ- ზმნური ძირიდან მ-ელ კონფიქსით ნაწარმოები მოქმედებითი გვარის მიმღეობაა (65). მშობელს საბა განმარტავს, როგორც „დედას“ (53), ხოლო ამ სიტყვის მრავლობითის ფორმა გულისხმობს, როგორც დედას, ასევე მამას. მშობელი არის „მეშვი, დედა შვილთა // ხოლო ზოგად ეწოდების დედ-მამასა“ (92); „დამბადებელნი“ (6).

მამასახლისი – სახლის უფალი:

უწყოდა თუმცა მ ა მ ა ს ა ხ ლ ი [ს] მ ა ნ, მ. 24, 43 C;

უკუეთუმცა უწყოდა ს ა ხ ლ ი ს ა უ ფ ა ლ მ ა ნ, DE.

მამა-სახლისი: „სახლთ უფროსი“ (53); „საქართველოსა შინა მეფობის ხარისხის შემოღებადმდე ეწოდებოდა უხუცესსა ქართლოსის შთამომავლობათაგანსა, ვითარ უადრესსა მმართველსა და მოსამართლესა, მსგავსად ძველთა რომაელთა, Pater familias. // აწ სოფელთა შინა უხმობენ ქევხასა, ანუ ნაცვალსა. // მონასტერთ მამასახლისი“ (92); „წინამძღვარი მონასტრისა“ (6); „სახლის უფროსი“ (33). საღეჟსიკონო განმარტებების თანახმად მამა-სახლისის ძირითადი მნიშვნელობაა „სახლის უფროსი“. ამ სემანტიკას შეიცავს იგი ჩვენს მასალაშიც, ხოლო დანარჩენი მნიშვნელობები შემდგომ არის განვითარებული.

სახლის-უფალი: უფალი ორი მნიშვნელობით იხმარება 1. „ღმერთი“; 2. „პატრონი ვაჟი, პატრონი კაცი“ (54). დასახელებულ შემთხვევაში მეორე მნიშვნელობა იგულისხმება და მთლიანად კომპოზიტი განიმარტება, როგორც „უფროსი პატრონი სახლისა“ (92); „სახლის, (ოჯახის) უფროსი“ (33).

დასახელებულ სინონიმურ წყვილთაგან საკუთრივ ქართული წარმოშობისაა მამა-სახლისი, რადგან ბერძნულში მას ეფარდება ὁ κωδῆσποτης „სახლის უფროსი“ (145; 127), რის პირდაპირ თარგმანსაც წარმოადგენს სახლის-უფალი. მაშასადამე, სახლის-უფალი ბერძნულის მიხედვით კალკირებული კომპოზიტია.

შჯულის-მეცნიერი – შჯულის-მოძღუარი – შჯულის-მღებელი:

აჰა ესერა შ ჯ უ ლ ი ს მ ე ც ნ ი ე რ ი ვინმე აღდგა, გამოჰსცდიდა მას, ლ. 10, 25 DEC;

მიუგო იესუ და ჰრქუა შ ჯ უ ლ ი ს მ ო ძ ლ უ ა რ თ ა მათ და ფარისეველთა, ლ. 14, 3 DEC.

ჰკითხა ერთმან მან მათგანმან შ ჯ უ ლ ი ს მ დ ე ბ ე ლ მ ა ნ გამოცდით, მ. 22, 35 C.

შჯულის-მეცნიერი: შჯული/რჩული სიტყვისათვის ამოსავალია საშ. სპარსული ფუძე sač- „იყო შესაფერისი, ჳამსი, წესიერი, ღირსი, საჭირო და სხვ.“ (4, 272). შჯულის განმარტება ამგვარია: „შჯული ესე არს მოსეს მიერ შემოღებული, რომელი ღმერთმან ფიცართა ქვისათა დაუწერა ათნი იგი ტაეპნი, მოქალაქობა და შესმენა მათი“ (54); „რჩული, მცნება. // სარწმუნოება“ (92; 6; 33). შჯულის-მეცნიერი ნიშნავს „კანონის მცოდნეს, სარწმუნოების წიგნთა, კანონთა მცოდნეს და განმმარტებელს“ (6; 33);

შჯულის-მღებელი//რჩულის-მღებელი ასევე არის „კანონმღებელი, სარწმუნოების წიგნთა კომენტატორი“, ხოლო შჯულის-მოძღუარი „კანონის, ან სარწმუნოების მასწავლებელი“ (6; 33). ჩამოთვლილი სინონიმური რიგის კომპოზიტები საკუთრივ ქართული შედგენილობისა არიან, რადგან ბერძნულში მათ ყველგან ეფარდება სიტყვა σομικός „კანონმღებელი, კანონის მცოდნე, ადვოკატი“ (145; 127).

ძურ-ძურად – ბოროტად:

უფალო, შეიწყალე ძმ ჩემი, რამეთუ ახლის პიროვან არს და ძ უ რ - ძ უ რ ა დ იგუემების, მ. 17, 15 C;

უფალო, შეიწყალე ძმ ჩემი, რამეთუ ცისად-ცისად ბოროტად იგუემების, DE;

ძურ-ძურად: ძური შემდეგნაირად განიმარტება: „ბოროტი, ავი, გინა უბედურება“ (92), ხოლო **ძურ-ძურად** კი – როგორც „უბოროტესი, უსასტიკესი“ (6); „ძალიან ძნელად“ (33). კ. დანელიას განმარტებით, ფუძეგაორკეცებული კომპოზიტი **ძურ-ძურად** მეტი ექსპრესიულობით ხასიათდება და ტიპოლოგიურ მსგავსებას ავლენს სათანადო სომხურ ერთეულთან, რადგანაც ბერძნულში ესადაგება არაკომპოზიტური ოდენობა κακῶς „ცუდად, საშინლად; დაუნდობლად“ (22, 82; 122). **ბოროტად** კი განიმარტება, როგორც „ძვირად“.

კაცად-კაცადი – კაცი – თითოეული:

კაცად-კაცადი – კაცი:

დაუტეოს კ ა ც ა დ - კ ა ც ა დ მ ა ნ მამად თუსი და დედად თუსი და შეეყოს ცოლსა თუსსა, მრ. 10, 7 C;

დაუტეოს კ ა ც მ ა ნ მამად თუსი და დედად თუსი და შეეყოს ცოლსა თუსსა, DE.

კაცად-კაცადი – თითოეული:

განიბნინეთ კ ა ც ა დ - კ ა ც ა დ ი თუსა ადგილდ და მე მარტოდ დამიტევოთ, ი. 16, 32 DE;

განიბნინეთ თ ი თ ო ე უ ლ ა დ ადგილდ თუსა, და მე მარტოდ დამიტევოთ, C.

იხ. აგრეთვე: მ. 25, 15; 26, 22; ლ. 16, 5; ი. 6, 7; 16, 32.

კაცი//კაცად-კაცადი განიმარტება როგორც „თითოეული კაცი; იგივე თითოეული“ (53; 92); „კაცი, ყოველი კაცი, ყოველი ერთი, ცალკეული“ (6); „თითოეული, ყოველი, მთლიანად“ (139; 33).

თითოეული განსაზღვრებითი ნაცვალსახელია და ნიშნავს „თუთო-თუთოს, ერთ-ერთს, ანუ კაცად-კაცადს“ (92; 6).

დასახელებულ სინონიმურ წყვილთაგან **კაცად-კაცადი** საკუთრივ ქართული წარმომავლობის ფუძეგაორკეცებული კომპოზიტია, რადგან ბერძნულში აღნიშნულ ერთეულებს (**კაცად-კაცადი//თითოეული**) შეესატყვისება არაკომპოზიტური ლექსემა ἕκαστος „ყოველი, თითოეული“ (145; 127).

როგორც ცნობილია, გრამატიკული სქესი საერთოდ არ გადმოიცემა მორფოლოგიური საშუალებით ქართულში. კაცად-კაცად ამ შემთხვევაში სინონიმური ლექსიკით გამოხატულებას წარმოადგენს ἕκαστος (თითოეული) სიტყვისა, რომელიც ნიშნავს ყველა მამაკაცს (22, 462).

2.4.2. ბერძნულ-ქართულ კომპოზიტთა შემცველი სინონიმური წყვილები

ფასის საცავი – ფასის შესაწირავი:

დადგა იესუ წინაშე ფ ა ს ი ს ს ა ც ა ვ ს ა მას, მრ. 12, 41 DE;

დადგა იესუ წინაშე ფ ა ს ი ს შ ე ს ა წ ი რ ა ვ ს ა, C.

ფასის-საცავი: ამ კომპოზიტის პირველი კომპონენტი ფასი მომდინარეობს ძვ. აღმოსავლური *faes (ფას) ფორმიდან, რაც თავდაპირველად ნიშნავდა „ცხვარს, წვრილფერსა საქონელს (=1 ცხვარს); საშუალო ზომის ცხვარს, ვაჭრობის ერთეულს“ (4, 113). ძველ ქართულში ფასი რომელიც ნასესხები სიტყვაა, შემდეგ მნიშვნელობებს შეიცავს „სასყიდელი“ (54); „ღირებულება ნივთთა, ანუ თეთრი სახმარი სასყიდლად მათსა“ (92); „სიმდიდრე, ქონება“ (33). სა-ცავი სა- პრეფიქსით ნაწარმოები ვნ. გვარის მომავალი დროის მიმდევობაა, რაც ნიშნავს „შესანახავს“ (54; 92). ფასის-საცავი კი განიმარტება, როგორც „თეთრის შესაკრებელი, საღარო“ (54; 92); „ხაზინა, საღარო“ (6); „საგანძური“ (32).

ფასის-შესაწირავი ლექსემის მეორე კომპონენტი შე-სა-წირ-ავი, აგრეთვე სა- პრეფიქსით ნაწარმოები ვნ. გვარის მომავალი დროის მიმდევობური ფორმაა, რაც ნიშნავს „შედღვნილს“ (54). მთლიანი კომპოზიტური ოდენობა ფასის-შესაწირავი კი ეწოდება „ხაზინას, საღაროს, საგანძურს“ (6; 33).

კომპოზიტური სინონიმები ფასის-საცავი//ფასის-შესაწირავი ტიპოლოგიურ მსგავსებას ავლენენ შესაბამის ბერძნულ ერთეულთან γαζοφυλάκιον „ტაძრის საგანძური; ჭურჭელი შესაწირავისთვის“ (145; 127; 22, 83).

პურის უფალი – მთავარი ტაძრისაჲ

მოუწოდა პ უ რ ი ს ა უ ფ ა ლ მ ა ნ მან სიძესა მას, ი. 2, 9 DE;

მიუგო სიძესა მას მ თ ა ვ ა რ მ ა ნ მან მის ტ ა ძ რ ი ს ა მ ა ნ, C.

პურის-უფალი: პური გარდა საკვებისა ნიშნავს აგრეთვე „ლხინს“ (54); „სადილს, წვეულებას“ (6). პურის-უფალი კი ეწოდება „მასპინძელს“ (92; 6); „სუფრის უფროსს, ლხინის მეთაურს“ (33).

მთავარი ტაძრისად: ამ კომპოზიციის პირველი კომპონენტი მთავარი ნიშნავს „უფროსს; დიდებულს, ანუ მფლობელს“ (53; 92); „წინამძღოლს, მეთაურს...“ (33). მეორე კომპონენტი ტაძარი კი პოლისემიური ლექსემაა, რაც აღნიშნულ შესიტყვებაში (მთავარი ტაძრისა) ითავსებს მნიშვნელობებს „ნადიმობა; პურობა, ლხინი, ნადიმი დღესასწაული“ (92); „წვეულება“ (6); „სადილი, ლხინი, (გაწყობილი) მაგიდა“ (33). მოხმობილ სინონიმურ წყვილთაგან პურის-უფალი ქართული შედგენილობის კომპოზიცია, ხოლო მთავარი ტაძრისად წარმოადგენს ბერძნული ἀρχιεπίκλιτος „ლხინის, მაგიდის გამრიგებელი“ (145; 127) პირდაპირ თარგმანს.

ბოროტი – ბოროტის-მოქმედი – უკეთური – ძური – ძურის-მოქმედი

ბოროტი – უკეთური:

უკუეთუ თქუას ბ ო რ ო ტ მ ა ნ მან მონამან, მ. 24, 48 DE;

უკუეთუ თქუას უ კ ე თ უ რ მ ა ნ მან მონამან, C.

იხ. აგრეთვე: მ. 12, 39; 18, 32; 20, 15; 21, 45.

ბოროტი – ძური:

მიიღე კეთილი შენი ცხორებასა შენსა, და ლაზარე ეგრევე ბ ო რ ო ტ ი, ლ. 16, 25 DE;

მიიღე კეთილი ცხორებასა შენსა, და ლაზარე ეგრევე ძ უ რ ნ ი, C.

იხ. აგრეთვე: მ. 6, 39; მრ. 3, 4; მ. 15, 4; მ. 17, 15.

ბოროტის მოქმედი – ძურის მოქმედი:

გამოვიდოდიან... ბ ო რ ო ტ ი ს მ ო ქ მ ე დ ნ ი აღდგომასა სასჯელისასა, ი. 5, 29 DE;

გამოვიდოდიან... ძ უ რ ი ს ა მ ო ქ მ ე დ ნ ი აღდგომად სასჯელისად, C.

უკუეთუმცა არა იყო ბ ო რ ო ტ ი ს მ ო ქ მ ე დ ი, არამცა მიგეცით შენ ეგე, ი. 18, 30 DE;

არა თუმცა ძ უ რ ი ს მ ო ქ მ ე დ იყო კაცი იგი, არამცა მიგეცით იგი შენ, C.

იხ. აგრეთვე: ი. 18, 30.

ბორ-ოტ-ი//ბოროტის მოქმედი ძველ ქართულში სომხურის მეშვეობით ნასესხები სიტყვაა, რომელსაც „აჭარიანი უკავშირებს საშ. სპარსულ ხሬ“ ძირს (4, 82). ბორ- ძირზე დართული -ოტ არის სომხური მაწარმოებელი და ბოროტი

ნიშნავს „კეთროვანს“. ქართულში მას „უკეთურის“ მნიშვნელობა აქვს“ (59, 189). ბოროტი ლექსიკონთა მიხედვით განიმარტება, როგორც „ავის მოქმედი და ავი“ (53); „ავი, ძვირის შემამთხვეველი, ვნების მომცემი“ (92); „ცუდი, საბაგელი“ (6). ბოროტის-მოქმედი კი არის იგივე „ავის ჩამდენი“ (53); „ძვირის მოქმედი“ (92).

უკეთ-ურ-ი ქართველური *კეთ- ზმნური ძირიდან არის მიღებული უარყოფითი მიმდევობის მაწარმოებელი უ-ურ კონფიქსით (65). უკეთური განიმარტება შემდეგნაირად: „ესე არს მხემებელი კეთილისა და მოქმედი ბოროტებისა“ (54); „კეთილობის გარეგანი, ავი კაცი, ცუდი კაცი“ (92) ასე რომ, უკეთური ცბიერ, ვერაგ, ცუდის მკეთებელ პიროვნებას აღნიშნავს.

ძური საშ. სპარსულიდან ნასესხები ერთეულია. „ქართ. ძურ-//ძურ- < საშ. სპარს. zūr-იდან. (დაწერილობა „ძურ-“-იც გვხვდება ხელნაწერებში. ა. შანიძის აზრით, უ-სა და უ-ს მონაცვლეობა კილოური მოვლენაა. შდრ. წუმა და წუმა და სხვა მისთანანი“ (80, 049; 4, 404-405). ძური განიმარტება „ბოროტივით“ (54); „ბოროტი, ავი, გინა უბედურება“ (92); „შური, ავი, ცუდი“ (6); „ცუდი, ბოროტი“ (33).

ძურის-მოქმედი ნიშნავს იმავე „ბოროტის მოქმედს“ (92; 6; 33).

სინონიმური მნიშვნელობის კომპოზიტები ძურის-მოქმედი//ბოროტის-მოქმედი თავისი შედგენილობით მიჩნეულია ხან მხოლოდ სომხურ ერთეულებთან ახლოს მდგომად, ხანაც ბერძნულ-სომხური ერთეულების ყალიბისად (შდრ. κακοῦργος, κακοποιός, κακός „ბოროტი“, „ძვირი“, ἐργαζόμεαι, ποιεῖν „ვაკეთებ“). კ. დანელიას დაკვირვებით, „როცა ბერძნულ ტექსტში ნახმარ რთულ სიტყვას ქართულსა და სომხურ თარგმანებში მსგავსივე შედგენილობის კომპოზიტი გამოხატავს, ქართული და სომხური კომპოზიტების არსებობას თარგმანში მეტწილად აპირობებს ბერძნული წყარო“ (22, 77).

ამდენად, დასახელებული სინონიმური კომპოზიტები ძურის-მოქმედი//ბოროტის-მოქმედი ბერძნული მოდელის მიხედვით შედგენილად ითვლებიან.

2.4.3. სომხურ-ქართულ კომპოზიტთა შემცველი სინონიმური წყვილები

ადრე-ადრე – ადრე – მეესეულად – მუნქუესეე

ადრე-ადრე – ადრე:

მიიღე წიგნი შენი და დაჯედ, დაწერე ა დ რ ე - ა დ რ ე ერგასისი, ლ. 16, 6 C;

მიიღე კელით-წერილი შენი და დაჯედ ა დ რ ე და დაწერე ერგასისი, DE.

ადრე ქართველური *ადრ- ძირიდან მომდინარეობს. ქართ. ადრ- ადრ-ე „მაღე, ხვალ“, შეესატყვისება მეგრ. ორდ- ორდ-ო „დილა“ და ლაზ. ოდრ-ოდრ- ოდრ-ო/ ორდ-ო „მაღე, ჩქარა“; „განუწყვეტლივ“ (65). ადრე ლექსიკონთა მიხედვით განიმარტება: „მაღესავით“ (53); „მსწრაფლ, ანუ უწინარეს უამისა“ (92); „მაღე, მსწრაფლ, მაშინვე“ (6); „ჩქარა, მაღე“ (33).

ადრე-ადრე კომპოზიტი კი ტიპოლოგიურ მსგავსებას ავლენს სათანადო სომხურ ერთეულთან (22, 84). ფუძის გაორკეცება კი მას უფრო მეტ ექსპრესიულობას ანიჭებს. ადრე-ადრე ნიშნავს ძალიან „მაღე, სწრაფად“ (6); „ჩქარა, მაღე“ (33).

ადრე-ადრე – მეყსეულად:

გამოკდა ა დ რ ე - ა დ რ ე სისხლი და წყალი, ი. 19, 34 C;

მ ე ყ ს ე უ ლ ა დ გამოკდა სისხლი და წყალი, DE.

მეყსეულად: მეყი ნიშნავს „წამს“, ხოლო მეყსეულად განიმარტება, როგორც „სწრაფად, ანაზდეულად, მუნქუესვე“ (92); „მაშინვე, უეცრად, საჩქაროდ“ (6); „იმწამსვე, მყის, სასწრაფოდ“ (33).

ადრე – მეყსეულად – მუნქუესვე:

ა დ რ ე მომიძღუანოს იგი აქა, მრ. 11, 3 C;

მ ე ყ ს ე უ ლ ა დ მოავლინოს აქა, DE.

მ ე ყ ს ე უ ლ ა დ მოავლინნეს იგინი, მ. 21, 3 DE;

მ უ ნ ქ უ ე ს ვ ე მოავლინნეს იგინი, C.

იხ. აგრეთვე: მ. 21, 2.

მუნქუეს/მუნქუესვე: „მუნქუესვე“ (53); „მაშინვე ანაზდად, თქმასა თანავე“ (92); „მსწრაფლ, მაშინვე, მყის“ (6); „იმწამსვე, მყის, სასწრაფოდ“ (33). სინონიმური ერთეულები ადრე-ადრე/ადრე ბერძნულში გადმოიცემა სიტყვით τᾶχέως „ადრე, სწრაფად, საჩქაროდ“ (145; 127), ხოლო მეყსეულად, მუნქუესვე ფორმებს შეესატყვისება ἔσθῃς „დაუყონებლივ, სასწრაფოდ, მაშინვე“ (145; 127).

დიდი – დიდ-ძალი – დიდ-დიდი – მრავალი – ფრიადი

დიდ-ძალი – დიდი – დიდ-დიდი

იყო მუნ კოლტი ღორთაჲ დ ი დ ძ ა ლ ი, მთასა გარე მძოვარი, მრ. 5, 11 DE;

იყო მუნ კოლტი ღორებისად დ ი დ ი, მხოვარი მთასა თანა C.

რამეთუ ყო ჩემ თანა დ ი დ - ძ ა ლ ი ძლიერმან, ლ. 1, 49 DE;

რამეთუ ყო ჩემდამო დ ი დ - დ ი დ ნ ი ძლიერმან C.

დიდ-ი//დიდ-დიდი ქართველური *დიდ- ძირიდან მომდინარეობს (65), რაც ნიშნავს: „სხუასა ზედა უმეტესი შესახედავითა, ანუ საქმითა, კჳალად ფასითა, სიმძიმითა და სხვ.“ (92); „არამცირელი“ (6). ფუძეგაორკეცებით მიღებული კომპოზიტი **დიდ-დიდი** „ძალიან დიდს“ ნიშნავს და შეიცავს დიფერენციალურ კომპონენტს, რომელიც თვისების ყველაზე მაღალ ხარისხზე მიუთითებს. **დიდ-დიდი** ტიპოლოგიურ მსგავსებას ავლენს სათანადო სომხურ ერთეულებთან, რადგან ბერძნულში მას არაკომპოზიტური ოდენობა მიესადაგება μεγάλη „დიდი, უზარმაზარი; მაღალი, ფართო, გრძელი“ (145; 127).

დიდ-ძალი: ამ კომპოზიტის მეორე კონპონენტი **ძალი** ნიშნავს „ძალას ღონეს, ძლიერებას, სიმტკიცეს...“ (92). **დიდ-ძალი** კი განიმარტება, როგორც „მრავალ რიცხვ; ფრიად მრავალი, საკმაო“ (92; 6).

დიდ-ძალი – მრავალი:

შეკრბა ერი დ ი დ ძ ა ლ ი მისა, მრ. 5, 21 DE;

შეკრბა ერი მ რ ა ვ ა ლ ი მისა, C.

მრავალი მ. ანდრონიკაშვილის მითითებით, მომდინარეობს ირანული māra ძირიდან (4, 254) და განიმარტება შემდეგნაირად: „მრავალი ესე არს ორიდამ ათასამდე“ (53); „ურიცხვი, უთვალავი“ (92); „ბევრი“ (6).

დიდ-ძალი – ფრიადი:

აქუნდა შიშითა ნელსაცხებელი ნარდიონი პატიოსანი, დ ი დ ძ ა ლ ი ს ა სასყიდლისად, მრ. 14, 3 C;

აქუნდა ალაბასტრითა ნელსაცხებელი ნარდისა სარწმუნოდსა ფ რ ი ა დ ი ს ა სასყიდლისად, DE.

ფრიად-ი ძველ ქართულში ნასესხებია ოსური fyr/fur ძირიდან, რაც განიმარტება, როგორც „ძალიან ბევრი“ (4, 71); „დიდად მრავალი, გინა მეტი“ (54); „დიდად, მრავლად, ძლიერ“ (92); „მრავალი“ (6).

განხილულ სინონიმურ მწკრივში შემავალი ზედსართავ სახელთა დომინანტა არის **დიდი**, რომელიც სტილისტური ნიშნით ნეიტრალური ლექსემაა, ხოლო

მწკრივში შემავალი წევრები: დიდ-ძალი//დიდ-დიდი//მრავალი//ფრიადი ძირითად მნიშვნელო-ბასთან ერთად შეიცავენ ექსპრესიული თვალსაზრისით დიფერენციალურ კომპონენტს, რაც **თვისების ყველაზე მაღალ** ხარისხს გამოხატავს.

მაშასადამე, სინონიმურ მწკრივებში შემავალი კომპოზიტები უფრო მეტი ინტენსიობით, ექსპრესიულობით გამოირჩევიან, ვიდრე მათი მეწვეილე მარტივი სიტყვები და ოთხთავის ტექსტში მათი გამოყენება **სტილისტური, ექსპრესიულობის** მიზნით არის განპირობებული.

თავი III

ნასესხები ლექსიკა ოთხთავის სინონიმურ სისტემაში

ქართულ საენათმეცნიერო ლიტერატურაში სინონიმთა წარმოქმნის ერთ-ერთ წყაროდ სიტყვათა სესხებას მიიჩნევენ (94, 689-695; 48, L – LV; 67, 35; 56, 91)... „ყოველი ენის ხვედრია ლექსიკური უკმარისობა, ყოველი ენა საჭიროებს უცხოური ლექსიკის მასალის გამოყენებას“ (94, 689). ქართულ სალიტერატურო ენაში უცხოური ლექსიკის სესხება ძირითადად განპირობებულია შემდეგი თავისებურებით: 1. როდესაც „ამა თუ იმ სიტყვის ზუსტი ეკვივალენტი შესაბამისი ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებისა, არც ამჟამად მოგვეპოვება და არც ისტორიულადაა დადასტურებული ქართულში“ (74, 20); 2. შესაძლოა, მსესხებელ ენაში „სიტყვიერი გამოსახულება არსებობდეს, მაგრამ ენა მაინც სესხულობს უცხოურ სახელწოდებას“ (94, 689-690). უცხოური სიტყვების დანერგვას ქართული ეკვივალენტების გვერდით შ. ძიძიგური „სინონიმურ პარალელიზმს“ უწოდებს (94, 692). უნდა აღინიშნოს, რომ „ყოველგვარი სიტყვათა სესხება ენის სინონიმიკას არ უკავშირდება“ (56, 93). მაგრამ, თუ ენაში შემოდის ახალი სიტყვა, როცა ამ ენაში არსებობს იმავე მნიშვნელობის აღმნიშვნელი სიტყვა, ასეთ შემთხვევაში „უცხოური სიტყვისა და მისი „დამხვედური“ ეკვივალენტის ერთობლიობა ქმნის სინონიმებს“ (95, 51).

ოთხთავში უხვად გვხვდება ნასესხები ლექსიკა, რაც უმეტესწილად თარგმანის გავლენით აიხსნება, მაგრამ მათი არსებობა სახარების ტექსტში, აგრეთვე ენათა კონტაქტების შედეგია, ანუ ხეპირი სესხებითაც არის განპირობებული. სახარების ტექსტში გვხვდება ბერძნული, ირანული, ებრაული, სომხური ენებიდან ნასესხები ლექსემები, რომლებიც მსგავსი სემანტიკის მქონე ქართულ ან თვით ნასესხებ ენობრივ ერთეულებს მიემართებიან და სინონიმურ წყვილებსა თუ რიგებს ქმნიან.

ა) სინონიმური რიგის სიტყვათაგან ან სინონიმურ წყვილთაგან შესაძლოა ერთი ლექსემა ნასესხები იყოს, მეორე კი საკუთარი ლექსიკური ფონდიდან. ბ) ორივე ლექსემა შეიძლება ნასესხები იყოს და იხმარებოდეს ე. წ. „ბილინგვური სინონიმური წყვილების“ სახით.

3.1. ბერძნული ლექსიკის შემცველი სინონიმური მწკრივები

ევანგელე – სახარება – ხარება – თხრობა – ქადაგება

ევანგელე – სახარება:

სტოვასა მას აღსამაღლებელისასა ე ვ ა ნ გ ე ლ ე მარკოზის თავისად, გვ. 168, 29 L.

ს ა ხ ა რ ე ბ ა მარკოზის თავისად, გვ. 110 DE;

დასაბამი ს ა ხ ა რ ე ბ ი ს ა დ იესუ ქრისტესი, ძისა ღმრთისად, მრ. 1, 1 DEC.

ევანგელე ბერძნული εὐαγγέλιον ლექსემის ფარდია და ნიშნავს „სასიხარულო ამბის უწყებას, ცნობას, შეტყობინებას...“ (12, 151; 117, 265; 145; 127).

სა-ხარ-ებ-ა//ხარ-ებ-ა: სახარება იმავე ტიპის საწყისად მიიჩნევა, როგორცაა საარება, აღსაარება, სამნობა (88, 227; 34, 259). საწყისური შინაარსით კი ოდენსუფიქსური ფორმა ხარება იხმარება, ხოლო პრეფიქს-სუფიქსურ სახარებას ტერმინის მნიშვნელობა აქვს მიღებული და გასუბსტანტივებულია სა-დერივაციული (დანიშნულების მაწარმოებელი) პრეფიქსის მეშვეობით (22, 182).

სახარება განიმარტება შემდეგნაირად: „სახარება არის სიბრძნე, სიმართლე და ძლიერება, სამივე სწორე და ერთ“ (53); „მოძღურება მაცხოვრისა ჩვენისა იესო ქრისტესი, მის მიერ მონიჭებულისათვის ჩვენდამო სასუფეველისა. // წიგნი, ოთხთა მახარებელთაგან აღწერილი, ქუეყანასა ზედა ცხოვრებისა და საქმეთათვის ქრისტესთა. // ამის წიგნისაგან საკითხავი თუთოეულისა დღისა ეკლესიასა შინა“ (92); „სახარება ოთხთავი“ (6).

კ. დანელიას აღნიშვნით, „მართალია, ოთხთავის ძველ ქართულ რედაქციებში ბერძნული εὐαγγέλιον-ის ფარდად სახარება იხმარება, მაგრამ ეს ტერმინოლოგიური უნიფორმაციის მეორე შედეგს უნდა ასახავდეს. ადრე მას სხვა სიტყვებიც ენაცვლებოდა. ქრისტიანული ხარების მნიშვნელობით, რომლისაგანაც სახარება ტერმინია ნაწარმოები, ძველ ქართულში თხრობაც უხმარიათ და ქადაგებაც“ (22, 182).

ხარება – თხრობა:

მოგალს მარიამ მაგდალენელი და ა ხ ა რ ე ბ ს მოწაფეთა მათ, ვითარმედ იხილა მან უფალი, ი. 20, 18 C;

მოვიდა მარიამ მაგდალენელი თ ხ რ ო ბ ა დ მოწაფეთა მისთა, რამეთუ იხილა უფალი, DE.

ქადაგება:

წარვედით მახლობელად დაბნებსა და ქალაქებსა, რადთა მუნცა უ ქ ა დ ა გ ო თ, მრ. 1, 38 DEC;

თხრ-ობ-ა: „თქმა ამბვისა, საქმისა, მოთხრობა, ამბობა“ (92); „შეტყობინება, მოხსენება“ (6).

ქადაგ-ებ-ა განიმარტება, როგორც „მალის ჳმით სწავლება“ (54); „ხმამადლად მოძღურება, სწავლა; განთქმა, ხმისდაგდება, თვით თქმული, ანუ სათქმელად დაწერილი მოძღურება“ (92); „მოხმობა, უწყება, დადადება“ (6).

მაშასადამე, **ხარება** ძირს გააჩნია ორი მნიშვნელობა: 1) „ცნობება, შეტყობინება“ (86, 193-224); 2) კარგი ამბის ცნობება – შეტყობინება. ამდენად, **სახარება** აღნიშნავს „არა მარტო ქრისტეს ცხოვრება – მოღვაწეობის შემცველ წიგნს, არამედ იმასაც რომ ეს წიგნი კარგს, საუკეთესოს, სასიხარულოს შეიცავს“ (22, 183).

ქვა – მარმარილო:

იყვნეს მუნ სარწყულნი ქ ვ ი ს ა ნ ი, ი. 2, 6 DE;

მუნ დგეს ტაკუკნი მ ა რ მ ა რ ი ლ ო დ ს ა ნ ი, C.

ქვა საბას განმარტების მიხედვით აზოგადებს მის სხვადასხვა სახეობებს. ავტორს მოჰყავს ქვის ოცდაათამდე დასახელება: „სილა, ქვიშა, ღორღი, ხვინჭა, ლოდი, კბოდე...“ (54). **ქვის** აღმნიშვნელი ლექსემა ბერძნულში უფრო პოლისემიურობით გამოირჩევა, რომელიც გადმოიცემა სიტყვით **λίθος** „ქვა, ქვის ლოდი; სასინჯი ქვა; მთის ბროლი; სათამაშო ქვა; ძვირფასი ქვა; საფლავის ქვა; ქვიანი მდებარეობა; შჯულის ფიცარი“ (145; 127).

მარმარილო ბერძნული **μαρμαρος** ფორმიდან მომდინარეობს (127), რაც აღნიშნავს ძვირფას ქვას, ანუ „დრუნგილს“ (53). ნ. ჩუბინაშვილი ამ სიტყვას უფრო ამომწურავად განმარტავს: „დრუნგალი, კლდის ქვა ფერად-ფერადი და უფრორე თეთრი, გაითლების ფრიად თანასწორედ, აქუს ეღვარება და ნათლის გარდაცემა სარკის მსგავსი. იხმარების განსაშვენებლად შენობათა“ (92). მაშასადამე, **მარმარილო** იგივე ქვაა, ოღონდ იგი ძვირფასი ქვის სემანტიკის შემცველია, რაც

მის დიფერენციალურ ნიშნად ითვლება. აღნიშნულ მაგალითში (ი. 2, 6) სინონიმურ წყვილს ქვა//მარმარილო ეფარდება λίθος ლექსემა. ამიტომ, მარმარილო, რომელიც C რედაქციაში იხმარება, არ უნდა წარმოადგენდეს ბერძნული λίθος სიტყვის თარგმანს, რადგან ბერძნულში მარმარილოს სპეციალური ლექსემა μάρμαρος გადმოსცემს (გამოცხ. 18, 12). მაშასადამე, შესაძლოა C რედაქციის მთარგმნელი იყენებდა ისეთ ნუსხას, სადაც სიტყვა μάρμαρος დასტურდებოდა, ხოლო DE რედაქციისა კი ისეთს, სადაც λίθος სიტყვა იხმარებოდა.

გოდორი – სფურიდი – კუელი

გოდორი – სფურიდი:

რავდენი გოდორი აღიდეთ, მ. 16, 9 C;

რაოდენი სფურიდი აღიდეთ, მ. 16, 10 EFGHIK.

იხ. აგრეთვე: მრ. 8, 20.

გოდორი – კუელი:

რაოდენი გოდორი სავსე ნამუსრევი აღიდეთ, მრ. 8, 19 DEFGHIK;

რავდენი კუელი სავსე ნატეხისად აღიდეთ, C.

იხ. აგრეთვე: ი. 6, 13.

სფურიდი ბერძნული σφύρις ლექსემიდან არის ნასესხები და განიმარტება, როგორც „მოწნული, წნული, კალათა“ (145; 127); „სფირიდი არს ჭურჭელი ნათხაზი ჭილთაგან და ბაიასა(გან) და ხის ქერქისაგან; ზამბილი, ზმილაკი და ყოველივე თხზული“ (54); „ჭილობის ტომარა, ნათხაზი, ბაიათაგან, ჭილთა და ხრალთა“ (92); „გოდორი“ (33).

გოდორი: „წიკეპლის ჭურჭელი“ (53); „წნული ჭურჭელი ნერგის წნელთაგან, коша, кошница, короб“ (92).

კუელი იგივე „გოდორია“ (33). ბერძნული **სფურიდის** სინონიმური მეწყვილეების **გოდორისა** და **კუელის** ძირთა წარმომავლობა გაურკვეველია.

ბისონი – ზეეზი:

კაცი ვინმე იყო მდიდარი და იმოსებოდა იგი ძოწეულითა და ბისონითა, ლ. 16, 19 DEFGHIK;

კაც ერთ ვინმე იყო მდიდარ და იმოსებოდა ძოწეულითა და ზეეზითა, C.

ბისონი ნასესხებია ბერძნულიდან: βίσσων „ბისონი, თხელი ტილო“ (145; 127); „სამოსელი(ა) სამღდელო“ (53); „ძველებურად ქსოვილი რამე ელვარე, βισσων. // სამღდელოთმთავრო შესამოსელი გარედაძ“ (92); „სუფთა ტილო“ (6); „ბამბის წმინდა ქსოვილი, ხმარობდნენ შიგნით ჩასაცმელად; შდრ. ზეუზი“ (33).

ზეუზი: „ესე არს ორფერი ძაფი, და ძაფი და სირმა ერთად შესთული“ (53); „მკედი და სირმა ერთად შესთული ორფერად“ (92); „იგივეა, რაც ბისონი“ (33).

ამდენად, **ბისონი** „ელვარე სამოსელს“ ნიშნავს, ხოლო **ზეუზი** ორფერი ძაფისგან დამზადებულ სამოსელს წარმოადგენს.

ქლამინდი – ძოწეული:

ქ ლ ა მ ი ნ დ ი მეწამული შეჭმოსეს მას, მ. 27, 27; 31 DECFGHIK.

შეჭმოსეს მას ძ ო წ ე უ ლ ი, მრ. 15, 17 DECFGHIK.

ქლამინდი ბერძნული χλαμίνδος სიტყვიდან მომდინარეობს და განიმარტება, როგორც „ქლამინდი, ლაბადა, მოსასხამი, მანტია“ (145; 127); „სამეფო წამოსასხმელია ფილონის მსგავსი, უსაჯელო“ (54); „სამეფო მანტია“ (92). „წამოსასხმელი“ (6); „პორფირი, ძოწეული, წითელი ფერის ზემოთა მოსასხამი, რომელსაც მეფეები და მთავარსარდლები იცვამდნენ“ (33).

ძოწეული: „ძოწი არს მსგავსი რამე მდელოსი ჯენუას ზღვასა შინა, ვითარცა შელისა რქანი, ბროწეულის ყვავილის ფერი...“ (54); „წითელი მარჯანი, ბროწეულის ყუავილის ფერი, κοραλλ, κομιστ. // ფერადი ზეუზი“ (92).

როგორც აღინიშნა, **ქლამინდი** იგივე **პორფირია**. ეს უკანასკნელი ოთხთავში არ დასტურდება, მაგრამ გვაქვს ცალკე აღებული სიტყვა **ძოწეული**, რომელიც რამდენჯერმე გვხვდება და ყველა შემთხვევაში ეფარდება ბერძნულში სიტყვას πορφύρας. თუმცა ოთხთავის ტექსტში **პორფირი//ძოწეული** ლექსემებს შორის სინონიმური მიმართება არ დასტურდება, მაგრამ მოიპოვება ძველ აღთქმაში: „დასდვან მას **ძოწეული** სამოსელი, რიცხ. 4, 7 G; დაჰბურონ მას ზედა სამოსელი ყოვლად **პორფირი**, pd“.

მაშასადამე, **ქლამინდი//ძოწეული//პორფირი** ერთსა და იმავე ძვირფას სამეფო მოსასხამს აღნიშნავენ და სინონიმებად მოიაზრებიან.

ეზო – სტოვა – კრეტსაბმელი – ბაკი

ეზო – სტოვა:

იყო იერუსალემს ცხოვართ საბანელსა მას, რომელსა ერქუმის ჰებრაელეებრ ბე-თესდა, ხუთ ე ზ ო დ იყო, ი. 5, 2 DE;

ხუთ ს ტ ო ვ ა იყო, CFGHIK.

ეზო ლექსიკონთა მიხედვით არის „გალაფანი მოხრილი“ (53); „სასახლეთა შესახვედრი ადგილი, მოზღუდვილი უსართულოდ“ (92); „იალქანი, ფარდა, გალაფანი, კარი, სადგომი, სახლი, სართული“ (6); „ეზო; კრეტსაბმელი, ფარდა; სტოა“ (33). მაშასადამე, **ეზო** პოლისემიური ლექსემაა, რომლის ამოსავალი სემანტიკა არის „მოზღუდვა, დაფარვა“. სწორედ ამ მნიშვნელობებს შეიცავს ეზოსთან სინონიმურ მიმართებაში მყოფი სიტყვები.

სტოვა ბერძნული στούα სიტყვიდან არის ნასესხები და განიმარტება შემდეგნაირად: „სვეტებიანი მინაშენი, კარიბჭე“ (145; 127); „კამარა“ (54); „მიშენებული კამარა“ (92); „აივანი“ (6); „სვეტებიანი მინაშენი, განყოფილება“ (33).

ეზო – კრეტსაბმელი:

განიპო ე ზ ო დ ტაძრისად მის ორგან, ლ. 23, 45 C;

განიპო კ რ ე ტ ს ა ბ მ ე ლ ი მის ტაძრისად მის შორის, DEFGHIK.

კრეტსაბმელი განიმარტება, როგორც „კარის ფარდაგი“ (53; 92); „ფარდა“ (6; 33). ბერძნულში **კრეტსაბმელს** შეესატყვისება καταπέτασμα „ფარდა, საფარი“ (127).

ეზო – ბაკი:

სხუანიცა ცხოვარნი მიდგან, რომელნი არა არიან ამის ე ზ ო დ ს ა ნ ი, ი. 10, 16 DE FGHIK;

სხუაცა ცხოვარ არიან ჩემნი, რომელ არა არიან ამის ბ ა კ ი ს ა ნ ი, C.

ბაკი: „მოზღუდვილი“ (53); „მრგჷლად მოვლებული ღობე ან ფიცრული ხვასტაგთ დასაყენებელი. // მზისა ანუ მთოვარის გარემო ზოგჯერმე ხილული ნათლის სარტყელი“ (92). ბერძნულში **ბაკი** გადმოიცემა სიტყვით ბაკი „ეზო; ტაძრის გარეთა ეზო; სასახლე, მეფის კარი; ბაკი (ცხვრისათვის)“ (145; 127). ჩვენს შემთხვევაში **ბაკი** სწორედ პირუტყვისათვის (ცხვრისათვის) განკუთვნილ „მოზღუდვილ“ სადგომს აღნიშნავს.

სტრატოტი – ერისაგანი – ერისაკაცი:

ს ტ რ ა ტ ი ო ტ თ ა მათ შეიყვანეს იგი შინაგან ეზოსა მას, მრ. 15, 16 ECFGHIK;

მაშინ ე რ ი ს ა გ ა ნ თ ა მათ მთავარისათა წარიყვანეს იესუ ტაძრად, მ.
27, 27 DE FGHIK;

მაშინ ე რ ი ს ა კ ა ც თ ა მათ ბჭისათა წარიყვანეს იესუ ურაკპარაკად, C.
იხ. აგრეთვე: ი. 19, 2; 23; 32.

სტრატოტი ბერძნული სიტყვაა: στρατιώτης განიმარტება როგორც „მებრძოლი, ჯარისკაცი“ (139; 122); „ბერძულ(ად) მჭედარი“ (54); „ჯარისკაცი, მხედარი, მოლაშქრე, воин, солдат“ (92; 6; 33).

ერ-ისა-გან-ი/ერისა კაცი ბერძნული στρατιώτης ქართული შესატყვისებია, რომლის მნიშვნელობებია „ჯარისკაცი, მხედარი, მოლაშქრე, воин (92); „ჯარისკაცი, ერისკაცი, კაცი, საერო პირი, მსოფლიო, მდაბიო“ (6; 33).

ცალკე უნდა ითქვას ბერძნულიდან ნასესხებ ლექსემათა შემცველ იმ სინონიმურ წყვილებზე, რომლებიც ოთხთავის ორ ძველ რედაქციაში არ გვხვდება და დასტურდება ოთხთავის ორ ბოლო რედაქციაში, ანუ ექვთიმე და გიორგი მთაწმიდელების მიერ რედაქტირებულ ნუსხაში. ამგვარი მიმართებები დასტურდება შემდეგ სინონიმურ წყვილებს შორის:

ასარი – დანგი:

ანუ არა ორი სირი ა ს ა რ ი ს განისყიდების, მ. 10, 29 FGHIK;

ანუ არა ორი სირი ერთის დ ა ნ გ ი ს განისყიდების DEC.

ასარი მომდინარეობს ბერძნული სიტყვიდან ἀσάριον და განიმარტება, როგორც „ასარი, წვრილი მონეტა“ (127); „დანგი“ (53); „დინარის მეოცედი წონა ვეცხლისა, ანუ დანგი“ (92).

დანგი: „სამი(ს) კერატის წონა“ (53); „წონა 3 კერატისა, ანუ 12 ქერის მარცულისა, ხოლო 20 დანგი არს ერთი სატირი, ანუ ერთი დიდრაქმა; არამედ საზოგადოსა შინა ხმარებასა დანგი არს მისხლის მეექვსედი, ანუ ერთი ვერცხლის შაურიანის წონა“ (92); „ყველაზე წვრილი სპილენძის ფული“ (33). მაშასადამე, **ასარი/დანგი** წვრილი სპილენძის მონეტის სახელწოდებებს წარმოადგენენ.

კოდრატი – კოტორი:

ვერ გამოხვდე მიერ, ვიდრე არა მისცე უკუანადგენელი კ ო დ რ ა ტ ი, მ.
5, 26 HIK;

ვერ გამოხვდე მიერ, ვიდრე არა მისცე დანგისა კ ო ტ ო რ ი DEC.

კოდრატი ბერძნული κοδράτης ფარდი ლექსემაა, რომელიც განიმარტება შემდეგნაირად: „კვადრატი, გროში; წვრილი მონეტა“ (127); „მწვლილი“ (53); „მწული, ფოლის ნაოთხალი“ (92).

კატორი: „პურის ნატეხი“ (53; 92); „ნაჭერი, ნატეხი, ნამცეცი“ (33). მოხმობილ კონტექსტში (მ. 5, 26) აღნიშნული სინონიმური წყვილი უფრო გულისხმობს უკანასკნელ „გროშს“, ვიდრე „პურის ნატეხს“, ან „ნამცეცს“.

სტატირი –სასწორი:

აღუღე პირი მისი და ჰპოო მის შორის ს ტ ა ტ ი რ ი, მ. 17, 27 DEC;

აღუღე პირი მისი და ჰპოო მას შინა ს ა ს წ ო რ ი HIK.

სტატირი ბერძნ. στατήρα სიტყვის ფარდია, რაც განიმარტება შემდეგნაირად: „სტატერი, ოქროს სტატერი“ (145; 127); „ძველებური ოქროს ფული წონით ორის დიდრაქმისა, ანუ 4 დრაჰკნის ოდენი და ფასით 20 დრაჰკნის ვეცხლის ფასი“ (92).

სასწორი: „ერთი, ერთი სატირია“ (54); „ფულის ერთეული; ვეცხლის სასწორი 4 დრაქმეს უდრიდა, ოქროსი – 20-ს“ (33). მაშასადამე, ბერძნული στατήρα და მისი ქართული შესატყვისი **სასწორი** ოქროსაგან დამზადებულ ფულის ერთეულს წარმოადგენდა, რომელიც 20 დრაქმის ეკვივალენტური იყო.

3.2. ირანული ლექსიკის შემცველი სინონიმური მწკრივები

სიცხე – ხორშაკი – მკურვალეობა

სიცხე – ხორშაკი:

რაჟამს სამხრით ქარი ქრინ, ჰსთქვთ, ვითარმედ ს ი ც ხ ე იყოს, ლ. 12, 55 DE;

რაჟამს სამხრით ქრინ, სთქვთ, ვითარმედ ხ ო რ შ ა კ ი იყოს, C.

სი-ცხ-ე საერთოქართველური ***ცხ-** ძირიდან მომდინარეობს. ქართულ **ცხ-** ძირს შეესატყვისება მეგრ. **ჩხ-/ნჩხ-**, ლაზ. **ჩხ-/ნჩხ-** და სვან. **შჩხ-/შჩხ-**. შესატყვისობები გვაქვს დასახელებული ძირების სემანტიკაშიც (65). ლექსიკონთა მიხედვით **სიცხე** „არს განძლიერებული სიმკურვალე მზისა თუ ცეცხლისა, გინა ჰაერისა, გინა სნებითა განჭურვებულისა“ (54); „ანთება, გახურვება სისხლისა სნეულებისგან, жар (в крови), горячка (болезнь). // ცხელი ტაროსი, ხუარშაკი მზისაგან, жар, зной. სახენი ამისი: სითბო, პაპანება, ხვარშაკი, უნჯუფა, ჭრტიალი და სხვ.“ (92).

ხორშაკი ნასესხებია ფალაური xaršak სიტყვიდან და განიმარტება, როგორც „სიცხე, გვაღვა, მომაკვდინებელი ქარი“ (4, 412); „ქარი შემწველი“ (54); „შემწველი სიცხე მზისა, зной“ (92); „სიცხე, პაპანაქება“ (33).

სიცხე – მჭურვალება:

დაუტევა იგი ს ი ც ხ ე მ ა ნ მან, მრ. 1, 31 C;

დაუტევა იგი მ ჳ უ რ ვ ა ლ ე ბ ა მ ა ნ, DE.

მ-ჭურვალ-ებ-ა განიმარტება, როგორც „გაცხელება“ (53); „სიცხარე, სიმსურვალე, горячень. // სენი სიცხისა, ხურვება, ცხელება, горячка“ (92); „ცხელება, ციებ-ცხელება“ (6; 33).

მაშასადამე, სიცხე ორგვარ მნიშვნელობას შეიცავს, რომლის ძირითადი მნიშვნელობაა ბუნებრივი ტემპერატურა მზისგან, ცეცხლისგან ან სხვა რაიმესგან გამომწვეული. ამ მნიშვნელობით სიცხეს მიემართება ფალაურიდან ნასესხები ხორშაკი და ბერძნულში მათი შესატყვისია καύσας „სიცხე“ (145; 127), ხოლო მეორე მნიშვნელობა „ავადმყოფობას“ უკავშირდება და ამ მნიშვნელობით სიცხეს მიემართება მჭურვალება, რომელთა ფარდია ბერძნულში πυρέτος „სიცხიანი ყოფნა, ციებ-ცხელება“ (145; 127).

სპეტაკ – განსპეტაკება – განთეთება:

იხილეთ ყანები, რამეთუ ს პ ე ტ ა კ არიან სამკალად აწვე, ი. 4, 35 DE;

იხილეთ ყანობირი ეგე, რამეთუ გ ა ნ თ ე თ რ ე ბ უ ლ არიან და ახან მკად, C.

ვერ ძალ-გიც ერთისა თმისა გ ა ნ ს პ ე ტ ა კ ე ბ ა დ, გინა დაშავებად, მ. 5, 36 DE;

ვერ შემძლებელ ხართ ერთისა თმისა გ ა ნ თ ე თ რ ე ბ ა დ, ანუ დაშავებად, C.

სპეტაკ-ი//გან-სპეტაკ-ებ-ა: სპეტაკი ფალაური spēt/spētak სიტყვიდან არის ნასესხები (4, 372-373), რომელიც ნიშნავს „თეთრს“ (53; 92; 6; 33). განსპეტაკება, შესაბამისად „გათეთრებას“ ეწოდება.

გან-თეთრ-ებ-ა//გან-თეთრ-ებ-ულ ქართველური *თეთრ- ფუძიდან მომდინარეობს. ზ. სარჯველაძის აზრით, თეთრ- ფუძე თერ- ძირის რედუქციაციით არის

მიღებული და მისი ამოსავალი სემანტიკა დაცულია სვანურ თერ- ძირში, რომელიც უკავშირდება „თვალს; ჩენას“. თე „თვალი“, თე-რ-ა „ჩანს“ (58, 172).

თეთრი განიმარტება შემდეგნაირად: „სპეტაკი, გინა ვეცხლი“ (53); „სპეტაკი, თოვლის ფერი. // თეთრი ფული, ვეცხლის ფული“ (92). თეთრისგან ნაწარმოები საწყისისა და მიმდებარის ფორმები განთეთრება//განთეთრებულ შესაბამისად „გასპეტაკებას, გასპეტაკებულს“ აღნიშნავს, რომელთა ფარდია ბერძნულში λευκός „თეთრი, ბრწყინვალე“ (145; 127).

ამდენად, ფალაურიდან ნასესხები სპეტაკის ქართული ექვივალენტია თეთრი, მაგრამ ე. დოჩანაშვილის განმარტებით, სპეტაკსა და თეთრს შორის ნიუანსობრივი განსხვავება იჩენს თავს: „სპეტაკს ხმარობენ ძალიან ნათელისათვის, ელვარისათვის“ (24, 188). მაშასადამე, სპეტაკში იკვეთება დიფერენციალური კომპონენტი, რაც თვისების გამოვლენის ყველაზე მაღალ ხარისხზე მიუთითებს.

ასპარეზი – უტევანი:

იყო ბეთანია მახლობელ იერუსალემსა ვითარ ათხუთმეტ **ასპარეზ** ოდენ, ი. 11, 18 C;

იყო ბეთანია მახლობელ იერუსალემსა ვითარ ათხუთმეტ ოდენ **უტევანი**, DE.

ასპარეზი: ამ სიტყვისათვის ამოსავალია საშ. სპარსული ფორმა aspres//aspras, „ცხენთ სარბიელი, სიგრძის საზომი“ (4, 283). ლექსიკონთა მიხედვით: „ასპარეზი სომხურად სტადიონს ჰქვია, ხოლო ქართულად მინდორსა, რომელ არს მეიღანი“ (53); „სტადიონი, უტევანი, ან სარბიელი. // მეიღანი, სათამაშო ადგილი, ანუ მინდორი“ (92). ასპარეზს ეფარდება შესაბამის ბერძნულ ტექსტში σταδίου–„სტადიონი“, რომელიც საბას განმარტებით „143 ბიჯი იქნების“ (53). მაშასადამე, მოხმობილ მაგალითში (ი. 11, 18) ეს სიტყვა სწორედ „სიგრძის საზომის“ მნიშვნელობით არის ნახმარი. ოთხთავში ასპარეზი მხოლოდ მანძილის საზომის მნიშვნელობით გვხვდება, მაგრამ სხვა ტექსტებში დასტურდება „ცხენთსარბიელის“ მნიშვნელობითაც. კერძოდ:

„ვითარცა-იგი რომელნი ასპარეზსა ცხენთასა ერთი-ერთსა უსწრობენ და განსცხრებიედ, და სარბიელი ვერა პოიან...“ (82, 26, 18).

უტყვანი კი არის იგივე „სტადიონი, ანუ სარბიელი“ (54) და მიჩნეულია სომხურიდან ნასესხებ ენობრივ ერთეულად (135, XXXVII; 158, 273-279).

ამდენად, მოხმობილ ერთეულებში ნასესხებ ლექსემათა შორის გვაქვს სინონიმური მიმართება.

3.3. ებრაული ლექსიკის შემცველი სინონიმური მწკრივები

სატანა – ეშმაკი:

წარვედ ჩემგან, **ს ა ტ ა ნ ა**, საცნაურ ჩემდა ხარ, მ. 16, 23 FGHIK;

წარვედ ჩემგან, **ე შ მ ა კ ი**, რამეთუ საცნაურ ჩემდა ხარ, DEC.

ვითარ კელ-ეწიფების **ე შ მ ა კ ს ა ე შ მ ა კ ი ს ა** განსხმა, მრ. 3, 23 DEC.

სატანა: (ებრ. *sātān*, ბერძნ. *σαταν, σατανᾶς* სომხ. *სატანა*). ეს სიტყვა ებრაულიდან მომდინარეობს და აღნიშნავს „მტერს, მოწინააღმდეგეს, ბრალმდებელს, ცილისმწამებელს; ასევე აღნიშნავს – ეშმაკს, ღმერთის მტერს, მაშასადამე, ადამიანის მტერსაც; ძველ ქართულში კი მკვდომს“ (12, 151; 117, 860; 22, 137; 55; 92); **სატანა** საზოგადოდ „მოწინააღმდეგის“ მნიშვნელობით უფრო ძველ აღთქმაშია ნახმარი (რიცხ. 22-22-32; III მეფ. 5, 4), მაგრამ ოთხთავის ტექსტშიაც დასტურდება (მ. 6, 23) **სატანა/ეშმაკი** ლექსემათა სინონიმური მიმართება. თუმცა ოთხთავის ორ ძველ რედაქციაში ეს ლექსემა არ გვხვდება. **სატანა** დასტურდება ოთხთავის ორ ბოლო რედაქციაში, სადაც ექვთიმე მთაწმიდელს იგი უთარგმნელი დაუტოვებია არა იმიტომ რომ მისი შესატყვისი არ იყო ქართულში, არამედ „უფრო მეტად იმის გამო, რომ ამ ტიპის სიტყვები გავრცელებული იყო (მორწმუნეთა შორის) და ისედაც კარგად ესმოდათ მათი მნიშვნელობა“ (35, 85).

ეშმაკი ავესტური *aēšma* ფორმიდან მომდინარეობს. „**ეშმაკი** ქართული მწერლობის უფრო ადრინდელ ძეგლებში გვხვდება, ვიდრე **ეშმა**. **ეშმაკი** საშუალო სპარსული ფორმაა, ხოლო **ეშმა** ახალი სპარსული (დაბოლოება *ak>ah>a*–ახ. სპარსულში)“ (4, 315). **ეშმაკი** განიმარტება შემდეგნაირად: „ეშმაკი დასაბამ კეთილისა არსებისაგან შექმნა ღმერთმან, არამედ აღზავანა და ამპარტავ(ა)ნებისა მიერ დაეცა, გარ(დ)მოცვივნეს და ბნელ იქმნ(ნ)ეს. ეშმაკი გამოითარგმანების შემასმენელად, გინა საწუთროდ, გინა უამიერად, გინა ჭმუნვად“ (53); „სატანა, სული

ბოროტი, არაწმინდა“ (92); „სატანა, მაცდური, ბოროტი, ავი სული“ (6). მაშასადამე, სინონიმური სიტყვები სატანა//ეშმაკი ორივე ნასესხებია.

მამონა – ფასი:

ისხენით თავისა თქუენისა მეგობარნი მ ა მ ო ნ ა ე ს ა მიმართ სიცრუვისა, ლ. 16, 9 DE FGHIK;

იყვენით თავებისა თქუენისა მეგობრებ ფ ა ს ი ს ა გ ა ნ სიცრუვისა, C.

მამონა: (ქალდეური ფუძეა māmōn, ებრ. māmōn, სირ.-არაბ. māmōnā, ბერძნ. μαμοιῶν). ამ ფუძის მნიშვნელობაა „სიმდიდრე, ქონება, ყოველგვარი შენაძენი, მათ შორის ოქროს, ვერცხლის ფული. მამონას ბიბლიაში გადატანითი მნიშვნელობა აქვს და აღნიშნავს ანგარებას“ (22, 158). ეს სიტყვა ლექსიკონთა მიხედვით განიმარტება, როგორც „სიმდიდრე, ანუ სიმდიდრის ღვთაება“ (92); „სიმდიდრე“ (127); „უსამართლო ვერცხლისმოყვარება; ქონება“ (6; 33). მამონა ოთხთავში ორივე მნიშვნელობით გვხვდება „სიმდიდრის და წარმართული ღვთაების სახელად“ (მ. 6, 24; ლ. 16, 9, 11, 13). თუმცა პარალელურ რედაქციებში სინონიმების სახით (მამონა//ფასი) მხოლოდ ლ. 16, 9-ში დასტურდება, რომელიც „სიმდიდრეს“ აღნიშნავს.

ფასი, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ნასესხებია ძვ. აღან. *feas (fas) ფორმიდან (4, 113) და განიმარტება შემდეგნაირად „სასყიდელი“ (54); „ღირებულება ნივთთა, ანუ თეთრი სახმარი სასყიდლად მათსა // ღირსება, ანუ პატივი“ (92); „სიმდიდრე, ქონება“ (33). აღნიშნულ შემთხვევაშიც (მამონა//ფასი) ნასესხებ ლექსემებს შორის გვაქვს სინონიმური მიმართება.

მესია – ქრისტე – ცხებული:

მესია – ქრისტე:

ვპოვეთ მ ე ს ი ა, რომელ არს თარგმანებით: ქ რ ი ს ტ ე, ი. 1, 41 DEC FGHIK.

ვიცი, უფალო, რამეთუ მ ე ს ი ა მოვალს, რომელსა პრქჳან ქ რ ი ს ტ ე, ი. 4, 25 DECFGHIK.

ქრისტე – ცხებული:

მიუგო პეტრე და პრქჳა: შენ ხარ ქ რ ი ს ტ ე, ძმ ღმრთისაჲ, ლ. 9, 20 DE;

მიუგო პეტრე და თქჳა: ც ხ ე ბ უ ლ ი ღმრთისაჲ, CFGHIK.

მესია: (ებრ. māšîh, māšîah, სირ. mšîhā, ბერძ. μεσσίας, სომხური მესია). ეს ძველებრაული სიტყვა (მაშიჰა) სახარების ტექსტში „ცხებულს“, „სამეფო ცხებულს“ (მეფედ კურთხეულს) ნიშნავს“ (117, 573; 12, 148). ებრ. მაშიჰა ძველ აღთქმაშიც აგრეთვე აღნიშნავს: „ქურუმს, მღვდელს, უფალს, მთავარს“. მისი თარგმანია ბერძნ. χριστος, რომელიც იესოს მუდმივ ეპითეტად იქცა და შემდგომ საკუთარ სახელად იქნა გააზრებული. ლექსიკონთა მიხედვით მესია არის „ცხებული უფლისა“ (55); „მესსია, ებრაული ცხებული, სახელი ესე ეკუთვნის იესუ ქრისტესა“ (92; 33). ადრე ევრემ მცირეს სწორად ჰქონდა წარმოდგენილი ამ სიტყვის ისტორიული მნიშვნელობა, როცა წერდა: „ებრაელთა თვისა ენასა სხუად სახელი აქუს „ცხებულისად“, ესე იგი არს „ქრისტე“ (84, 92). „მესია ქართულში ბერძნულის საშუალებითაა შემოსული, მაგრამ ქართულში გვაქვს ამ სიტყვის აღმოსავლური ფორმაც მშია (57, 239). მშია ამჟღავნებს ქართული საღვთისმეტყველო ტერმინოლოგიის კავშირს ასურულთან / სირიულთან. მართლაც სირ. მშიჰა „მეფედ ცხებულს“ ნიშნავს (162, 133).

კ. დანელიას აღნიშვნით, „მწიგნობრულ ქართულს მესია დღემდე შემორჩა, ოღონდ „მხსნელის“ მნიშვნელობით და არა „ცხებულისა“. ასეთი გადააზრება მესიასთან ქრისტეს დაკავშირებით მოხდა, თორემ ძველადვე იცოდნენ, რომ ებრაული იესუას (ბერძნ. იესუს) თარგმანია მაცხოვარ“ (22, 142).

პასექი – პასქა – ვნება – ზატიკი – უცომოება – ბალარჯობა

პასექი – ვნება:

მოახლოებულ იყო პ ა ს ქ ა ე იგი ჰურიათად, ი. 2, 13 DE;

იყო პ ა ს ქ ა ე, რომელ არს ვ ნ ე ბ ა ე, მრ. 14, 1 DE.

სადა არს საყოფელი ჩემი, სადა პ ა ს ე ქ ი მოწაფეთა ჩემთა თანა ვჭამო, მრ. 14, 14 DE;

სადა არს ვანი იგი ჩემი, სადა ვ ნ ე ბ ა თ ა ე იგი მოწაფეთა ჩემთა თანა შეეჭამო, C.

ოდეს პ ა ს ქ ა ს ა მას დაჰკლვიდეს, მრ. 14, 12 DE;

რაჟამს ვ ნ ე ბ ა თ ა ს ა მას დაჰკლვიდეს, C.

პასექი/პასეკი/პასკა: (ებრ. pasah, სირ. pesah, ბერძნ. πάσχα, φασέα, სომხ. პასექ). პასექი//პასქა ებრაელთა დღესასწაულის აღმნიშვნელი სიტყვაა, რომელიც

გაზაფხულზე ბუნიობას იმართებოდა ნისანის (აპრილის) თვის 14-ს, როგორც მოსავლის დღესასწაული. შემდეგ დაუკავშირდა ებრაელთა ეგვიპტის ტყვეობიდან გამოსვლას, მონობიდან დახსნის დღეს. „გვიან ებრაულიდან მომდინარე πάρχα ბერძნულში გააზრებული იქნა, როგორც πάρχα „ვნება განცდილი“ ზმნისაგან მომდინარედ ქრისტეს ვნებასთან დაკავშირებით და ქრისტეს აღდგომის დღესასწაულად გაშინაარსდა“. ამდენად, არასწორია როცა პასექი ვნების დღესასწაულად განიმარტება. (22, 135). ამ სიტყვის სინონიმებად ბიბლიის წიგნთა ქართულ თარგმანებში ზატიკი და ვნება არის ნახმარი. პასექი და პასქა დღესასწაულთან ერთად ამ დღესასწაულზე „შესაწირავ კრავსაც“, ან „თიკანსაც“ აღნიშნავდა.

ლექსიკონთა მიხედვით პასქა//პასექი განიმარტება, როგორც „ჩინებული დღესასწაულობა ურიათა მოსახსენებელად გამოსლვსა მათისა ეგვიპტით, πασχα, πάρχα, ხოლო ქრისტეანენი ვუწოდებთ საუფლოსა დღესა ქრისტეს აღდგომისასა“ (92). „ებრაელთა დღესასწაული ეგვიპტიდან გამოსვლის სახსოვრად დაწესებული. მისი სინონიმებია „პასქა“, „ვნება“ ზოგჯერ, აგრეთვე „ზატიკი“, მაგრამ პასქის ფორმით ბერძნული სიტყვა გაუგიათ და ქართულად „ვნებად“ უთარგმნიათ; პასექი, „საპასექოდ დაკლული კრავი; საპასექო საჭმელი“ (33). ამდენად, პასექი ქართულში ორი მნიშვნელობით შევიდა. 1. „ებრაელთა დღესასწაული ეგვიპტელთა მონობიდან გამოსხსნის აღმნიშვნელი“; 2. „ქრისტეს აღდგომის დღესასწაული“ (33).

ვნება: „პასექი, ზატიკი, უცომოების დღესასწაული; საპასექოდ დასაკლავი კრავი“ (33). ვნება ზემოდასახელებული ორივე მნიშვნელობით მიემართება პასქას. იგი „დღესასწაულის“ მნიშვნელობით გვხვდება მაგალითში მრ. 14, 1, ხოლო, „საპასექოდ დასაკლავი კრავის“ შინაარსით დასტურდება მრ. 14, 12 DE-ში, რომელთაც ბერძნულში ზემოდასახელებული πάρχα ეფარდება.

პასექი – ზატიკი:

- იყო მახლობელ პ ა ს ე ქ ი, დღესასწაული იგი ჰურიათაჲ, ი. 11, 55 DE;
- მახლობელ იყო ზ ა ტ ი კ ი იგი ჰურიათაჲ, C.
- რადთა შეჭამონ პ ა ს ე ქ ი იგი, ი. 18, 28 DE;
- რადთა შეჭამონ ზ ა ტ ი კ ი იგი, C.

ზატეკი განიმარტება, როგორც „გამოცხნა, გინა განთავისუფლება“ (53); „სომხურად დღესასწაული. // ზოგვან დაუდვით პასექის მაგიერ, // წიგნი საგალობელთა პასექივამ ვიდრე ყოველთა წმიდათა კურიაკედმდე“ (92); „პასექი, დღესასწაული ჰურიათა, მსხვერპლი“ (6); „საპასექოდ დასაკლავი კრავი“ (33).

პასქა – უცომოება:

მოხლებულ იყო დღესასწაული იგი უ ც ო მ ო ე ბ ი ს ა ე, რომელსა პრქვან პ ა ს ქ ა ე, ლ. 22, 1 DE.

იხ. აგრეთვე: მრ. 14, 1; ი. 2, 13.

მოიწინეს დღენი იგი უ ც ო მ ო ე ბ ი ს ა ნ ი, ოდეს ღირდა პ ა ს ქ ა ე იგი დაკლვად, ლ. 22, 7 DE.

უცომ-ო-ება: ცომი ბერძნული ζύμη „ცომი; დროჟი“ (145; 127) სიტყვიდან არის ნაწარმოები. ცომს ერთდროულად ერთვის უქონლობის ჟ და აბსტრაქტულობის მაწარმოებელი -ება აფიქსები. უცომლება „ესე არს მარტის მთვარისა მეთათხმეტე დღე, რომელსა შინა ჰურიანი შვიდ დღე უცომოსა ჭამდენ, რომელ არს პასექი, რომელსა შინა ივნო ქრისტემან; დღესასწაული ბალარჯობისა, რომელ არს უცომოება“ (53; 54; 6); „ებრაელთა ერთი დღესასწაული, როცა აუფუარი პური უნდა ეჭამათ“ (33).

უცომოება – ბალარჯობა:

პირველსა მას დღესა უ ც ო მ ო ე ბ ი ს ა ს ა მოუკდეს მოწაფენი იესუს, მ. 26, 17 DE;

პირველსა მას ბ ა ლ ა რ ჯ ო ბ ა ს ა მოუკდეს მოწაფენი იესუს, C.

ბალარჯ-ობ-ა: ლექსიკონთა მიხედვით „უცომობის კვირა“ (53; 92); „ებრაელთა დღესასწაული, როცა ისინი სჯულისამებრ ბალარჯს ჭამენ“ (6); „დღესასწაული, როცა აფუებული ცომის ჭამა არ შეიძლებოდა“ (33).

სინონიმური წყვილი უცომლება//ბალარჯობა ბერძნულში გადმოიცემა სიტყვით ζύμη „უცომოება, უცომობის დღესასწაული“ (145; 127).

3.4. სომხური ლექსიკის შემცველი სინონიმური მწკრივები

ჩორორდი – ოთხთა სამთავროთა მთავარი:

მას უამსა შინა ესმა ჰეროდეს ჩ ო რ ო რ ო დ ს ა ჰამბავი იესუსი, მ. 14, 1 C;

მას უამსა შინა ესმა ჰეროდეს, *ოთხთა სამთავროთა მთავარსა*, ჰამბავი იესუდსი, DE.

ოთხთა სამთავროთა მთავარს შეესატყვისება ბერძნულში ΤΕΤΡΑΡΧΗΣ ხოლო სომხურში ამ სიტყვის გადმოსაცემად გამოიყენება ჩორორლდი, რაც მეოთხედს ნიშნავს (22, 86). მაშასადამე, ოთხთავის ტექსტში დადასტურებული ბერძნული ΤΕΤΡΑΡΧΗΣ „ტეტრარქი“ (145; 127) შესატყვისი ჩორორლდი „ქვეყნის ოთხ ნაწილს, ან მეოთხედს“ ნიშნავს.

რეზი – სახუეველი:

გამოვიდა მკუდარი იგი, კრული ფერვით, ჰელით რ ე ზ ი თ ა, და პირი მისი დახუეულ იყო სუდრითა, ი. 11, 44 C;

გამოვიდა მკუდარი იგი, შეკრული ჰელითა და ფერვითა და ს ა ხ უ ე ვ ე ლ ი თ ა, DE.

რეზი განიმარტება, როგორც „გრძელი ტილო სახევეად“ (6); „საბურველი, სახევეი“ (33). ბერძნულში რეზი გადმოიცემა სიტყვით κερία „თასმა, ღვედი; სამგლოვიარო ღენტი, ბაფთი, ან საბურველი ზეწარი, სუდარი“ (145; 127). ე. დონანაშვილი გვაძლევს ცხრილს, სადაც ადიშის ნუსხაში წარმოდგენილი სიტყვები ბალარჯობა, დანგი, ვარშამაგი, პარი, რეზი, სტევი, ტაკუკი, შიში, ჩორორლდი უპირისპირდება წინარეათონურისა და გიორგისეული რედაქციების ნუსხათა ლექსიკას. სომხური თარგმანის შესატყვის ადგილას ადიშის ოთხთავში დადასტურებულ სიტყვას (რეზი) ვხვდებით“ (25, 206). „ზემოთ ჩამოთვლილ ლექსემათაგან შიში, ჩორორლდი და რეზი ძველი ქართული ენის სხვა ძეგლებში არ დასტურდება“ (63, 59).

სა-ხუ-ეველი ქართველური *ხჷ ძირის მქონე ლექსემაა, რაც ნიშნავს „ზონარს ან ბაწარს, რისამე მოსაჭიდებელს“ (92). აღნიშნულ მაგალითში (ი. 11, 14) სახუეველი მიცვალებულის „შესახევეს“ ნიშნავს.

ჯურღუმული – კნარცუ – მთხრებლი – დანახეთქი

ჯურღუმული – კნარცუ:

შთავარდეს იგი დღესა შაბათსა ჯ უ რ ღ უ მ უ ლ ს ა, მ. 12, 11 DE;

შთავარდეს იგი შაფათსა შინა კ ნ ა რ ც უ ს ა, C.

მთხრებლი – დანახეთქი:

ზედა ამას ყოველსა მთხრებელ დიდ არს შორის ჩუენსა და თქუენსა, ლ. 16, 26 C;

ამას ყოველსა თანა შორის ჩუენსა და შენსა დანახეთქი დიდი დამტკიცებულ არს, DE.

მ-თხრ-ებ-ლ-ი საერთოქართველური ***თხარ-** ზმნური ძირის შემცველი ლექსემაა. ქართულ **თხარ-/თხრ-** ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრ. **თხორ-** ლაზ. **თხორ-/ნთხორ-** და სვან. **შთხარ-/შთხრ-**. შესატყვისობები ვლინდება დასახელებულ ძირთა სემანტიკაშიც (65). **მთხრებლი** განიმარტება შემდეგნაირად: „ხელოვნებით ამოთხრილი, ანუ ბუნებით ორმო“ (92); „თხრილი“ (6); „თხრილი, ორმო, უფსკრული“ (33).

ჯურღუმული: ეს ლექსემა სომხურიდან არის შემოსული ქართულში (25, 18). **ჯურღუმული** წარმოადგენს **მთხრებლის** ნაირსახეობას, კერძოდ, იგი არის „ჭა, წყალთ სავსებელი“ (92); „ჭა, ორმო (წყლიანი), თხრილი, არხი, წყალსადინელი“ (6; 33).

ჭნარცჳ „არს მთხრებლი მიწისა მსგავსად მღვიმისა“ (54; 92); „ხრამი, თხრილი, ორმო“ (6; 33). სინონიმური რიგის სიტყვები **მთხრებლი//ჯურღუმული//ჭნარცჳ** ბერძნულში გადმოიცემა სიტყვით **βότρυς** „ორმო“ (145; 127).

დანახეთქი: ლექსიკონთა მიხედვით „ნაპრაღი გაუსვლელი“ (53); „ნაპრაღი წიაღსავალად შეუძლებელი, დიდი ფლატე მომზღჳლეული“ (92); „თხრილი, უფსკრული“ (6; 33). **დანახეთქს** ბერძნულში შეესატყვისება ლექსემა **χάσμα** „ორმო, ნაპრაღი, უფსკრული“ (145; 127).

მაშასადამე, **მთხრებლი** და მისი შესატყვისი სომხური ლექსემა **ჯურღუმული** ბუნებრივად ამოთხრილ წყლიან, ან უწყლო „ორმოს“ ნიშნავს. **ჭნარცჳ** იგივე „ორმოა“, ოღონდ დიდი ზომის, „მღვიმის მსგავსი“. **დანახეთქი** კი გადაულახავ ნაპრაღს, ანუ „უფსკრულს“ წარმოადგენს.

განბოკლება – კეთროვნება – განბოკლებული – კეთროვანი
განბოკლება – კეთროვნება:

მუნქუესვე განეშორა მას განბოკლებად იგი, მრ. 1, 42 C;

მეყსეულად განეყარა მისგან კეთროვნებად იგი, DE.

განბოკლებული – კეთროვანი:

წარდგა მის წინაშე გ ა ნ ბ ო კ ლ ე ბ უ ლ ი, მ. 8, 2 C;

კ ე თ რ ო ვ ა ნ ი ვინმე მოუჭდა, DE.

იხ. აგრეთვე: მ. 11, 5; 26, 6; ლ. 17, 12.

გან-ბოკლ-ებ-ა//გან-ბოკლ-ებ-ულ-ი მიხნეულია სომხურიდან ნასესხებ სიტყვად და ნიშნავს „კეთრს, კეთრით დაავადებულს“ (59, 189; 33, 82); „კეთრის სნეულებას“ (53).

კეთრ-ი//კეთრ-ოვან-ებ-ა განიმარტება, როგორც „ვორცთა განთეთრება და ქერტლი“ (53); „სენი ფრიად საბაგელი და კინდა უკურნებელი, რომელ გამოესხმის სრულიადს ტანზედ თეთრი მუწუკები ქერტლივით და დასქდება სიმპალით; კეთრით სნეული“ (92); „კეთრიანი, ავადყოფი“ (33).

ზემოდასახელებული სინონიმური ლექსემები ბერძნულში გადმოიცემა სიტყვით λέπρα „კეთრი“.

ცხადია, განხილული სიტყვებით არ ამოიწურება ოთხთავის სინონიმურ სისტემაში ნასესხები ლექსიკის შემცველი სინონიმური რიგები. ზემოგანხილულ მასალას შეიძლება დაემატოს:

ბერძნულ ლექსემათა შემცველი სინონიმური რიგები: კონქი//ემბაზი//საბანელი (ი. 7, 9; 13, 5); ლაგვნი//სარწყული//ტაკუკი (მრ. 14, 13; ი. 2, 6); ალოე//ნელსაცხებელი; ლეგონი//გუნდი; კეისარი//მეფე; (მრ. 12, 14); ფსალმუნი//გალობა (ლ. 24, 44; მ. 26, 30); ეკლესია//კრებული „ახალ აღთქმაში ეკლესია ყოველთვის ადამიანებს მიემართება და არა შენობებს“ (12, 145) (მ. 16, 18; 18, 17); ბერძული//პრომაებრი...

გვხვდება იმგვარი ბერძნული სიტყვებიც, რომელთაც ოთხთავის ტექსტის მიხედვით სინონიმური მეწყვილეები არ მოეპოვებათ, მაგრამ თუ ძველი ქართული ენის ტექსტებს საერთოდ განვიხილავთ, შესაძლოა ზოგიერთ მათგანს სინონიმური ეკვივალენტები გამოუჩნდეს. ასეთებია მაგალითად: ლიტრა (ბერძნ. λίτρα, ი. 12, 3; 19, 39); მარგალიტი (ბერძნ. μαργαρίτης, მ. 7, 6; 13, 45; 46); მილიონი (ბერძნ. μύλιον, მ. 5, 41); ნავი (ბერძნ. ναύς, მ. 4, 21; 22; 8, 23; 24; 9, 1; 13, 2...); სტამანი (ბერძნ. στάμιος, ξέστη, მრ. 7, 4); ტეგანი (ბერძნ. πήγαιον ლ. 11, 22); სანდალი (ბერძ. σανδάλιον, მრ. 6, 9...

ოთხთავის სინონიმურ რიგებში შედარებით მეტი რაოდენობით დასტურდება ირანული ენებიდან ნასესხები სიტყვები; ასეთებია: ჟამი (ფალ. zamān, zamānak) // დღენი (ლ. 1, 57...); ტაძარი (ძვ. სპ. tačara) // სახლი//სამღვდლო//ვანი (ირან. vahana) // საგანე//სადგური//საყოფელი (მ. 11, 1; მრ. 8, 3; 14, 14; ი. 14, 2...); დრაქმე//დრაჰკანი (ახ. სპ. dahgān) // სატირი (მ. 10, 13; 20, 2; 9; ლ. 15, 9); ამბოხი (სპ. ambōh) // ერი//შფოთი (მ. 9, 23; 25; 26, 47; 55; 27, 24; მრ. 3, 9; 5, 27; 30; 31; 14, 43; 22, 27...); კნინ//კნინაკ (ძვ. ირ. *kunin) // მცირე//მცირედი (მ. 18, 10; 14; მრ. 14, 35; ი. 16, 16; 17...); სტევი (ოს. teva) // თმა (მ. 1, 6; 3, 4); ჭეშმარიტება//ჭეშმარიტი (საშ. სპ. čašmdit) // სიმართლე//ნანდვლე (მ. 6, 33; ლ. 23, 47; ი. 3, 21); დანგი (ფალ. dānk) // ასარი (მ. 10, 29); ურაჰპარაკი (ფალ. frapadak) // სავაჭრო//უბანი (მ. 11, 16; მრ. 7, 4); ალაკი (საშ. სპ. arak, alāk) // ადგილი//მოადგილი (ი. 5, 13)...

სემიტურ ლექსემათა შემცველ სინონიმურ რიგებს განეკუთვნება აგრეთვე: ამენ// ამჷნ (ებრ. āmēn) // მართლიად (ი. 1, 51...); ბასრობა (სირ. bāsir) // კიცხევა (მრ. 15, 20...); მანგალი (სირ. maggala) // მღუღი; მეკმლე//მესარბე...

ამდენად, ოთხთავში საკმაო რაოდენობით გვხვდება ნასესხები ლექსიკის შემცველი სინონიმური რიგები. უცხოური სიტყვები ძირითადად დასტურდება ადიშის (C) ტექსტში, ხოლო მათი შესატყვისი ლექსიკური ექვივალენტები ოთხთავის სხვა რედაქციებში. აღნიშნული ნასესხები ლექსემები სხვადასხვა წყაროდან მომდინარეობენ. ესენია: ბერძნული, ირანული, ებრაული (სემიტური), სომხური. ცხადია ბერძნულ–ირანულ–სემიტური მომდინარეობის სიტყვები უშუალოდ პირველწყაროდან როდი იქნება შეთვისებული, არამედ ისინი ქართულში მოხვდნენ სხვადასხვა ენის მეშვეობითაც. ლექსემათა უდიდესი ნაწილი ქართულში ბერძნულიდან არის შემოსული.

ბერძნულიდან ნასესხები ლექსემები, რომლებიც ძირითადად, როგორც ითქვა, ადიშის (C) რედაქციაში დასტურდება „გულისხმობს იმას, რომ ოთხთავის ადიშური რედაქციის ავტორს ხელთ ჰქონია ბერძნული დედანი“ (77, 114). რაც იმას მოწმობს, რომ უმეტესი წილი ოთხთავში დადასტურებული ბერძნული ლექსემებისა უშუალოდ თარგმანის გავლენით აიხსნება (25, 203).

აგრეთვე, ოთხთავში, კერძოდ ადიშის (C) რედაქციაში დაცული ირანულიდან ნასესხები ერთეულები როგორცაა „ამბოხი, ამპარტავანი, ასპარეზი, ბევრი,

ბორცვი, ჟამი, ურაკპარაკი ქართულს სომხურის გზით უნდა ჰქონდეს ნასესხები, რაკი ბგერითი შედგენილობის მხრივ ქართული ფორმები მხარს უჭერს უფრო ამ სიტყვების სომხურ სახეს, ვიდრე პირველწყაროს“ (25, 203). მაგრამ გვაქვს ირანული ლექსიკიდან ნასესხები სახეუცვლელი სინონიმურ წყვილთა ცალები, როგორცაა: გრივი, გუნდი, დანგი, ვაჭარი, მარი, როჭიკი, სპეტაკი, ტაგარი, ტანჯვა... ასეთი შემთხვევებში საესებით შესაძლებელია, რომ ფალაურიდან ქართულის მიერ უშუალო სესხებასთან გვქონდეს საქმე (7, 099; 25, 203).

სინონიმურ რიგებში დადასტურებული სირიულ-სემიტური წარმოშობის სიტყვები ქართულში ბერძნულის ან ბერძნულის გავლენის გზითაც არის შეთვისებული. ასე მაგალითად: ამინ, გეჰენია, მამონა, მური, პასქა. ბერძნულსაც და სომხურსაც სირიულის გზით აქვს მიღებული (25, 204).

ზოგიერთი ნასესხები ლექსემა, როგორცაა: ბალარჯობა, დანგი, ვარშამაგი, პარი, რეზი, სტევი, ტაკუკი, შიში, ჩორორი საერთოა ადიშის (C) რედაქციასა და ოთხთავის შესაბამის სომხურ ტექსტში, მაგრამ ამ სიტყვების არსებობაც არაფერს მეტყველებს ქართული ტექსტის სომხურზე დამოკიდებულების შესახებ. ამ ტიპის სიტყვათა უდიდესი ნაკადი ქართულ ენას არა მწიგნობრული, არამედ ხეპირი გზით უნდა ჰქონდეს შეთვისებული (25, 204).

თავი IV

ზმნური სინონიმური რიგები ოთხთავში

ოთხთავის სინონიმურ სისტემაში სხვა ლექსიკურ ერთეულებთან შედარებით ყველაზე ვრცლად ზმნური სინონიმები არის წარმოდგენილი. სინონიმურ ზმნათა სიუხვეს უპირველესად განაპირობებს ზმნის სემანტიკური სტრუქტურა, რომელიც უფრო ტევადი და მოქნილია, ვიდრე დანარჩენი მეტყველების ნაწილებისა. სხვადასხვა მექანიზმზე დაყრდნობით ზმნებს შეუძლიათ წარმოქმნან ახალი ლექსიკური ერთეულები, რითაც მრავალფეროვანი ხდება ზმნის სემანტიკა. „ქართველური ენების გარდა არც ერთ იბერიულ-კავკასიურ ენას არ შეუძლია სახელის ფუძისაგან ისეთი ნაირ-ნაირი ახალი ფუძეები აწარმოოს, როგორც ქართულში გვაქვს“ (71, 033). პროდუქტიულობის მხრივ განსაკუთრებით მდიდარია სახელის ფუძისაგან ზმნათა წარმოება (70, 94-113). ზმნურ სინონიმურ რიგებს ამდიდრებს სახელზმნური, საწყისისა და მიმღეობების ფორმები, რომლებიც თავისუფლად ენაცვლებიან მათი მსგავსი სემანტიკის მქონე ზმნურ ლექსემებს.

სინონიმურ ზმნებში განსაკუთრებული ფუნქცია აკისრია ზმნისწინებს, რომელთაც შეუძლიათ მსგავსი ძირებიდან ახალი ლექსიკური მნიშვნელობების მქონე ლექსემათა წარმოქმნა. აგრეთვე, მათ აქვთ უნარი ზმნის სემანტიკაში დამატებითი ნიუანსის შეტანისა, რომელიც ზმნას განსაკუთრებულ ელფერს ანიჭებს. გარდა ამისა, ზოგჯერ ზმნისწინიან ფორმებს მეტი ექსპრესიულობა ახასიათებთ (13, 33-34).

ოთხთავში გამოიყოფა სინონიმურ ზმნათა სხვადასხვა სემანტიკური ჯგუფი, თითოეულ სემანტიკურ რიგში იკვეთება დომინანტური, მაინტეგრირებული ლექსემა, რომელიც თავისუფლად ენაცვლება სტრუქტურაში შემავალ ნებისმიერ წევრს. მეტყველების სხვა ნაწილებთან შედარებით, დომინანტური სტატუსის მქონე ზმნა ტექსტში გამოირჩევა ყველაზე მაღალი სიხშირით, ყველაზე უფრო ფართო მნიშვნელობით (ე. ი. უფრო დიდი ექსტენსიონალით) (15, 366). იგი სემანტიკურად და სტილისტურად ნეიტრალურია. დომინანტა ლექსემისათვის დამახასიათებელია მაკრონიშანი, ანუ ძირითადი სემანტიკური ნიშანი, რომელიც დევს სინონიმური რიგის ყველა ლექსემაში – ეს არის მათი იდენტიფიკაციის საფუძველი, ხოლო დიფერენციაციას ახდენს ის ნიუანსობრივი დატვირთვის მქონე სემანტიკური

ნიშნები, ანუ სინონიმთა დიფერენციალური კომპონენტები, რომელიც ერთვის ძირითად მნიშვნელობას და განასხვავებს მათ დომინანტური ლექსემისაგან (13, 32).

4.1. მოძრაობის სემანტიკის მქონე სინონიმურ ზმნათა რიგები

ოთხთავის ზმნურ სინონიმურ სისტემაში ჩვენ ძირითადად განვიხილავთ ვალ/- ჭედ/-ჭიდ- ძირის მქონე ზმნურ ლექსემებს, რომლებიც სუბიექტის ან ობიექტის გადაადგილების პროცესში გამოხატავენ მოძრაობას (26, 39). აღნიშნულ ძირს ერთვის სხვადასხვა ზმნისწინი და მიიღება მოსლვა, მისლვა, აღსლვა, წარსლვა, თანაწარსლვა, გარეწარსლვა და სხვ. ზმნური ფორმები, რომელთაგანაც თითოეული მათგანი ცალ-ცალკე სინონიმურ რიგს ქმნის

ვალ/-ჭედ/-ჭიდ- ძირისაგან მიღებულ ზმნისწინიან ფორმებს სინონიმურ რიგში დომინანტ ლექსემათა სტატუსი გააჩნიათ, ხოლო ცალკეული წევრები სხვადასხვა სემანტიკური თუ სტილისტური ნიშნებით ემიჯნება მათ.

**მოსლვა – მოწვენა – მიწვენა – მოახლება – მოხება – მოვდომა –
შემთხუევა – მოგებება – მოყვანება**

დასახელებული სინონიმური რიგის ზმნათა ძირითადი სემანტიკური ნიშანია სუბიექტის „მოძრაობა, სვლა, გადაადგილება“ სააქეთო მიმართულებით. მწკრივის დომინანტურ ლექსემას წარმოადგენს მოსლვა ზმნა, რომელიც აღნიშნავს სწორედ სუბიექტის გადაადგილებას სააქეთო მიმართულებით. იგი სემანტიკური და სტილისტური თვალსაზრისით ნეიტრალური ლექსემაა, რომელიც თავისუფლად ენაცვლება სინონიმურ მწკრივში შემავალ ყველა ერთეულს. ცალკეულ წევრებში კი ნიუანსური დატვირთვის მქონე დიფერენციალურ ნიშანთა მატება შეინიშნება, რითაც ისინი განირჩევიან დომინანტური ზმნისაგან.

მოსლვა – მოწვენა – მიწვენა:

შე-ოდენ-რიჟუნებოდა, და არღა მ ო ს რ უ ლ იყო მათა იესუ, ი. 6, 17 DE;

აჰა დაბნელდა, და ვიდრე არღა მ ო წ ე ვ ნ უ ლ იყო მათა იესუ, C;

მ ო ვ ი დ ა იუდა სკარიოტელი, ერთი ათორმეტთაგანი, მრ. 14, 43 DE;

მ ო ი წ ი ა იუდა, ერთი ათორმეტთაგანი, C.

იხ. აგრეთვე: მ. 23, 35; ი. 4, 27; 12, 28; 16, 4; 16, 32.

მ ო ვ ი დ ა პირველად საფლავად, ი. 20, 4 DE;

მ ი ი წ ი ა პირველ სამარესა მას, C.

მო-სღვა-ა ქართველური *ვალ-/ჴედ-/ჴიდ- ძირიდან მომდინარეობს, რომლის ძირითადი სემანტიკაა „მოძრაობა, სვლა“ (65). სამეცნიერო ლიტერატურაში დადასტურებულია, რომ მო- ზმნისწინი სააქეთო ორიენტაციას აღნიშნავს (91, 73; 138, 133, §, 111; 81, § 62; 42, § 302, 306, 307, 308, 312, 313; 42, 82).

მო-სღვა-ა განიმარტება, როგორც „მოვიდეს ვინმე“ (53); „იგივე 1 და 2 პირისადმი, რაღცა 3-დმი მისღვა, приходить“ (92). მოსღვა ზმნას ბერძნულში ეფარდება ἔρχομαι „მოსვლა“ (145; 127).

მო-წ-ევ-ა//მი-წ-ევ-ნ-ა ორ მნიშვნელობას შეიცავს: 1. „მოწვენა იგივე 1 და 2 პირისადმი, რაიც მიწვენა 3-დმი, მოღწევა, მოსვლა“; 2. „დროის მოსვლა“ (92; 6; 33). მაშასადამე, მოწევა ზმნა გარდა „მოსვლისა“ ნიშნავს აგრეთვე დროის მოახლოვებას. იგი, ერთი მხრივ, შედის მოსღვა ზმნის სინონიმურ ჯგუფში რიგით წევრად, ხოლო, მეორე მხრივ, ქმნის ცალკე სინონიმურ ქვეჯგუფს მოახლება//მოხება//შემთხევა ლექსემების სახით.

მოსღვა – მოვდომა – მივდომა:

მ ო ვ ი დ ე ს მისა მდღელთ მოძღუარნი იგი და მწიგნობარნი, მრ. 11, 27 C;

მ ო უ ვ დ ე ს მას მდღელთ მოძღუარნი და მწიგნობარნი, DE.

მ ო ვ ი დ ა პილატესა და გამოითხოვა გუამი იესუდსი, მ. 27, 58 DE;

მ ი უ ვ დ ა პილატეს და მოჰსთხოვნა ჳორცნი იგი იესუსნი, C.

კაცსა ვისმე ესხნეს ორ ძე; და მ ი უ ვ დ ა პირველსა მას და ჳრქუა, მ. 21, 28 C;

კაცსა ვისმე ესხნეს ორ ძე; და მ ო უ ვ დ ა პირველსა მას და ჳრქუა, DE.

იხ. აგრეთვე: მ. 26, 50; 26, 69; 28, 9; მრ. 6, 33; ლ. 20, 1.

მო-ვდ-ომ-ა//მი-ვდ-ომ-ა საერთოქართველური *ვად-/ვედ-/ვდ- ძირიდან მომდინარეობს. „ქართულ ვდ- ძირს შეესატყვისება მეგრული რთ-, ლაზური ხთ- და სვანური ვედ-/ვდ-“. შესატყვისობები დასტურდება დასახელებულ ძირთა სემანტიკაშიც, რომლის ძირითადი მნიშვნელობაა „სვლა, მოსვლა“ (65).

მოვდომა ლექსიკონთა მიხედვით არის „თავ-აუზიდრად მოსღვა“ (53); „ახლოს მისღვა, приступать, подходить“ (92); „მოახლოება, შეხვედრა; მოხდომა, მოწვენა“ (6); „მოსვლა (ვისმესთან)“ (33).

მოსმობილ განმარტებათაგან მოკლომა „ახლოს მოსვლას“ ანუ საბას თქმით, „თავ-აუზიდრად“ მოსვლის დიფერენციალურ ნიშანს შეიცავს, რომელსაც ეფარდება ბერძნულში ზმნები πρόσληθε, προσέρχεται „მოსვლა, მოახლოება; მოვარდნა, თავდასხმა“ (145; 127).

მოწვევა//მიწვევა, მოკლომა//მიკლომა ერთეულები თავისუფლად ენაცვლებიან მოსლვა ზმნას კონტექსტებში, რადგან დასახელებულ ზმნურ სინონიმთა მო- და მი- ზმნისწინიან ფორმებში მოუბარი პირი ზმნას პირიანობით არ უკავშირდება. მო- ზმნისწინის ხმარებისას იგი (მოუბარი პირი) ზმნით გამოხატულ მოქმედებას მისი სასრული პოზიციიდან უყურებს და ორიენტაცია სააქეთოა, ხოლო მი- ზმნისწინს მაშინ ხმარობს, როცა მოქმედებას საწყისი პოზიციიდან უყურებს და შესაბამისად ორიენტაციაც საიქეთოა (26, 61).

მოწვევა – მოახლება – მოხება:

აჰა ესერა მ ო ი წ ი ა უამი, და ძე კაცისად მიეცემის ჳელთა ცოდვილთასა, მ. 26, 45 C;

აჰა ესერა მ ო ა ხ ლ ე ბ უ ლ არს უამი, და ძჳ კაცისად მიეცეს ჳელთა კაცთა ცოდვილთასა, DE.

რაუამს მ ო ი წ ი ა უამი ნაყოფისად, მ. 21, 34 DE;

რაუამს მ ო ე ხ ო უამი ნაყოფისად, C.

მო-ახლ-ებ-ა განიმარტება, როგორც „მოახლოება“ (6; 33); „იგივე 1 და 2 პირისადმი, რადცა 3-დმი მიახლება, приближаться“ (92).

მოწვევა//მოახლება სინონიმური ზმნები მ. 26, 45; 21, 34 მაგალითებში დროის მოსვლას აღნიშნავენ და არა ფიზიკურად გადაადგილებას. ასეთ შემთხვევაში, აღნიშნულ ზმნებს შეძენილი აქვთ დამატებითი სემანტიკური ნიუანსი (119, 20). აქ დროის „ცვლილებაზე“ საუბარი და არა მოძრაობაზე, რადგან დროის ფიზიკურად გადაადგილება შეუძლებელია (110, 243).

მოწვევა//მოახლება ბერძნულში გადმოიცემა ἐγγύζω ზმნით, რაც ნიშნავს „მოახლოებას, დაახლოებას; ახლოს ყოფნას, გვერდით ყოფნას“ (145; 127).

მო-ხ-ებ-ა: ლექსიკონთა მიხედვით „მიახლება, შეერთება“ (6); „შეხება, მოახლოება“ (33); მოხება ზმნა მოსმობილ კონტექსტში (მ. 21, 34) დროის მოახლოებას გულისხმობს. ამ შემთხვევაშიც მსჯელობაა არა ფიზიკურად

გადაადგილებაზე, არამედ დროის ცვლილებაზე. მოხებას ბერძნულში შეესატყვისება ზმნა ἔπαυ „შეხება; ხელის ხლება“ (145; 127).

მოწვევა – შემთხუევა:

რაჟამს მ ო ი წ ი ი ს ჭირი გინა დევნულებაჲ სიტყუსა მისთვის, მეყსეულად დაბრკოლდიან, მრ. 4, 17 DE;

რაჟამს შ ე ე მ თ ხ უ ი ი ს ჭირი ანუ დევნულებაჲ სიტყუსა მისთვის, მუნქუესვე ცთიან, C.

შე-მთხუ-ევა ქართველური *მთხუ- ძირის მქონე ლექსემაა, რომლის ძირითადი მნიშვნელობაა „დარტყმა, თავდასხმა“, ხოლო „შეხვედრა“ მეორეულია. ლექსიკონთა მიხედვით შემთხუევა განიმარტება როგორც „შემოყრა“ (54); „ქმნა, მოწვევა, მიცემა მიზეზისა საენებელად. // შეხვედრა მომავალთა ურთიერთისად...“ (92); „შეხვედრა, შეყრა, შეგებება“ (6; 33). შემთხუევა ზმნა აღნიშნულ კონტექსტში (ლ. 17, 12), მოულოდნელად შეხვედრის ნიუანსს შეიცავს. მას ბერძნულში შეესატყვისება γῆσόμενος, ἔνισμαι „მოსვლა; შეხვედრა...“ (145; 127).

შემთხუევა – მოგებება:

შ ე ე მ თ ხ უ ე ს მას ათნი კაცნი განბოკლებულნი, ლ. 17, 12 C;

მ ი ე გ ე ბ გ ო დ ე ს მას ათნი კეთროვანნი კაცნი, DE.

მო-გებ-ებ-ა: ლექსიკონთა მიხედვით ნიშნავს „მიგებებას, წინ შეხვედრას, встречать“ (92; 6). მოგებება ზმნას ბერძნულში ეფარდება ἀπέρχομαι „სვლა, წასვლა, გამგზავრება; შეხვედრა, მოსვლა“ (145; 127).

ამდენად, განხილული სინონიმური რიგის ზმნათა ძირითად სემანტიკურ ნიშანს წარმოადგენს ფიზიკურად გადაადგილება სააქეთო ორიენტაციის მიხედვით. ამ მნიშვნელობას შეიცავს მწკრივის დომინანტური ერთეული მოსლვა ზმნა, რომელსაც სხვადასხვა აზრობრივად დიფერენციალური ნიშნებით ემიჯნება ცალკეული წევრები.

მისლვა – მოსლვა – მიახლება – წიაღ-სლვა – მიტონტმანება –

მიგუალ – შეხება – მისება

მისლვა – მოსლვა – მიახლება:

მ ი ვ ი დ ა სიმონ-პეტრესა და ერთისა მის მოწფისა, ი. 20, 2 C;

მ ო ვ ი დ ა სიმონ-პეტრესა და სხუსა მის მოწაფისა, DE.

თავადი იესუ მ ი ე ა ხ ლ ა და მ ი ვ ი დ ო დ ა მათ თანა, ლ. 24, 15
C;

თავადი იესუ მ ი ე ა ხ ლ ა მათ თანა და თანა-უვიდოდა, DE.

მოსლვა – მოახლება – მიახლება:

მ ო ვ ი დ ე ს ადგილსა მას, რომელსა ჰრქვან თხემისა ადგილი, ლ. 23, 33
DE;

მ ი ე ა ხ ლ ნ ე ს ადგილსა მას, რომელსა ერქუმის თხემ, C.

ვითარცა მ ო ვ ი დ ო დ ა და მ ი ე ა ხ ლ ა სახლსა მას, ლ. 15, 25 DE;

ვითარ მ ო ვ ი დ ო დ ა და მ ო ე ა ხ ლ ა სახლსა მას, C.

მი-სლვა: ლექსიკონთა მიხედვით „სიარულით მიწევნა საცნაურად ადგილადმდე, идти, приходить“ (92). **მისლვა** ზმნა საიქეთო მიმართულების მოძრაობას გამოხატავს, რასაც მიუთითებს ზმნისწინი **მი-**. **მისლვა** ზმნას, რომელიც მწკრივის დომინანტური ერთეულია, ბერძნულში შეესატყვისება ἔρχομαι „მისვლა, მოსვლა; წასვლა, გადევნება; დაახლოება, უკან მიდევნება; გამგზავრება...“ (145; 127).

მი-ახლ-ებ-ა ქართველური *ხალ-/ხლ- ძირიდან მომდინარეობს. ქართულ ხალ- ფორმას კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრული ხოლ- და ლაზ. ხოლ-. ისმის საკითხი ხალ-/ხლ- ფორმის სვანური მ-ა-ხ-ე (<<ახალი>>) ფორმასთან მიმართების შესახებ (161, 94), მით უმეტეს, რომ ხ ქართულშიაც იჩენს თავს – შემო-მ-ე-ხ-ო <<მომიახლოვდა>>; ე-ხ-ო-ს <<ახლოს იყოს>>“ (65). **მიახლება** იქეთ, III პირთან „მიახლოვებას, ახლოს მისვლას“ ნიშნავს (92; 33), რასაც ბერძნულში გადმოსცემს ზმნა ἔγγιζω „მიახლოება, მიყვანა; დაახლოება“ (145; 127).

მოსლვა//მიახლება//მოახლება ზმნები სინონიმური პარალელიზმის სახით დასტურდება ლ. 15, 25 მაგალითში. სადაც წყვილთაგან მეორე წევრი **მიახლება//მოახლება** მეტი კონკრეტულობით გამოირჩევა, რადგან იგი გულისხმობს სუბიექტის გარკვეულ პუნქტთან „ახლოს მისვლას, მიახლოებას“.

მისლვა – წიადსლვა:

შევიდეს ნავსა და მ ი ვ ი დ ო დ ე ს წიად ზღუასა მას კაფარნაუმდ, ი. 6,
17 DE;

შესხდეს ნავსა, წ ი ა დ ვ ი დ ო დ ე ს ზღუასა მას კაპარნაუმდ კერძო, C.

წიად-სლვა: ზმნისწინი წიად- იხმარება წყალზე გადასვლის აღსანიშნავად. წყალი შეიძლება იყოს მდინარე, ტბა, ზღვა. ა. შანიძემ ამ ზმნისწინის გენეზისი წარმოადგინა შემდეგნაირად: წიად<წი-ად<წყლის-ად (ისევე, როგორც წისქვილი<წყლის ფქვილი (81, 237).

წიადსლვა ზმნა განიმარტება, როგორც „გადასლვა, переходить“ (92); „განვლა, გადალახვა“ (6); „წყალზე გადასვლა“ (33). მაშასადამე, წიად- ზმნისწინის დართვით სლვა ზმნის მნიშვნელობაში დამატებითი სემანტიკა შემოდის, რომელიც, როგორც აღინიშნა, „წყლის გადალახვას“ უკავშირდება. წიადსლვას ბერძნულში ეფარდება ზმნა ἔρχω „გადასვლა; გადაყვანა...“ (145; 127).

მისლვა – მიტონტმანება:

ვიდრე მე მივიდი, სხუანი უწინარეს ჩემსა შთაკვიან და განიკურნიან, ი. 5, 7 DE;

ვიდრე მე მივტონტმანებდი, სხუად ჩემსა უადრეს შდავდის, C.

მი-ტონტმან-ებ-ა ნიშნავს „ძნელად სიარულს, ტორტმანს“ (6); „მიტორტმანებას, ბარბაცით მისვლას“ (33). ივ. იმნაიშვილის განმარტებით, მივტონტმანებდი ზმნით „უფრო კონკრეტულად არის გადმოცემული მოვლენის არსი: მართლაც იმ კაცის სიარულს, რომელიც 38 წლის განმავლობაში იყო ავად, „მივტონტმანებდი“ (დღევანდელი მივტორტმანდები) უფრო შეეფერება, ვიდრე „მივიდოდი“ (30, 192). მიტონტმანებას ბერძნულში მიემართება ზემოდასახელებული ზმნა ἐρχομαι.

მისლვა – მიგუალ:

მივიდე და უჩუენე თავი შენი მდღელსა, მრ. 1, 44 DE;

მიგუალე და უჩუენე თავი შენი მდღელსა, C.

მი-გუალ: „მისვლა“ (6); „მიდი“ (33). გუალე ზმნა მხოლოდ ბრძანებითი კილოს ფორმით იხმარება, რაც აღნიშნულ მაგალითში (მრ. 1, 44) II პირისადმი მიმართვას გამოხატავს.

მიახლება – შეხება – მიხება:

არახადა მიეახლნიან ჰურიანი სამარიტელთა, ი. 4, 9 C;

არა შეეხნიან ჰურიანი სამარიტელთა, DE.

სადა-იგი მპარავი არა მიეხები, ლ. 12, 33 DEC.

მი-ხ-ებ-ა//შე-ხ-ებ-ა ფორმები ბერძნულში გადმოიცემა ზმნით συχχαρεῖσθαι „მიახლოება, მისვლა, შეერთება...“ (122); „ახლოს მისვლა, ანუ მიტანა ხელისა, прикасаться, коснуться“ (92); „შეხება, ხელის მიყოფა“ (6; 33). მიხება//შეხება ზმნური ფორმები იმდენად ახლოს მისვლას აღნიშნავს, რომ უშუალოდ ობიექტთან ფიზიკურ შეხებას გულისხმობს.

მაშასადამე, მოხმობილი სინონიმური რიგის დომინანტური ერთეული მისვლა ზმნა სემანტიკური და სტილისტური თვალსაზრისით ნეიტრალური ლექსემაა, რომელიც არ შეიცავს რაიმე დამატებით სემანტიკურ ნიშანს, გარდა საიქეთო ორიენტაციისა, ხოლო მისი მეწვეილე ზმნები შემდეგი დიფერენციალური კომპონენტებით ემიჯნებიან მას: მიახლება//მოახლება ერთეულები აღნიშნავენ გარკვეულ პუნქტთან ფიზიკურად „ახლოს მისვლას, მიახლოებას“; წიადსვლა ზმნა „წყალზე გადასვლას“ ნიშნავს, სადაც წიად- ზმნისწინი დამატებით სემანტიკას სძენს სვლა ზმნის მნიშვნელობას; მიტონტმანება გარკვეულ პუნქტამდე ძლივ-ძლიობით, „ბარბაცით, ტორტმანით“ მისვლას წარმოადგენს; მიგუჟაღე ზმნა ბრძანებითი კილოს ფორმაა, რაც სუბიექტის გარკვეულ ადგილამდე მისვლის მოთხოვნას გულისხმობს; მიხება//შეხება ზმნები კი სუბიექტის ობიექტთან მისვლას და იმავდროულად ფიზიკურად შეხებას აღნიშნავენ.

**აღმოსვლა – აღსვლა – აღმოცდომა – აღმოცენება – აღმოვლინება –
აღმობრწყინება – აღგუაღე**

მოხმობილი სინონიმური ზმნების ძირითადი სემანტიკური ნიშანია სუბიექტის ფიზიკურად გადაადგილება „ქვევიდან ზევით“. მწკრივის დომინანტა წევრია აღმოსვლა ზმნა, რომელიც თავისუფლად ენაცვლება კონტექსტებში სინონიმური რიგის ნებისმიერ წევრს, ხოლო მისი მეწვეილე ერთეულები სხვადასხვა დიფერენციალური ნიშნებით ემიჯნებიან მას.

აღმოსვლა – აღსვლა:

აღმოსვიდიანი მამაღ და დედაღ მისი, ლ. 2, 41 DE;

აღვიდიანი მშობელნი მისნი, C.

განთიად, ვითარ აღმოსვიდ [ო] და ქალაქად, შ[ე]ქეშია მ. 21, 18 C.

აღმო-სვლა-ა//აღ-სვლა-ა ფორმები ორ მნიშვნელობას შეიცავენ: 1. „ქვევიდან ზევით კერძო ძრვა, ამოსვლა, восходить, всходить“ (92); 2. „აღმოცენება“ (6). აღ-

//აღმო- ზმნისწინები მიუთითებენ მოძრაობას, გადაადგილებას ქვევიდან ზევით (92; 138, § 102; 81, 248; 71). აღნიშნული ზმნისწინები სააქეთო ორიენტაციას გამოხატავენ, ოღონდ ად-ის გამოყენების შემთხვევაში მოუბარი პირი იმ მხარეს არის, საიდანაც მოქმედება იწყება, აღმო-ს გამოყენების შემთხვევაში კი იმ მხარეს, საითკენაც მოქმედება მიემართება (26, 181). აღმოსლვა//აღსლვა ლექსემებს ბერძნულში შეესატყვისება ἀναβαίνω „ამოსვლა; აღმოცენება...“ (145; 127).

აღმოსლვა – აღმოვლომა – აღმოცენება:

რაჟამს ა დ მ ო ვ ი დ ო დ ა წყლისა მისგან, მ. 3, 16 DE;

ა დ მ ო ვ დ ა მიერ წყლით, C.

სხუად დავარდა ქუეყანასა კეთილსა და მოჰსცემდა ნაყოფსა, ა დ მ ო ვ ი დ ო დ ა და აღორძინებოდა, მრ. 4, 8 DE;

სხუად დავარდა ქუეყანასა კეთილსა და გამოსცის ნაყოფი ა დ მ ო ც ე ნ ე ბ უ ლ ი და აღორძინებული, C.

ოდეს დაეთესის, ა დ მ ო ვ დ ი ს და იქმნის იგი უფროდს ყოველთა მხალთა, მრ. 4, 32 DE;

რაჟამს დაეთესის, ა დ მ ო ს ც ე ნ დ ი ს და იქმნის იგი უფროდს ყოველთა მხალთა, C.

თესლი კეთილი დავსთესეთ აგარაკსა შენსა? ვინაჲ ა დ მ ო ს ც ე ნ დ ა ღუარძლი, მ. 13, 27 DE.

აღმო-ვლომა ლექსემაც ორ მნიშვნელობას შეიცავს: 1. „ამოსვლა, ამოსვლა“; 2. „აღმოცენება“ (92; 6; 33). აღმოვლომა ორივე მნიშვნელობით გვხვდება ოთხთავში. იხმარება, როგორც ზემოთ მიმართული მოძრაობის აღსანიშნავად, კერძოდ, „წყლიდან ამოსვლის“ (მ. 3, 16) მნიშვნელობით, ისე მცენარის „აღმოცენების“ (მრ. 4, 32) მნიშვნელობითაც, რომელთა ფარდია ბერძნულში ზმნა καταβαίνω „ამოსვლა; აღმოცენება...“ (145; 127).

აღმო-ცენ-ება საერთოქართველური *ცენ- ძირის მქონე ლექსემაა. ქართულ ცენ- ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრ. ჩან- ლაზ. ჩან- და სვან. შენ-. შესატყვისობები ვლინდება აღნიშნულ ძირთა სემანტიკაშიც, რომლის მნიშვნელობაც „გაზრდას; ნაყოფის გამოღებას“ უკავშირდება (65). აღმოცენება განიმარტება, როგორც „ამოსვლა“ (53); „მიწით აღორძინება მცენარეთა,

произрастать, прозябать“ (92); „ამოსვლა, ამოყვანა, ამოღინება“ (6). აღმოცენებას ბერძნულში მიესადაგება ლექსემა ἀνατέλλω „გამოზდა, გაზრდა; ამოსვლა, ამოღინება“ (145; 127).

აღმოვდომა – აღმობრწყინება:

ვითარცა მზე ა ღ მ თ ჰ ჯ დ ა და დაჰსცხა, მრ. 4, 6 DE;

ა ღ მ თ ბ რ წ ყ ი ნ ე ბ ა ს ა მზისასა დასცხა მას, C.

აღმო-ბრწყინება ქართველური *ბერწყ-/ბრწყ- სახელური ძირიდან მომდინარეობს. იგი უკავშირდება „ნაპერწყალ“ ფორმას (65). აღმობრწყინება საწყისის ფორმით ენაცვლება აღმოვდომა ზმნას, რაც დასახელებულ მაგალითში (მრ. 4, 6) „მზის ამოსვლას“ აღნიშნავს, რომლის ფარდია ბერძნულში ზემოაღნიშნული ლექსემა ἀνατέλλω.

აღგუაღე:

მეგობარო, ა ღ - რ ე - გ უ ა ლ ე ზემო კერძო, ლ. 14, 10 DEC.

აღ-გუაღე: გუაღე განიმარტება, როგორც „იარე, ჩქარა სვლა“ (53); „მდაბიურად გოლე (ზმნა ესე იხმარების მხოლოდ ბრძანებითად), იარე, წამოდი, წარვედ...“ (92). აღგუაღე ბრძანებითი კილოს ფორმა კი მიემართება მეორე პირს, რაც მისამართი პირის ზემოთ ასვლის შესრულებას მოითხოვს (33). მას შეესატყვისება ბერძნულში προσαναβάνω „ზემოთ ამოსვლა“ (145; 127).

ზემოგანხილულ სინონიმურ ზმნათა ძირითადი სემანტიკური მნიშვნელობაა „ქვევიდან ზევით გადაადგილება“, რომელსაც შეიცავს რიგის დომინანტური ერთეული აღმოსვლა, ხოლო მწკრივში შემავალი ცალკეული წევრები შემდეგი აზრობრივი ნიუანსებით განირჩევიან ძირითადი ზმნისაგან: აღმოვდომა იხმარება, როგორც ზემოთ მიმართული მოძრაობის აღსანიშნავად, კერძოდ „წყლიდან ამოსვლის“ მნიშვნელობით, ისე მცენარის „აღმოცენების“ მნიშვნელობითაც; აღმოცენება ზმნის სემანტიკა მხოლოდ მცენარის მიწიდან „ამოზრდას, ამოსვლას“ უკავშირდება; აღმობრწყინება მზის ამოსვლას აღნიშნავს; აღგუაღე ზმნა კი ბრძანებითი კილოს ფორმაა, რაც სუბიექტური პირის „ზემოთ ასვლის“ აუცილებელ შესრულებას გულისხმობს.

გამოსვლა – გამოვდომა – გამობუტკოვა – გამოქუან

გამოსვლა – გამოვდომა:

გ ა მ ო ვ ი დ ე ს იგინი ნავით, მრ. 5, 2 DE;

გ ა მ ო ჳ დ ა იგი მიერ ნავით, C.

გამო-სლვა ზმნა სინონიმური რიგის მთავარი წევრია, რაც შიგნიდან გარეთ მიმართულ მოძრაობას აღნიშნავს. ლექსიკონთა მიხედვით კი იგი განიმარტება, როგორც „ქვეყნით, გინა სახლით გამოცლა დატეკებით“ (53); „შიგნიდამ გარეთ განსლვა“ (92). **გამო-** ზმნისწინი სწორედ შიგნიდან გარეთ, 1 პირისაკენ მოძრაობის მიმართულებას გამოხატავს (26, 215-242).

გამო-ვდ-ომ-ა ზმნა მოხმობილ მაგალითში (მრ. 5, 2) ნავიდან „გადმოსვლის“ მნიშვნელობას გადმოსცემს.

გამოსლვა – გამობუტკოვა:

რაუამს რტონი მისნი დაჩჩუან, და ფურცელი გ ა მ ო ვ ა ლ ნ, მ. 24, 32 DE;

რაუამს რტონი მისნი დაჩჩიან, და ფურცელი გ ა მ ო ბ უ ტ კ ო ი ნ, C.

გამო-ბუტკ-ოვა ქართველური *ბუტკ- ძირის შემცველი ლექსემაა. „ლაზური ბუტკ- ძირი კანონზომიერად შეესატყვისება ქართულ ბუტკ- ძირს“, რომელთა სემანტიკა უკავშირდება „ფოთოლს; ფუტკარს“ (65). ბუტკ- სახელური ძირიდან მიღებული **გამო-ბუტკოვა** ზმნა განიმარტება შემდეგნაირად: „ესე იგი არს დაიყვავილოს რა, ხილი გამოჩინებულ იქმნას“ (53); „გამოკვირტვა, კვირტის გაშლა“ (6); „ჩირთის, კვირტის გამოღება“ (33).

გამოსლვა – გამოქუან:

რაუამს რტონი მისნი დაჩჩუან, და გ ა მ ო ვ ა ლ ნ ფურცელი, მრ. 13, 28 DE;

რაუამს რტონი მისნი მოლბიან, და გ ა მ ო ა ქ უ ნ ფურცელი, C.

გამო-ქუან: „გამოტანა, გამოღება“ (6); „გამოაქვს ხოლმე“ (33). **გამოაქუნ** ზმნა მოქმედების მრავალგზისობას გამოხატავს, რაც მოხმობილ კონტექსტში (მრ. 13, 28) მრავალი „ფურცლის“ ანუ ფოთლის გამოსვლას აღნიშნავს. სინონიმური ზმნები **გამოსლვა//გამო-ბუტკოვა//გამოქუანა** ბერძნულში გადმოიცემა ლექსემით ἐκθῦν „აღმო-ცენება; გაზრდა, გამოზრდა (ფოთლისა)“ (145; 127).

მაშასადამე, სინონიმური რიგის ზმნათა დომინანტი წევრი **გამოსლვა** შიგნიდან გარეთ მიმართულ მოძრაობას აღნიშნავს. ამ სემანტიკას შეიცავს

მწკრივის ყველა ერთეული. ძირითადი ნიშნის გვერდით ცალკეულ წევრთა მნიშვნელობაში იკვეთება აგრეთვე დამატებითი დიფერენციალური ნიშნებიც: გამოვდომა ნაიდან „გადმოსვლას“ აღნიშნავს; გამობუტკოვა ზმნის მნიშვნელობა მცენარის გამოსვლას, „კვირტის გამოღებას“ უკავშირდება; გამოქუან კი მოქმედების მრავალგზისობას გამოხატავს და მცენარის მრავალგზის გამოფოთვლას გულისხმობს.

**მოყვანება – წარმოდგინება – მოგურა – მორთუმა – მოპყრობა –
მოღება – მობმა**

მოხმობილ სინონიმურ ზმნათა ძირითად სემანტიკურ ნიშანს წარმოადგენს ობიექტის ფიზიკურად გადაადგილება გარკვეული სუბიექტის მიმართულებით. ობიექტი შეიძლება იყოს ადამიანი ან ცხოველი, რომლის მოძრაობა სააქეთო ორიენტაციისაა და შესაბამისად მო- ზმნისწინი მიუთითებს აღნიშნულ მიმართულებას. სინონიმური რიგის დომინანტური ერთეულია მოყვანება ზმნა, რომელიც თავისუფლად ენაცვლება კონტექსტებში მწკრივის ნებისმიერ წევრს.

მოყვანება – წარმოდგინება – მოგურა:

მ ო ი ყ ვ ა ნ ე თ, წ ა რ მ ო ა დ გ ი ნ ე თ ჩემ წინაშე კაცი ესე ვითარცა განმდრეკელი ერისაჲ მაგის, ლ. 23, 14 C;

მ ო მ გ უ ა რ ე თ მე კაცი ესე, ვითარცა გარდამაქცეველი ერისაჲ, DE.

მო-ყვ-ან-ებ-ა ლექსიკონთა მიხედვით განიმარტება, როგორც „ცხო(ვ)ელთ მორთმა, თან მოიდევნოს“ (53); „მოყვანა, მოტანა“ (6). მოყვანება ზმნა მოხმობილ სინონიმურ რიგში ძირითადად სულიერი ობიექტის, ადამიანის „მოყვანას“ აღნიშნავს, რომლის ფარდია ბერძნულში ლექსემები ἐνεγκαν, φέρω „მოყვანა; მოგურა...“ (127).

წარმო-დგ-ინ-ებ-ა: წარმო- ზმნისწინი გადმოსცემს დახრილ სიბრტყეზე ძირიდან ზევით, „ჩვენს სიმაღლემდე“ მოძრაობას (26, 121). წარმოდგინება ზმნა განიმარტება, როგორც „წინაშე დადგინება, представлять...“ (92). მოყვანა// წარმოდგინება ლ. 23, 14-ში სინონიმური პარალელიზმის სახით დასტურდება, სადაც მოყვანა ზოგადად სულიერი ობიექტის, კერძოდ, ადამიანის „მოყვანას“ აღნიშნავს, ხოლო წარმოდგინება კაუზატიური ფორმაა, სადაც სუბიექტური პირი მოქმედებს პირდაპირ ობიექტზე სხვისი დავალებით. აღ. ონიანი კაუზატივს

აიგივებს შუალობით კონტაქტთან. მკვლევარი მიუთითებს, რომ „მნიშვნელობა არ აქვს -ინ და -ევის სუფიქსებით გამოხატულ კატეგორიას კონტაქტს ვუწოდებთ, კაუზატივს, თუ ორივე მათგანს მივანიჭებთ სინონიმურ ტერმინთა სტატუსს“ (50, 142). მოხმობილ მაგალითში (ლ. 23, 14) წარმოადგინეთ ზმნით უფრო კონკრეტულად არის გადმოცემული მოქმედება. იგი ნიშნავს ობიექტის მოყვანას, და იმავდროულად „წინ დაყენებას“. სინონიმური წყვილი მოყვანება/წარმოადგინება ბერძნულში გადმოიცემა ერთი ზმნით ძერძ.

მო-გუჟრ-ა საერთოქართველური *გუჟარ- ძირიდან მომდინარეობს. „ქართულ გუჟარ-/გუჟრ- ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრ. გორ- და სვან. გუჟრ-“ (65). *გუჟარ- ძირის ამოსავალი სემანტიკური ვითარება დაცულია სვანურში. მოგუჟრა ლექსიკონთა მიხედვით განიმარტება, როგორც „მოყვანა“ (53); „მოყუანა ერთისა, ანუ მრავალთა, და 3 პირისადმი ითქმის მიგუჟრა, არამედ მრავალთათვის საკუთრად არს მოსხმა, приводить, приносить“ (92). მოგუჟრა, როგორც აღინიშნა, ერთის „მოყვანასაც“ გულისხმობს და მრავლისაც. ჩვენი მასალის მიხედვით მოგუჟრა ზმნა ორივე მნიშვნელობით დასტურდება.

მოყვანება – მორთუმა:

მ ო ჰ ყ ვ ა ნ დ ე ს მისა ყოველნი სნეულნი და ეშმაკეულნი, მრ. 1, 32 DE;

მ ო ა რ თ უ მ ი დ ე ს მას ყოველსა სნეულებსა და ეშმაკეულებსა, C.

იხ. აგრეთვე: მრ. 9, 19; 9, 20.

მო-რთუ-მ-ა: „უადრესთა მოსცემდეს“ (53); „მიღება, მოტანა მე-3 პირისადმი, приносить“ (92; 6). მორთუმა ზმნას ბერძნულში ეფარდება πρῶτον „გამოყვანა (გარეთ); მორთმევა...“ (145; 127). მორთუმა ზმნა დასახელებულ მაგალითებში სხვისი დახმარებით მრავალი ავადმყოფის მე-3 პირთან მოყვანას გულისხმობს.

მოყვანება – მოღება:

მ ო ი ყ ვ ა ნ ე ს იგი გოლგოთისა ადგილსა, მრ. 15, 22 DE;

მ ო ი დ ე ს იგი გოლგოთასა, ადგილსა, C.

მო-ღ-ებ-ა რამდენიმე მნიშვნელობას შეიცავს: 1. „აღება, მიღება“; 2. „მიღება, გამორთმევა“; 3. „მოტანა, მოყვანა (ობ. მხ.-ში)“; 4. „მიხმა, მიხდა, წართმევა“ (92; 33). მოღება ზმნა მოხმობილ კონტექსტში მე-3 მნიშვნელობით დასტურდება, რაც ერთი

პიროვნების – ქრისტეს გოლგოთაზე მოყვანას აღნიშნავს. მორთუმა//მოღება სინონიმურ წყვილს ბერძნულში ეფარდება ზმნა ἔρδω „მოტანა, მოყვანა“ (127).

მორთუმა – მოგურა – მოღება:

მ ო ა რ თ უ მ ი დ ე ს მას ყრმებსა, მრ. 10, 13 C;

მ ო ჰ გ უ რ ი დ ე ს მას ყრმებსა, DE.

იხ. აგრეთვე: მ. 9, 32; 12, 22; 17, 16; 19, 13; მრ. 8, 22; მრ. 10, 13.

მ ო ა რ თ უ ა თავი მისი ლანკლასა ზედა, მრ. 6, 28 C;

მ ო ი დ ო თავი მისი ფეშხუენითა, DE.

იხ. აგრეთვე: ი. 21, 10.

მო-რთუ-მ-ა: „უაღრესთა მოსცემდეს“ (53); „მიღება, მოტანა მე-3 პირისადმი, приносить“ (92; 6). მორთუმას ბერძნულში ეფარდება ზმნა προφέρω „მოყვანა, მორთმევა; მსხვერპლის მოყვანა“ (145; 127). მორთუმა ზმნაში ხაზგასმულია ამ სინონიმის დადებითი სტილისტური ფუნქცია, რადგან იგი პატივსაცემ პიროვნებასთან რაიმეს „მოკრძალებით“ მოტანას ან მოყვანას გულისხმობს.

მობმა:

მ ო ი ბ თ ზუარაკი იგი მსუქანი, ლ. 15, 23 DEC;

მობმა: „მობმაა კბო ანუ ზუარაკი დაკოდელი მოიყვანოს“ (53); „მოყვანა (თოკმობმელისა)“ (33). მობმა ზმნაში გამახვილებულია ყურადღება იმ „ინსტრუმენტზე“, საგანზე ანუ თოკზე, რაც განკუთვნილია მოქმედების შესასრულებლად. სწორედ ეს ნიუანსი ანიჭებს მობმა ზმნის მნიშვნელობას განსხვავებულ ელფერს (119, 408; 108, 242).

**აღსლვა – შესლვა – აღვლომა – აღმაღლება – შეყვანება
აღ-სლვა-ა – შე-სლ-ვა-ა:**

მუნქუესვე აძულა მოწაფეთა თვისთა ა ღ ს ლ ვ ა დ ნავსა, მრ. 6, 45 C;

მეყსეულად აწუევდა მოწაფეთა შ ე ს ლ ვ ა დ ნავსა, DE.

აღ-სლვა-ა//შე-სლვა-ა: აღ- და შე- ზმნისწინები ქართველური ენებისათვის საერთოა. კერძოდ, ქართულ აღ-/ა ზმნისწინს შეესატყვისება მეგრული ღ- და ლაზური ღ-. ქართულ შე- ზმნისწინის კანონზომიერი შესატყვისი კი არის ლაზურში შქა- (შქა-/შქა-<შქა) (54). ზმნისწინი აღ- „აღნიშნავს მიმართულებას ქვევიდან ზევით“ (143, 81; 71; 26), ხოლო შქა- ზმნისწინის ძირითადი ფუნქციაა გარედან შიგნით მიმართულების ჩვენება (92, 81). შქა- თავისუფლად მონაცვლეობს

აგრეთვე აღ- ზმნისწინთან. აღსლვად//შესლვად სინონიმური საწყისები მოხმობილ კონტექსტში (მრ. 6, 45) აღნიშნავენ ნავში ჩასხდომის პროცესს. ი. ვეშაპიძის აღნიშვნით, „ჩანს, ნავში ჩასხდომა მიჩნეული იყო, როგორც ქვევიდან ზევით მიმართული მოძრაობა“ (26). აღსლვა//შესლვა ფორმებს ბერძნულში ეფარდება ლექსემა ἀναβάνω „ასვლა, შესვლა“ (145; 127).

აღ-სლვა-ა – აღ-ვლ-ომ-ა:

ვითარ აღ ვ ი დ ო დ ა იგი ნავსა, ევედრებოდა მას, მრ. 5, 18 C;

ვითარცა აღ ვ დ ა იესუ ნავსა, ევედრებოდა მას, DE.

აღ-ვლ-ომ-ა: ლექსიკონთა მიხედვით ნიშნავს „მაღლა შესვლა, მაღლა შევლა“ (54); „მაღლა ასლვა“ (6; 33). აღსლვა//აღვლ-ომ-ა სინონიმური წყვილი მოხმობილ კონტექსტში (მრ. 5, 18) ნავზე ასვლის შინაარსს გადმოსცემენ, რასაც აკონკრეტებს მათი ბერძნული შესატყვისი ზმნა ἐμβάνω „შესვლა; გემზე შესვლა“ (145; 127).

აღ-სლვა-ა – აღ-მაღლ-ებ-ა:

ვითარცა აღ ვ ი დ ე ს ანგელოზნი იგი ზეცად, ლ. 2, 15 DE;

ვითარ აღ ი მ აღ ლ ე ს მათგან ანგელოზთა მათ ცად, C.

აღ-მაღლ-ებ-ა განიმარტება, როგორც „მაღლა ასვლა“ (53); „მაღლა აწევა, ანუ ასლვა // დღესასწაული შემდგომად პასექისა მეორმოცესა დღესა მოსახსენებელად ხორცითა ზეცად აღსლვსა ქრისტესისა“ (92); „მაღლად ქცევა; აღდგენა; აღება, არფხვრა; გაამაყება; ცად ასვლა (ქრისტესი)“ (6). აღმაღლ-ებ-ა მოხმობილ კონტექსტში ანგელოზთა ზეცაში ასვლას ნიშნავს, რასაც ბერძნულში გადმოსცემს ლექსემა ἀπαρχομαι. „ამაღლება; შესვლა“ (145; 127).

აღ-სლვა-ა – შე-ყვან-ებ-ა:

უნდა აღ ს ლ ვ ა ე მისი ნავსა მას, ი. 6, 21 C;

უნდა მათ, რადთამცა შე ე ი ყ ვ ა ნ ე ს იგი ნავსა მას, DE.

შე-ყვან-ებ-ა ლექსიკონთა მიხედვით ნიშნავს: „მიშუება შესლვად სადმე სულდგმულთა“ (92; „შეყვანა, შეტანა“ (6; 33). შეყვან-ებ-ა მოხმობილ მაგალითში (ი. 6, 21) სხვისი დახმარებით ნავზე შესვლას და მასში ჩასხდომას აღნიშნავს, რომელიც ბერძნულში გადმოიცემა ზმნით βάλω „შეტანა, შეყვანა“ (145; 127).

განსლვა – წარსლვა – მისლვა – გამოსლვა – განკლ-ა – გამოკლ-ა –
გამოკლ-ა – განვლ-ა – დატევებ-ა – ცვალებ-ა
გან-სლვ-ა – წარ-სლვ-ა:

აწ გ ა ნ ვ ე დ ი თ განსავალთა ზედა გზათასა, მ. 22, 9 C;

წ ა რ ვ ე დ ი თ მებოძირებსა გზათასა, DE.

იხ. აგრეთვე: მ. 20, 1; 6; 21, 75; მრ. 2, 12; 13; 11, 19; ლ. 4, 41; 10, 35; 17, 29.

გან-სლვ-ა – მი-სლვ-ა:

გ ა ნ ვ ი დ ე თ ჩუენ ვიდრე ბეთლემადმდე, მ. 2, 15 DE;

მ ი ვ ი დ ე თ ბეთლემადმდე, C.

გან-სლვ-ა ლექსიკონთა მიხედვით ნიშნავს: „გარ წასლვა“ (53); „გარეთ გამოსლვა, ანუ გაღმა განსლვა“ (92). განსლვას ბერძნულში ეფარდება ზმნა πορεύω „წასვლა, გამგზავრება, გადაადგილება; გადასვლა...“ (145; 127).

წარ-სლვ-ა//მი-სლვ-ა ისეთივე მნიშვნელობის მქონეა, როგორც განსლვა. ოღონდ მცირე განსხვავებას მაინც ავლენენ წარ- და მი- ზმნისწინები. წარსლვა გულისხმობს „წასვლას, განშორებას საიღამე“ (92; 6), რომლის ფარდია ბერძნულში ზმნა πέρπατέω „სიარული, წასვლა...“ (145; 127). მისლვა კი დანიშნულების ადგილამდე მისვლას, ანუ ნ. ჩუბინაშვილის განმარტების მიხედვით, „სიარულით მიწვენას საცნაურად ადგილადმდე“ (92), რომელსაც მიემართება ბერძნულში ზმნა πάγω „მისვლა“ (145; 127).

გან-სლვ-ა – გამო-სლვ-ა:

გ ა ნ ვ ი დ ე ნ ანგელოზნი და განარჩინენ უკეთურნი მართალთაგან, მ. 13, 49 C;

გ ა მ ო ვ ი დ ე ნ ანგელოზნი და განაშორენ უკეთურნი იგი, DE.

გამო-სლვ-ა: გან-//გამო- ზმნისწინები შიგნიდან გარეთ მიმართულებას აღნიშნავენ, მაგრამ თავიანთი ხანგრძლივი არსებობის მანძილზე მათ ზოგი სხვა ფუნქციაც ჩამოუყალიბდა (167, 215-242). გამოსლვა განიშორება, როგორც „ქვეყნით, გინა სახლით გამოცლა დატევებით (53); „შიგნიდან გარეთ განსლვა“ (92); „გამოსვლა, ამოსვლა“ (6). მაშასადამე, სინონიმური ერთეულები განსლვა//გამოსლვა „გარეთ წასლვა, გარეთ გამოსვლას“ აღნიშნავენ, მხოლოდ გამოსლვა „გარეთ გასვლას“ ნიშნავს იმ ადგილის საერთოდ დატოვებით, საიდანაც

ხდება გადაადგილება. გამოსლვა ბერძნულში გადმოიცემა ზემოდასახელებული ზმნით πορεύω.

გან-სლვა-ა – გან-კდ-ა:

სული ეგე არაწმიდაჲ, გ ა ნ ვ ე დ კაცისა მაგისგან, მრ. 5, 8 DE;

გ ა ნ კ ე დ, სულო არაწმიდაო, მაგის კაცისაგან, C.

გან-სლვა-ა – გამო-კდ-ა:

გ ა ნ ს რ უ ლ არს ეშმაკი ასულისაგან შენისა, მრ. 7, 29 DE;

გ ა მ ო კ დ ა ეშმაკი იგი ასულისაგან შენისა, C.

გ ა ნ ვ ი დ ა სულები იგი არაწმიდაჲ კაცისა მისგან, მრ. 5, 13 DE;

გ ა მ ო კ დ ა სულები იგი არაწმიდები, C.

გან-კდ-ა/გამოკდ-ა ნიშნავს, როგორც „წასვლას, გამოსვლას“, აგრეთვე „გაძევებას, გაგდება“ (53; 92; 6; 33). განკდას ბერძნულში მიემართება ზმნა ἐκβάλλω „გაძევება, გაგდება; მისვლა...“ (139; 122). გამოკდას კი შეესატყვისება ლექსემები, ἐξήλθον, ἐξέρχῃμαι „გამოსვლა, წასვლა; გამგზავრება; გადასვლა...“ (145).

ნ. მარი გამოთქვამდა მოსაზრებას, რომ „კედ-კდ- ფუძის მქონე ფორმები გაცილებით უფრო არქაულია, ვიდრე ვალ//ვედ//ვიდ-ისა, რომელიც თითქმის თანამედროვე ქართულის ფორმებს გვაგონებსო (143, 173) ივ. იმნაიშვილის მითითებით კი, „ერთსა და იმავე ძეგლში თანაბრად არის წარმოდგენილი ორივენაირი ფორმები“ (29, 202).

გან-სლვა-ა – და-ტევ-ებ-ა:

ცოლი თუ გ ა ნ ვ ი დ ე ს ქმრისაგან და შეერთოს სხუასა, მრ. 10, 12 DE;

მამაკაცმან თუ დ ა უ ტ ე ო ს ცოლი თვისი და ცოლ-ეყოს სხუად, DE.

და-ტევ-ებ-ა ზმნის მნიშვნელობებია „გაშვება“ (53); „გაგდება, გაშვება, ხელის აღება, თავის დანებება, განშორება“ (92). დატევება მოხმობილ მაგალითში (მრ. 10, 22) ცოლის გაშვებას ნიშნავს, რომელსაც ბერძნულში მიესადაგება ლექსემა ἀπολύω „გაშვება“ (145; 127).

გან-სლვა-ა – ცვალ-ებ-ა:

გ ა ნ ვ ი დ ე ს იგი ამიერ სოფლით და მივიდეს მამისა, ი. 13, 1 DE;

ი ც ვ ა ლ ო ს ამიერ სოფლით მამისა, C.

ცვალებ-ა განიმარტება, როგორც: „გამოცვლა“ (53); „გამოცჷლა სხვარიგად, ანუ სხვა ფრად“ (92); „შეცვლა, გადანაცვლება“ (6). **ცვალება** მოხმობილ კონტექსტში (ი. 13, 1) ნიშნავს ამ სოფლიდან იმიერ სოფელში „გადანაცვლებას“, ანუ „სიკვდილს“¹². იგი ბერძნულში გადმოიცემა *διέλιθαι, διερχώμαι* „მეორე მხარეს გასვლა, გადასვლა; გადასახლება...“ (145; 127) ლექსემებით.

გან-სლვა – გან-ვლ-ა:

თუთ შენსაცა სულსა **გ ა ნ ვ ი დ ე ს** მახული, ლ. 2, 35 DE;

შენსა თავსა **გ ა ნ ვ ლ ო ს** მახულმან, C.

გან-ვლ-ა: „წარვლა, თანა წარსლვა, თანაწარხდომა“ (92). **განვლა** დასახელებულ მაგალითში (ლ. 2, 25) „გულისხმობს ჯერ გარედან შიგნით მოძრაობას, შემდეგ კი მაშინვე შიგნიდან გარეთ გასვლას, გაცილებას“ (26, 12). ამ შემთხვევაში სინონიმური წყვილი **განსლვა//განვლა** რომელთაც ბერძნულში გადმოსცემს ლექსიკური ერთეულები *διελύσσειναι, διερχομαι* „გამსჭოლად გასვლა“ (145; 127), რაიმეში გავლის, კერძოდ, სხეულში მახვილის გავლის შინაარსს გადმოსცემს.

მიქცევა – მოქცევა – წარსლვა – უკუნცემა – გარეუკუნქცევა – უკუნქცევა – უკუნმოქცევა – უკუნდგომა – უკუმომართ სლვა – მართლუკუნ სლვა

მი-ქც-ევ-ა – მო-ქც-ევ-ა – წარ-სლვ-ა:

მ ი ი ქ ც ა მუნვე და აღიდებდა ღმერთსა, ლ. 17, 15 C;

მ ო ი ქ ც ა და კმითა დიდითა აღიდებდა ღმერთსა, DE.

იხ. აგრეთვე: ლ. 2, 39; 45; 9, 10; 24, 23; 52.

მ ი ი ქ ც ა სახიდ თუსა, ლ. 1, 56, C;

წ ა რ ვ ი დ ა სახიდ თუსა, DE.

მი-ქც-ევ-ა – უკუნ-ცემა:

მ ი ა ქ ც ი ა ოც და ათი იგი ვეცხლი მღდელთ მოძღუართა მათ, მ. 27, 3 DE;

უ კ უ ნ ს ც ა ვეცხლი იგი მღდელთ მოძღუართა C.

¹² **ცვალება** ზმნას ჩვენ კიდევ დაუბრუნდებით ქვემოთ „სიცოცხლის შეწყვეტის სემანტიკის“ მქონე ზმნურ სინონიმთა განხილვისას.

მი-ქც-ევ-ა ლექსიკონთა მიხედვით განიმარტება, როგორც „მიბრუნ(ე)ება“ (54); „მიბრუნება, უკან მიცემა“ (92); „მიბრუნება, მიხრა, მიმხრობა“ (6); „მიბრუნება, დაბრუნება“ (33). მიქცევა ზმნა ორი მნიშვნელობით იხმარება ოთხოვის ტექსტში: 1. სუბიექტის ფიზიკურად გადაადგილებას, სახლში „მიბრუნებას“ გამოხატავს, რასაც ადასტურებს წარსლვა ზმნა (ლ. 1. 56) ხოლო მე-2 შემთხვევაში იგი ნიშნავს „დაბრუნებას“, ანუ ფულის „უკან მიცემას“ (26), რასაც უკუნცემა ზმნა გამოხატავს.

მო-ქც-ევ-ა განიმართება, როგორც „გამობრუნება“ (54); „მოქცევა, მობრუნება; შეერთება სარწმუნოებისადმი“ (33; 6); „მობრუნება“ (92). მიაქცია//მოაქცია ფორმებში მოუბარი პირი ზმნას პირიანობით არ უკავშირდება, ამიტომ მიაქცია ზმნის ხმარებისას იგი საწყისი პიზიციიდან უყურებს მოძრაობის დინამიკას, ხოლო მოაქცია ზმნის ხმარებისას სასრული, ანუ იმ პოზიციიდან, სადაც თვითონ იმყოფება.

უკუმო-ქც-ევ-ა – მო-ქც-ევ-ა:

რომელი იყოს... ველსა გარე, ნუ უკუმოიქცევი ნ კუალად, ლ. 17, 31 DE;

რომელი იყოს ველსა გარე, ნუ მოიქცევი ნ კუალად, C.

უკუმო-ქც-ევ-ა – უკუნ-ქც-ევ-ა:

რომელი ველსა გარე იყოს, ნუ უკუნოიქცევი ნ, მ. 24, 18 C;

რომელი ველსა გარე იყოს, ნუ უკუნოქცევი ნ, DE.

უკუნ-ქც-ევ-ა//უკუმო-ქც-ევ-ა: ზმნისწინები უკუნ-//უკუმო- ორი ძირითადი მნიშვნელობით იხმარებიან. 1. აღნიშნავენ უკანა არეში მოქმედებას, 2. გადმოსცემენ უკან დაბრუნების შინაარსს (81, § 311). უკუნქცევა//უკუმოქცევა მოხმობილ კონტექსტებში ნიშნავს „გამობრუნებას“ (54); „უკან გაბრუნებას, უკან მიბრუნებას“ (92; 6; 33).

უკუნ-ქც-ევ-ა – უკუნ-დგ-ომ-ა:

მრავალნი მოწაფეთა მისთაგანნი უკუნოქცეს, ი. 6, 66 DE;

მრავალნი მოწაფეთა მისთაგანნი უკუნდგეს, C.

უკუნ-დგ-ომ-ა: „განდგომა, განშორება, ანუ დალატი“ (92); „დახევა უკან, გაბრუნება“ (6); „განდგომა, გაცილება, უკან გაბრუნება“ (33). უკუნდგომა ზმნა

დასახელებულ კონტექსტში (ი. 6, 66) „განდგომას, ღალატს“ აღნიშნავს, რასაც ბერძნულში ეფარდება ზემოდასახელებული ἀπάτης, ἔρχομαι ლექსემები.

უკუნ-ქც-ევ-ა – უკუმართ სლვა:

უ კ უ ნ ი ქ ც ე ს გარე და დაეცნეს ქუეყანასა, ი. 18, 6 DE;

უ კ უ მ ო მ ა რ თ ვ ი დ ო დ ე ს და დაეცნეს ქუეყანასა, C.

უკუნ-ქც-ევ-ა – მართლ უკუნ სლვა:

უ კ უ ნ ი ქ ე ც ჩემგან, ეშმაკო, მრ. 8, 33 C;

წ ა რ ვ ე დ მ ა რ თ ლ უ კ უ ნ ჩემგან, ეშმაკო, DE.

უკუმართ სლვა//მართლუკუნ სლვა: უკუმართ//მართლუკუნ ფორმები შეიცავენ მნიშვნელობებს „უკან, უკნით“ (6); „უკან, ჩემ მომართ“ (33). მაშასადამე, სინონიმური შესიტყვებები უკუმართ სლვა//მართლუკუნ სლვა გამოხატავენ უკან გადაადგილებით მოძრაობას მოუბარი პირის პოზიციისაკენ. ბერძნულში კი მათ შეესატყვისებათ ზმნა ὑπαγω „მობრუნება...“ (145; 127).

შედგომა – მიღვენება – მოღვენება – თანა-სლვა – შეყოფა

შე-დგ-ომ-ა – მი-ღვენ-ებ-ა – მო-ღვენ-ებ-ა:

შ ე უ დ გ ე ს სიმონ-პეტრე და სხუად იგი მოწაფს, ი. 18, 15 C;

მ ი ჰ ს დ ე ვ დ ა იესუს სიმონ-პეტრე და სხუად იგი მოწაფს, DE.

იხ. აგრეთვე: მ. 20, 29; 20, 34; 27, 55; მრ. 1, 18; 2, 14; 10, 34; ი. 1, 37; 1, 38;

1, 40; 6, 2; 10,4; 10,5.

რომელი შ ე მ ო მ ი დ გ ე ს მე, არა ვიდოდის ბნელსა, ი. 8, 12 DE;

რომელი მ ო მ დ ე ვ დ ე ს მე, ბნელსა არა ვიდოდის, C.

შე-დგ-ომ-ა//შემო-დგ-ომ-ა განიმარტება შემდეგნაირად: „მიღვენება“ (54); „თან-მიღვენება“ (92); „გაყოლა, მიყოლა“ (6); „მიყოლა, მიღვენება“ (33). შედგომა//შემოდგომა სინონიმურ ზმნებს ბერძნულში მიემართება ლექსიკური ერთეული ὁπισθεν „უკან, შემდეგ სვლა“ (127).

მი-ღვენ-ებ-ა//მო-ღვენ-ებ-ა არის იგივე „შედგომა“ (92); „გაყოლა“ (6); „მიყოლა, წაყოლა“ (33). ეს ზმნები „ჩქარა“ სიარულის, მოძრაობის ნიუანსს შეიცავენ.

შე-დგ-ომ-ა – თანა სლვა:

სახელითა შენითა ეშმაკთა განასხმიდა, რომელი ჩუენ არა შ ე გ ვ დ გ ე ს, მრ. 9, 38 DE;

სახელითა შენითა ეშმაკთა განჰკდიდა, რომელ ჩუენ თ ა ნ ა არა ვ ა ლ ს,
C.

თანა სლვა ნიშნავს „ერთად სვლას“ (6). ბერძნულში ჟკან სლვას მიემართება ლექსემა ἀκοιουσθέν „გაყოლა, მიღვენება“ (145; 127).

შე-დგ-ომ-ა – შე-ყ-ოფ-ა:

შ ე უ დ გ ა ერთსა მოქალაქესა მის სოფლისასა, ლ. 15, 15 DE;

შ ე ე ყ ო ერთსა მოქალაქეთაგანსა, C.

შე-ყ-ოფ-ა განიმარტება, როგორც: „შეერთება, მიდგმა, შეზიარება, შეწყობა“ (6; 33). ამ ზმნით გადმოცემულია ჯერ შეერთების და შემდეგ მოძრაობის, გადაადგილების მნიშვნელობა, რასაც აკონკრეტებს კიდევ მისი ბერძნული შესატყვისი κολλάω „შეერთება, მჭიდროდ თანასვლა“ (127).

განკდა – განგდება – გამოგდება – განძება – განსხმა – განვლინება –

განყენება – განზნევა – განთხევა – განდება

გან-კდ-ა – გან-სხ-მ-ა:

მე ბელზებულთა გ ა ნ ვ ჰ ჳ დ ი ეშმაკთა, მ. 12, 27 C;

მე ბელზებულთა გ ა ნ ვ ა ს ხ ა მ ეშმაკთა, DE.

სულთა ღმრთისაჲთა გ ა ნ ვ ჰ ჳ დ ი მე ეშმაკთა, მ. 12, 28 C;

სულთა ღმრთისაჲთა გ ა ნ ვ ა ს ხ ა მ ეშმაკთა, DE.

იხ. აგრეთვე: მ. 12, 24; 12, 26; მრ. 1, 34; 1, 39; 3, 22; 3, 23; 6, 13; ი. 16, 2.

განკდა: ლექსიკონთა მიხედვით „ესე არს განძება გარე, გინა მდინარეთა და ჳევთა განვლა, გინა ჰამბავთა და სიტყვათა განსმენა, გინა სამოსელთა განძრცვა და ესევითარნი“ (53); „გარე განძება, განგდება“ (92); „გაძეგება, გახდა“ (6); „გაგდება, გაძეგება; განსვლა, განთქმა, გავრცელება (ამბისა)“ (33). მაშასადამე, **განკდა** ლექსემა პოლისემიურია, მისი ძირითადი მნიშვნელობაა „გაძეგება, გაგდება“. სწორედ „გაძეგების“ მნიშვნელობით აერთიანებს იგი მისი სინონიმური რიგის ყველა ზმნას. დასახელებული სინონიმური რიგის ზმნებში **განკდას** ბერძნულში ეფარდება ἐκβάλλω „გაგდება, გაძეგება, გაშვება“ (145; 127).

გან-სხ-მ-ა რიცხვში მონაცვლე ზმნაა და მრავლის „განდევნას, გაძეგებას“ (6); „გაყრას“ (33) ნიშნავს.

გან-ვდ-ა – გან-გდ-ებ-ა – გამო-გდ-ებ-ა:

შეუკრენით მაგისი ფერცნი და კვლნი და **გ ა ნ კ ა დ ე თ** ეგე ბნელსა, მ. 22, 13 C;

შეუკრენით მაგას კვლნი და ფერცნი და **გ ა ნ ა გ დ ე თ** ეგე ბნელსა, DE.

გ ა ნ ა გ დ ე ს იგი გარე საყურძენსა მას, მრ, 12, 8 C;

გ ა მ ო ა გ დ ე ს იგი მიერ სავენაჯით, DE.

გან-ვდ-ა – გან-ძ-ებ-ა:

ესმა იესუს, ვითარმედ **გ ა ნ კ ა დ ე ს** იგი გარე, ი. 9, 35 C;

ესმა რად იესუს, რამეთუ **გ ა ნ ა ძ ე ს** იგი გარე, DE.

რად ჩუენ ვერ უძლეთ მას **გ ა ნ კ დ ა დ**, მრ. 9, 28 C;

რადესათვის ჩუენ ვერ შეუძლეთ მას **გ ა ნ ძ ე ბ ა დ**, DE.

გან-გდ-ებ-ა: „განგდება არს რა უსულო განიშორო, ხოლო განძება, რა სულიერი განიშორო“ (53); „განძება, განხვება“ (92); „მიტოვება, გაცლა, გაძევება“ (33).

გან-ძ-ებ-ა: „განძება ცხოველთათვის ითქმის, რადთა განიდევნოს, ხოლო უსულოთათვის განგდება“ (53); „განდევნა, განხვება, გაგდება“ (92); „გაძევება, გაგდება“ (6; 33).

განძება//განგდება ზმნებს შორის იმგვარი განსხვავება არ დასტურდება ჩვენს მასალაში, როგორც საბა განმარტავს, რადგან ორივე შემთვევაში სულიერი არსების გაგდება იგულისხმება. განსხვავება მათ შორის, მხოლოდ ისაა, რომ **გაგდება** ფიზიკური ზემოქმედების შედეგად „მოშორება, გაგდებას“ აღნიშნავს, ხოლო **განძება** იძულების გზით ობიექტის „მოცილებას, გაძევების“ ნიუანსს შეიცავს.

გან-ვდ-ა – გან-ყენ-ებ-ა:

ვითარცა **გ ა ნ კ ა დ ა ე**შმაკი იგი, იტყოდა მართლ ყრუდ, მ. 9, 33; DE;

ვითარ **გ ა ნ ე ყ ე ნ ა ე**შმაკი იგი, იტყოდა ყრუდ იგი, C.

გან-ყენ-ებ-ა პოლისემიური ლექსემაა, რომელიც განიმარტება შემდეგნაირად: „გადგინება კაცთა, გინა წყალში რადც გაჰქნა არევით, გინა თოვლმა(ნ) და ხორგმან შეიყენოს რა(დ)მე“ (53); „განყრა, გაყრა“ (92); „გაცლა; განდგომა;

განდევნა“ (6). განკცდა//განყენება სინონიმური წყვილი დასახელებულ მაგალითში (მ. 9, 33) „ეშმაკის განდევნას, განშორებას“ აღნიშნავს.

გან-ვლ-ინ-ებ-ა – გან-ბნ-ევ-ა:

მდიდარნი განავლინნა ცუდნი, ლ. 1, 53 C;

მდიდარნი განაბნინა ცუდნი, DE.

გან-ვლ-ინ-ებ-ა: „დათხოვნა, გამოყვანა სახლიდამ“ (92); „გაშვება, გაგზავნა“ (6; 33). განვლინება ზმნით აღინიშნება სუბიექტის მიერ ობიექტის იძულებით გადაადგილება გაურკვეველი მიმართულებით.

გან-ბნ-ევ-ა: ამ ზმნის სემანტიკაც „დათხოვნას, გაშვებას“ აღნიშნავს, მხოლოდ იგი სხვადასხვა მიმართულებით „გაფანტვას“ გულისხმობს (6; 33)

გან-ბნ-ევ-ა – გან-თხ-ევ-ა:

ჯერკუალი იგი გარე განაბნიიან, მ. 13, 48 C;

ჯერკუალი იგი გარე განსთხიიან, DE.

გან-თხ-ევ-ა განიმარტება როგორც: „განგდება, განძება, გაღალვა“ (92); „გაყრა“ (33). აღნიშნულ მაგალითშიც განთხევა ზმნა, ისევე, როგორც განსხმა მრავლის „გაგდებას“ აღნიშნავს.

გან-დ-ებ-ა:

არცა ქუეყანასა, არცა სკორესა სარგებელ არს, არამედ გარე განდვან იგი, ლ. 14, 35 DEC.

გან-დ-ებ-ა ნიშნავს „გაგდებას“ (6; 33). განდება ზმნა შეიცავს უსულო საგნის, ობიექტის გაგდების, მოშორების სემანტიკას.

დასახელებული ზმნური სინონიმური ერთეულები განკცდა//განვლინება//განსხმა//განძება//განგდება//განყენება//განბნევა//განდება ბერძნულში გადმოიცემა ლექსემით ἐκβάλω.

გარე-წარკვლომა – თანა-წარკვლომა – თანაწარსლვა – გარე-წარცოდება – თანა-წარცდუნება – წარცდუნება

გარე-წარკვლომა – თანა-წარკვლომა:

უკუეთუ ჯერ-არს, რადთამცა გარე-წარკვლომა მას უამი იგი, მრ. 14, 35 C;

უკუეთუ შესაძლებელ არს, რადთა თანა-წარმკდეს უამი ესე, DE.

გარე-წარცდა – თანა-წარსლეა – წარცთუნება:

აბბა მამაო, ყოველი შესაძლებელ არს შენდა, გ ა რ ე – წ ა რ მ კ ა დ ე მ ე სასუმელი ესე, მრ. 14, 36 C;

აბა მამაო ჩემო, ყოველივე შესაძლებელ არს შენ მიერ თ ა ნ ა – წ ა რ - ს ლ ვ ა დ სასუმელი ესე ჩემგან, DE.

წ ა რ მ ა ც თ უ ნ ე მე სასუმელი ესე ჩემგან, L.

თანა-წარცდუნება:

თ ა ნ ა – წ ა რ ი ც თ უ ნ ე უკეთურებაჲ კორცთაგან შენთა, ეკლეს, 11, 10. O.

გარე-წარ-ცოდ-ებ-ა//თანა-წარ-ცოდ-ებ-ა: ლექსიკონთა მიხედვით „აცთენას, აშორებას, აცილებას“ (6; 33) ნიშნავს. ადგილობითი ზმნისწინი გარე- შეიცავს „საგნისაგან დაშორების“ მნიშვნელობას (143, § 49, 102; 26, 286). წარ- ზმნისწინი მიუთითებს მოქმედების საწყის პუნქტზე და აღნიშნავს, რომ მოძრავი საგანი ამ პუნქტს შორდება. „წარ- ზმნისწინის ამ შინაარსს კიდევ უფრო აძლიერებს გარე- ზმნისწინის მიმატება“ (26, 286). კ. დანელიას თვალსაზრისით, საქმის ვითარება სხვაგვარია, ამ ფუძეებთან თანა-ს არ უნდა ჰქონდეს გაცლის, გვერდის ავლის მნიშვნელობა და ზედმეტად უნდა იყოს დართული ბერძნული παρα და συσ ზმნისწინთა გადმოსაცემად. ამას ამტკიცებს შემდეგი: სვლის, მოძრაობის აღმნიშვნელ ზმნებთანაც კი „თანა“ გვერდის ავლას კი არ გამოხატავს, როგორც ჩვეულებრივ ფიქრობენ, არამედ თანაობას. თანა-წარვალ, თანა-წარვიდ, თანა-წარვლომა ფუძეებში კი თანა-ს არ აქვს პირველადი (თანაობის, ერთიანობის) მნიშვნელობა და ამიტომ რთულ ფუძეებად მიაჩნიათ ასეთი ზმნები. აღნიშნულ ზმნებში თითქოს გავლის ნაცვლად გვერდის აქცევის ნიუანსი თანა-ს შეჰქონდეს. მაგრამ გაუთვალისწინებელი რჩება ის, რომ ბერძნულში ზმნას (παρέρχομαι) ერთი παρα ზმნისწინი აქვს, ხოლო ქართულში მის ფარდ ფუძეს ორი (თანა-წარ), რომელთაგან წარ- წარმოადგენს ბუნებრივ შესატყვისს, ხოლო თანა ზედმეტად ნახმარს. ამიტომ, აღნიშნავს მკვლევარი, მას მცდარად მიეწერება იმ მნიშვნელობის (გვერდით ჩავლის) გადმოცემა, რასაც უამისოდ παρα-ს ფარდად ხმარებული წარ- ახერხებს (22, 145).

გარე-წარ-ვდ-ომ-ა ნიშნავს აგრეთვე „გვერდის ავლას, აცთენას, აშორებას, აცილებას“ (6; 33).

თანა-წარ-სლვა ზმნაც „გაავლას, გვერდის ავლას, აცთენას“ (6; 33) აღნიშნავს.

წარ-ცთ-უნ-ებ-ა „აცდენა, აშორება“ (33). ეს ზმნა მოთავსებულია იოანეს სახარების ბოლოს და შეიცავს მარკოზის სახარების (14, 33-37) საკითხავს. შანიძის გამოცემაში ეს ფრაგმენტი L სიმბოლოთია აღნიშნული.

გარე-წარ-მ-ცოდ-ე ზმნური ფორმა ა. შანიძემ შეცდომად მიიჩნია, იგი სქოლიოში ჩაიტანა და ძირითად ტექსტში გარეწამკვადე ფორმა შეიტანა (ეს ფორმა არის წარმოდგენილი წინაათონურ ვერსიებში, ხოლო გიორგისეულ რედაქციებში თანაწარსლვად გვაქვს). ზ. სარჯველაძის მითითებით „ადიშის ხელნაწერის ჩვენების ჩასწორება საჭირო არ იყო, რადგანაც გარეწარცოდება ზმნა აშორების, აცდენის, დაშორების მნიშვნელობით სხვაგანაც დასტურდება: ტურთისა ჩუენისა აღკიდებად არა გარეწარიცოდეთ, აგ. ძეგლ. I, 179, 9). ტექსტებშივე აგრეთვე გვხვდება ცოდ ზმნური ძირისაგან წამოქმნილი სხვა ფორმებიც“ (62, 74).

მაშასადამე, გარეწარცოდება//თანაწარცოდება//გარეწარვდა//თანაწარსლვა//წარ-ცთუნება სინონიმური მნიშვნელობის ზმნებია, რომელთაც ბერძნულში შეესატყვისებათ ἐπέρχομαι, παρέρχομαι „გვერდის ავლა, აცდენა, აშორება; გასვლა, გადასვლა“ (145; 127). ადგილობითი ზმნისწინები თანა და გარე აძლიერებენ, ექსპრესიულ ძალას მატებენ დასახელებულ სინონიმურ ზმნებს.

ამდენად, მოძრაობის შინაარსის შემცველ სინონიმურ ზმნებს აერთიანებს სუბიექტის ფიზიკურად „გადაადგილების, სვლის“ ძირითადი სემანტიკური ნიშანი, რაც მათი იდენტიფიკაციის საფუძველს წარმოადგენს. ცალკეულ მწკრივთა დომინანტური ლექსემები მოსლვა, მისლვა, აღმოსლვა, გამოსლვა, მოყვანება... აღნიშნავენ მხოლოდ სუბიექტის გარკვეული მიმართულებით გადაადგილებას, ხოლო სემანტიკური და სტილისტური თვალსაზრისით ისინი ნეიტრალური ლექსემებია, არ არიან შეფერილნი რაიმე დამატებითი ნიშნით. ცალკეულ მწკრივში შემაჯავალი ზმნები კი დომინანტ ლექსემას უმეტესწილად სემანტიკური, აზრობრივი ნიშნებით ემიჯნებიან, ანუ ისინი ძირითად მნიშვნელობასთან ერთად შეიცავენ დამატებითი ნიუანსური დატვირთვის მქონე დიფერენციალურ ნიშნებს, რაც მათ

ინდივიდუალურ ხასიათს ავლენს და განარჩევს რიგში შემავალი სხვა ლექსემებისაგან.

მოძრაობის სემანტიკის შემცველი სინონიმური ზმნები წარმოადგენენ რელატიურ ანუ ნაწილობრივ სინონიმებს, რადგან მნიშვნელობათა მთელი მოცულობით ერთმანეთს ვერ ფარავენ. განხილულ ზმნებში უმეტესწილად სემანტიკური სახის სხვაობა შეინიშნება, ამიტომ ისინი სინონიმთა **სემანტიკურ ჯგუფს** უფრო მიეკუთვნებიან, ვიდრე სტილისტურს.

4.2. მდგომარეობის სემანტიკის მქონე სინონიმური ზმნები

დადგომა – დადგრომა – დადგინება – დამტკიცება – დაყოვნება – დაყოფა – ლოდნა – დამკუდრება – დაშთობა – დაბუღება – ადგილპყრობა – ფერკის დაპყრობა

მდგომარეობის შინაარსის შემცველ ზმნათა ძირითად სემანტიკურ ნიშანს წარმოადგენს სუბიექტის ერთ ადგილზე გაჩერების, „დადგომის“ მნიშვნელობა. მწკრივის დომინანტური ერთეულია დადგომა//დადგრომა ზმნა, რომელიც თავისუფლად ენაცვლება სინონიმური რიგის ნებისმიერ წევრს, ხოლო ცალკეული ერთეულები სხვადასხვა დიფერენციალური ნიშნებით განირჩევიან ძირითადი ლექსემისაგან.

დადგრომა – დადგომა:

დ ა ა დ გ რ ა მარიამ მის თანა სამ თთუე, ლ. 1, 56 DE;

დ ა დ გ ა მარიამი მის თანა სამ თთუე, C.

იხ. აგრეთვე: ლ. 2, 9; ი. 7, 9.

და-დგ-რ-მ-ა//და-დგ-მ-ა ქართველური *დეგ-/დგ- ძირიდან მომდინარეობს. „ქართულ დეგ- ძირს კანონზომიერად შესატყვისება მეგრ. დგ- და ლაზ. დგ-“ შესატყვისობები ვლინდება დასახელებულ ძირთა სემანტიკაშიც, რომელთა ძირითადი მნიშვნელობაა „დადგომა, გაჩერება“ (65). ამავე ძირს უკავშირდება ძველსა და ახალ ქართულში გავრცელებული ფორმები, რომლებიც „დაბრმავებას“ გამოხატავენ (61, 89). თუმცა „დაბრმავების“ მნიშვნელობით დადგომა ზმნა ოთხთავის ტექსტში არ დასტურდება. და- ზმნისწინი მიუთითებს მოძრაობის მიმართულებას ზევიდან ქვევით. სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმული

მოსაზრებით და-ს მნიშვნელობა მომდინარეობს მიწის აღმნიშვნელი დაბ- ძირისაგან (81, 268).

და-დგრ-ომ-ა//და-დგ-ომ-ა ლექსიკონთა მიხედვით განიმარტება, როგორც „რა(ი)ცა ცხოველი სღვისაგან დავარდეს, გინა სავანესა და ფუნდუკსა კაცმან დაისადგუროს, გინა ნადირი სღვისაგან დაეცადოს; ზე დგომა“ (53); „გება, დაშოთმა; ფეხით შედგომა რომელსამე ადგილსა ზედა, статья. // თჳალის დადგომა, დაბრმავება, ხედვის მოკლება“ (92); „შედგომა, გაჩერება“ (6); „დარჩენა, დადგომა“ (33).

დადგრომა//დადგომა ლექსიკურ ფორმებს ბერძნულში შეესატყვისება ლექსემები ἔμεινα, ἔμεινα „ადგილზე გაჩერება, დარჩენა; დალოდება...“ (145; 127).

დადგომა – დამტკიცება:

ყოველი ქალაქი ანუ სახლი, განყოფილი თავსა ზედა თვისსა, ვერ დადგეს, მ. 12, 25 C;

ყოველი ქალაქი გინა სახლი, რომელი განევთის თავსა თვისსა, ვერ დაემტკიცოს, DE.

იხ. აგრეთვე: მრ. 3, 24; 3, 25; 3, 26.

და-მ-ტკიც-ებ-ა განიმარტება, როგორც „დამაგრება“ (53); „მტკიცედ დადგინება, утверждать...“ (92); „დამყარება, გამაგრება“ (6); დამტკიცება ლექსემას ეფარდება ბერძნულში ზმნური ერთეულები σταθῆναι, ἰστημι „დადგომა, მყარად ყოფნა; მტკიცედ დადგომა“ (145; 127).

დადგრომა – დაყოვნება:

მის თანა დაადგრეს მას დღეთა შინა, ი. 1, 39 DE;

მის თანა დაიყოვნეს მას დღესა, C.

იხ. აგრეთვე: მ. 10, 11.

და-ყოვნ-ებ-ა ქართველური *ყოჳ- ძირის შემცველი ლექსემაა, რომლის მნიშვნელობაა „დაცდა, დაყოვნება“ (65); „დაგვიანება“ (53); „შეჩერება, დაწყნარება“ (6). დაყოვნება მოხმობილ კონტექსტებში მცირე დროით „შეჩერების, დაცდის“ ნიუანსს შეიცავს.

დადგრომა – დაყოფა:

შევიდა დადგრომა მათ თანა, ლ. 24, 29 DE;

შევიდა დაყოფად მათ თანა, C.

დაყოფა: „მყოფობის ქმნა; ხანთ დაზმა“ (54); „დადგრომა სადმე, მოცდა ან დაგვიანება“ (92); „ყოფნა, რჩომა, დგომა“ (6); „(დროის) გატარება“ (33). **დაყოფა** ზმნა გაურკვეველი ხნით ერთ ადგილზე დროის გატარებას აღნიშნავს, რომლის ფარდია ბერძნულში κέκλικα, κλικω „დაყოფა, დროის გატარება...“ (127).

დადგრომა – ლოდნა:

დაადგერით აქა და იღუძებდით მრ. 14, 34 DE;

ელოდეთ აქა და იღუძებდით, C.

ლოდნა: „მოცდა რამე მომავ(ა)ლისა“ (53); „მოცდა, მოლოდება, чаять, ждать“ (92); „ლოდინი“ (6). მაშასადამე, **ლოდნა** ზმნა რაიმეს მოლოდინში ერთ ადგილზე გაჩერების მნიშვნელობას გადმოსცემს.

დადგრომა – დამკუდრება:

მონად არასადა დაადგერეს სახლსა შინა უკუნისადმდე, ი. 8, 35 DE;

მონამან არა დაიმკუდრის უკუნისადმდე სახლსა შინა, C.

იხ. აგრეთვე: ი. 8, 35; 14, 16; 5, 38; 6, 56.

დამკუდრება: „სანიადაგოდ დაპყრობა, სანიადაგოდ დასახლება“ (53; 92); „დასახლება, დაპატრონება“ (6). **დამკუდრება** ზმნაში გამოკვეთილია ერთ ადგილზე **სამუდამოდ** დადგომის, „დასახლების“ სემანტიკური ნიუანსი.

დადგრომა – დაშთობა:

ყოველსა რომელსა პრწმენეს ჩემი, ბნელსა შინა არა დაადგერეს, ი. 12, 46 DE;

ყოველსა რომელსა ვპრწმენე, ბნელსა შინა არა დაშთეს, C.

დაშთობა: „დარჩომა“ (53); „იგივე თუთენებითად, оставаться“ (92); „დარჩომა, დარჩენა“ (6; 33). მაშასადამე, **დაშთობა** საკუთარი ნებით დარჩენას აღნიშნავს.

დადგრომა – დამკუდრება – დაბუდება:

დადგრომა და რტოთა მისთა, მ. 13, 32 C.

დაიბუდოიან რტოთა მისთა, DE;

მფრინველთა ცისათა დაიმკუდრეს რტოთა მისთა, ლ. 13, 19 C;

მფრინველთა ცისათა დაიბუდეეს რტოთა მისთა, DE.

დაბუდევა ზმნა ნასახელარია, რომელიც მიღებულია ბუდე ძირისაგან. ამ ძირის სემანტიკა „ბუდის, სათავის, კალაპოტის“ მნიშვნელობებს უკავშირდება (65). დაბუდევა ზმნა მოხმობილ კონტექსტებში ფრინველთა მიერ თავიანთი სათავის, ბუდის ხის ტოტზე გაკეთებას და მასში დაბინავებას, „დამკვიდრებას“ აღნიშნავს (6). დაბუდევა ლექსემის ფარდია ბერძნულში κατασκευῶ „დაბუდევა“ (145; 127).

დადგრომა – ადგილ-პყრობა:

და - და - ა დ გ რ ა ადგილსა მას, სადაცა იყო, ორ დღე, ი. 11, 6 DE;

ად გ ი ლ - ი პ ყ რ ა მუნ, სადა იყო, ორ დღე, C.

ადგილ-პყრობა შედგენილობით რთული ზმნაა. მისი პირველი კომპონენტი ადგილი ნიშნავს, „სადგურს, სამყოფს, დასადგომელს“ (53). მთლიანი ზმნა ადგილ-პყრობა კი გულისხმობს რაიმე სადგურში, სამყოფში „შედგომას, შეჩერებას“ (6), დროის რამდენიმე ხნით გატარებას.

ამდენად, განხილული სინონიმური რიგის ზმნათა დომინანტურ ლექსემას წარმოადგენს დადგომა//დადგრომა. მისი ძირითადი მნიშვნელობა არის ერთ ადგილზე „დადგომა, გაჩერება“. ამ სემანტიკას შეიცავს დადგრომა ზმნის მეწყვილე ყველა ლექსემა, რომელთაც ძირითად მნიშვნელობასთან ერთად ერთვის დამატებითი დიფერენციალური კომპონენტები. დამტკიცება „მყარად, მტკიცედ“ დადგომას აღნიშნავს; დაყოვნება მცირე დროით „შეჩერებას, დაცდას“ წარმოადგენს; დაყოფა გაურკვეველი ხნით ერთ ადგილზე „დროის გატარებას“ გულისხმობს; ლოდნა რაიმეს მოლოდინში დაცდის მნიშვნელობას შეიცავს; დამკვიდრება ერთ ადგილზე „სანიადგოდ“ ანუ სამუდამოდ დასახლებას აღნიშნავს; დაშთობა „თუთვნებითად“, ანუ საკუთარი ნებით დარჩენას უსვამს ხაზს; დაბუდევა ფრინველთა მიერ თავიანთი სათავის, ბუდის ხის ტოტზე გაკეთებას და მასში დაბინავებას გულისხმობს; ადგილ-პყრობა კი რაიმე სამყოფში მცირე ხნით „შეჩერებას“ აღნიშნავს.

4.3. სიტყვის ტაბუ და სინონიმია. სიცოცხლის შეწყვეტის სემანტიკის მქონე სინონიმური ზმნები.

სინონიმთა წარმოქმნის მექანიზმს სხვა წყაროებთან ერთად სიტყვის ტაბუ და მისი ეგზეგეტიურად მონაცვლე ლექსიკა წარმოადგენს (49, X III- ; 90, 174; 105, 74-87). სინონიმის წარმოქმნა ფრაზეოლოგიური ჩანაცვლებითაც ხდება (129, 21-38),

რადგან ენის ლექსიკურ სისტემას ქმნიან სიტყვები და ფრაზეოლოგიური ერთეულები. ფრაზეოლოგიზმები, როგორც მყარი შესიტყვებები შეიძლება დაუკავშირდეს რომელიმე სიტყვას, ან სიტყვათა ერთობლიობას და სინონიმური რიგის წევრი გახდეს (13, 75; 129, 29-30). სიცოცხლის შეწყვეტის სემანტიკის მქონე სინონიმურ სიტყვებში ტაბუირებულია სიტყვა სიკუდილი, ხოლო მისი ფარდი სინონიმური ოდენობები უმეტესწილად ამ ლექსემის ეგზეგეტიკურად მონაცვლე ერთეულები და ფრაზეოლოგიური შესიტყვებებია, რომლებიც შერბილებულად გადმოსცემენ იმ გრძნობას, რაც ადამიანის სულისა და ხორცის გაყრის შინაარსს უკავშირდება.

მოკლვა – მოკუდინება – მოკუდობა – სიკუდილი – მოწყუება – მოსრვა – წარწყმედა – აღსრულება – გარდაცვალება – შესუენება – სულის აღმობერა – სულის განტეგება – სულის აღმოტეგება – ამიერ სოფლით ცვალება – ამიერ სოფლით განსლვა – სულის წარწყმედა – სულის განჯუება – სულის წარკდა

მოკლვა – მოკუდინება:

ყოველი კრებული ერისაჲ ეძიებდეს ცრუ მოწამეთა იესუდსოვს, რადთამცა მ ო კ ლ ე ს ი გი, მ. 26, 59 DE;

ეძიებდეს ცრუს წამებასა იესუსთვს, რადთამცა მ ო ა კ უ დ ი ნ ე ს ი გი, C. იხ. აგრეთვე: მ. 27, 1; მრ. 9, 31.

სი-კუდ-ილ-ი//მო-კლ-ვა-ა//მო-კუდ-ინ-ება ქართველური *კუედ-კუდ- ძირიდან მომდინარეობს. ქართულ კუედ-კდ- ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება სვან. კუად- „წაყვანა, დაკარგვა სიკვდილის გამო“, კუედ- „დანაკლისი“; ეს-კუდ-ის „შემცირდეს“ (65). სიკუდილის ამოსავალი სემანტიკა სწორედ სვანურში დაცულ „დაკლებას, შემცირებას“ უკავშირდება.

სიკუდილი განიმარტება შემდეგნაირად: „მდგომარეობა, რომელიც იწყება მიწიერი ცხოვრების დასასრულს“ (114, 915); „სულისა და ჳორცის გაყრა“ (54); „დასრულება სიცოცხლისა, განშორება სულისა ხორცთაგან, смерть“ (92). სიკუდილი//მოკუდინება ბერძნულში გადმოიცემა სიტყვებით θανάτος, θανάτω „სიკვდილი, მოკლვა, მოკვდინება, მიცვალება“ (145; 127).

მოკლვა – მოწყუება – მოსრვა:

სულსა ვერ ჳელ-ეწიფების მ ო კ ლ ვ ა დ, მ. 10, 28 DE;

სულთა თქუნთა ვერ შემძლებელ იყვნენ მ ო წ ყ უ ე დ ა დ, C.

იხ. აგრეთვე: მ. 21, 35.

სხუათა მათ შეიპყრეს მონანი იგი და მ ო ს რ ნ ე ს, მ. 22, 6 C;

სხუათა შეიპყრეს მონანი იგი მისნი, აგინეს და მ ო წ ყ უ ე დ ნ ე ს, DE.

მო-სრ-ვა//მო-წყუედ-ა რიცხვში მონაცვლე ზმნებია, რომლებიც ფიზიკური ზემოქმედების შედეგად მრავლის მოკვლას, ანუ „ამოწყვეტას, დახოცვას“ აღნიშნავენ (53; 92; 6; 33). სინონიმური წყვილი მოსრვა//მოწყუედა ბერძნულში გადმოიცემა ზმნით ἀποκτείνω „მოკვლა, განადგურება“ (145; 127).

მოკუდომა – აღსრულება:

ასული ჩემი აწ-და ესერა მ ო კ უ დ ა, მ. 9, 18 C;

ასული ჩემი აწ-და ა დ ე ს რ უ ლ ა, DE.

იხ. აგრეთვე: მრ. 5, 35.

აღ-სრულ-ებ-ა განიმარტება როგორც „ბოლოს გათავება“ (53); „გათავება, исполнять. // ახდენა, сбываться. // გარდაცვალება, умереть“ (92); „გარდაცვალება, მოსპობა“ (6); „შესრულება, დასრულება; გათავება, სიკვდილი“ (33). მაშასადამე, აღსრულება ლექსემის ძირითადი მნიშვნელობაა „გათავება, შესრულება, დასრულება“, ხოლო „გარდაცვალება“ მეორეულია. ამდენად, იგი სიკუდილის ევფემიური მონაცვლეა. ბერძნულში აღსრულება გადმოცემულია ასევე ევფემიური სიტყვით τελευτάω „სიკვდილი; დამთავრება, დასრულება“ (145; 127).

სიკუდილი – გარდაცვალება:

გ ა რ დ ა ი ც ვ ა ლ ო ს ი გ ი ს ი კ უ დ ი ლ ი ს ა გ ა ნ ცხორებად, ი. 5, 24 DEC.

უმჯობეს არს კაცისა ერთისა ს ი კ უ დ ი ლ ი ერისათვის, ი. 18, 14 DEC.

გარდა-ცვალ-ებ-ა განიმარტება, როგორც „შეცვლა, ადგილმონაცვლეობა“ (6). დასახელებულ მაგალითში (ი. 5, 24) გარდაცვალება სიკვდილის გამო ადგილის გადანაცვლებას ნიშნავს. ბერძნულში გარდაცვალებას გადმოსცემს ლექსემა μεταβίβω „წასვლა, დატოვება; გადასვლა, გადაადგილება; მოკვდომა“ (145; 127).

შესუნება:

მრავალნი გუამნი (ვორცნი, C) შ ე ს უ ე ნ ე ბ უ ლ თ ა წმიდათანი აღდგეს, მ. 27, 52 DE.

შე-სუენ-ებ-ა საერთოქართოველური *სუ- ძირიდან მომდინარეობს. ქართულ სუ- ენ- ფორმას შეესატყვისება მეგრ. შუ-ანდ-, ლაზ. შუ-ან-/შუ-აჯ- და სვანური შუ-ემ- ფუძეები. შესატყვისობები ვლინდება მათ სემანტიკაშიც, რომელთა ამოსავალი მნიშვნელობა უკავშირდება „მოსვენებას, დასვენებას“ (65). შესუენება განიმარტება, როგორც „დროის მიცემა მოსასვენებლად დაღალულისა, дать кому отдых, покой. // პატივით შეტანა სადმე წმიდათა ხატთა და მისთანათა. // მოსვენება, დასვენება, отдыхать, успокоиваться. // გარდაცვალება, умирать, почитать“ (92); „გარდაცვალება, აღსრულება“ (6; 33).

მოსრვა – წარწყმედა:

მოვიდეს და მ ო ს რ ნ ე ს ქუეყანის მოქმედნი, მრ. 12, 9 DE;

მოვიდეს და წ ა რ წ ყ მ ი დ ნ ე ს მოქმედნი იგი მის ვენაჯისანი, C.

წარ-წყმედ-ა განიმარტება, როგორც „დაკარგვა“ (54); „აღსპობა, ანუ გამოხვევა ნეტარებისაგან“ (92); „დაკარგვა, გამოღევა, ცთომა“ (6); „დაკარგვა, დაღუპვა“ (33). ლექსიკონთა მიხედვით, წარწყმედის ძირითადი მნიშვნელობაა „დაკარგვა“, ხოლო „დაღუპვა“ ანუ იგივე „სიკვდილი“ მეორეულია. წარწყმედას ეფარდება ბერძნულში ἀπολείπω „დატოვება, დარჩენა; დაკარგვა...“ (145; 127).

სულის აღმობერა – სულის განტევება – სულის აღმოტევება:

იესუ აღუტევა ჳმაჲ და ა ღ მ ო ბ ე რ ა ს უ ლ ი, მრ. 15, 37 C;

იესუ ჳმა-ყო ჳმითა დიდითა და გ ა ნ უ ტ ე ვ ა ს უ ლ ი, DE.

იესუ კუალად დაღად-ყო ჳმითა დიდითა და გ ა ნ უ ტ ე ვ ა ს უ ლ ი, მ. 27, 50 DE;

იესუ ჳმა-ყო ჳმითა დიდითა და ა ღ მ ო უ ტ ე ვ ა ს უ ლ ი, C.

იხ. აგრეთვე: მრ. 15, 39; ლ. 23, 46; ი. 19, 30.

სულის აღმობერა//სულის განტევება//სულის აღმოტევება ეეფემიურად მონაცვლე ფრაზეოლოგიზმებია სიკუდილისა¹³. ანიმალისტური წარმოდგენის

¹³ მეცნიერთა შორის აზრთა სხვადასხვაობაა იმის თაობაზე, თუ სად უნდა იქნეს განხილული ამ სახის მიმართებანი: ლექსიკურ სინონიმიაში თუ ფრაზეოლოგიურ სინონიმიაში. ც. კიკვიძეს აღ. ნეიმანის „ქართულ სინონიმთა ლექსიკონის“ ნაკლად მიაჩნია სიტყვა სინონიმების გვერდით ფრაზეოლოგიზმების წარმოდგენა, ხოლო ნ. დუგაროვი ამას

მიხედვით, ყოველ სხეულში ჩასახლებულია სული, რომელიც მას სიცოცხლეს ანიჭებს. ადამიანი მანამ არის ცოცხალი, სანამ სული უდგას. სული, სხეულისაგან განსხვავებით, არამატერიალური, თავისთავადი, უკვდავი რამ არის და სიკვდილის, სხეულთან გაყრის შემდეგაც განაგრძობს არსებობას იმქვეყნიურ სამყაროში (72, 600; 3, 80) ეს შეხედულება ასახულია სიკვდილის ეგვიპტიურად მონაცვლე შესიტყვებებში: სული აღმობერა//სული განუტევა// სული აღმოუტევა. აღმობერა ნიშნავს „ამოშვებას“ (6), ხოლო განტევა „გაშვებას“ (53; 92; 6). დასახელებულ სინონიმურ ოდენობებს აღმობერა სული//განუტევა სული ბერძნულში ἐξέλπαισεν (ἐξέλπιον, ἐκλείπων) ერთეულები გადმოსცემენ, რომელთა მნიშვნელობაა „სიკვდილი, გარდაცვალება...“ (145; 127). მაშასადამე, აღნიშნული სინონიმური შესიტყვებები საკუთრივ ქართული შედგენილობის არიან, რადგან მათ ბერძნულში ერთი ლექსიკური ერთეული მიემართება.

სულის აღმოტევა: აღმოტევა ლექსიკონთა მიხედვით ნიშნავს „ამოშვებას“. სულის ამოშვება კი სიკვდილთან არის გაიგივებული (33). სინონიმური წყვილი აღმოუტევა სული//განუტევა სული მ. 27, 50-ში ბერძნულ ტექსტშიც შესაბამისი ὀψήκειν τὸ πνεῦμα შესიტყვებით არის გადმოცემული, რაც ნიშნავს „სულის ამოშვებას – სიკვდილს“ (145; 127).

ამიერ სოფლით ცვალება – ამიერ სოფლით განსლვა:

უწყოდა იესუ, რამეთუ მოწევნულ არს უამი მისი, რადთა ი ც ვ ა ლ ო ს ა მ ი ე რ ს ო ფ ლ ი თ მამისა, ი. 13, 1 C;

იცოდა იესუ, რამეთუ მოიწია უამი მისი, რადთა გ ა ნ ვ ი დ ე ს ი გ ი ა მ ი ე რ ს ო ფ ლ ი თ და მივიდეს მამისა, DE.

ამიერ სოფლით ცვალება//ამიერ სოფლით განსლვა: ეს ფრაზეოლოგიზმები გულისხმობენ ამ სოფლიდან, ამ ქვეყნიდან იმ სოფელში ანუ საიქიოში „გადანაცვლებას, მისლვას“, რაც სიკვდილთან გაიგივდება.

სულის წარწყმედა – სულის განკუება:

შრად სარგებელ არს კაცისა უკუეთუ შეიძინოს სოფელი ყოველი და ს უ ლ ი თ ვ ს ი წ ა რ ი წ ყ მ ი დ ო ს, მრ. 8, 36 DE;

სავსებით კანონზომიერად მიიჩნევა და ფრაზეოლოგიზმების ჩანაცვლებით წარმოდგენილ სინონიმებს ლექსიკურ სინონიმიაში განიხილავს (129, 29-30).

რაიმე სარგებელ არს კაცისა, შე-თუ-იძინოს სოფელი ყოველი და
გ ა ნ ე ჯ უ ა ს ს უ ლ ი თვისი, C.

სულის წარწყმედა//სულის განჯუება: სინონიმური ზმნები წარწყმედა და განჯუება აღნიშნავენ „დაკარგვას, დაღუპვას, დაკლებას, წაღებას“ (53; 92; 6; 33), ხოლო ევფემიური შესიტყვებები სულის წარწყმედა//სულის განჯუება სიკუდილის შესატყვის ფრაზეოლოგიზმებად მოიაზრებიან.

სულის წარკდა:

მოადგეს მას ჰურიანი და ეტყოდეს: ვიდრემდე ს უ ლ თ ა ჩუენთა
წ ა რ გ უ ჯ დ ი ? უკუეთუ შენ ხარ ქრისტე, გუთხარ ჩუენ განცხადებულად, ი.
10, 24 DEC.

სულის წარკდობა განიმარტება, როგორც „სულის ამოსვლა, სულის ამოსდობა“ (92; 33). ამ შესიტყვებას შესაბამის ბერძნულ თარგმანშიც ესადაგება ფრაზეოლოგიზმი ψύχην ἄπειν (ἀπειν „მოკვლა, განგმირვა“ (145; 127).

მთელს ბიბლიაში გატარებულია ის აზრი, რომ ცოდვა და სიკვდილი ერთმანეთთან არიან კავშირში. „სიკვდილი არის ნაწილი იმ სასჯელისა, რაც ადამს ეწია ღვთისადმი დაუმორჩილებლობის გამო. როცა ქრისტე ჯვარზე მოკვდა, მან თავის თავზე იტვირთა ადამიანურ ცოდვათა ყველა შედეგი, თავისი აღდგომით კი სიკვდილი სძლია“ (12, 151). თავად სიკუდილის მონაცვლე დასახელებული ფრაზეოლოგიზმების მნიშვნელობა კომპონენტების მთლიანობას კი არ უდრის, არამედ მისი შემადგენელი ნაწილების პირდაპირ მნიშვნელობათა ჯამის მთლიანი მეტაფორული გადააზრებით მიიღება (13, 74). მაშასადამე, ზემოაღნიშნული სინონიმური ფრაზეოლოგიზმები სემანტიკურად დაუშლელი კომპონენტებია, რომლებიც ქმნიან ერთ მთლიან გაგებას და ლექსემა „სიკუდილის“ ექვივალენტებს წარმოადგენენ.

4.4. შიშის სემანტიკის მქონე სინონიმური ზმნები

შიშის სემანტიკის შემცველ ზმნათა დომინანტურ ერთეულებს წარმოადგენენ შინ- ძირისაგან მიღებული შეშინება//შინება ფორმები, რომლებიც სემანტიკური და სტილისტური თვალსაზრისით ნეიტრალური ლექსემებია. ისინი თავისუფლად ენაცვლებიან რიგში შემავალ ნებისმიერ წევრს, ხოლო მათ მეწყვილე ზმნებში ექსპრესიული ნიშნის მატება შეინიშნება.

შეშინება – შეძრწუნება – ძრწოლა – დამედგრება – აღტყდომა

შეშინება – შეძრწუნება:

ხოლო მათ შ ე ე შ ი ნ ა, ი. 6, 19 DE;

შ ე ძ რ წ უ ნ დ ე ს დიდად, C.

ხოლო დედაკაცსა მას შ ე ე შ ი ნ ა და ძ რ წ ო დ ა, მრ. 5, 33 DE;

ხოლო დედაკაცი იგი შ ე შ ი ნ დ ა და ძ რ წ ო დ ა, C.

ხოლო იგინი შ ე ძ რ წ უ ნ დ ე ს და შ ე შ ი ნ ე ბ უ ლ იყენეს, ლ. 24, 37 DE.

იხ. აგრეთვე: ლ. 1, 12.

შე-შინ-ებ-ა//შინ-ებ-ა: შიში განიმარტება, როგორც „მწუხარება მომავლისაგან, ანუ მოახლებულისა ძვირის შემთხვევისა, страх. // მორჩილება, რიდის ქონება“ (92). **შინება//შეშინება** კი ლექსიკონთა მიხედვით ნიშნავს „შიშის მიცემას, აშინებდეს“ (54); „შიშისაგან განკრომას“ (92), რომელთაც მიემართება ბერძნულში ზმნა φοβέομαι „შეშინება; შიშისაგან გაქცევა“ (145; 127).

შე-ძრწუნ-ებ-ა//ძრწ-ოლ-ა: „შიშით ათროლება“ (54); „შიშით შეშფოთება, კანკალი, თროთლა, потрясать, устрашать“ (92); „ცახცახება; შეკრომას“ (6); „შეშინება; შეწუხება“ (33). **შეძრწუნება//ძრწუნება** ლექსიკურ ერთეულებს ბერძნულში შეესატყვისება ზმნები πτοέμαι „შეშინება, შიში; გაკვირება, გაოცება, აღელვება“ და τρέμα „ცახცახი, კანკალი; შიშისაგან აკანკალება“ (145; 127). **შინება//ძრწოლა** სინონიმური პარალელიზმის სახით გვხვდება მრ. 5, 33-სა და ლ. 24, 37-ში, სადაც **შეძრწუნება** მეტი ექსპრესიულობით, „ცახცახით“ გამოხატავს შიშის განცდას.

შეძრწუნება – შიში – დამედგრება:

ნუ შ ე ძ რ წ უ ნ დ ე ბ ი ნ გული თქუენი, ნუცა ე შ ი ნ ი ნ, ი. 14, 27 DE;

ნუ შ ე ძ რ წ უ ნ დ ე ბ ი ე დ გულნი თქუენნი, და ნუცა დ ა ჰ მ ე დ გ რ დ ე ბ ი თ, C.

და-მე-დგრ-ებ-ა ზმნა ბერძნულში გადმოიცემა ლექსემით δειλιάω „შეშინება“ (145; 127). მოხმობილ კონტექსტებში სახარების მთარგმნელი იყენებს სინონიმთა სუბსტიტუციურ მონაცვლეობას, რითაც თავიდან იცილებს ერთი და იმავე სიტყვის

უხერხულ გამეორებას. შედრწუნება//დამედგრება ექსპრესიული შინაარსის შემცველი ზმნებია. შედრწუნება, როგორც აღინიშნა, „ცახცახით“ გამოხატავს შიშის განცდას, ხოლო დამედგრება შიშისაგან უძრავად გაჩერებას, გაქცევებას გულისხმობს.

შედრწუნება – აღტყდობა:

რაჟამს გესმოდინ ბრძოლანი და ჰამბავი ბრძოლათანი ნუ შეეკისძრწუნებდებოთ, მრ. 13, 7 DE;

რაჟამს გესმოდის თქვენ ბრძოლაჲ და ჳმაჲ წყობისაჲ, ნუ აღტყდებოთ, C.

აღტყდ-ობ-ა შიშისაგან „ანთებას, შეშფოთებას“ გულისხმობს, რომლის შესატყვი-სია ბერძნულში ზმნა θροέμαι.

**დაკვრება – განკვრება – კვრება – შეცბუნება – დასულეება –
განკროთობა – შინება**

დაკვრება – კვრება – შეცბუნება:

ყოველმან ერმან იხილეს იგი და დაუკვრდა და მირბიოდეს მისა, მრ. 9, 15 DE;

ყოველმან მან ერმან იხილა, შეცბუნდეს და მირბიოდეს, C.

დაუკვრდებოდან სიტყუათა მათ მისთა ზედა მადლისათა, ლ. 4, 22 DE;

უკვრდა სიტყუათა მათ მისთა ზედა მადლისათა, C.

და-კვრ-ებ-ა//გან-კვრ-ებ-ა//კვრ-ებ-ა საერთოქართველური *კჳირ- ძირიდან მომდინარეობს. „ქართულ კჳირ- ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრული კჳირ-, ლაზური კჳირ- და სვანური კჳირ-“, რომელთა სემანტიკაც „გაკვირვებას; ყურადღების მიქცევას; დაკვირვებას“ უკავშირდება (65).

და-კვრ-ებ-ა განიმარტება, როგორც „დიდხან დამზერა“ (53); „დიდად განცუფრება, удивляться. // დასტერება, გრძლად სინჯვა, всматриваться“ (92); „გაოცება, გონის დაკარგვა, გაშტერება, გასულელება, შეშინება“ (6); „გაკვირვება“ (33). დაკვრებას მიემართება ბერძნულში ზმნა θασμαζω „გაკვირვება, გაოცება, განცვიფრება, გაშტერება...“ (145; 127).

შე-ცბ-უნ-ებ-ა: „გაშტერებასაგით“ (54); „გაკვირვება“ (33). მაშასადამე, შეცბუნება ზმნა შიშისაგან გაშტერებას ნიშნავს.

დაკურება – განკურება – დასულება:

მოწაფეთა და უკურდებოდა სიტყუასა ამას ზედა, მრ. 10, 24 DE;

მოწაფენი იგი მისნი დასულებულ იყვნეს სიტყუასა მას, C.

იხილეს იგი და განუკურდა, ლ. 2, 48 DE;

ხედვედ მას და დასულბიან, C

და-სულ-ებ-ა//შე-სულ-ებ-ულ: ლექსიკონთა განმარტებით „დაჩუმება“ (53); „გაოცება, გაშტერება, გონის დაკარგვა“ (6); „შეშფოთება, დაბნედა“ (33). ამდენად, დასულება//შესულებულ ლექსიკური ფორმები შიშისაგან „გონის დაკარგვას“, ხმის ჩავარდნას, ანუ „დადუმებას“ აღნიშნავენ.

გან-კურ-ებ-ა//კურ-ებ-ა: ლექსიკონთა მიხედვით არის „შიში დიდი(სა) ოცნებისაგან“ (53); „აღტაცებითი გრძნობა უჩვეულოსა რისმე ხილვსა, ანუ საოცრებისაგან, удивлять, изумлять, дивиться“ (92); „გაოცება, გაშტერება, გაშეშება“ (6). განკურება//კურება ლექსიკურ ერთეულებს ეფარდება ზმნა θαυμάζω „გაკვირვება, გაოცება, განცვიფრება“ (145; 127).

დაკურება – განკრთობა – შინება:

იხილეს ჭაბუკი ერთი, მჯდომარე მარჯუენით კერძო, რომელ მოსილ იყო სამოსლითა სპეტაკითა, და დაუკურდა, მრ. 16, 5, C;

იხილეს ჭაბუკი მჯდომარე მარჯუენით კერძო, შემოსილი სამოსლითა სპეტაკითა და განკრთეს, DE.

ხოლო მან ჰრქუა მათ: ნუ განკრთებით, მრ. 16, 6 DE;

მან ჰრქუა მათ: ნუ გეშინინ, C.

გან-კრთ-ობ-ა ქართველური *კერთ-/კრთ- ძირის მქონე ლექსიკური ერთეულია. „ქართულ კრთ- ძირის კანონზომიერი შესატყვისებია მეგრული კუთ- და ლაზური კუთ-“ (65). განკრთობა ნიშნავს „შეშინებას; ანაზღი მცირე შიშს“ (53); „ანაზღად გაკურვებას და შიშს“ (92). მაშასადამე, განკრთობა მოულოდნელი გაკვირვებით გამოწვეულ შიშს ნიშნავს, რომელსაც ბერძნულში შეესატყვისება ლექსემა ἐκθαυμάζω „შიშისგან გაშეშება“ (145; 127).

ამდენად, შეშინება//შინება ერთეულებს სინონიმური რიგის წევრები ძირითადად ექსპრესიული ნიშნით ემიჯნებიან. ამიტომ, შიშის სემანტიკის ჯგუფში შემაგალი ლექსემები სინონიმთა სტილისტურ ტიპს უფრო მიეკუთვნებიან, ვიდრე სემანტიკურს.

4.5. ცემის სემანტიკის აღმნიშვნელი სინონიმური ზმნები

**ცემა – ტანჯვა – გუემა – რეკა – ჯვრითთ ცემა – შოლტით ცემა –
ქვით ცემა – ქვით დატვნვა
ცემა – ტანჯვა – გუემა:**

ხოლო მოქმედთა მათ ჰ ს ც ე ს და ტ ა ნ ჯ ე ს და წარავლინეს იგი ცალიერი, ლ. 20, 10 DEC.

მას უამსა მიიყვანა იესუ პილატე და გ უ ე მ ა იგი, ი. 19, 1 C;

მაშინ მიიყვანა პილატე იესუ და ტ ა ნ ჯ ა იგი, DE.

იხ. აგრეთვე: მ. 8, 29; 10, 17; 20, 19; 23, 34; მრ. 12, 5; 13, 9.

ც-ემ-ა ქართველური *ც- ძირიდან მომდინარეობს. „ქართულ ც- ძირს შეესატყვისება მეგრული ჩ- და ლაზური ჩ-“, რომელთა სემანტიკა „დარტყმის; მიცემის; კბენის; დაჯახების“ მნიშვნელობებს შეიცავს (65). ცემა ზმნა ლექსიკონთა მიხედვით შემდეგნაირად განიმარტება: „არგნით ცემა; საბოძერის ბოძება“ (54); „(ვცემ) ოდესცა ნიშნავს გვემასა, მაშინა არა რომელთამე დროთა შინა მიიღებს ზედღართულთა, бить, ударять“ (92). ცემა ზემოდასახელებულ სინონიმურ რიგში მხოლოდ „დარტყმის“ სემანტიკას შეიცავს, რომელსაც ეფარდება ბერძნულში ზმნა δέρω „რტყმევა, ცემა“ (145; 127).

ტანჯ-ვა ნასესხებია სკრ. ფორმიდან tanč (4, 377), რომელიც განიმარტება, როგორც „უწყალო(დ) გვემა“ (54); „გუემა, წვალება, წამება, мучить, бить“ (92); „გვემა, ცემა; დასჯა“ (6; 33). როგორც აღინიშნა, ტანჯვა ცემის მნიშვნელობას შეიცავს, ოღონდ ძლიერი ანუ „უწყალოდ“ ცემის ნიუანსს გადმოსცემს. ტანჯვას მიემართება ბერძნულში ზმნა μαστιζω „მაგრად ცემა, გამათრახება, გაშოლტვა“ (145; 127).

ზმნური ერთეულები ცემა//ტანჯვა სინონიმური პარალელიზმის სახით დასტურდება ლ. 20, 10-ში. აღნიშნულ შემთხვევაში პარალელიზმის ისეთ სახესთან გვაქვს საქმე, როდესაც სინონიმური წყვილის პირველი წევრი საკუთრივ ქართული

წარმოშობის მქონე ერთეულია, ხოლო მეორე კი ნასესხები, უცხო ენის კუთვნილება (97, 692- 695). საგულისხმოა, აგრეთვე დასახელებულ წყვილთა შორის სემანტიკური განსხვავება. ტაჯვა მეტი ექსპრესიულობით გამოირჩევა, იგი შეუბრალებლად ფიზიკურ ზემოქმედებას გულისხმობს, ხოლო ცემა ნეიტრალური სტილისტური ნიშნით ხასიათდება.

გუემა-ა ქართველური *გუემა- ძირიდან მომდინარეობს. ქართულ გუემა- გუემას, შეესატყვისება მეგრული გამე- გამე-ა „ცემა“ (65). გუემა ზმნას ბერძნულში ეფარდება ლექსემები βᾶσᾶλᾶζ „ტანჯვა, წამება...“ და δαρεσᾶμαι, δᾶρω „ცემა, კანის გადაყველვა, გადატყავება, გადაძრობა“ (145; 127). მაშასადამე, გუემა კანის გადაძრობამდე ცემას გულისხმობს.

გუემა – შოლტით ცემა:

მაშინ მიუტევა მათ ბარაბა, ხოლო იესუ გ უ ე მ ა და მისცა მათ რაფთა ჯუარს-აცუან, მ. 27, 26 C;

მაშინ მიუტევა მათ ბარაბა, ხოლო იესუს შოლტით ა კ ს ც ა და მისცა მათ, რაფთა ჯუარს-ეცუას, DE.

შოლტით ცემა: ეს შესიტყვება იხმარება აგრეთვე დარტყმის აღსანიშნავად (მ. 27, 26) სადაც ყურადღება გამახვილებულია მოქმედების ინსტრუმენტზე, შოლტზე ანუ რითაც სრულდება მოქმედება. შოლტით ცემა შესიტყვებას ბერძნულში ეფარდება ზმნა φραγγελλᾶ „გამათრახება, გაშოლტვა“ (145; 127).

ჭვრთით ცემა – რეკა:

იწყეს ვიეთმე ნერწყუვად პირსა მისსა და ჭ ვ რ თ ი თ ა ც ე მ ა დ მისა, მრ. 14, 65 DE;

დაპბურიან პირსა მისსა, კ რ ე კ ე დ მას და ეტყუედ, C.

ჭვრთით ცემა//რეკა: რეკა არის „დაკაკუნება; მორეკა ნადირთა; სარეკლის კრვა“ (54; 92); „კაკუნნი“ (6). მაშასადამე, რეკა ზმნა იმგვარ მოქმედებას აღნიშნავს, როცა ფიზიკური ზემოქმედების ანუ ცემის შედეგად გამოიცემა „რახუნის, კაკუნის“ ხმა. ჭვრთით ცემა კი ნიშნავს „მჯილით“ ანუ მუშტით ცემას. (54) რეკა ზმნაში აქცენტი გაკეთებულია მოქმედების ინსტრუმენტის დარტყმით გამოცემულ თანმხლებ ხმაზე. ჭვრთით ცემა//რეკა ლექსემების ფარდია ბერძნულში ზმნა κολᾶπτω, κολαφᾶζ „ჯოხის ცემა; მუშტით ცემა...“ (127).

ქვით ცემა – ქვით დატუნვა:

ღაღადებნ და ქ ვ ი თ ა ი ც ე მ ნ თავსა თუსსა, მრ. 5, 5 DE;

ღაღადებნ და ქ ვ ი თ ა და ი ტ უ ნ ვ ი ნ, C.

ქვით ცემა//ქვით დატუნვა: „თავის გატყელება“ (6); „ქვის თავში ცემა, ქვით თავის გატყება“ (33). სინონიმური შესიტყვებები ქვით ცემა//ქვით დატუნვა ბერძნულში გადმოიცემა ერთი ლექსემით κατακόπτω „დარტყმა, ცემა, დარტყმის მიყენება“ (145; 127). დასახელებულ სინონიმურ წყვილშიც იკვეთება ის ინსტრუმენტი, რითაც სრულდება მოქმედება როგორც ამას ბუდაგოვი მიუთითებს (129, 408).

4.6. დაძახების, ხმობის სემანტიკის მქონე სინონიმური ზმნები

წოდება – მოწოდება – მიწოდება – მოწესა – ჩინება – რქუმა – ხადა – მოხადა – შეხადა – ჳმობა – ჳმის-ყოფა – ღაღადება – ღაღად-ყოფა – ყივილი

წოდ-ებ-ა – ჩინ-ებ-ა:

არა მოვედ წ ო დ ე ბ ა დ მართალთა, არამედ ცოდვილთა სინანულად, მ. 2, 17 DE;

არა მოსრულ ვარ ჩ ი ნ ე ბ ა დ მართალთა, არამედ ცოდვილთა, C.

წოდ-ებ-ა – რქუ-მ-ა:

ამისათჳს ე წ ო დ ა აგარაკსა მას, აგარაკი სისხლისად, მ. 27, 8 DE;

ამისათჳს ე რ ქ უ ა აგარაკსა მას აგარაკ სისხლის, C.

სახლსა ჩემსა სახლ თავყანის-საცემელ ე წ ო დ ო ს, მრ. 11, 17 C;

სახლსა ჩემსა სახლ სალოცველ ე რ ქ უ ა ს, DE.

იხ. აგრეთვე: ი. 15, 15;

მო-წოდ-ებ-ა – მო-ხად-ა:

წარვედით მეზობირებსა გზათასა და რაოდენნიცა ჰპოვნეთ, მ ო უ წ ო დ ე თ ქორწილსა ამას, მ. 22, 9 DE;

აწ განვედით განსავალთა ზედა გზათასა და რავდენიცა ჰპოოთ, მ ო ხ ა-დ ე თ ქორწილსა ამას, C.

იხ. აგრეთვე: მ. 11, 16; ი. 4. 16; 9, 24; 11, 8.

მიწოდება – შეხადა – მიხადა:

შევიდა მეორედ ტაძართა მათ პილატე, მ ი უ წ ო დ ა იესუს, ი. 18, 33 C;

შევიდა პილატე კუალად ტაძრად და შ ე ჰ ხ ა დ ა მუნ იესუს, DE.

მ ი ჰ ხ ა დ ე ს იესუს და მოწაფეთა მისთა ქორწილსა მას, ი. 2, 2 DEC.

მოწოდება – კმობა:

ვიდრე ფილიპეს კ მ ო წ ო დ ე ბ ა დ მ დ ე შენდა, რამეთუ იყავ ლელუსა მას ქუეშე, გიხილე შენ, ი. 1, 48 C;

ვიდრე ფილიპესა მ ო ბ ა დ მ დ ე შენდა, იყავ რად ლელუსა ქუეშე, გიხილე შენ, DE.

მოწესა:

რომელნი მ ო უ წ ე ს ე დ მოყუასთა მათთა, ლ. 7, 39 CD;

რომელნი მ ო უ წ ე ნ დ მოყუასთა მათთა, E.

კმობა – დადადება:

რომელ კ მ ო ბ დ ა ტაძარსა მას შინა, მ. 21, 15 C;

რომელ დ ა დ ა დ ე ბ დ ა ტაძარსა მას შინა, DE.

კმობა – დადადყოფა:

კ მ ო ბ დ ე ს კმითა დიდითა: შემიწყალენ ჩუენ, იესუ, მ. 20, 30 DE;

დ ა დ ა ტ – ყ ვ ე ს და თქუეს: შემიწყალენ ჩუენ, იესუ C.

მეყსეულად კ მ ა – ყ ო მამამან მის ყრმისამან, მრ. 9, 24 DE;

მუნქუესვე დ ა დ ა ტ – ყ ო მამამან მის ყრმისამან, C.

კმობა – ხადა:

რომელთამე თანა მდგომარეთა ვითარ ესმა, იტყოდეს, აჰა ელიას უ კ მ ო ბ ს, მრ. 15, 35 C;

რომელთამე მუნ მდგომარეთა ესმა და იტყოდეს: აჰა ელიას კ ჳ ა დ ო ს, DE;

ქათმის კმობა – ყიფილი:

ვიდრე ქათმისა კ მ ო ბ ა დ მ დ ე, სამ გზის უვარ-მყო მე, მ. 22, 36 DE;

ვიდრე ქათმის ყ ო ვ ო დ მ დ ე, სამ გზის უვარ-მყო მ[ე], C;

იხ. აგრეთვე: მრ. 13, 35; 14, 30;

წოდებ-ა//მო-წოდებ-ა//მი-წოდებ-ა ლექსიკური ერთეულები ქართველური *წოდ- ძირიდან მომდინარეობენ. „ქართულ წოდ- „უწოდს, წოდება“ შეესატყვისება სვანური ჭჭუდ-, ლი-ჭჭუდ-ი „კითხვა“, ხე-ჭჭუდ-ი-ელ „ეკითხება“ (65).

წოდებ-ა ლექსიკონთა მიხედვით განიმარტება, როგორც „დაძახილი, ძახება“ (54); „დაძახება, ხმობა// დარქმევა, სახელის მიცემა“ (92); „დაძახება“ (6); „(სახელის) დარქმევა; მოწოდება, მოხმობა“ (33). წოდებას ბერძნულში ეფარდება ზმნა κἀλέω „დაძახება, მოწოდება; სახელის დარქმევა“ (145; 127).

რქუ-მა საერთოქართველური *რქუ-/-რქუ- ძირიდან მომდინარეობს. „ქართულ რქუ- ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრული რაქუ- და სვანური რექ-/რაქუ-“, რომელთა სემანტიკა „თქმას, ლაპარაკს“ უკავშირდება (65). რქუმა განიმარტება, როგორც „პრქვა, უთხრა“ (54); „ხმარებული სრულთა შინა დროთა, ხოლო აწინდელსა შინა თქმა“ (92).

მო-წოდებ-ა ზმნა კი აღინიშნავს შემდეგს: „მოწოდება არს მოყვასთა მოვმობა, ხოლო მოხადე – უადრესისა და დაუძახე უადრესთათვის“ (53); „მოხმობა, მოწვევა“ (92); „დაძახება, შეკრება“ (6).

მი-წოდებ-ა ნიშნავს აგრეთვე „დაძახებას, მიწვევას“ (6). მი- ზმნისწინი შესაბამისად საიქეთო მიმართებას აღნიშნავს. მოწოდება//მიწოდება ფორმებს ბერძნულში მიემართება ზემოდასახელებული ზმნა κἀλέω.

მო-წეს-ა ზმნაც ასევე „მოწოდებას, მოხმობას, დაძახებას“ ნიშნავს, რომლის ფარდია ბერძნულში προσφάτω „დაძახება, მოხმობა, სახელის დარქმევა“ (145; 127).

ჩინ-ებ-ა განიმარტება, როგორც „გამორჩევა, მოწოდება, ანუ დანიშვნა რომელსამე საქმესა ზედა“ (92); „წვევა“ (6); „მოწვევა, მოწოდება“ (33).

ხად-ა: ლექსიკონთა განმარტებით „დმერთს მოუწოდა, გინა უადრესსა“ (54; 92); „მიპატიუება, მიწვევა, მოწოდება, მოხმობა, დაძახება“ (33).

მო-ხად-ა: მოხად-ე „უადრესს მოუწოდე“ (53); „დაძახება, მოწოდება, მოხმობა, მოწვევა“ (33). მაშასადამე, მოხადა „მოწოდებას“ აღნიშნავს, ოღონდ „უადრესის მოწოდებას“. მიხადე//მოხადე ერთეულებს ბერძნულში გადმოსცემს ზმნა φουσ „ხმამაღლა დაძახება, მიწვევა, მიპატიუება“ (127).

შე-ხად-ა ზმნაც „მოწოდებას, მოწვევას, დაძახებას“ ნიშნავს (6; 33), ოღონდ მოხმობილ კონტექსტში (ი. 18, 33) შეხადა ფორმა გარედან შიგნით „შეპატიუებას, შეხმობას“ გულისხმობს, რომლის ფარდია ბერძნულში კვლავ φουσ ზმნა.

ცმობა//ცმის-ყოფა: „ხმის გამოღება// მოწოდება, მოხმობა“ (92); „დაძახება, უღერა, ყვირილი; მოწოდება“ (6); „ყვირილი, ხმამაღლა დაძახება, დაყვირება“ (33). **ცმობა//ცმის-ყოფა** ერთეულები ბერძნულში გადმოიცემა ზმნით κρᾶζω „დაყვირება, ღრიალი, ყვირილი...“ (145; 127).

ღაღად-ყოფა მომდინარეობს ქართველური ღად- ძირიდან. „ქართულ ღად- ძირს შეესატყვისება ღაზური ღოდ- (ღაზურში ღოდ- ძირს უკავშირდება, როგორც „თქმის“, ასევე „ქმნის“ მნიშვნელობები) და სვანური ღდ- (*ღად)“ (65). **ღაღად-ყოფა** ლექსიკონთა მიხედვით შემდეგნაირად განიმარტება: „ესე ითქმის ყოველივე ცმამაღლობით ცმის-ყოფა...“ (54); „ხმამაღლა ზახილი“ (92); „დაძახება“ (6); „ყვირილი, ხმამაღლა ძახილი“ (33). **ღაღად-ყოფა** გადმოიცემა ბერძნულში ზმნით κρᾶζω.

ყივი-ილი: „მაღალი კმიანობა“ (54); „მამლის ხმიანობა, კივილი, ღაღადება კაცთა“ (92); „ძახილი“ (6). მოხმობილ მაგალითებში (მ. 22, 36...) **ყივილი** „მამლის ხმიანობას“, ანუ დაყვივლებას აღნიშნავს.

4.7. მოტაცების, მოპარვის სემანტიკის მქონე სინონიმური ზმნები

გამოღება – გამორთუმა – მოქუმა – იავარის-ყოფა – გამოტყუენვა

გამო-ღ-ებ-ა:

ვის ჳელ-ეწიფების სახლსა ძლიერისასა შესლვად და ჳურჳელი მისი გ ა მ ო ღ ე ბ ა დ, მ. 12, 29 DE;

გამო-ღ-ებ-ა საერთოქართველური *ღ- ძირიდან მომდინარეობს, რომლის სემანტიკა „წაღებას; წართმევას“ უკავშირდება (65). **გამოღება** განიმარტება, როგორც „შიგნიდამ გამოტანა“ (53); „გამოტანა, ანუ გამოზიდვა, წარმოება, აღმოცენება“ (92); „მოცემა, მოტანა, გამოცილება, ჩამორთმევა“ (6).

გამო-ღ-ებ-ა გამო-რთუ-მ-ა:

გ ა მ ო ი ღ ე თ სამოსელი იგი პირველი და შეჳმოსეთ მას, ლ. 15, 22 DE;

გ ა მ ო ა რ თ უ თ მაგას კუართი იგი წინაჲ და შთააცუთ მაგას, C.

გამო-რთუ-მ-ა ნიშნავს „ნაქონები თვისი მოუღოს“ (53); „მიღებას, ჩამორთმევას“ (92); „გამორთმევას, მორთმევას“ (6). **გამორთუმა** აღნიშნულ კონტექსტში სამოსლის გამოტანას აღნიშნავს, რომელსაც ბერძნულში ეფარდება ზმნა ἐκφῆρα „გამორთმევა, ნაპირზე გამოტანა...“ (127).

გამოღება – მოქმედა:

გ ა მ ო ი ღ ი ს ერთმან ოც და ათი და სამშეოცი და ასი, მრ. 4, 8 C;

მ ო ა ქ უ ნ დ ა ოცდაათეული, სამოცეული და ასეული, DE.

მოქმედა ლექსემას ბერძნულში მიემართება ზემოდასახელებული ზმნა φέρω, რომელიც დასახელებულ კონტექსტში (მრ. 4, 8) მრავალი ნაყოფის „გამოტანას“ აღნიშნავს.

იავარის-ყოფა:

ვერ უძლის შესღვად სახლსა ძლიერისასა და ჭურჭრისა მისისა ი ა ვ ა რ ი ს – ყ ო ფ ა ე, მ. 12, 29 C.

იავარ-ყოფა განიმარტება, როგორც „მიტაცება; ნადავლად ჩაგდება“ (6); „გაძარცვა, აკლება, დატაცება“ (33).

იავარის-ყოფა – გამოტყუენ-ვა:

არცა უძლის ვინ შესღვად სახლსა ძლიერისასა და ჭურჭელი მისი იავარ-ყვის, მრ. 3, 27 C;

არცა კვლ-ვის-ეწიფების შესღვად სახლსა ძლიერისასა და ჭურჭერი მისი გ ა მ ო ტ ყ უ ე ნ ვ ა დ, DE.

გამოტყუენ-ვა ნიშნავს „გაძარცვას, ალაფობას, ტყვედ წაყვანას“ (6; 33). იავარის-ყოფა//გამოტყუენვა სინონიმურ ერთეულებს ბერძნულში შეესატყვისება ზმნა ἄραδ „შეპყრობა; მითვისება; გაძარცვა“ (127).

4.8. ხილვის, გამოცხადების სემანტიკის გამომხატველი სინონიმური ზმნები

გამოცხადება – განცხადება – გამოჩინება – გამოჩენა – ჩუენება –

საცნაურ-ყოფა – გრძნობა

გამოცხადება – განცხადება:

სამ გზის გ ა მ ო უ ც ხ ა დ ა იესუ თავი თვისი მოწაფეთა თუსთა, ი. 21, 14 DE;

სამ გზის გ ა ნ ე ც ხ ა დ ა იესუ მოწაფეთა მათ, C.

გამოცხადება: ლექსიკონთა მიხედვით განიმარტება, როგორც „გამოჩენასავით“ (53); „გამოჩენა // აპოკალიპსი, წიგნი იოანე მახარებლისა“ (92); „განმარტება, გაშიშვლება, გაცნობა; გამოჩენა, ნათლისღება; სახე, აზრი“ (6).

გან-ცხად-ებ-ა: „საცხადოდ შექმნა“ (53); „ცხადად გამოჩენა, გამოცხადება“ (92); ჩვენება, გამოჩენა, ზმანება, გამოაშკარავება“ (6). გამოცხადება// განცხადება სინონიმურ ერთეულებს ბერძნულში ეფარდება ზმნა φανερώω „გამოჩენა, გამოცხადება, გამოაშკარავება“ (145; 127).

გან-ცხად-ებ-ა – გამო-ცხად-ებ-ა – გამო-ჩინ-ებ-ა:

არავინ ფარულად რასმე იქმნ და ჰნებავენ, ვითარმცა გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ უ ლ იყო, ი. 7, 4 DE;

რამეთუ არა არს, რომელი დაფარულად რას ვინ იქმნ და გ ა მ ო ა ჩ ი ნ ე ბ ნ თავსა თვსსა კადნიერ ყოფად, C.

არა არს საიდუმლოდ, რომელიმცა არა გ ა ნ ც ხ ა დ ნ ა, და არცა დაფარული რად არს, რომელი არა გ ა მ ო ჩ ნ დ ე ს, მრ. 4, 22 C;

არა არს დაფარული, რომელი არა გ ა მ ო ც ხ ა დ ნ ე ს, არცა საიდუმლოდ, რომელი არა განცხადებულად მოვიდეს, DE.

გან-ცხად-ებ-ა – გამო-ცხად-ებ-ა – გამო-ჩენ-ა:

ეგრე იყოს დღე იგი, ოდეს ძე კაცისა გ ა მ ო ც ხ ა დ ნ ე ს, ლ. 17, 30 C;

ეგრევე იყოს დღე იგი, ოდეს ძმ კაცისად გ ა მ ო ჩ ნ დ ე ს, DE.

არა არს დაფარული, რომელი არა გ ა მ ო ჩ ნ დ ე ს, არცა საიდუმლოდ რომელი არა გამოცხადნეს, მ. 10, 26 DE;

არა არს დაფარულ, რომელ არა გ ა ნ ც ხ ა დ ნ ე ს, არცა საიდუმლოდ, რომელი არა გ ა მ ო ჩ ნ დ ე ს, C.

გამო-ჩინ-ებ-ა//გამო-ჩენ-ა განიმარტება როგორც, „საცხადოდ ქმნა“ (53); „დანახვება, გამოტანა სანახავად // გამოცხადება // აღმოჩინება, წარმოჩინება“ (92); „გამოცხადება, ჩვენება, გაშიშვლება“ (6). გამოჩინება//გამოჩენა ლექსიკურ ფორმებს მიემართება ბერძნულში ზემოდასახელებული ზმნა φανερώω, ხოლო გამოცხადება//გამოჩენა სინონიმურ წყვილს გადმოსცემს ἀποκαλύπτω „გახსნა, გამოაშკარავება“ (145; 127).

გამო-ცხად-ებ-ა – ჩუენ-ებ-ა:

გ ა მ ო ე ც ხ ა დ ა მას ანგელოზი უფლისად, ლ. 1, 11 C;

ე ჩ უ ე ე ნ ა მას ანგელოზი უფლისად, DE.

შევიდეს წმიდასა ქალაქსა და გამოცხადნეს მრავალთა, მ. 27, 53 DE;

შევიდეს წმიდასა ქალაქსა და ჩვენებს მრავალთა, C.

ჩვენება: „განკვირებით ხილვა“ (54); „დანახება, გამოცხადება // მოჩვენება, ანუ სიზმარი“ (92); „ჩვენება, მოჩვენება, ხილვა, ზმანება, სიზმარი“ (6; 33). ჩვენება ლექსემას „დასიზმრების, მოჩვენების მნიშვნელონით ბერძნულში ეფარდება ზმნა ἄφαισι, ἰράω „ჩვენება, დანახვა; ხილვა, ხოლო „გამოცხადების, დანახების“ მნიშვნელობით მას გადმოსცემს ზემოდანახელებული φανερώω ლექსიკური ფორმა.

გამოცხადება – გამოჩინება – საცნაურ-ყოფა:

რამეთუ არა არს დაფარული, რომელი არა გამოცხადნეს, არცა საიდუმლოდ, რომელი არა საცნაურ იყოს, ლ. 8, 17 DEC.

რამეთუ სიტყუადცა შენი გამოგაჩინებს შენ, მ. 26, 73 DE;

რამეთუ სიტყუადცა შენი საცნაურ გყოფს შენ, C.

საცნაურ-ყოფა ნიშნავს იმავე „გამოჩინებას“ (6). გამოჩინება//საცნაურ-ყოფა ერთი წინადადების ფარგლებში დასტურდება სინონიმური პარალელიზმის სახით (ლ. 8, 17) და ორივე ფორმას φανερώω ლექსემა მიესადაგება.

გამოჩინება – ხილვა:

მოვიდეს და თქუეს, ვითარმედ გამოჩინებადცა ანგელოზთად იხილეს, ლ. 24, 23 DE;

მოვიდეს და იტყოდეს, ვითარმედ: ხილვად ანგელოზთად ვიხილეთ, C.

გამოცხადება – ჩვენება – ხილვა:

ჩვენებად რამე იხილა ტაძარსა მას შინა, ლ. 1, 22 DE;

ხილვად იხილა ტაძარსა მას, C.

ანგელოზი უფლისა გამოცხადა ჩვენებით იოსეფს ეგვიპტეს, მ. 2, 19 C;

ანგელოზი უფლისად გამოუჩინდა ხილვით იოსებს, DE.

ხილვა: განიმარტება, როგორც „ნახვა“ (54); „ნახვა, განცდა, გასინჯვა, ანუ ჩვენება“ (92); „ნახვა, შენიშვნა, გასინჯვა, ჩვენება, სიზმარი, შესახედაობა, სანახაობა, ჩენა, გახელა“ (6); „ხედვა, ნახვა; მოჩვენება; სიზმარი; სახე, შესახედაო-

ბა“ (33). ხილვას, რომელსაც „მოჩვენების, გამოცხადების“ მნიშვნელობა აქვს აღნიშნულ კონტექსტებში ბერძნულში გადმოსცემს ლექსიკური ერთეული οπαυόμεαι „ჩვენება, გამოცხადება“ (145; 127).

ხილვა – შეხილვა – ხედვა – განცდა

ხილ-ვა – შე-ხილ-ვა:

ი ხ ი ლ ვ ი დ ე ს ურთიერთას მოწაფენი და ვერ იცნეს ვისთვის იტყოდა, ი. 13, 22 DE;

შ ე ხ ი ლ ნ ე ს ურთიერთას მოწაფეთა მისთა და შეზრუნდეს, C.

ხილ-ვა – ხედ-ვა:

ი ხ ი ლ ე თ და მღვდარე იყვნით და ილოცევდით, მრ. 13, 33 DE;

ხ ე დ ე ვ დ ი თ და იღუპებდით და თაყუანის-სცემდით, C.

ხედ-ვა – გან-ცდ-ა:

თუალსა შინა შენსა დირესა არა ი ხ ე დ ა ვ, მ. 7, 3 C;

დირესა თუალსა შინა შენსა არა გ ა ნ ი ც დ ი, DE.

შე-ხილ-ვა ნიშნავს „ერთმანეთის შეხედვას“ (33). შე ზმნისწინს სწორედ დამატებითი სემანტიკა შემოაქვს ხილვა ზმნის მნიშვნელობაში.

ხედ-ვა „არს თვალის ჩენა, გინა საქმე საცნაური, გინა მეცნიერება“ (54); „თვალით გარჩევა“ (92); „მხერა, შენიშვნა, კრძალვა“ (6); ხილვა//შეხილვა//ხედვა სინონიმურ ერთეულებს ბერძნულში შეესატყვისება ზმნა βλέπω „დანახვა, შეხედვა, ცქერა...“ (154; 127).

გან-ცდ-ა: „დანახვა, მონახ(ვ)ება, გამოცდა“ (53); „გამოცდა, გასინჯვა // დანახვა, განხილვა, გასინჯვა“ (92); „დანახვა, შეხედვა, ცქერა; გასინჯვა, გამოძიება; ცნობა“ (6). მაშასადამე, განცდა პოლისემიური ლექსემაა, რომელიც მოხმობილ მაგალითში (მ. 7. 3) „შეხედვას, დანახვას“ ნიშნავს, რასაც ბერძნულში ეფარდება ზმნა κατανοέω „შენიშვნა, დანახვა“ (145; 127).

4.9. დაცინვის სემანტიკის მქონე სინონიმური ზმნები

კიცხევა – განკიცხვა – ბასრობა – მღერა – გმობა – შეურაცხება – შეურაცხ-ყოფა

კიცხ-ევ-ა – ბასრ-ობ-ა:

იგინი ე კ ი ც ხ ე ვ დ ე ს მას, მრ. 5. 40 C;

იგინი **ჰ ბ ა ს რ ო ბ დ ე ს** მას, DE.

კიცხ-ევ-ა ლექსიკონთა მიხედვით არის „ქირდად აგდება, აგდება“ (54); „აგდება, დაცინება“ (92); „გმობა, დაცინება, საცინლად აგდება“ (6; 33).

ბასრ-ობ-ა განიმარტება, როგორც „გარდამეტებული განკიცხვა“ (53; 92); „დაცინვა, გმობა“ (6; 33). ასე რომ, **ბასრობაც** დაცინვაა, მხოლოდ იგი მეტისმეტად, გადამეტებულად დაცინვას ნიშნავს, რომელსაც შეესატყვისება ბერძნულში **βλασφημία**, ἢ, **βλασφημέω** „ძვირის თქმა, ავად ხსენება, დაძრახვა, გაკიღვა, გაჭორვა“ (145; 127).

კიცხ-ევ-ა – ბასრ-ობ-ა – გმ-ობ-ა:

რომელნი თანა-წარჰვიდოდეს, **ე კ ი ც ხ ე ვ დ ე ს** მას, მრ. 15, 29 C;

თანა-წარმავალნი იგი **ჰ გ მ ო ბ დ ე ს** მას, DE.

თანა-წარმავალნი იგი **ჰ ბ ა ს რ ო ბ დ ე ს** მას, მ. 27, 39 C.

თანა-წარმავალნი იგი **ჰ გ მ ო ბ დ ე ს** მას, DE.

იხ. აგრეთვე: მ. 26, 65; მრ. 14, 64.

გმ-ობ-ა განიმარტება, როგორც „სიტყვა ღმრთის უარის-ყოფისა და შჯულის დამკნენელი“ (53); „გინება, შეურაცხ-ყოფა, ლანძღვა, ძრახვა“ (92; 6). მაშასადამე **გმობა** შეურაცხყოფელ დაცინვას, ლანძღვას გულისხმობს, რომელსაც ევარდება ბერძნულში ზემოდასახელებული ზმნა **βλασφημέω**.

კიცხ-ევ-ა – მღერ-ა:

ე კ ი ც ხ ე ვ ე დ მას და ეტყუედ: გიხაროდენ, მეუფეო ჰურიათაო, მ. 27, 29 C;

ე მ დ ე რ დ ე ს მას და ეტყოდეს: გიხაროდენ, მეუფეო ჰურიათაო, DE.

მღერ-ა ლექსიკონთა მიხედვით: „მღერა არს ესენიცა ჭადრაკთა და ნარდთა და ყოველთა სამორინოთა თამაშობა, და ოროლთა მრავალგვარად ბრუნებასაც(ა) მღერად(ვე) იტყვიან...“ (53); „მსოფლიური გალობა, სიმღერა. // თამაშობა. // კიცხევა, დაცინვა“ (92); „ძვრა, თამაშობა, ხტობა, ცეკვა; დაცინვა“ (6; 33). მაშასადამე, **მღერა** პოლისემიური ლექსემაა. დასახელებულ სინონიმურ რიგში კი იგი „დაცინვას“ ნიშნავს, რომლის ფარდია ბერძნულში **ἐμπαύλιζω** „აბუხად აგდება, მასხრად აგდება“ (145; 127).

კიცხ-ევ-ა – შეურაცხ-ყოფა – შე-ურაცხ-ებ-ა:

ე კ ი ც ხ ე ვ დ ე ს მთავარნი იგი მათ, ლ. 23, 35 C;

შ ე უ რ ა ც ხ – ჰ ე ო ფ დ ე ს მთავარნიცა იგი მათ, DE;

ჯერ-არს ძისა კაცისა ვნება ფრიად და შ ე უ რ ა ც ხ – ე ო ფ ა დ მოხუცებულთაგან, მრ. 8, 31 DE;

ჯერ-არს ძისა კაცისა ფრიად ვნებად და შ ე უ რ ა ც ხ ე ბ ა დ, C.

შეურაცხ-ყოფა//შე-ურაცხ-ებ-ა განიმარტება, როგორც: „მიუჩნევლობა და ანგარიშში არ ჩააგდოს“ (54); „დაწუნება, უკადრისად მიჩნევა; არაფრად მიჩნევა“ (92); „უპატიოება, არაფრად მიჩნევა; არაფრად ჩაგდება, გინება, ძაგება; შერცხვენა“ (6); „არად ჩაგდება, უკუგდება, უარყოფა, პატივის არცემა“ (33). შეურაცხ-ყოფას ბერძნულში მიესადაგება ἔχω „შეურაცყოფა...“ (145; 127).

ბასრ-ობ-ა – გან-კიცხ-ვა – შეურაცხ-ყოფა:

რაჟამს დაასრულეს ბ ა ს რ ო ბ ა ე იგი მის ზედა, განჰძარცუეს ძოწეული იგი, მრ. 15, 20 C;

ოდეს გ ა ნ კ ი ც ხ ე ს იგი, განჰძარცუეს მას ძოწეული იგი, DE.

რამეთუ ვეცხლის მოყუარე იყვნეს და შ ე უ რ ა ც ხ – ჰ ე ო ფ დ ე ს მას, ლ. 16, 14 DE;

რამეთუ ვეცხლის მოყუარე იყვნეს, გ ა ნ კ ი ც ხ ე ს იგი, C.

გან-კიცხ-ვა: სასაცილოდ აგდება“ (53); „გაქირდება, აგდება“ (92) „დაცინვა“ (6; 33). განკიცხვა ბერძნულში გადმოიცემა ზმნით καταγελᾶω „დაცინვა, საცინლად აგდება“ (145; 127).

4.10. გატეხის, დამტვრევის სემანტიკის მქონე სინონიმური ზმნები

განხეთქა – განთქდომა – განტეხა – დამუსრვა – შემუსრვა – განპება –

განხევა – გამობღღება

გან-ხეთქ-ა – შე-მუსრ-ვა:

ჯაჭვთა და ბორკილითა შეკრულ იყო იგი და გ ა ნ ხ ე თ ქ ი ს და შ ე მ უ ს რ ი ს იგი, მრ. 5, 4 DEC.

გან-ხეთქ-ა – გან-სთქდ-ომ-ა:

არცა შთაასხიან ღვინო ახალი თხიერთა ძუელთა, რადთა არა გ ა ნ ხ ე თ ქ ნ ე ს თხიერნი, მ. 7, 19 DE;

არცა შთაასხიან ღუნოდ ახალი თხიერთა ძუელთა, უკუეთუ არა
გ ა ნ ს თ ქ დ ი ა ნ თხიერნი, C.

იხ. აგრეთვე: ლ. 5, 37.

გან-ხეთქ-ა – გან-პე-ა:

უძვრეს გ ა ნ ხ ე თ ქ ი ლ იქმნის, მრ. 2, 21 C;

უფროდსად გ ა ნ ი პ ი ს, DE.

გან-პე-ა – გან-ხ-ე-ა:

არა გ ა ნ ვ ა პ ო თ ევე, არამედ წილ-ვიგდოთ მაგას ზედა, ი. 19, 24 C;

არა გ ა ნ ვ ხ ი ო თ ესე, არამედ წილს-ვიგდოთ ამას ზედა, DE.

მო-პე-ა – გამო-ღლე-ა:

უკუეთუ არა, მ ო ა პ ი ს ცოცხალიცა იგი მისგან ახალმან მან ძუელისად,
მრ. 2, 21, DE;

უკუეთუ არა, გ ა მ ო ი ლ ლ ი ძ ი ს სწორად თუსა ახალმან მან
ძუელისად,

C.

გან-ტეხ-ა – და-მუსრ-ე-ა:

გ ა ნ ტ ე ხ ნ ა პური იგი და მისცემდა მოწაფეთა თუსთა, მრ. 6, 41 C;

და მ უ ს რ ა პური იგი და მიძსცემდა მოწაფეთა თუსთა, DE.

მოვიდეს ერისაგანნი იგი და პირველისა მის გ ა ნ უ ტ ე ხ ნ ე ს წევნი, ი.
19, 32 DE;

მოვიდეს ერისა კაცნი და პირველსა მას და უ მ უ ს რ ნ ე ს წევნი, C.

გან-ტეხ-ა – შე-მუსრ-ე-ა – და-სხერ-ა:

ლერწამი შე მ უ ს რ ვ ი ლ ი არა გ ა ნ ტ ე ხ ო ს, მ. 12, 20 DE;

ლერწამი და ს ხ ე რ ი ლ (ი) არა შე მ უ ს რ ო ს, C.

გან-ხეთქ-ა//გან-სთქ-დ-ომ-ა ლექსიკონთა მიხედვით განიმარტება შემდეგნაირად:
„მიწათა და კლდეთ(ა) განპება, გინა წერილთა და ნაქსოვთა დახევა“ (53);
„გაგლეჯა, გახეხა, დახევა // განხეთქა ქუეყანისა“ (92); „გახევა, გაწყვეტა;
გასკდომა, გახეთქა“ (6); „გაგლეჯა“ (33). განხეთქა ლექსემას ბერძნულში ეფარდება
διεσπασμένως „გახეთქვა, შუაგულში გაწყვეტა“ (145; 127).

გან-ტყხ-ა საერთოქართველური ტყხ- ძირიდან მომდინარეობს. „ქართულ ტყხ- ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრული ტახ-, ლაზური ტახ- და სვანურ ტხ- (*<ტყხ). შემონახულია ლა-ტხ-ი (<<სატყხი; წერაქვი>>) ფუძეში“ (შესატყვისობები ვლინდება აღნიშნულ ძირთა სემანტიკაშიც (65). განტყხა განიმარტება, როგორც „შემუსრვა“ (53); „ორად გაჩეხა, ანუ წჭრილად დამუსრვა); „მტვრევა“ (6). განტყხა ზმნას ბერძნულში შეესატყვისება ἐκλασα, κλάω „გატყხა, მოტყხა“ (145).

შე-მუსრ-ვა განიმარტება, როგორც „დამტვრევა“ (54); „დამტჭრევა, დალეწა“ (92); „დაფშენა, დამსხვრევა“ (6); „გატყხა“ (33).

და-მუსრ-ვა: „დაამტვრია“ (53); „დალეწა, დამსხვრევა“ (92); „დამტვრევა, დაწვრილმანება, დაფშენა“ (6); „დამტვრევა, დამსხვრევა“ (33). მაშასადამე, დამუსრვა//შემუსრვა ზმნური სინონიმები წვრილ ნაწილებად დაფშენას, დამტვრევას აღნიშნავენ, რომელთაც ბერძნულში გადმოსცემს ზმნა κατακλάω „დამტვრევა, დამსხვრევა...“ (145; 127).

გან-პ-ებ-ა ქართველური *პ- ძირიდან მომდინარეობს. ქართულ პ- გან-პ-ებ-ა <<გაპობა; გაკვეთა; გახეთქვა>>, მიემართება სვანური პუ- ნა-პუ <<ნაჭერი; ლუკმა>> (65). განპება „ესე არს ფრინველნი რა ფრთითა ჰაერთა განაპობს, გინა ნავი, ანუ თევზი, ანუ კაცი და ცხო(ვ)ელი შესლვითა წყალთა განაპობს. სამოსლის გახევაც განპებად ითქმის“ (53); „შუაზე გაჭრა, განკვეთა, გაჩეხა, გახეთქა, ან გაგლეჯა. //ფრინველთაგან ჰაერის გაკვეთა ფრენითა, ანუ ნავთა და კაცთაგან წყლისა – ცურვითა“ (92); „გაპობა, განხეთქილება“ (6); „გაგლეჯა, გახევა“ (33). მაშასადამე, განპება პოლისემიური ერთეულია. დასახელებულ მნიშვნელობათაგან ჩვენს მაგალითში (მრ. 2, 21) იგი სამოსლის „გახევას“ აღნიშნავს, რომელიც ბერძნულში გადმოიცემა ლექსემით αίρεω „გაპობა, გახევა...“ (145;).

გან-ხ-ევა: „ტყავის განკვეთა“ (53); „ნაქსოვთ, ანუ ქარტის გაგლეჯა, გაფრეწა“ (92); „გახევა“ (6). განხევა//განპება//განხეთქა სინონიმური ერთეულები ბერძნულში გადმოიცემა სიტყვით σχίζω „გახევა, გაგლეჯა, გარღვევა, გახეთქა“ (145; 127).

გამო-ღლეძ-ა ზმნის სემანტიკა „გამოგლეჯას“ (6; 33) უკავშირდება. განპება//განხეთქა//გამოღლეძა ერთი წინადადების ფარგლებში დასტურდება სინონიმური პარალელიზმის სახით, სადაც განპება//განხეთქა მხოლოდ „გახევას“ ნიშნავს, ხოლო გამოღლეძა მთლიანად სამოსლის ნაწილის „გამოგლეჯას“, მოცილებას წარმოადგენს.

4.11. შეპყრობის, ციხეში ჩასმის სემანტიკის შემცველი სინონიმური ზმნები

შეგდება – შთაგდება – შეყენება – შესუმა – შევრდომა

შე-გდ-ებ-ა – შე-ყენ-ებ-ა:

შფოთისაჯს და კაცის-კლვისა შ ე გ დ ე ბ უ ლ იყო საპყრობილესა, ლ. 23, 25 DE;

აღძრვისათჯს და კაცის-კლვისათჯს შ ე ე ყ ე ნ ა საპყრობილესა, C.

კაცის-კლვისათჯს შ ე გ დ ე ბ უ ლ იყო საპყრობილესა, ლ. 23, 19 DE;

კაცის-კლვისათჯს შ ე ყ ე ნ ე ბ უ ლ იყო საპყრობილესა შინა, C.

შე-გდ-ებ-ა – შთა-გდ-ებ-ა – შე-სუ-მ-ა:

შ ე ა გ დ თ იგი საპყრობილესა, ვიდრემდე მისცეს მას თანა-ნადები იგი, მ. 18, 30 E;

შ თ ა ა გ დ თ იგი საპყრობილესა, ვიდრემდე მისცეს მას თანა-ნადები, D;

შ ე ს უ ა იგი საპყრობილესა, ვიდრემდის მოსცეს თანა-ნადები იგი, C.

შე-გდ-ებ-ა – შე-ვრდ-ომ-ა:

არღა შ ე ე გ დ თ იოჰანე საპყრობილესა, ი. 3, 24 C;

არღა შ ე ვ რ დ თ მ ი ლ იყო იოვანე საპყრობილესა, DE.

შე-გდ-ებ-ა//შთა-გდ-ებ-ა: ეს სინონიმური ზმნები ნიშნავს „ჩაგდებას“ (6; 33). შე-ზმნისწინი აჩვენებს „ღია სფეროდან დახურულ სფეროში, ანუ გარედან შიგნით“ მიმართულ მოძრაობას. „შიგნით“ ტერმინი გულისხმობს „საგნის ყოველმხრივ დახურულ შიგა არეს“. მაგრამ, შე-ზმნისწინს ამავე შინაარსით ენაცვლება შთა-ზმნისწინი, რაც აღნიშნავს „გარედან შიგნით მიმართულებას ზევიდან ქვევით მოძრაობის პირობებში“ (26, 204-205). სწორედ აღნიშნული შინაარსია გადმოცემული სინონიმური რიგის ზმნებში შეგდება// შთაგდება//შეყენება//შესუმა//შევრდომა.

შე-ყენ-ებ-ა: ლექსიკონთა მიხედვით „დიღეგთა რა კაცი დააპყრა, გინა აღმართთა მავალ ყოს, გინა მოწესედ შეასაკუთროს, გინა შეცდომილი მასვე გზასა ზედა დააყენოს“ (54); „შეჩერება, მოცვა, ჩაგდება“ (6); „ჩასმა, ჩაგდება“ (33). ყენება ზმნა ზმნისწინის გარეშე „აღდგომას“ (54), ანუ ვერტიკალურ მდგომარეობაში გაჩერებას ნიშნავს. შეყენება ზმნური ფორმა კი გულისხმობს საპყრობილეში „ჩასმას“ და იმავდროულად ხაზს უსვამს იქ დროის გატარებას ფეხზე დგომით.

შეგდება//შთაგდება//შეყენება სინონიმურ ზმნებს ბერძნულში ეფარდება κατακλείω, κατακλάζω „ჩაკეტვა, გამოკეტვა; დაპატიმრება“ (154; 127).

შე-სუ-მა: „შიგნით დაჯდინება, შეწყუდება“ (92); „ჩაგდება, ჩასმა“ (6); „შესმა, დაღება; შეგდება, ჩასმა“ (33). მაშასადამე, შესუმა ზმნა გარედან შიგნით „შეგდების, შემწყუდების“ მნიშვნელობას გადმოსცემს და თან მიუთითებს დახურულ სივრცეში, კერძოდ, ციხეში ჯდომით მდგომარეობაში ყოფნაზე.

შე-ვრდ-ომ-ა: „ორის(ავ) მუკლით დახოქება“ (54); „მუხლდადგმით შევედრება“ (92); „ჩავარდნა“ (6; 33). აღნიშნულ ზმნაში ხაზგასმულია ციხეში შეგდება და იმავდროულად საპერობილეში ხანის დაყოფა მუხლზე მოყრილ ვითარებაში. სინონიმური რიგის ერთეულები შევრდომა//შესუმა ბერძნულში გადმოიცემა ზმნით βάλλω „შეგდება, ჩასმა“ (145; 127).

4.12. დაბნევის სემანტიკის გამომხატველი სინონიმური ზმნები

განბნევა – მიმოგანბნევა – განქრევა – განთესვა

გან-ბნ-ე-ვ-ა – გან-ქრ-ე-ვ-ა:

რომელსა ზედა დაეცეს, **გ ა ნ ა ბ ნ ი ო ს** იგი, მ. 21, 44 C;

რომელსა ზედა დაეცეს, **გ ა ნ ა ქ რ ი ო ს** იგი, DE.

მიმო-გან-ბნ-ე-ვ-ა – გან-თეს-ვ-ა:

ნუუკუე **მ ი მ ო გ ა ნ ბ ნ ე უ ლ თ ა** მათ წარმართთა მივიდეს, ი. 7, 35 C;

ნუუკუე **გ ა ნ თ ე ს უ ლ თ ა** მათ წარმართთა ეგულების მისლგად, DE.

გან-ბნ-ე-ვ-ა: გან- ზმნისწინი, როგორც წესი, აღნიშნავს შიგნიდან გარეთ მოძრაობას (26, 215-242), მაგრამ იგი აგრეთვე ზოგჯერ აღნიშნავს მოძრაობას სხვადასხვა მიმართულებით (იქვე, 233-234). სწორედ ამ უკანასკნელ მნიშვნელობას შეიცავს იგი განბნევა//მიმოგანბნევა//განთესვა//განქრევა სინონიმურ ზმნებში. განბნევა განიმარტება, როგორც „გაფანტვა“ (53); „გაფანტვა, მიმოდაბნევა; „გაფანტვა, გაშლა, აშლილობა“ (92; 6).

მიმო-გან-ბნ-ე-ვ-ა: მიმო- რთული ზმნისწინია, რომელიც აქეთ-იქით, წრიულ მოძრაობას გამოხატავს (26, 45). მიმოგანბნევა ნიშნავს „გაფანტვას აქა იქით, მიდამო“ (92).

გან-თეს-ვ-ა ქართველური *თეს- ძირის მქონე ლექსიკური ერთეულია. „ქართულ თეს- ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრული თას- და ლაზური

თას- შესატყვისობები ვლინდება მათ სემანტიკაშიც, რომელიც „თესვას“ უკავშირდება (65). განთესვა ნიშნავს „განბნევას“ (53; 92); „გაფანტვა, დათესვა“ (6; 33).

გან-ქრ-ევ-ა: ქართველური *ქარ-/ქრ- ძირიდან მომდინარეობს. ქართულ ქარ-/ქრ- „განქარვება“-ს, მეგრულში შეესატყვისება ნქირ- გონ-ქირ-აფ-ა „გაქრობა“, სვანურში ქარ-ქრ- ად-ქარ-ჟ-ე „დაკარგვა“ (65). განქარვება განიმარტება, როგორც „წურილად დალეწა, ან განიავება“ (92); „გაფანტვა; გაქრობა“ (6; 33).

განბნევა//განქრევა ფორმებს ბერძნულში ეფარდება ზმნა λυμάω „განიავება, განთესვა, განბნევა“ (145; 127). განთესვა//მიმოგანბნევა სინონიმურ წყვილს კი მიემართება σκοπαίζω „განბნევა, განთესვა“ (145; 127).

ამრიგად, ოთხთავის ტექსტში გამოყოფილი მოძრაობის, მდგომარეობის, სიცოცხლის შეწყვეტის, შიშის, ცემის, მოტაცების, დაცინვის, განბნევის... შინაარსის შემცველი სინონიმური რიგის ზმნების ანალიზმა აჩვენა, რომ თითოეულ რიგში შემაჯავლი ლექსემები საერთო სემანტიკური სიახლოვით ხასიათდებიან. ყველა ჯგუფში იკვეთება დომინანტური სტატუსის მქონე ლექსემა, რომელიც საერთოა მწკრივის ყველა წევრისათვის, ხოლო ცალკეულ წევრთა იდენტიფიკაცია ერთ კონკრეტულ სემანტიკურ ნიშანს ემყარება.

მოძრაობის შინაარსის შემცველ სინონიმთა რიგებისათვის განმსაზღვრელია ვალ-/ჟედ-/ჟიდ- ძირი, რომლის სემანტიკა უკავშირდება „სვლას, გადაადგილებას“. იგი სტილისტური და სემანტიკური ნიშნით ნეიტრალურია, ხოლო აღნიშნული ძირიდან მიღებული ზმნისწინიანი ფორმები მოსლვა, მისლვა, აღმოსლვა, გამოსლვა, მლყვანება... თავიანთი რიგებისათვის წარმოადგენენ საყრდენ ლექსემებს, რომლებიც არ შეიცავენ რაიმე დამატებით დიფერენციალურ ნიშნებს, აღნიშნავენ მხოლოდ სუბიექტის გარკვეული მიმართულებით გადაადგილებას. თითოეულ მწკრივში შემაჯავლი ზმნები დომინანტ ერთეულს სხვადასხვა სემანტიკურ-დიფერენციალური ნიშნებით ემიჯნებიან, რაც მათ ინდივიდუალურ მნიშვნელობას ანიჭებს.

მდგომარეობის შინაარსის შემცველი სინონიმური რიგისათვის საერთოა „დადგომის, გაჩერების“ სემანტიკა. მწკრივის საყრდენი წევრია დადგრომა ზმნა, რომელიც არ არის შეფერილი სტილისტური და სემანტიკური ნიშნით. იგი თავისუფლად ენაცვლება მწკრივში შემაჯავალ ყველა ერთეულს, ხოლო ცალკეული

ზმნები სხვადასხვა ნიუანსებით განირჩევიან დომინანტი სიტყვისაგან. დამტკიცება „მყარად, მტკიცედ“ დადგომას აღნიშნავს; დაყოვნება მცირე დროით „შეჩერებას, დაცდას“ წარმოადგენს; დაყოფა გაურკვეველი ხნით ერთ ადგილზე „დროის გატარებას“ გულისხმობს; ლოდნა რაიმეს მოლოდინში დაცდის მნიშვნელობას შეიცავს; დამკვიდრება ერთ ადგილზე „სანიადაგოდ“ ანუ სამუდამოდ დასახლებას აღნიშნავს; დაშთობა თავისი ნებით დარჩენას წარმოადგენს; დაბუდება ფრინველთა მიერ თავიანთი სათავსის, ბუდის ხის ტოტზე გაკეთებას და მასში დაბინავებას გულისხმობს; ადგილ-პყრობა კი რაიმე სამყოფში მცირე ხნით „შეჩერებას“ აღნიშნავს.

სიცოცხლის შეწყვეტის სემანტიკის მქონე ზმნებში ყურადღება გამახვილებულია სინონიმთა წარმოქმნის ისეთ წყაროზე, როგორცაა სიტყვის ტაბუ და ევფემიზმი. მწკრივის დომინანტი წევრია სიკუდილი/მოკლვა, რომელიც სტილისტურ-სემანტიკური ნიშნით ნეიტრალური ლექსემაა, ხოლო მისი ფარდი სინონიმური ოდენობები წარწემდება//აღსრულება//გარდაცვალება//შესუენება//სულის აღმობერა//სულის განტევა// სულის აღმოტევა//ამიერ სოფლით ცვალება//ამიერ სოფლით განსლვა//სულის წარწემდება// სულის განტევა//სულის წარკდა... უმეტესწილად სიკუდილის ევფემისტურად მონაცვლე ერთეულები და ფრაზეოლოგიური შესიტყვებებია, რომლებიც შერბილებულად გადმოსცემენ იმ გრძნობას, რაც ადამიანის სულისა და ხორცის გაყრის შინაარსს უკავშირდება.

შიშის სემანტიკის შემცველი ზმნების საყრდენ ლექსემას წარმოადგენს შეშინება. იგი სტილისტური თვალსაზრისით ნეიტრალურია, არ შეიცავს დამატებით სემანტიკურ ნიუანსებს. რიგში შემავალ ცალკეულ წევრებში კი ექსპრესიული ნიშნის მატება შეინიშნება. შეძრწუნება გამოხატავს „ცახცახით“ შიშის განცდას; დამედგრება შიშისაგან „დაფრთხობას“ გულისხმობს; აღტყდობა შიშისაგან „ანთებას, შეშფოთებას“ აღნიშნავს; დასულება//შესულება ლექსიკური ფორმები შიშისაგან „გონის დაკარგვას“, ხმის ჩავარდნას ანუ „დაღუმებას“ აღნიშნავენ; განკრთობა მოულოდნელი გაკვირვებით გამოწვეულ შიშს ნიშნავს; განცთობა შიშისაგან „ჭკუაზე შეშლას, სიგიჟეს, შეშლილობას“ გულისხმობს და ა. შ. მაშასადამე, ცალკეული წევრები ექსპრესიული ნიშნის მიხედვით განირჩევიან დომინანტი ლექსემისაგან, რაც ტექსტის მხატვრულად გაფორმებას ემსახურება.

ცემის, გალახვის სემანტიკის მქონე სინონიმური რიგის დომინანტური წევრია ცემა ზმნა. იგი ნეიტრალურია ექსპრესიული თვალსაზრისით, არამარკირებულია სტილისტურად, ხოლო მწკრივის ცალკეული წევრები ექსპრესიული ნიშნებით განირჩევიან მისგან. გუემა კანის გადაძრობამდე ცემას ნიშნავს; ტაჯვა „უმოწყალოდ“, შეუბრალებლად ფიზიკურ ზემოქმედებას გულისხმობს; ფრაზეოლოგიურ შესიტყვებებში ჯვრთით ცემა// შოლტით ცემა// ქვით ცემა//ქვით დატჯნვა იკვეთება მოქმედების დროს გამოყენებული ინსტრუმენტი რითაც სრულდება ობიექტზე ფიზიკური ზემოქმედება. ჯვრთით ცემა გულისხმობს მჯილით ანუ მუშტით ცემას; შოლტით ცემა მიუთითებს, რომ ობიექტზე ფიზიკური ზემოქმედება სრულდება შოლტით, ანუ მათრახით; ქვით ცემა//ქვით დატჯნვა აღნიშნავენ ქვის საშუალებით ადამიანისათვის ფიზიკური ზიანის მიყენებას.

მსგავსი ვითარებაა სხვა სემანტიკურ ჯგუფებში გაერთიანებული სინონიმური რიგის ზმნებშიც, რომლებიც დომინანტურ ლექსემას ემიჯნებიან ძირითად მნიშვნელობაზე სხვადასხვა სემანტიკური ნიშნების მატებით.

იდენტური სემანტიკური მოცულობის ორი სინონიმური ზმნა სახარების ტექსტში ჩვენი მასალის მიხედვით არ დასტურდება, რაც ოთხთავში აბსოლუტური სინონიმის არსებობის საკითხს ზმნებში კითხვის ნიშნის ქვეშ სვამს. ამიტომ წარმოდგენილი სინონიმური ზმნები რელატიურ, ნაწილობრივ ანუ კვაზისინონიმებს მიეკუთვნებიან.

4.13. სინონიმური პარალელიზმი ოთხთავის ტექსტში

ოთხთავის ცალკეულ რედაქციაში ზოგჯერ ერთი წინადადების ფარგლებში დასტურდება სინონიმური წყვილები, რაც ლინგვისტურ ლიტერატურაში „სინონიმური პარალელიზმის“ სახელით მოიხსენიება (94, 57). ერთ გარკვეულ კონტექსტში ერთმანეთის გვერდიგვერდ ნახმარი სინონიმურ წყვილთა ცალები ხშირ შემთხვევაში დამაზუსტებელ როლს ასრულებენ და მრავალმხრივ ახასიათებენ ცნებას (22, 472; 15, 367). ამიტომ, მათი გამოყენება ტექსტში უმეტესწილად მხატვრული მიზნით არის განპირობებული, რაც გადმოსაცემი შინაარსის გაძლიერებას და ემოციურ გამოხატვას ემსახურება (22, 473).

სახარების ტექსტში სინონიმურ წყვილებში უმეტესწილად ნასესხები ლექსემები შეინიშნება და მათი ფარდი ქართული ექვივალენტები ერთგვარი

განმმარტებლის როლში გამოდიან, რაც უცხოური სიტყვის დანერგვის ერთგვარ საშუალებად მიიჩნევა (94, 57).

ყურადღებას გაგამახვილებთ სინონიმური პარალელიზმის რამდენიმე შემთხვევაზე. ა) სინონიმურ წყვილთაგან ერთი წევრი უცხოური წარმომავლობისაა, ხოლო მეორე საკუთარი ენის ფონდის კუთვნილებას წარმოადგენს; ბ) სინონიმური წყვილის ორივე წევრი საკუთრივ ქართული წარმოშობისაა; გ) სინონიმური წყვილის ორივე წევრი ნასესხებია.

ა) სინონიმურ წყვილთა შორის ერთი წევრი ნასესხებია, მეორე კი საკუთარი ენის ლექსიკური ფონდიდან არის.

სანთელი – ღამპარი:

მოვიდა მუნ ს ა ნ თ ე ბ ი თ ა, ღ ა მ პ რ ე ბ ი თ ა და საჭურველითა, ლ. 8, 16 DECFGHIK.

იხ. აგრეთვე: ი. 18, 3.

სა-ნთ-ელ-ი ქართველური *ნათ- ძირიდან მომდინარეობს. ქართულ ნათ- ძირს შეესატყვისება მეგრ. ნთ- და ლაზ. ნთ-. შესატყვისობები ვლინდება აღნიშნული ძირების სემანტიკაშიც (65). სანთელი განიმარტება, როგორც „აღსანთებელი“ (54); „პატრუქზედ ჩამოსხმული ცვილი ან ქონი ასანთებად, светильник, свеча“ (91); „ღამპარი, კანდელი“ (6).

ღამპარი ბერძნული λαμπάς, λαμπάδος-იდან არის ნასესხები, რომელიც განიმარტება, როგორც „ჩირადღანი, სანთელი; მანათობელი...“ (127); „სანათი, გინა ფანარი“ (53); „ასანთებელი კანდელი, светильник“ (91); „სანთელი, ან კანდელი“ (6). ღამპარი ბერძნულში პოლისემიური ლექსემაა, ხოლო ოთხთავში იგი მხოლოდ „სანთლის“ მნიშვნელობით არის შემოსული.

ღამპარი//სანთელი ოთხთავის ორ ძველ რედაქციაში მხოლოდ აღნიშნულ მაგალითებში გვაქვს (ლ. 8, 16; ი. 18, 3) სინონიმური პარალელიზმის სახით, რომელსაც ბერძნულში ერთი ლექსემა λαμπάς გადმოსცემს.

ბრწყინვალე – სპეტაკი:

სამოსელი მისი იქმნა მ ბ რ წ ყ ი ნ ვ ა ლ ე და ს პ ე ტ ა კ ვითარცა თოვლი, მრ. 9, 3 DE;

სამოსელი მისი იქმნა ბ რ წ ყ ი ნ ვ ა ლ ე, ს პ ე ტ ა კ ფრიად, C.

ბრწყინვალე ქართველური *ბერწყ-/ბრწყ- ძირიდან მომდინარეობს და განიმარტება, როგორც „საჩინო, გინა თეთრი ელვარე, გინა თეთრი საჩინო“ (53); „ელჟარე, ბზინჟარე, ანუ ნათლის ფერი, светлый“ (91); „ნათელი“ (6).

სპეტაკი ფალაური spēt/spētak სიტყვიდან არის ნასესხები (4, 372-373) და ნიშნავს „თეთრს“ (53; 91; 6; 33). ბერძნულში სპეტაკს გადმოსცემს ლექსემა λευκή, λευκα „თეთრი“ (127; 145). ე. დოჩანაშვილის განმარტებით, მოხმარების თვალსაზრისით სპეტაკსა და თეთრს შორის ნიუანსობრივი განსხვავება იქნეს თავს „სპეტაკს ხმარობენ ძალიან ნათელისათვის, ელვარისათვის“ (24, 188).

ბრწყინვალე და **სპეტაკი** სინონიმური პარალელიზმის სახით დასტურდება მრ. 9, 3-ში, რომლებსაც ბერძნულში ერთი ლექსემა λευκή „თეთრი,“ (127; 145) გადმოსცემს. **ბრწყინვალე**, როგორც აღინიშნა, „ნათლის ფერს, ნათელს“ ეწოდება, ხოლო მისი მომდევნო ლექსემა **სპეტაკი** ასევე „ძალიან ნათელს“ გულისხმობს, რაც თვისების ყველაზე მაღალ ხარისხზე მიუთითებს.

რ ა ბ ი – მოძღუარი:

ჰრქუეს მას: რ ა ბ ი, რომელ ითარგმანების: მ ო ძ ღ უ ა რ, სადა იყოფი, ი. 1, 38 DECFGHIK.

რ ა ბ ი//რ ა ბ ბ უ ნ ი: (ებრ. rab, სირ. rabī, ბერძნ. ῥαββί, სომხ. რაბბი). ეს სიტყვა ბერძნულის გზით არის შემოსული ქართულში „დიდის ბატონის და შემდგომ მოძღვარ-მასწავლებლის მნიშვნელობით“ (22, 140). ე. დანელია აღნიშნავს, რომ **რ ა ბ ი** ფორმაში „ე ქართული სახელობითის ნიშანი კი არ არის, არამედ ებრაული, სირიული კუთვნილებითი ნაცვალსახელი „ჩემი“ ე. ი. **რ ა ბ ი** = „მოძღვარი ჩემი“. ადრე მას საპატიო მწიგნობართ ეძახდნენ, შემდგომ ახალ აღთქმაში იოანე ნათლისმცემლისა და ქრისტეს მიმართ იხმარება“ (22, 140). მაშასადამე, **რ ა ბ ი** „ებრაული სიტყვაა, = მასწავლებელს“ (33).

მ ო ძ ღ უ ა რ ი საერთოქართველური *ძელჟ-/ძლჟ- ძირიდან მომდინარეობს. ქართულ **ძელჟ-/ძლჟ-** ძირს კანონზომიერად შეესატყვისება მეგრ. **ჯღ-/ნჯღჟ-**, ლაზ. **ნჯღ-** და სვან. **ჟღჟ-/ჟოღჟ-**, რომელთა სემანტიკა არის „გაგზავნა; გაძლოდა; გასწრება“ (65). **მ ო ძ ღ უ ა რ ის** ამოსავალი მნიშვნელობაც „გასწრებას“ უკავშირდება (65). **მ ო ძ ღ უ ა რ ი** განიმარტება, როგორც „ოსტატი“ (53); „მასწავლებელი, დამრიგებელი, მწუართნელი, учитель, наставник. //აღსარებისა ან განდობის მამა,

духовник, отец духовный“ (92; 33). მოდღუარი მოხმობილ მაგალითში (ი. 1, 38), როგორც მისი ებრაული ექვივალენტი (რაბი), „მასწავლებელს, დამრიგებელს“ ნიშნავს.

აბბა/აბა – მამა:

ა ბ ა, (აბბა, C) მ ა მ ა თ ჩემო, ყოველივე შესაძლებელ არს შენ მიერ, მრ. 14, 36 DE.

აბბა/აბა: (ებრ. אב, სირ. abā, ბერძნ. ἀββᾶ). ეს სიტყვა სემიტური ძირის მქონეა, რომლის ეტიმოლოგიური მნიშვნელობა უცნობია. საზოგადოდ აღნიშნავს მამას, წმინდა და სულიერ მამას; ტომის, ხალხის მამამთავარს (6; 33; 139). მოგვიანებით კი პატივისცემის გამომხატველ ეპითეტად იქცა. ებრაულიდან ბერძნულში შემოსული ἀββᾶ ახალი აღთქმის წიგნებში სინონიმადაა ნახმარი πατήρ-ისა და ორივე გვერდი-გვერდ გამოიყენება, როგორც სინონიმური წყვილი (22, 144).

მამა საერთოქართველური *მამ- ძირიდან მომდინარეობს (65) და პოლისემიური ლექსემაა. „მამა არს ღმერთი დამბადებლობითა, მამა არს შემქმნელი; მამად ითქმნიან მოძღვარი, მღ(ვრ)დელი, აღმზრდელი, ოსტატი, გინა კაცი უხუცესი“ (53; 91). დასახელებულ მაგალითში (მრ. 14, 36) მამა „მოძღვარს, მასწავლებელს“ გულისხმობს.

ბრძენი – მეცნიერი:

დაჰფარე ესე ბ რ ძ ე ნ თ ა გ ა ნ და მ ე ც ნ ი ე რ თ ა და გამოუცხადე ესე ჩხულთა, მ. 11, 25 DEC.

იხ. აგრეთვე: ლ. 10, 21.

ბრძენი მომდინარეობს საშ. სპარსული სიტყვიდან frazānak „ბრძენი, მეცნიერი“ (4, 296). ბრძენი განიმარტება, როგორც „დიდად ჭკვიანი“ (53); „ფრიად გონიერი, ანუ მეცნიერი, мудрый, премудрый“ (92; 6). ბრძენს ბერძნულში შეესატყვისება ლექსემა φρόσιμος „გონიერი, ბრძენი, ჭკვიანი“ (145; 127).

მე-ცნ-იერ-ი ქართველური *ცან-/ცნ- ძირის შემცველია (65), რაც ნიშნავს „მცნობელს“ (53). „სწავლულს, გამოცდილს სწავლათა შინა, учёный // ნაცნობს, знакомый“ (92). ჩვენი მასალის მიხედვით მეცნიერი „მცოდნეს, სწავლულს“ ნიშნავს მ. 11, 25 მაგალითში სინონიმური პარალელიზმის ფორმით წარმოდგენილი

წყვილი ბრძენი//მეცნიერი ბერძნულში გადმოიცემა ერთი ლექსემით φρόσιμος „გონიერი, ბრძენი, ჭკვიანი“ (127; 145).

ბ) სინონიმურ წყვილთა წევრები საკუთრივ ქართული წარმომავლობისაა

მცნება – სწავლა – მოძღურება – ქადაგება

მცნება – მოძღურება – სწავლა:

დაგიტევებიეს მ ც ნ ე ბ ა ე ღმრთისა და გიპყრიეს მ ო ძ ლ უ რ ე ბ ა ე კაცთაჲ, მრ. 7, 8 DE;

დაგიტევებიეს მ ც ნ ე ბ ა ე ღმრთისა და გიპყრიეს ს წ ა ვ ლ ა ე კაცთაჲ, C.

იხ აგრეთვე: მრ. 7, 9;

მცნ-ებ-ა ქართველური *მცენ-/მცნ- ძირის შემცველი ლექსემაა, რომლის ამოსავალი სემანტიკა არის „დაბარება; შეტყობინება“ (65). მცნება რამდენიმე მნიშვნელობას შეიცავს: 1. „მცნება, საკუთრად: ათნი საუფლონი მცნებანი, ღუთისა მიერ მიცემულნი მოსესადმი, десять заповедей“; 2. „ბრძანება, აკრძალვა“; 3. „ნიშანი“... მცნება დასახელებულ კონტექსტებში (მრ. 7, 8; 7, 9) უფლის მიერ დანაბარებ „ათ მცნებას“ აღნიშნავს, რომელსაც ბერძნულში გადმოსცემს ლექსემა επιτολή „მცნება, ათი მცნება, ბრძანება; შეტყობინება“ (145; 168; 127).

სწავლა ქართველური *წაჟ- ძირიდან მომდინარეობს (65) და რამდენიმე მნიშვნელობას შეიცავს: სწავლა 1. „არს რა (ც) არა იცოდეს, უთხრას და სწვართოს“; 2. „სწავლა არს ქადაგება“; 3. „ხოლო სხვა სწავლა არს საკანონოდ შოლტის მიღება, ვითარცა წერილ არს 2, 12 ფსალმ., 23, 16-22 ლუკა: „გსწავლო ეგე და განუტეო“ (64; 92; 6; 33). სწავლას ბერძნულში გადმოსცემს ლექსემა διδάχη „სწავლა; დარიგება, ჭკუის სწავლება; ქადაგება“ (122; 139).

მო-ძღუ-რ-ებ-ა, როგორც ზემოთ აღინიშნა, საერთოქართველური *ძელჟ-/ძლჟ- ძირიდან მომდინარეობს (65). მოძღუარი ნიშნავს „დამრიგებელს, მასწავლებელს“, ხოლო აბსტრაქტული სახელი მოძღურება კი განიმარტება, როგორც „სწავლება, დარიგება, учение, наставление, предание (92), რომელსაც ბერძნულში ეფარდება διδασκα, διδαχή „სწავლა, დარიგება, ქადაგება, მოძღვრება; სწავლება, რჩევა-დარიგება“ (145; 168; 127). მცნება//მოძღურება//სწავლა მოხმობილ კონტექსტებში ერთი წინადადების ფარგლებში იხმარებიან, რომლებიც განირჩევიან შემდეგი

მნიშვნელობათა ნიუანსებით. თუ მცნება ღვთის მიერ დანაბარებ ათ მცნებას აღნიშნავს, მოძღვრება და სწავლა ადამიანის – მოძღვრის, მასწავლებლის „დარიგებას, სწავლებას“ გულისხმობს.

სწავლა – ქადაგება:

რაუამს დაასრულნა იესუ ბრძანებანი ესე ათორმეტთა მიმართ მოწაფეთა თუსთა, წარვიდა მიერ ქ ა დ ა გ ე ბ ა დ და ს წ ა ვ ლ ა დ ქადაგებსა მისსა, მ. 11, 1 DEC.

ქადაგება: 1. „მაღლის ხმით სწავლება“; 2. „განთქმა, ხმის დაგდება“ (54; 92). ქადაგება მოხმობილ კონტექსტში პირველ მნიშვნელობას „სწავლას“ შეიცავს. მ. 11, 1 მაგალითში ლექსემები ქადაგება//სწავლა სინონიმური პარალელიზმის სახით დასტურდება, სადაც ქადაგება მეტი ექსპრესიული შინაარსის შემცველია ანუ იგი მაღალი ხმით „სწავლებას, მოძღვრებას“ გულისხმობს.

ბორკილი – საკრველი – ჯაჭუ:

მრავალ გზის ჯ ა ჭ უ თ ა და ბ ო რ კ ი ლ ი თ ა შეკრულ იყო იგი, მრ. 5, 4 DE;

შებორკილიან იგი ჯ ა ჭ უ თ ა და ს ა კ რ ვ ე ლ ი თ ა, C.

იხ. აგრეთვე: ლ. 8, 29.

ჯაჭუ ქართული *ჯაჭუ- ძირიდან მომდინარეობს. „ქართული ჯაჭუ- ძირის მეგრული ექვივალენტია ძეწკე- (*ძოწკე- უმლაუტის შედეგად)“ (65). ზოგიერთი მკვლევარი ამ სიტყვას მეგრულ-ჭანურიდან ნასესხებად მიიჩნევდა (145, 29; 88, 129-130; 52, 96-97; 136, 237), მაგრამ ბ. გიგინეიშვილის მტკიცებით, ამ სიტყვის ზანიზმად მიჩნევა გამართლებული არ არის და იგი ქართული წარმომავლობისაა (17, 741).

ჯაჭუ რამდენიმე მნიშვნელობას შეიცავს. იგი არის „რკინისა და სხვათა მეტალლთაგან შექმნილი თვალი ან რგოლი ერთიმეორეში გაყრილნი აბჯართა და ჯავშანთანი, броня. // შესაბორკილებელი ამგვარადვე შექმნილი, цепь, верига. // ცანდა, ქვაბთ საკიდარი. // ძეწკვი, ანუ შიბა თვალმარგალიტით ასხმული გულზედ და მხარზედ ჩამოსავლები, რომელსა ეწოდების მანიაკი და ფარღული, цепь, цепочка“ (91). მოხმობილ კონტექსტებში ჯაჭუ ნიშნავს „ბორკილს“ (6).

ბორკილი ქართველური *ბარკ- ძირიდან მომდინარეობს „მეგრული *ბორკ- კანონზომიერად შეესატყვისება ბარკ- ფორმას. მეგრული ბორკილი-ი „ფეხი“...

ბორკილ ფუტე, რომელიც უძველეს წერილობით ძეგლებშია დადასტურებული, მეგრულიდან და ლაზურიდან არის ნასესხები (18, 594). ძველ ქართულში ბარკაღ- ფუტე „ფეხსაც“ აღნიშნავდა: იგი კელობდა ბარკლითა, შესაქ. 32, 33 . მისი ძირითადი მნიშვნელობა ბარკაღი ძველსა და ახალ ქართულში მეორეული ჩანს. აღსანიშნავია, რომ „ძველ ქართულში ბორკილ- სიტყვის სინონიმია საკრველი“ (65). ბორკილი განიმარტება შემდეგნაირად: „ფერხთ შესაკრავი“ (53); „ფეხთ შესაკრავი ჯაჭვი რკინისა“ (91).

სა-კრვ-ელ-ი იწარმოება „საერთოქართველური *კარ-/კრ- ზმნური ძირიდან“, რომლის სემანტიკაც „შეკვრას“ უკავშირდება. „შეკვრის“ მნიშვნელობით ეფარდება მას ქართველურ ენათა ძირები მეგრ. კირ-, ლაზ. კორ-/კირ- (65). საკრველი განიმარტება, როგორც „შესაკრავი“ (54); „რაიც რამ შესაკრავია, узы, оковы“ (91); „ბორკილი“ (6).

მაშასადამე, სინონიმური მიმართებები საკუთრივ ქართული წარმომავლობის ლექსემებს შორის გვაქვს. ჩვენი მასალის მიხედვით წყვილის პირველი წევრი ჯაჭუ აღნიშნავს რკინის რგოლებისაგან დამზადებულ ადამიანის ფიზიკური მოძრაობის შემზღუდავ საგანს, ხოლო მომდევნო ლექსემები ბორკილი//საკრველი აკონკრეტებენ, რომ ეს საგანი გამოიყენება ფეხების შესაკრავად. დასახელებულ წყვილებს ბერძნულში ეფარდება მხოლოდ ერთი ლექსემა ἄλυσον „ჯაჭვი“ (127; 145).

გ) სინონიმურ წყვილთაგან ორივე წევრი ნასესხებია

პარაფსიდი – პინაკი:

განსწმედ გარეშესა სასუმელისა და პ ა რ ა ფ ს ი დ ი ს ა და პ ი ნ ა - კ ი ს ა ს ა, მ. 23, 25 K.

პარაფსიდი//პარაფსიტი ნასესხებია ბერძნული παροψις ფორმიდან და განიმარტება, როგორც „ლანგარი, სინი ან თასი, ფიალა, ჯამი“ (127; 145); „საკმეველის ჭურჭელი“ (53); „პინაკი, ბადია ან სინი, блюдо“ (91); „თეფში, ჭურჭელი“ (33).

პინაკი ფარდია ბერძნული სიტყვისა πίναξ, რაც განიმარტება შემდეგნაირად: „დაფა, ფიცარი, ფოდნოსი, ან ლანგარი“ (127; 145); „დიდი ჯამი ან თეფში ხისა, блюдо“ (91); „თეფში“ (6).

ბერძნულიდან შეთვისებული ლექსიკური ერთეულები პარაფსიდი და პინაკი სინონიმური პარალელიზმის სახით დასტურდება ქართული ოთხთავის ორი ბოლო რედაქციის K ნუსხაში, რომელთაც ბერძნულში ეფარდება მხოლოდ ერთი ლექსემა παροψιδ. ისინი ორივე „ლანგარს, ჯამს აღნიშნავენ“, ოღონდ პინაკი ხისგან დამზადებულ „დიდ ჯამს“ აღნიშნავს. ივ. იმნაიშვილის დაკვირვებით, ოთხთავის ამ ადგილას ჯერ ერთ-ერთი ამთვანი იყო, შემდეგ მოუნდომებიათ მისი შეცვლა მეორე სინონიმური ცალით, იგი მიუწერიათ გვერდით, მაგრამ პირველის წაშლა და ამოღება დავიწყებიათ და გადამწერს ორივე ფორმა გადაუწერია უპრეტენზიოდ (35, 359).

კინსონი – ხარკი:

მიხუენეთ მე კ ი ნ ს ო ნ ი ს ა დ ხ ა რ კ ი ს ა დ, მ. 22 19 FG;

კინსონი ლათინური census ფორმიდან მომდინარეობს (139). ბერძნულში მისი შესატყვისია κῆπος „ხარკი“ (145; 127) ფორმა. ივ. იმნაიშვილის დაკვირვებით, „ეფთვიმეს, როგორც ჩანს, თავის რედაქციაში ჯერ კინსონი შეუტანია უთარგმნელად, შემდეგ იქვე მიუწერია მისი თარგმანი – ხარკისა, ხოლო ბერძნული კინსონისა-ს ამოშლა დავიწყებია, ან κῆπος უბრალოდ მიუწერია გვერდით იმის საჩვენებლად, რომ ამის თარგმანია „ხარკისა“-ო და დარჩა მერმე წაუშლელი“ (35; 87).

შესაძლოა, ლექსემა კინსონი ლათინურში თავდაპირველად ფულის, მონეტის სახეობას წარმოადგენდა, როგორც ასარი, კოდრატი და სხვ. შავარაუდოა, რომ ხარკის გადახდა ამგვარი მონეტის (census) სახით ხდებოდა, ხოლო შემდგომ მას უნდა შესძენოდა ზოგადად ხარკის, „გადასახადის“ მნიშვნელობა.

ხარკი განიმარტება, როგორც „სამეუფო ხარჯი, დებულება, ასაღები (54; 91); „გადასახადი, გადასახდელი“ (33). ხარკი არაქართული წარმოშობის მქონე სიტყვაა. მაშასადამე, იგი რომელიმე უცხო ენიდან უნდა იყოს შეთვისებული ქართულში.

ზმნური სინონიმების პარალელურად ხმარებისას წყვილის ერთ-ერთი წევრი, უმეტესწილად მეორე, უფრო მეტი გამომხატველობითი და ესპრესიული შინაარსის შემცველია. ტირილის სემანტიკის შემცველ სინონიმურ ზმნებში დომინანტი წევრია

ტირილი, ხოლო მწკრივის მომდევნო წევრები ექსპრესიული ნიშნის მატებით ემიჯნებიან მას.

ტირილი – გოდება – ტყება – გლოვა

ტირილი – გოდება – ტყება:

მისდევდა მას სიმრავლე ერისაჲ მის და დედებისაჲ რომელნი ტ ი რ ო დ ე ს და ე ტ ყ ე ბ დ ე ს მას, ლ. 23, 27 C;

შეუდგა მას სიმრავლჳ ერისაჲ და დედათაჲ, რომელნი ე ტ ყ ე ბ დ ე ს და ჰ გ ო დ ე ბ დ ე ს, DE.

რამეთუ ჰ ს ტ ი რ ო დ ე თ და ჰ გ ო დ ე ბ დ ე თ თქუნენ, ხოლო სოფელსა უხაროდის, ი. 16, 20 DEC.

ს ტ ი რ ო დ ე ს მას ყოველნი და ე ტ ყ ე ბ დ ე ს, ლ. 8, 52 DEC.

ტირილი – გლოვა:

ვაჲ თქუნდა, რომელნი იცინით აწ, რამეთუ ი გ ლ ო ვ დ ე თ და ჰ ს ტ ი რ ო დ ი თ, ლ. 6, 25 DEC.

იხ. აგრეთვე: მრ. 16, 10.

ტირ-ილ-ი: „ტირილიცა ესრეთ განიყოფებიან: რამეთუ ცრემლი არს უკმო ოდენ ცრემლის დენა; ვაება არს ავაჯითა და კეთილის სიტყვითა სატირალს რასმე იტყოდეს და ცრემლეოდეს; გოდება არს კმაკეთილობით ზრუნ-შეწყობით გულის სატკივართა სიტყვათა მგოსნობა...“ (54); „მწუხარება, გამოჩენილი ცრემლის დენითა..., плач“ (91); „ცრემლვა, მოთქმა“ (6). ტირილს ბერძნულში შეესატყვისება ლექსემა κλαίω „ტირილი“ (127; 145).

გოდ-ებ-ა განიმარტება, როგორც „შეკმობით ტირილი“ (53); „მოთქმით ტირილი“ (91). გოდებას ეფარდება ბერძნულში ზმნა θρένω „სამგლოვიარო სიმღერა; მოთქმით ტირილი“ (127; 145).

ტყ-ებ-ა არის „მოთქმა თავში ცემით; გლოვა“ (6); „ტირილი პირის ხოკითა და თავში ხელის შემოკვრით“ (33). ტყებას ბერძნულში შეესატყვისება ლექსემა κόπτω „დარტყმა, ცემა; მწარედ ატირება“ (127; 145).

გლ-ღვა ქართველური *გლ- ძირიდან მომდინარეობს. „ქართულ გლ- ძირს შეესატყვისება მეგრ. ღვ-“ შესატყვისობები ვლინდება აღნიშნული ძირების სემანტიკაშიც (65). გლღვა „ესე არს სამწუხაროსა საქმესა ზედა ვაებით, ტირილით

და შეწუხებით ყოფ(ნ)ა“ (54); „ვაება, ტირილი, плакать, сетовать“ (91); „დატირება, მგლოვარება“ (6). გლოვას ეფარდება ბერძნულში ლექსემა πειθῶ „დატირება, სევდიანობა, დარდი“ (127; 145).

ამდენად, სინონიმური რიგის მთავარი წევრია ტირილი, ხოლო მისი მეწვეილე ზმნები გოდება//ტყება//გლოვა ერთი კონტექსტის ფარგლებში მიემართებიან მას სინონიმური პარალელიზმის სახით. რომელთაგან ტირილი ექსპრესიული და ემოციური ნიშნით ნეიტრალური ლექსემაა, რომელსაც წინადადებაში პირველი ადგილი უჭირავს, ხოლო მისი სინონიმური მეწვეილეები მოსდევენ მას და უფრო აძლიერებენ, ექსპრესიული ძალით წარმოაჩენენ „მწუხარების“ მნიშვნელობას. გოდება „მოთქმით“, მაღალი ხმით ტირილს აღნიშნავს; ტყება „პირის ხოკითა და თავში ხელის შემოკვრით“ ტირილს გამოხატავს; გლოვა რაიმე სამწუხარო ამბის გამო „ვაებით“ ტირილს გულისხმობს.

ექსპრესიული ნიშნის მატება შეინიშნება აგრეთვე ჩვენ მიერ ზემოთ განხილულ შიშის და ცემის სემანტიკურ ჯგუფში შემავალ ზმნებში. პარალელურ ფორმათაგან შეშინება სტილისტური თვალსაზრისით ნეიტრალურია, ხოლო ძრწოლა//შეძრწუნება// დამედგრება მოსდევენ მას და აძლიერებენ ექსპრესიულად შიშის მნიშვნელობას. ძრწოლა//შეძრწუნება გამოხატავს „ცახცახით“ შიშის განცდას; დამედგრება შიშისაგან „დაფრთხობას“ გულისხმობს.

ცემის სემანტიკის შემცველ ზმნებში ცემა//ტანჯვა სინონიმური პარალელიზმის სახით დასტურდება ლ. 20, 10 მაგალითში, სადაც ცემა ნეიტრალურია ექსპრესიული თვალსაზრისით, ხოლო მისი მომდევნო ლექსემა ტანჯვა მეტი ექსპრესიულობით გამოირჩევა, რომელიც შეუბრალებლად ფიზიკურ ზემოქმედებას „გამათრახებას“ აღნიშნავს.

სინონიმების პარალელურად ხმარების შემთხვევები დასტურდება, აგრეთვე ზემოთ განხილულ სხვადასხვა სემანტიკურ ჯგუფში შემავალ ლექსემებში. ასეთი წევრებია: სნეულება//უძღურება (მ. 10, 1); სნეულება//არაძლება (მ. 4, 23); სნეულება// საღმობა (ლ. 7, 21); სიხარული//მხიარულება (ლ. 1, 14; 1, 28); სიხარული//შუება (ლ. 15, 32); სიხარული//განცხრომა (ლ. 15, 25); სახიობა//პართი მღერა (ლ. 15, 25); მოფარდული//მსყიდელი (მ. 21, 12); მსხუერპლი//შესაწირავი (მრ. 12, 39); მსხუერპლი//მრგულიად დასაწუკელი (მრ. 12, 39); პასქა//ვნება//უცომოება (ლ. 22, 7; ლ. 22, 1). ბრძენი//მეცნიერი//მწიგნობარი (მ. 11, 25; ლ. 10, 21; მ. 23, 34);

კეთილი//სახიერი (ლ. 8, 15; 19, 17); ტილო//არდაგი (ლ. 24, 12; ი. 19, 40; 20, 6; 7);
მისღვა//მიახლება (ლ. 24, 15); მოსღვა//მოახლება (ლ. 15, 25);
მოყვანება//წარმოდგინება...

ცხადია, წარმოდგენილი მასალით არ ამოიწურება ოთხთავის ტექსტში არსებული ლექსიკური სინონიმები. ზემოგანხილული ერთეულები წარმოადგენენ მხოლოდ ნაწილს იმ სინონიმური ლექსიკისა, რომელიც სახარებაში დასტურდება. როგორც აღინიშნა, ტექსტში ყველაზე მეტი რაოდენობით სინონიმური ზმნები მოიპოვება, რომლებიც სხვადასხვა სემანტიკურ ჯგუფებში ერთიანდებიან.

4.14. სხვადასხვა სემანტიკურ ჯგუფში გაერთიანებული სინონიმური რიგის ზმნები (მასალა მხოლოდ ადგილის მითითებით).

უწყება//რქუმა//ცნობება//თხრობა//მითხრობა//რწმუნება//მოსწავება:

უწყება//რქუმა, ი. 15, 15; უწყება//ცნობება, ლ. 2, 15; უწყება//თხრობა, ი. 11, 57; მითხრობა//თხრობა, მ. 28, 11; უწყება//რწმუნება, ლ. 16, 28; უწყება//მოსწავება, ი. 12, 33.

მიხედვა//მიმოსეღვა//მიმოხილვა//მიმოდახილვა//მიმოდასტუანვა//განცდა:

მიხედვა// მიმოხილვა, მრ. 3, 5; მიხედვა//მიმოდახილვა, მრ. 3, 34; მიხედვა//განცდა, მ. 6, 28; მიმოსეღვა//მიმოდასტუანვა, მრ. 5, 32; მიმოხილვა//მიმოდახილვა, მრ. 9, 8.

დატევება//მიტევება//განტევება//დაშთომა//დაგდება//დაბნევა//დაგება//წინადაგება//დაფენა: დატევება//მიტევება, მრ. 14, 52; დატევება//განტევება, მ. 19, 9; დატევება//დაშთომა, მრ. 12, 20; 12, 21; 12, 22; დატევება//დაგდება, მ. 27, 46; მრ. 15, 34; დატევება//მიშუება, ი. 11, 48; დაგდება//დაბნევა, მ. 27, 5; მრ. 10, 50; დაგდება//დაგება, მ. 15, 26; წინადაგება, ლ. 10, 8; დაფენა, მრ. 11, 8.

მიღება//მოღება//გამოღება//მოგება//შეწყნარება//გემოს ხილვა//ქონება//აღკოცა //თანამიღება//მოხუმა//აღნთება//აღტევება//მოგება//მოკუეთა//აღღება:

მიღება//მოღება, მ. 19, 29; მრ. 10, 30; ლ. 18, 30; მიღება//გამოღება, მ. 17, 25; მიღება//მოგება, მ. 10, 9; მიღება//შეწყნარება, მ. 10, 41; 13, 20; მრ. 4, 16; ი. 3, 32; 3, 33; მიღება//გემოს ხილვა, მ. 27, 34; მიღება//ქონება, ლ. 3, 15; 23, 26; ი. 3, 16; 3, 36; 5, 24; 6, 40; 8, 12; მიღება//აღკოცა, ი. 11, 48; მიღება//თანამიღება, მრ. 8, 14; მოღება//მოხუმა, მ. 27, 59; მრ. 8, 6; ი. 6, 11; მოღება//მოკუეთა, მრ. 6, 27; მოკუეთა//აღღება, ი. 15, 2; მოხუმა//აღნთება, მ. 25, 1; მოხუმა//აღტევება, მრ. 4, 32.

დგომა//დადგომა//დადგრომა//მოდგომა//წარდგომა//თანა-დგომა//ყოფნა//გება:

დგომა //დადგომა, მ. 3, 31; ი. 7, 37; 21, 4; დგომა//დადგრომა, ლ. 1, 22; დგომა//მოდგომა, ი. 11, 42; დგომა//წარდგომა, მ. 27, 11; დგომა//თანადგომა, მრ. 15, 39; დგომა//ყოფნა, ი. 2, 6; დგომა//გება, მრ. 12, 34.

ცხოვნება//ცხორება//განცოცხლება//განრინება//ვსნა: ცხოვნება//განცოცხლება,

ლ. 15, 24; ცხოვნება//განრინება, მრ. 13, 20; ლ. 23, 35; ცხორება//განრინება, მ. 16, 25; მრ. 8, 35; ცხორება//ვსნა, ი. 3, 17; 4, 22; 12, 47; განრინება//ვსნა, მ. 27, 40; მრ. 15, 30; ი. 12, 27.

ტევება//ცადება//უფლება//მიტევება//განტევება//დატევება: ტევება//მიტევება, ი.

12, 7; ტევება//ცადება, მ. 8, 22; ტევება//უფლება, 24, 43; მრ. 1, 34; 5, 19; 11, 16; მიტევება//განტევება, ლ. 23, 25; მიტევება//დატევება, მრ. 10, 2; განტევება//აღმოტევება, ლ. 23, 46; ი. 9, 30.

განშორება//განყენება//განყრა//განვთომა//განრჩევა: განშორება//განყენება, მ. 9,

24; 10, 9; 19, 6; მრ. 6, 7; განშორება//განყრა, მრ. 1, 42; ლ. 24, 51; განშორება//განვთომა, ლ. 12, 43; განშორება//განრჩევა, მ. 13, 49.

ინაკით-ჯდომა//ინაკით-დგომა//ინაკით-მჯდომარე//მეინაკე//თანამეინაკე// და-

სხდომა//დაჯდომა//მწინისთაობა//ზემოჯდომა: ინაკით-ჯდომა//ინაკით დასხდომა, მრ. 6, 39; 8, 6; ინაკით-ჯდომა//ინაკით-დგომა, მ. 9, 19; 26, 7; 20; მრ. 14, 3; ლ. 24, 30; ინაკით-ჯდომა//მწინისთაობა, მრ. 12, 38; ინაკით-მჯდომარე//მეინაკე, ი. 13, 28; ინაკით-დგომა//დაჯდომა, ლ. 17, 7; ინაკით-დგომა//დასხდომა, მრ. 6, 40; 14, 18; ინაკით-დასხდომა//დასხდომა, მრ. 6, 38; 8, 6; მეინაკე//თანამეინაკე, მ. 14, 9; მრ. 6, 22.

შერაცხა//ყოფა//პერობა//ქონება//გონება//განზრახვა: შერაცხა//ყოფა, ლ. 15, 19;

შერაცხა//პერობა, მ. 14, 5; შერაცხა//ქონება, მ. 21, 46; შერაცხა//გონება, ი. 16, 2; შერაცხა//განზრახვა, ი. 11, 50.

განკითხვა//განსჯა//დასჯა//სასჯელი: განკითხვა//განსჯა, მ. 19, 28; განკითხვა//

დასჯა, ლ. 16, 37; ი. 18, 31; განკითხვა//სასჯელი, ი. 8, 26.

დარღუევა//განრღუევა//დავსნა//დავსნილი//განქარება: დარღუევა//დავსნა, ი. 2,

19; მ. 27, 40; განრღუეული//დავსნილი, მ. 9, 2; 9, 6; დავსნა//განქარება, ი. 7, 23.

ცნობა//გულისკმის-ყოფა//გამოცდა//უწყება//გონება//შეწყნარება//ცოდნა//

გრძნობა//მოვსენება//მოგონება//სწავება//სიბრძნე//გულისკმა//გულის დადება:

ცნობა//გულისკმის-ყოფა, მ. 9, 4; მრ. 5, 30; 6, 33; 8, 17; 12, 12; ლ. 1, 22; 2, 50; ი. 7, 17; 7, 51; 8, 27; 28; 32; 10, 6; მრ. 2, 8; 6, 33; 13, 14; ი. 10, 33; 13, 28; 16, 18; 16, 9; 11; ცნობა//გამოცდა, მ. 16, 3; ცნობა//გონება, მრ. 5, 29; ცნობა//შეწყნარება, ი. 17, 8; ცნობა//ცოდნა, ი. 13, 17; უწყება//ცოდნა, მ. 6, 8; 6, 32; 24, 36; 13, 32; 22, 16; 20, 22; 24, 42; 25, 13; 24, 43; მრ. 6, 20; 9, 6; 12, 15; 11, 33; 12, 14; 13, 35; 13, 33; 14, 40; ი. 2, 9; 2, 24; 3, 2; 7, 28; 5, 13; 6, 64; 9, 30; 11, 57; 9, 20; 9, 29; 14, 4; 12, 35; 13, 1; 13, 3; 13, 11; 14, 5; 15, 15; 16, 18; 18, 21; 21, 12; 21, 24; 19, 10; 19, 35; 24, 25; ლ. 16, 15; უწყება//ცნობა, მ. 24, 29; ლ. 1, 18; ი. 8, 52; 13, 7; 13, 35; 14, 20; 17, 7; 17, 23; 21, 4; 21, 17; ცნობა//ცოდნა//უწყება, ი. 14, 7; ცნობა//გრძნობა, მრ. 9, 30; უწყება//გრძნობა, მ. 9, 30; გულისკმის-ყოფა//გრძნობა, მ. 26, 10; გულისკმის-ყოფა//უწყება, მრ. 13, 29; ი. 5, 6; 10, 38; გულისკმის-ყოფა//მოგონება, ლ. 2, 17; გულისკმის-ყოფა//სწავება, მრ. 13, 28; ლ. 1, 4; გულისკმის-ყოფა//სიბრძნე, ლ. 2, 47; გულისკმის-ყოფა//გულისკმა, მრ. 12, 33; გულისკმის-ყოფა//გულის დადება, ლ. 2, 19.

ველ-წიფება//ძლება//შეძლება//ძალ-დება//შესაძლებელ-ყოფა//ჯერ-ყოფა// გება// ადგილ-გება//შეუგებანებელ-ყოფა//ღირება//ცალ//ქმნა: ველ-წიფება//ძლება, მ. 12, 34; ი. 5, 44; ველ-წიფება//შეძლება, მ. 12, 29; 19, 25; მრ. 2, 7; 2, 19; 3, 23; 3, 24; 3, 25; 3, 26; 3, 27; 5, 3; 9, 3; 10, 26; ლ. 16, 13; ი. 3, 27; 6, 52; 6, 60; 9, 16; 10, 21; ველ-წიფება//გება, მ. 9, 15; ი. 10, 35; ველ-წიფება//ფლობა, მრ. 3, 15; 6, 7; ი. 19, 10; ველ-წიფება//ჯერ-ყოფა, მ. 20, 15; ველ-წიფება//შესაძლებელ-ყოფა, მ. 10, 28; ველ-წიფება//ქმნა, მრ. 6, 5; ი. 9, 4; ველ-წიფება//ცალ, მრ. 3, 20; შეძლება//ძლება, მ. 17, 19; ლ. 13, 24; ი. 11, 37; 14, 30; შეძლება//ძალ-დება, მ. 9, 28; 26, 53; 26, 61; მრ. 8, 4; ლ. 3, 8; ი. 8, 43; 15, 5; შეძლება//ღირება, მ. 26, 9; ძალ-დება//ძლება, მ. 20, 22; მრ. 9, 22; 9, 23; 10, 38; 10, 39; გება//ადგილ-გება, მ. 17, 11; გება//შეუგებანებელ-ყოფა, ლ. 17, 1; გება//შესაძლებელ-ყოფა, ი. 3, 9; შესაძლებელ-ყოფა//ჯერ-ყოფა, მრ. 15, 5; ჯერ-ყოფა//ღირება, მ. 18, 33; ი. 4, 20; 4, 24; 23, 23; 27, 6.

ყოფა//ქმნა//საქმე//შექმნა//გონება//გამოჩინება//სწორება//ცემა//სასყიდელ-ყოფა// მო-ყიდა//შერაცხა//წრფელ-ყოფა//კმის-ყოფა//სასწაულ-ყოფა//წარმართება//თქმა//მოწოდება// ჯერ-ყოფა//სასწაულის ხილვა: ყოფა//ქმნა, მ. 20, 12; 21, 21; 21, 43; 23, 5; მრ. 1, 17; 5, 33; 6, 5; 7, 13; 7, 37; 9, 39; 14, 9; ლ. 2, 48; 1, 25; ი. 2, 11; 4, 54; ი. 6, 30; 7, 4; 11, 47; 8, 29; 10, 41; 11, 47; 13, 27; 14, 31; 20, 20; ყოფა//საქმე, ი. 3, 2; 8, 44; 9, 16; 9, 33; ყოფა//შექმნა, ი. 2, 16; ყოფა//გონება, ი. 8, 53;

ყოფა//ცემა, მ. 24, 24; მრ. 13, 22; ყოფა//შერისხვა, ლ. 15, 19; ყოფა//თქმა, ი. 11, 42; ყოფა//დადგრომა, ი. 10, 40; ყოფა// გამოჩინება, ი. 11, 33; ქმნა//საქმე, ი. 5, 19; ქმნა//შექმნა, მ. 10, 16, ი. 1, 10; 9, 11; ქმნა//შეთხზვა, ი. 12, 2; კმის-ყოფა//მოწოდება, მ. 20, 32; სასწაულის ყოფა//სასწაულის ხილვა, ლ. 23, 8.

1. მწუხარება//ზრუნვა//ჭირი//იწროება//ვნება//ტანჯვა//გუემა//საარება// ურვა// უძღურება//დაწუნება//შეწუნება//შეჭუნება//შეჭირება//შეურება//შეზრუნება:

2. ზრუნვა//ურვა//შეწუნება//ჭირება//მწუხარება//გულის სიტყუა//დასულება //გულის თქუმა//წადილი//ნდომა:

3. ზრახვა//თქუმა//რქუმა//განზრახვა//ზრახვის ყოფა//გულის ზრახვა//გულის სიტყუა// ზრუნვა: მწუხარება//ზრუნვა, მრ. 14, 19; მწუხარება//ზრუნვა//ურვა, მ. 26, 37; ზრუნვა//ჭირი, მ. 22, 16; მრ. 4, 38; 12, 4; ჭირი//ვნება, მ. 27, 19; ჭირი//იწროება, ი. 16, 33; ურვა//საარება, მრ. 6, 48;

საარება//ტანჯვა, ლ. 16, 24; 16, 25; ურვა//გუემა, მრ. 7, 25; ურვილი//უძღური, ლ. 6, 18; ზრუნვა//ზრახვა, მრ. 13, 11; ზრახვა//ზრახვის-ყოფა, მრ. 3, 6; ზრახვა//რქუმა, მრ. 9, 4; ზრახვა//განზრახვა, მრ. 2, 6; 8, 17; 8, 18; ლ. 6, 11; ზრახვის-ყოფა//რქუმა, მ. 21, 38; ზრახვა//გულის-სიტყუა, ლ. 24, 38;

გულის სიტყუა//ზრახვა, მრ. 7, 21; გულის სიტყუა//გულის თქუმა, მ. 13, 17; გულის სიტყუა//წადილი, ლ. 15, 16; გულის სიტყუა//დასულება, მრ. 14, 33; გულის თქუმა//წადილი, ლ. 17, 22; წადილი//ნდომა, ლ. 23, 8.

4. განზრახვა//განრაცხა//შერაცხა//დაკურება//გონებას მოდგომა: განზრახვა// განრაცხა, ლ. 14, 31; განზრახვა//შერაცხა, ი. 11, 50; განზრახვა// გონებას მოდგომა, ლ. 11, 17; განზრახვა//დაკურება, ლ. 24, 4.

მოგება//მიგება//გება//ადგილ-გება//მიღება//მომართება//სიტყუა// სიტყვს-გება// სიტყვს მიგება//სიტყვს მირთუმა//მითხრობა//განცოცხლება//განცხოველება// ცხონება//განკურ-ნება: მოგება//მიგება, მრ. 12, 34; 14, 60; მოგება//გება//ადგილ გება, მ. 17, 11; მრ. 9, 12; მოგება//მიღება, მ. 10, 9; მოგება//მომართება, ლ. 15, 17; მოგება//სიტყუა, მოგება// განცოცხლება, მ. 12, 13; განცოცხლება//განცხოველება, ი. 7, 23; განცოცხლება// ცხომება, ლ. 15, 24; განცოცხლება//განკურნება, ი. 5, 9; მიგება//სიტყვს-გება, მ. 22, 46; 26, 62; მრ. 14, 40; ი. 19, 9; სიტყვს-გება//სიტყვს მიგება, ლ. 20, 26; სიტყვს-გება//ვლომა ი. 2, 24; 19, 12; სიტყვს მირთუმა//მითხრობა, ი. 1, 22.

მოძღურება//სწავება//სწავლა//განსწავლა//მცნება//სიტყუა//ჩუენება//მოღება:

მოძღუ- რება//სწავება, ი. 9, 34; მრ. 1, 22; 7, 7; 7, 13; მოძღურება//სწავლა, მ. 15, 2; მრ. 7, 8; 1, 27; სწავლა//განსწავლა, ლ. 23, 16; ი. 6, 45; სწავება//მცნება, მრ. 7, 7; სწავება//სიტყუა, ი. 18, 21; სწავება//ჩუენება, ლ. 3, 7; სწავება//მოღება, მრ. 7, 4.

რისხვა//განრისხება//შერისხვა//გულის=წყრომა//გულის განწყრომა//ყენება:

რისხვა //განრისხება, ი. 11, 38; რისხვა//შერისხვა, მ. 19, 13; რისხვა//გულის-წყრომა, მრ. 4, 41; 14, 4; რისხვა//ყენება, მრ. 10, 13; განრისხება//გულის განწყობა, მ. 20, 24; 21, 16; განრისხება//გულის განწყრომა, მ. 26, 8.

შეიწრება//შეჭირვება//შეჭუნება//შეურვება//შეწუხება//შეზრუნება: შეიწრება//

შეჭირვება, მრ. 5. 31; შეიწრება//შეურვება, ლ. 5, 24; შეჭუნება// შეწუხება, მ. 26, 38; შეწუხება//შეზრუნება, მ. 17, 23; შეწუხება//დაწუხება, მრ. 10, 22.

ღუმება//დაღუმება//პირის დაყოფა//პირის დაკრვა//უტყუად დადგრომა: ღუმება//

დაღუმება, ლ. 19, 39; 19, 40; 20, 26; ღუმება//პირის დაკრა, მ. 22, 12; დაღუმება//პირის დაყოფა, მრ. 4, 39; დაღუმება//უტყუად დადგრომა, ლ. 1, 22...

დასკვნითი დებულებები

სინონიმია ენის ლექსიკურ-სემანტიკური სისტემის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია, რომელიც ყველა ენაში არსებობს და ენობრივ უნივერსალიას წარმოადგენს. იგი ნებისმიერი ფორმით სინქრონიულ ასპექტში განიხილება.

სინონიმთა განხილვისას ძირითად კრიტერიუმს წარმოადგენს სიტყვათა საერთო (იდეოგრაფიული) მნიშვნელობები. ასეთი სიტყვები აუცილებლად ერთ ცნებასთან უნდა იყვნენ თავსებადი.

1. ჩვენ ვაანალიზებთ ლექსემებს შორის სინონიმურ მიმართებას ძირითადად ქართული ოთხთავის ორ ძველ და ორ ბოლო რედაქციებში და ამდენად, მისი განხილვა ძველი ქართული ენის ლექსიკურ მასალაზე ხორციელდება.

2. ოთხთავის ტექსტში გამოვლენილ ლექსიკურ სინონიმთა უმრავლესობას შეადგენს ზმნები. თუმცა მასალის სიუხვე მათი სრული განხილვის შესაძლებლობას არ იძლევა. აგრეთვე, დიდი რაოდენობით დასტურდება სიტყვათწარმოებით მიღებულ სინონიმთა ჯგუფები. შედარებით მცირე რაოდენობით მოიპოვება არსებითის, ზედსართავის და მეტყველების სხვა ნაწილთა სინონიმური მწკრივები.

3. ოთხთავში გამოყოფილი ლექსიკური სინონიმები ჯგუფდება სინონიმურ მწკრივებში. ყოველი სინონიმური მწკრივის წევრები იდენტიფიცირდებიან დომინანტასთან – სემანტიკურად უფრო მარტივ, სტილისტურად შედარებით ნეიტრალურ და სინტაქსურად ნაკლებად „მდგრად“ წევრთან.

სინონიმთა შორის განსხვავებანი ორ ძირითად სახეობამდე დაიყვანება. ეს გვაძლევს სინონიმების კლასიფიცირების საშუალებას სემანტიკურ (იდეოგრაფიულ), სტილისტურ და სემანტიკურ-სტილისტურ სინონიმებად.

4. ჩვენი მასალის მიხედვით დადასტურებული ლექსიკური ერთეულები ნაწილობრივი, რელატიური სინონიმებია, რომლებსაც საერთო მნიშვნელობა აქვთ და განსხვავდებიან ნიუანსებით. ნიუანსად მოიაზრება სინონიმთა დიფერენციალური კომპონენტი. სინონიმთა დიფერენციალური კომპონენტები – ეს არის მინიმალური ელემენტები, რომლებიც ლექსიკურ-სემანტიკურ ვარიანტებს ქმნიან. ეს ის ნიშნებია, რომელთა გამოკვეთასაც ცდილობს სიტყვაში ადამიანი, ჩვენს შემთხვევაში კი

სახარების მთარგმნელი. ამიტომ, ცნებათა სრული დამთხვევა არ გვაქვს არც ერთი მეტყველების ნაწილის დონეზე, რაც ოთხთავის ტექსტში ე.წ. „აბსოლუტური სინონიმის“ არსებობას კითხვის ნიშნის ქვეშ სვამს.

5. **პოლისემია და სინონიმია:** სინონიმია, როგორც ზოგადენობრივი უნივერსალია, მჭიდროდაა დაკავშირებული ისეთ ზოგადენობრივ უნივერსალიასთან, როგორცაა პოლისემია. ეს კავშირი განპირობებულია იმით, რომ პოლისემიური სიტყვის მნიშვნელობათა გამიჯვნა ხდება სინონიმთა შეპირისპირებისას, ხოლო სინონიმური მწკრივის განსაზღვრა, თავის მხრივ, დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ გაემიჯნება ერთმანეთს პოლისემიური სიტყვის მნიშვნელობები.

სიტყვის პოლისემიური სტრუქტურიდან გამომდინარე, სინონიმების შეპირისპირებისას მხედველობაში მიიღება სიტყვის აზრობრივი სტრუქტურის მინიმალური ელემენტები – ლექსიკურ-სემანტიკური ვარიანტები (ლსგ-ები). პოლისემიური სიტყვები სინონიმური ხდებიან თავიანთი ერთ-ერთი მნიშვნელობით, სხვა მნიშვნელობებით კი შეიძლება განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან.

სინონიმთა წარმოქმნა სხვადასხვა საშუალებით ხდება. ნაშრომში ყურადღება გამახვილებულია სინონიმთა წარმოშობის ისეთ წყაროებზე, როგორცაა: სიტყვათწარმოება, სიტყვის სესხება, ტაბუ და ევფემიზმი.

6. **სიტყვათწარმოება** ოთხთავის ლექსიკური სინონიმებით გამდიდრების ერთ-ერთი ძირითადი საშუალებაა. სინონიმური მნიშვნელობის დერივაციული აფიქსები ერთვიან მსგავსი სემანტიკის მქონე ფუძეებს, რომლებსაც უკავშირდება ამოსავალი ლექსემის საგნობრივი მნიშვნელობა და ვიღებთ ისეთ სემანტიკურ ჯგუფებს, როგორცაა: სინონიმური მნიშვნელობის აბსტრაქტული, ქონების, უქონლობის, დანიშნულების, ხელობის... სახელები.

სინონიმური რიგების გამდიდრება ხდება აგრეთვე მიმღებობური ლექსიკითაც, სადაც გამოიყოფა ყველა დროის და გვარის მიმღებობანი.

6.1. **კომპოზიცია:** მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს სახარების სინონიმურ სისტემაში კომპოზიტურ ლექსიკას. სინონიმურ წყვილებში ვხვდებით, როგორც ქართული წარმომავლობის, ისე ბერძნულ-ქართული და სომხურ-ქართული შედგენილობის თხზულ სიტყვებს. კომპოზიციით წარმოქმნილი სინონიმური ლექსემები უფრო მეტი ინტენსივობით, ექსპრესიულობით გამოირჩევიან, ვიდრე მათი მეწვეილე მარტივი სიტყვები.

7. **სესხება:** სიუხვითა და მრავალფეროვნებით გამოირჩევა ოთხთავის ტექსტის ნასესხები ლექსიკა. სესხება უპირველესად განპირობებულია თარგმანის უშუალო გაგენით და ასევე ზეპირი გზითაც. სინონიმებს სხვადასხვა ენიდან ნასესხები ლექსიკა მაშინ წარმოქმნის, როცა მიმღებ ენაში უკვე არსებობს იმავე ცნების აღმნიშვნელი ერთეულები. მაგრამ სახარების ტექსტში დასტურდება ისეთი შემთხვევებიც, როცა ნასესხებ სიტყვებს ქართული ექვივალენტები არ ეძებნება.

ოთხთავში გვხვდება ბერძნული, ებრაული, სომხური, ირანული ენებიდან ნასესხები ენობრივი ერთეულები, რომლებიც მიემართებიან ქართულ ექვივალენტებს და სინონიმურ წყვილებსა თუ რიგებს ქმნიან. ცნებათა სრული დამთხვევა ნასესხები ლექსიკის შემცველ სინონიმურ წყვილებშიც არ დასტურდება, რადგან ზოგი უცხოური სიტყვა პოლისემიურია და რომელიმე კონკრეტული მნიშვნელობით, ანუ ერთ-ერთი ლსე-ით არის შემოსული ქართულში. ზოგ მათგანში სემანტიკური ნიუანსები იკვეთება, ზოგიც კი სტილისტური თვალსაზრისით იხმარება და ტექსტის მხატვრულ გაფორმებას ემსახურება.

8. **ტაბუ და ეფემიზმი:** სინონიმთა წარმოქმნის ერთ-ერთ წყაროს სიტყვის ტაბუ და მისი ეფემიურად მონაცვლე ლექსიკა წარმოადგენს. სახარებაში ამგვარი შემთხვევები დასტურდება „სიცოცხლის შეწყვეტის“ სემანტიკის შემცველ ზმნურ სინონიმებში. ტექსტის მთარგნელი თუ გადამწერი თავს არიდებს სიკუდილი//მოკლვა// მოკუდინება ლექსემების ხმარებას და კონტექსტში მათ ისეთ ეფემიურ ერთეულებს უნაცვლებს, როგორცაა: აღსრულება//გარდაცვალება// შესუენება//დაძინება//სულის აღმოებრა//სულის განტევა და სხვ. ამგვარი სიტყვებით შერბილებულად არის გადმოცემული ის გრძნობა, რაც სიტყვა სიკუდილის ხმარებას თან ახლავს.

9. **სინონიმური პარალელიზმი:** ოთხთავში გვხვდება ცალკეული რედაქციის ფარგლებში ერთმანეთის გვერდით სინონიმთა პარალელური ხმარების შემთხვევები. ამგვარი მოვლენა ლიტერატურაში „სინონიმურ პარალელიზმად“ მოიხსენიება. ერთ გარკვეულ კონტექსტში ერთმანეთის გვერდიგვერდ ნახმარი სინონიმურ წყვილთა ცალები ხშირ შემთხვევაში დამაზუსტებელ როლს ასრულებენ და მრავალმხრივ ახასიათებენ ცნებას. განხილულია სინონიმთა პარალელურად ხმარების შემდეგი შემთხვევები: ა) სინონიმურ წყვილთაგან ერთი წევრი უცხოური წარმომავლობისაა, ხოლო მეორე საკუთარი ენის ფონდის კუთვნილებას წარმოადგენს; ბ) სინონიმური

წყვილის ორივე წევრი საკუთრივ ქართული წარმოშობისაა; გ) სინონიმური წყვილის ორივე წევრი ნასესხებია. სინონიმთა პარალელური ფორმით ხმარება ტექსტში უმეტესწილად მხატვრული მიზნით არის განპირობებული, რაც გადმოსაცემი შინაარსის გაძლიერებას და ემოციურ გამოხატვას ემსახურება.

10. მნიშვნელოვან შედეგებს იძლევა ოთხთავის ტექსტის სინონიმური ლექსიკის განხილვა *ბერძნულ ტექსტთან* მიმართებაში. ხშირად სინონიმური მნიშვნელობის ლექსემები ერთი კონკრეტული რედაქციის ფარგლებში იხმარება. ბერძნულ ტექსტში ნახმარი ერთი და იგივე სიტყვა შესაბამის ქართულ თარგმანში მგავსი შინაარსის მქონე რამდენიმე ლექსიკური საშუალებით გადმოიცემა, რაც აადვილებს მათ შორის სინონიმურობის დადგენას.

უფრო ზედმიწევნილობითა და სიზუსტით ბერძნულ ლექსემებს აღიშის რედაქციის ლექსიკა გადმოსცემს, რადგან აღნიშნული რედაქციის ავტორი უფრო კარგად იცნობს ბერძნული სიტყვებისა და გამოთქმების მნიშვნელობებს.

11. ოთხთავში ყველაზე ვრცლად *ზმნური სინონიმები* არიან წარმოდგენილი, რადგან ზმნის სემანტიკა სხვა მეტყველების ნაწილებთან შედარებით უფრო ტევადი და მოქნილია.

ზმნური სინონიმური რიგების აგება კონკრეტული ლექსემების ლექსიკურ კომპონენტებად დაშლას ეფუძნება. ყოველი ახალი ლექსიკური ერთეული ამგვარ კომპონენტთა მატებით მიიღება. დომინანტური საყრდენი ლექსემა სემანტიკურ-სტილისტური ნეიტრალურობით და არაექსპრესიულობით ხასიათდება, ხოლო მასთან სინონიმურ რიგში შემავალი წევრები სემანტიკურ-დიფერენციალური ნიშნებით განირჩევიან ძირითადი ლექსემისაგან.

ოთხთავის სინონიმურ სისტემაში წარმოდგენილი ზმნები ერთიანდებიან სხვადასხვა სემანტიკურ ჯგუფებში და ამის მიხედვით არის განხილული. სენია: მოძრაობის, მდგომარეობის, სიცოცხლის შეწყვეტის, შიშის, ცემის, ხილვის, მოტაცების, დაცინვის, გატეხის, დაბნევის... სემანტიკურ ჯგუფში შემავალი ლექსემები. ყველაზე ვრცლად მოძრაობა-გადაადგილების შემცველი სინონიმური ზმნებია წარმოდგენილი. ამ ჯგუფის ძირითადი საყრდენი ძირია ვალ-/ჴედ-/ჴიდ. მასზე სხვადასხვა ზმნისწინების დართვით ვიდებთ მოსლვა, მისლვა, განსლვა, გამოსლვა, აღსლვა, და სხვ. ფორმებს, რომლებიც თავ-თავისი სინონიმური რიგისათვის ძირითად, დომინანტურ ლექსემებს წარმოადგენენ, ხოლო სინონიმურ

მწკრივში შემავალი თითოეული წევრი სხვადასხვა აზრობრივი ნიუანსებით თუ ექსპრესიული ნიშნებით ემიჯნება მათ. მსგავსი ვითარებაა სხვა სემანტიკურ ჯგუფებში გაერთიანებულ სინონიმურ ზმნებშიც.

12. ოთხთავის რედაქციებში გამოვლენილი სინონიმური მნიშვნელობის ლექსიკის წარმოჩინება და განხილვა შეძლებისდაგვარი სისრულით პირველად ხორციელდება აღნიშნულ ნაშრომში. სახარების ტექსტში და საერთოდ ძველი ქართული ენის ძეგლებში ლექსიკური სინონიმის პრობლემის კვლევა ვრცელ მასალაზე დაყრდნობით შემდგომში უფრო ფართო შეწავლას საჭიროებს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. *აბლაკი მ.*, სინონიმური რიგის სემანტიკური უწყვეტობა, საენათმეცნიერო ძიებანი, №5, თბ., 1996, გვ. 54-60.
2. *აბლაკი მ.*, საგნობრივ-ცნებითი ფაქტორი, როგორც სინონიმის განსაზღვრის კრიტერიუმი: საენათმეცნიერო ძიებანი, №9, თბ., 1999, გვ. 16-20.
3. *ამირეჯიბი რ.*, „სიკვდილის“ სემანტიკის შემცველი ფრაზეოლოგიზმები ქართულში, ენათმეცნიერების საკითხები №1, თბ., 1999.
4. *ანდრონიკაშვილი მ.*, ნარკვევები ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობებიდან, თსუ-ს გამოც., თბ., 1966.
5. *აფრიდონიძე შ.*, ე. წ. „აბსოლუტური სინონიმის“ შესახებ: ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები, წ. 8, „მეცნიერება“, თბ., 1988, გვ. 279-293.
6. *აბულაძე ილ.*, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, „მეცნიერება“, თბ., 1973.
7. *აბულაძე ილ.*, ქართული და სომხური ლიტერატურული ურთიერთობა IX-X სს-ში, თბ., 1944.
8. *აბულაძე ილ.*, ძველი ქართული ენის ლექსიკიდან, იკვ. ტ. XII, თბ., 1960.
9. *ბაბუნაშვილი ე.*, სინონიმები ილია ჭავჭავაძის ენაში: თსუ შრ., ტ. 71, თბ., 1959, გვ. 19-29.
10. *ბაბუნაშვილი ე.*, ანტონ პირველი და ქართული გრამატიკის საკითხები, თბ., 1970.
11. *ბარამიძე ლ.*, ვნებითი გვარის ზმნათა აწმყოს დაბოლოებისათვის ძველ ქართულში: თსუ ძვ. ქართ. ენის კათ. შრ., 19, 1976.
12. *ბიბლიის ენციკლოპედია*, ერთტომეული, გაერთიანებული ბიბლიური საზოგადოებების საქართველოს წარმომადგენლობა, თბ., 1998.
13. *ბოლქვაძე თ.*, პოეტური პარალელიზმი „ვეფხისტყაოსანში“, თბ., 1997.
14. *ბულახოვსკი ლ.*, ენათმეცნიერების შესავალი, ნაწ. II, თბ., 1955.
15. *გამყრელიძე თ., კიკნაძე ზ., შადური ი., შენგელაია ნ.*, თეორიული ენათმეცნიერების კურსი, თბ., 2003.
16. *გერსამია რ.*, ლექსიკური სინონიმია მეგრულში, თბ., 2003.

17. *გიგინეიშვილი ბ.*, ჯაჭვისა და ძეწკვის ურთიერთ-მიმართებისათვის, საქ. სსრ მეცნ. აკად. მოამბე, XXXVIII, №3, თბ., 1967.
18. *გონიაშვილი თ.*, ლექსიკური შეხვედრები ჩანჩურისა ქართველურ ენებთან: ენიმკის მოამბე, V-VI, თბ., 1940.
19. *გორდეზიანი რ.*, წინარებერძნული და ქართველური, თბ., 1985.
20. *დანელია კ.* სინონიმურ წყვილთა ხმარება ვეფხისტყაოსანში, თბილისის უნივერსიტეტი შოთა რუსთაველს, საიუბილეო კრებული. თბ., 1966.
21. *დანელია კ.* ბერძნულ ადგილობით ზმნისწინთა გადმოცემისათვის ძველ ქართულში, „მაცნე“ (ე/დ), №1, თბ., 1981.
22. *დანელია კ.* ნარკვევები ქართული სამწერლობო ენის ისტორიიდან, I, თბ., 1998.
23. *დარასელია ნ.* ტაბუ და სინკრეტული ცნობიერება: საენათმეცნიერო ძიებანი, XI, „ქართული ენა“, თბ., 2001, გვ. 20-21.
24. *დოჩანაშვილი ე.* ადიშის ოთხთავის კომპოზიტები: მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის, ნაკ. 29 თბ., 1951, გვ. 82-102.
25. *დოჩანაშვილი ე.* მასალები ადიშის ოთხთავის წარმომავლობის საკითხისათვის, მასალები საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისათვის, ნაკ. 32, თბ., 1955.
26. *ვეშაპიძე ირ.* ზმნისწინი ძველ ქართულში, თბ., 1967.
27. *თაყაიშვილი ა.* ქართული ფრაზეოლოგიის საკითხები, თბ. 1961.
28. *თოფურია ვ.* ქართველურ ენათა სიტყვათწარმოებიდან, VI, კომპოზიტი: ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, I, თბ., 1959, გვ. 296-304.
29. *იმნაიშვილი ივ.* ადიშის ოთხთავი რედაქციულად, თსუ შრომები, ტ. 28, თბ., 1946.
30. *იმნაიშვილი ივ.* ადიშის ოთხთავი რედაქციულად, თსუ შრომები, ტ. 30, თბ., 1947.
31. *იმნაიშვილი ივ.* სახელთა ბრუნება და ბრუნვათა ფუნქციები ძველ ქართულში, თბ., 1957.
32. *იმნაიშვილი ვ.* კომპოზიტები ძველ ქართულში (საკანდიდატო დისერტაცია), თბ., 1970.
33. *იმნაიშვილი ივ.* ქართული ოთხთავის სიმფონია-ლექსიკონი, თბ., 1986.

34. *იმნაიშვილი ივ.*, ქართული ენის ისტორიული ქრესტომათია: ტ. I, ნაწ. II, თბ., 1971.
35. *იმნაიშვილი ივ.*, ქართული ოთხთავის ორი ბოლო რედაქცია, ძვ. ქართ. ენის კათ. შრომები, 22, თბ., 1979.
36. *კვიციანიძე პ.*, ქართული სწორმეტყველება, სასინჯი სახელმძღვანელო, პირველი წიგნი, შედგენილი პ. კვიციანიძის მიერ, გამოცემული ზ. ჭიჭინაძისაგან, ქუთ., 1888.
37. *კიკვიძე ც.*, აღ. ნეიმანი, „ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი – მეორე შეესებულებული და შესწორებული გამოცემა, სახელმწიფო გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1961; „მაცნე“ №2, თბ. 1963, გვ. 206-209).
38. *კიკვიძე ც.*, კვლავ სინონიმთა ლექსიკონის შესახებ: „მაცნე“ №1, თბ., 1964, გვ. 195-197.
39. *კიკვიძე ც.*, მასალები ძველი ქართული ენის სინონიმთა ლექსიკონისათვის, საქ. სსრ მეცნ. აკად. „მაცნე“ (ე/ლ), №3, თბ., 1967, გვ. 262-275.
40. *კოდუხოვი ვ.*, ზოგადი ენათმეცნიერება, „განათლება“, თბ., 1982.
41. *მამისიევილი ნ., გერსამია რ.*, ფონოლოგიური კავშირებისათვის ქართველურ ლექსიკაში: XXI რესპ. დიალექტ. სამეცნ. სესიის მასალები, „ქართული ენა“, თბ., 2001.
42. *მარტიროსოვი ა.*, ზმნისწინების შედგენილობა და მათი პირველადი ფუნქციები ძველ ქართულში: იკე, V, თბ., 1953.
43. *მარტიროსოვი ა.*, აბსტრაქტულ სახელთა წარმოება და საწარმოებელ აფიქსთა შედგენილობა ძველ ქართულში, იკე, ტ. IX-X, თბ., 1958.
44. *მაჭავარიანი გ.*, სალიტერატურო ენის ნორმის ზოგი საკითხი: „ცისკარი“, №12, თბ., 1968, გვ. 126-130.
45. *მეტრეველი თ.*, ვაჭარ ლექსემის ზოგი მნიშვნელობისათვის ძველ ქართულში, ძვ. ქართ. ენის კათ. შრომები, 29, თბ., 2001.
46. *მრევლიშვილი მზ.*, კომპოზიტები ქართულ ენაში: თსუ-ს შრომები, ტ. 67, თბ., 1957, გვ. 165-186.
47. *ნებიერიძე გ.*, ენათმეცნიერების შესავალი, „განათლება“, თბ., 1991.
48. *ნეიმანი აღ.*, ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი, თბ., 1951.

49. *ნეიმანი აღ.*, ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი (მე-2 შევსებული და შესწორებული გამოცემა), „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1961.
50. *ონიანი აღ.*, თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენა, თბ., 2003.
51. *რამიშვილი გ.*, სიტყვის კონა და საგანთსამყარო, ჟურ. „ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში“, №3, თბ., 1979.
52. *როგავა გ.*, ჯაჭვ ფუძის შედგენილობისთვის: აფხაზეთის ენ. ლიტ. და ინსტ. შრომები, XXIV. სოხუმი, 1951.
53. *ორბელიანი სულხან-საბა*, ლექსიკონი ქართული (ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ), წ. I, „მერანი“, თბ., 1991.
54. *ორბელიანი სულხან-საბა*, ლექსიკონი ქართული (ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ), წ. II, „მერანი“, თბ., 1993.
55. *ორბელიანი სულხან-საბა*, თხზულებანი, ტ. IV,1, გამოსცა ილ. აბულაძემ, თბ., 1965.
56. *სილაგაძე ჯ.*, ქართული სალიტერატურო ენის ლექსიკური სინონიმის საკითხები, თსუ-ს გამოც., თბ., 1981.
57. *სინური მრავალთავი 864 წლისა*, ა. შანიძის რედაქციით, წინასიტყვაობითა და გამოკვლევით, თბ., 1959.
58. *სარჯველაძე ზ.*, თეთრ ფუძის შედგენილობისათვის: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტთა XXIII სამეცნიერო კონფერენცია (მუშაობის გეგმა და მოხსენებათა თეზისები), თბ., 1961.
59. *სარჯველაძე ზ.*, ქართული სალიტერატურო ენის ისტორია, „განათლება“, თბ., 1984.
60. *სარჯველაძე ზ.*, ძველი ქართული ენა, თბ., 1997.
61. *სარჯველაძე ზ.*, ქართველური ეტიმოლოგიები, ენათმეცნიერების საკითხები, №1, თბ., 1999.
62. *სარჯველაძე ზ.*, ეტიმოლოგიური შენიშვნები, ენათმეცნიერების საკითხები, №2, თბ., 2002.

63. *სარჯველაძე ზ.*, ადიშის ოთხთავი – 897 წლისა, ზ. სარჯველაძის საერთო რედაქციით, თბ., 2003.
64. *ფენრიხი კ., სარჯველაძე ზ.*, ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი, თსუ-ს გამოც., თბ., 1990.
65. *ფენრიხი კ., სარჯველაძე ზ.*, ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი; მეორე შევსებული და გადამუშავებული გამოცემა, თსუ-ს გამოც., თბ., 2000.
66. *ფოჩხუა ბ.*, პოლისემიის საკითხისათვის: იკე, XII, საქ. მეცნ. აკად. გამოც., თბ., 1960, გვ. 99-133.
67. *ფოჩხუა ბ.*, ქართული ენის ლექსიკოლოგია, თსუ-ს გამოც., თბ., 1974.
68. *ფოჩხუა ბ.*, ქართული სინონიმის ლექსიკოგრაფიული საკითხები: იკე, XXII, „მეცნიერება“, თბ., 1980, გვ. 292-300.
69. *ფოჩხუა ბ.*, პარადიგმატული ჯაჭვი ლექსიკაში: თანამედროვე ზოგადი ენათმეცნიერების საკითხები, VI, თბ., 1981, გვ. 16-19.
70. *ქავთარაძე ივ.*, ზმნის ძირითადი კატეგორიების ისტორიისათვის ძველ ქართულში, თბ., 1954.
71. *ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის რეატიომეული*, I-VIII, თბ., 1950-1964.
72. *ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია*, ტ. 9.
73. *ღამბაშიძე რ.*, ტერმინოლოგიური მუშაობა საქართველოში: კრებ., „ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები“, წ. I, 1972.
74. *ღამბაშიძე რ.*, ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგია და მისი შედგენის პრინციპები, „მეცნიერება“, თბ., 1986.
75. *ღლონტი აღ.*, ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა, „განათლება“, თბ., 1984.
76. *ღლონტი აღ.*, ქართული ლექსიკოლოგიის საფუძვლები, „განათლება“, თბ., 1988.
77. *ყაუხჩიშვილი ს.*, ადიშის ხელნაწერის ბერძნობები: ენიმკის მოამბე, IV, თბ., 1944.

78. *ყაუხჩიშვილი თ.*, Ἦλος Ἀρρεῦ – ძე წული, ენიმკის მოამბე, IV, თბ., 1944, გვ. 127-132.
79. *ყაუხჩიშვილი თ.*, კომპოზიტები ძველ ქართულში: თსუ-ს შრ., ტ. 47, თბ., 1952.
80. *შანიძე ა.*, ქართული ოთხოავის ორი ძველი რედაქცია სამი შატბერდული ხელნაწერის მიხედვით, გამოსცა აკაკი შანიძემ, თბ., 1945.
81. *შანიძე ა.*, ქართული გრამატიკის საფუძვლები, I, თბ., 1953.
82. *შანიძე ა.*, მამათა სწავლანი, X და XI სს. ხელნაწერების მიხედვით. გამოსცა ი. აბულაძემ ა. შანიძის რედაქციით. საქ. სსრ მეცნ. აკად. გამ-ბა, თბ., 1955.
83. *შანიძე ა.*, ძველი ქართული ენის გრამატიკა, თბ., 1976.
84. *შანიძე მზ.*, ფსალმუნთა წიგნის ძველი ქართული თარგმანები, თბ., 1979.
85. *შარაძენიძე თ.*, ი. ა. ბოდუენ დე კურტენეს ლინგვისტური თეორია, თბ., 1978.
86. *შატბერაშვილი ივ.*, ჭაშნიკი, თბ., 1966.
87. *ჩიქობავა არნ.*, ზოგადი ენათმეცნიერება, I, პროპედევტიკული ნაწილი, თბ., 1935.
88. *ჩიქობავა არნ.*, სახელის ფუძის უძველესი აგებულება ქართველურ ენებში, თბ., 1942.
89. *ჩიქობავა არნ.*, ენათმეცნიერების შესავალი, თსუ-ს გამოც., თბ., 1952.
90. *ჩიქობავა არნ.*, ზოგადი ენათმეცნიერება ტ. II, ძირითადი პრობლემები, თსუ-ს გამოც., თბ., 1983.
91. *ჩიქობავა არნ.*, ქართული ენის ზოგადი ენათმეცნიერების დახასიათება, ქეგლ, I, თბ., 1950.
92. *ჩუბინაშვილი ნ.*, ქართული ლექსიკონი რუსული თარგმანითურთ, „საბჭოთა საქართველო, თბ., 1961.
93. *ჩხეიძე მ.*, ენის ლექსიკურ-სემანტიკური სისტემის სტრუქტურირების პრობლემა, თბ., 1993.
94. *ძიდიგური შ.*, ცნება სინონიმური პარადელიზმისა: სმამ, ტ. II, №7, თბ., 1941.

95. *ძიდიგური შ.*, სიტყვის სესხება: „მნათობი“ №7, თბ., 1947.
96. *ძიდიგური შ.*, საენათმეცნიერო საუბრები, „ნაკადული“, თბ., 1975.
97. *ძიდიგური შ.*, მთლიანობა – ოღონდ ნაირგვაროვანი, ქელს, №4, თბ., 1978.
98. *ჭირაქაძე მ.*, დაბასთან დაკავშირებული ერთი ტერმინის წარმომავლობისათვის (დაბა), საენათმეცნიერო ძიებანი, №5, თბ., 1996, გვ. 298-306.
99. *ჭუმბურიძე ზ.*, დედაენა ქართული (ხელახალი გამოცემა), „ნაკადული“, თბ., 1987.
100. *ჭუმბურიძე ნ.*, ლექსიკური სინონიმები ძველ ქართულ მრავალთავებში, საენათმეცნიერო ძიებანი №5, თბ., 1996.
101. *ჭრელაშვილი კ.*, ლინგვისტურ მოძღვრებათა ისტორია, თსუ-ს გამოც., თბ., 2001.
102. *ხუნდაძე ს.*, სალიტერატურო ქართული, ქუთაისი, 1901.
103. *ჯავახიშვილი ივ.*, საქართველოს ეკონომიკური ისტორია, V, თბ., 1986.
104. *ჯორბენაძე ბ.*, სინონიმთაგან ნაწარმოები ფორმების სემანტიკური დაპირისპირებისათვის ქართულში: ქართული ენის ფაკულტატიური გრამატიკის საკითხები, თსუ-ს გამოც., თბ., 1985, გვ. 200-218.
105. *ჯორჯანელი კ.*, ენობრივ აკრძალვათა გადმონაშთები: „მაცნე“ (ენისა და ლიტერატურის სერია), №1, თბ. 1972, გვ. 74-87.
106. *ჯორჯანელი კ.*, სინონიმთა საკითხისათვის, თსუ-ს შრ., 9-9, 155-176, თბ., 1974.
107. *ჯორჯანელი კ.*, ქართულ სინონიმთა ვრცელი ლექსიკონი, გამომცემლობა მერანი, თბ., 2003.
108. *Алехторова Л. П.*, Об оттенках значений лексических синонимов, Синонимы русского языка и их особенности, Ленинград, 1972.
109. *Античные теории языка и стиля*, М.-Л., 1930.
110. *Апресян Ю. Д.*, Проблема синонима: ВЯ, № 6, 1957, стр. 84-88.
111. *Апресян Ю. Д.*, Лексическая синонимика (синонимические средства языка) «Наука», М., 1974.

112. *Апресян Ю. Д.*, Новый объяснительный словарь синонимов русского языка (под общим руководством акад. Ю. Д., Апресяна), изд. Школа «Языки русской культуры»; М., 1997.
113. *Балли Ш.*, французская стилистика, М., 1961.
114. *Бенвенист Э.*, Общая лингвистика, М., 1974.
115. *Бережан С. Г.*, К семантической интерпретации явления синонимии: Лексическая синонимия, «Наука», М., 1967.
116. *Бережан С. Г.*, Теория семантических полей и синонимия. – В кн. «Проблемы языкознания», М., 1967.
117. *Библейская Энциклопедия Брокгауза*, Ф. Пинекер, Г. Майер; Русского издания, М., 1999.
118. *Богуславский В. М.*, Семантико-стилистическая группа слов, соотносимых с одним понятием, Синонимы русского языка и их особенности, Ленинград, 1972.
119. *Будагов Р. А.*, Введение в науку о языке, «Просвещение», М., 1965.
120. *Бодуен де Куртене И. А.*, Избранные труды по общему языкознанию, т. I-II, М., 1963.
121. *Вакуров В. Н.*, К вопросу о лексико-фразеологической синонимике. – Вопросы стилистики, М., 1966.
122. *Васильев Л. М.*, Проблема лексического значения и вопросы синонимов: Лексическая синонимия, «Наука», М., 1967, стр. 16-20.
123. *Виноградов В. В.*, О некоторых вопросах русской исторической лексикологии. В. журн. – Изв. ОЛЯ АН СССР, т. XII, вып. 3, М., 1953.
124. *Виноградов В. В.*, Избранные труды, Исследования по русской грамматике, М., 1975.
125. *Гамкрелидзе Т. В., Иванов В. В.*, Индоевропейцы и индоевропейский язык. т. т. I-II, Тб. 1984.
126. *Григорян В. М.*, Матерялы к словарю синонимов, Ереван, 1957.
127. *Дворецкий И. Х.*, Древнегреческо-русский словарь, тт. I-II, М., 1958.
128. *Дворецкий И. Х.*, Латинско-русский словарь, М., 1986.

129. *Дугаров Н. Б.*, Лексические синонимы в современном бурятском литературном языке, «Наука», М., 1978.
130. *Евгенева А. П.*, Проект словаря синонимов, «Советская энциклопедия», М., 1964, Введение.
131. *Звегинцев В. А.*, Семасиология. Изд. Московского университета, М., 1957.
132. *Звегинцев В. А.*, Замечания о лексической синонимии, Вопросы теории и истории языка, Л., 1963.
133. *Иваникова Е. А.*, К вопросу о взаимоотношении понятия варианта с понятием синонима, Синонимы русского языка и их особенности, Ленинград, 1972.
134. *Караулов Ю. Н.*, Общая и русская идеография, М., 1976;
135. *Кипшидзе И.*, Грамматика мингрельского (иверского) языка, С Пб., 1914.
136. *Климов Г. А.*, Этимологический словарь картвельских языков, М., 1964.
137. *Клюева Л.*, Краткий словарь синонимов русского языка, Учпедгиз, М., 1967.
138. *Лагутина А. В.*, Абсолютные синонимы в синонимической системе языка: Лексическая синонимия, «Наука», М., 1967.
139. *Лингвистический энциклопедический словарь.*, «Советская энциклопедия», М., 1990.
140. *Март Н.*, Физиолог, ТР, Книга VI, Санктпетербург, 1904.
141. *Март Н.*, Грамматика чанского (лазского) языка, С-Пб., 1910.
142. *Март Н.*, К вопросу о положении абхазского языка среди яфетических, Материалы по яфетическому языкознанию, V, С-Пб., 1912.
143. *Март Н.*, Грамматика древнелитературного грузинского языка, 1925.
144. *Новиков Л. А.*, Семантика русского языка, М., 1982.
145. *Ньюман М.*, Греческо-русский словарь Нового Завета, перевод краткого греческо-английского словаря Нового Завета Баркли М. Ньюмана, Российское Библейское Общество, М., 1997.
146. *Очерки по синонимике современного русского литературного языка*, М.-Л., 1966.

147. *Павлов – Шишкин В. Д. и Степановский П. А.*, Учебный словарь синонимов русск. лит. языка, изд. второе, испр. и дополн. Предисловие Павлова-Шишкина, М., 1931.
148. *Палевская М. Ф.*, Проблема синонимического ряда, его границ и возможности выделения доминанта: Лексическая синонимия, «Наука», М., 1967, стр. 94-104.
149. *Реформатский А. А.*, Введение в языкознание, М., 1955.
150. *Рогожников Р. П.*, Соотношение вариантов слов, однокоренных слов и синонимов, Лексическая синонимия, <<Наука>>, М., 1967.
151. *Руденко Б. Г.*, Грамматика грузинского языка, 1940.
152. *Сиротина В.А.*, Лексическая синонимика в русском языке, Львов, 1960.
153. *Соленино М. А.*, Английская лексикология, М., 1934.
154. *Синонимы русского языка и их особенности*, Л., 1972.
155. *Смолина К. П.*, Типы синонимических отношений в русском литературном языке (второй половины XVIII в), М., 1977.
156. *Солнцев В. М.*, Язык как системноструктурное образование, М., 1982.
157. *Соссюр Ф. Де.*, Труды по языкознанию, «Прогресс», М., 1977.
158. *Ульман Ст.*, Семантические универсалии, Новое в лингвистике, вып. V, М., 1970.
159. *Уфимцева А. А.*, Некоторые вопросы синонимии, Лексическая синонимия, «Наука», М., 1967, стр. 27-38.
160. *Черняк В. Д.*, Лексические синонимы в русском языке (глагольные синонимические ряды), лекции по курсу «Лексикология современного русского языка» (Ленинградский пед. инст. им. А.И. Герцена), Ленинград, 1973.
161. *Чикобава А.*, Реальность синонимов и возможность синонимических словарей: Лексическая синонимия, «Наука», М., 1967.
162. *Чубинов Д.*, Краткая грузинская грамматика, 1855.
163. *Шанский Н. М.*, Лексикология современного русского языка, М., 1972.
164. *Шендельс Е. И.*, Многозначность и синонимия в грамматике, М., 1970.

165. *Шмелев Д. Н.*, Очерки семасиологии русского языка, М., 1964.
166. *Щерба Л. В.*, Опыт общей теории лексикографии, Изв. ОЛЯ АН СССР, № 3, М., 1940.
167. *Щерба Л. В.*, Современный русский язык: Избранные работы по русскому языку, М., 1957.
168. *Bauer W.*, Griechisch-Deutsches Wörterbuch zu der Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur von D. Walter Bauer, Berlin, 1937.
169. *Gippert I.*, Iranika-Armeniko-Iberica, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien, 1993.
170. *Molitor J.*, Eigenart und Bedeutung des altgeorgischen Hadischi-Tetraevangelius, Bedi Karthlisa, Revue de kartvelologie, No, 30-31, Paris, 1958.
171. *Trier Y.*, Der deutsche Wortschatz in Sinnbezik des verstandes, Die Geschichte eines sprachlichen Felders, Bd, 1, Heidelberg, 1931.
172. *Schmidt K. H.*, Studien zur Rekonstruktion des Lautstandes der südkaukasischen Grundsprache, Wiesbaden, 1962.
173. *Jennings W.*, Lexicon to the Syriac New Testament, Oxford, 1926.
174. *Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ*, Second edition, The British and Foreign Bible society, London, 1958 .

